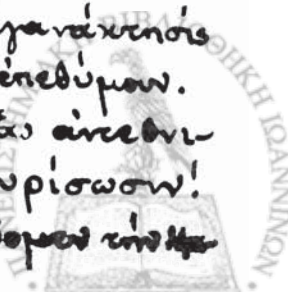

παρα το μισθοδοτου θεου. θα δωσω τας εισηρησους τας και χαρων των νεωτε-
ρων συναδελφων, μοι σε λεγω, υμρι, οτι εαν εννοησω οτι δεν ηδυνηθη να κεισω υμας
η και υπονοια τω μινει ει το βάθος της ψυχης υμων και επιβαλλεται εαυτω και
παραχρημα με εμακαλει ψω την κειθουσιν ταυτην και το παρακειτω της θεου
ως, εσω και εαν έχω ολην την δυναμιν να διατηρησω αυτην.
κατα την εναντιωτην ταυτην ουδεν αιμαρτορον αειδω: α) παραπεμπω εις τα
συγγραμμια β) παρατασσω περιτομας εξ εισηρημων εγγραφων γ) παρεπι-
ρω μαρτυρας επισημιας ματεχοντας υψηλα αξιωματα ενταυθα και ταυτα ει
των ενοντων μοι, διση το αρχειον μου υπαρχει εν τη μεριστη λαυρα του αθιου,
οπου έχω και την βιβλιοθηκην μου. Προεμανκτων δε και ηθελε καταληξει ο
κατηγορος μου. διση και ταυτα ταυτην αν αποδύξων έχω φερε ενταυθα και
τα εις αναγνωσω, θα μοι επιτρέψητε δε τας άλλιας να προσκομισω εις την επο-
μινην συνεδριαν.

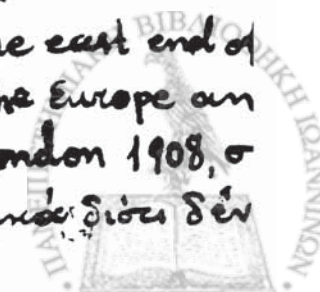
+ Πάντως δεν θα έκθεσω την ολην μου εθνικην δρασω, διση ουτε αναγνω-
ριαν, ουτε ο αρμόδιος τόπος ενταυθα, αλλα θα περιορισθω να δωσω εση
ρησεις απλωσ και δια βραχειων εις τας τρεις ενστασεις δι αν ο κ. Κουγιάσις
ησε να μοι προσάψη μομφην, α) οτι σιοπίμως ελαβον την εδραν δια να
βλαψω το Μακεδονικόν ζήτημα β) οτι ενήρησα αλβανικην προπα-
γανδαν και σοσιαλισμόν εν αιγω ορει και γ) οτι εγω εν εθνικιστη εφ-
χομαι να διδάσω την εθνικην ιστοριαν των ελλινων. και οιν δεσ δίκω αποδύξω τας μάλλ
δικαιούται να δαξην την ιστοριαν άλλω
Δεν πρόκειται να απολογηθω, διση ουδεις λόγος συτρέχει προς ταυτο, ελ-
γνωσή η δρασις μου ενταυθα. Οπου διήνυσσα θλοντόν βίον μου και οποι
ετημήθη με τα υπατα αξιωματα και ενεπιστεύθη σπουδαιας εθν-
καις αποστολας, και πριν καταλάβω την θέσιν ταυτην ως επαθλον και επι-
σημοτητης μου και εθνικης δρασεως μοι ειχε δοθη θεσις ομοια εν τω πε-
νεπιστημω θεσσαλονικης (1935). Μαρτυρες απευδεις είναι τα συγγρα-
ματα μου, απερ χαριτι του ενδυναμουντός με θεου, φθασούτων ηδη εν
ημισειαν εναντιοντάδα. Ταυτα δε ουδεις πώποτε ετόλμησε καν να φέξη
απο οιασδηποτε αποψεως, επομένως κατηρησας κατ ανδρας ουτως εφοδι-
σμένους, ει ουδω μάλιστα ηρασις εφισκομένων και έχοντασ όλον το παρελθόν
χιότος λαυτότερον, ενόησαν είναι, οτι δεν δύνανται να σπρηχθη. Ισως άλλος θε
έχαμεν. εις ομοιαν περιτωσιν, κατ ην δικαιούται πας να ενήρηση περι εαν
να περιαντολήσω. αλλα τι πητεσιον; ανειμα και θωι κειθονται. Ποτε δε εν
δύξω, ανθ' ω φράττω, δεξεν παρ ανθρωπων. διση ουδεις με ενταυτην καθήκον μου ετα
προς την πατριδα και θεπουειαν επραξα άλλως αναμένωμεν την ανειμωσθίαν
παρα του μισθοδοτου θεου. θα δωσω τας εισηρησους και χαρων των νεωτε-
ρων συναδελφων και σε λεγω υμρι, οτι εαν εννοησω οτι αν ηδυνηθη να κεισω υμας, η και
υπονοια τω μινει ει το βάθος της ψυχης υμων και επιβαλλεται εαυτω και παρα-
χρημα να εμακαλειψω την κειθουσιν ταυτην και το παρακειτω της θεου ως
εσω και.

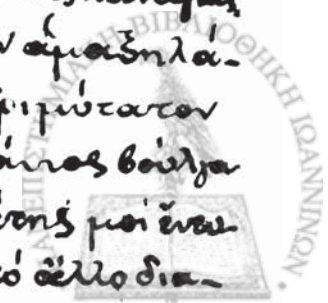
Απάντησις εἰς τὸν καθηγητὴν τῆς ἀρχαίας ἱστορίας Σωκρ. Κουγέα
 Ἀφοῦ ὁ κ. Κουγέας δὲν ἠδυνήθη ν' ἀποδείξῃ τὴν ἀνεθνικότητα τῆς ἔδρας,
 ἐστράφη ἐναντίον μου διὰ νὰ ἀποδείξῃ ὅτι ἐγὼ εἶμαι ἀνεθνικός! Δὲν
 περιποιεῖ τιμὴν τὸ τοιοῦτον εἰς αὐτόν, ὅστις ὡς φίλος μου γνωρίζαν ὀλντικὴν
 ἐθνικὴν μου δράσιν κατὰ τὸν Μακεδονικὸν ἀγῶνα προσήλθεν εἰς τὸ στρα-
 τωδικεῖον τῆ 1918, ὅτε ἐδικασθῆν ὡς βασιλόφρων, διὰ νὰ με ὑπερασπίσῃ.
 καὶ ὑμεῖς μὲν δὲν με ἐσώσατε, κ. καθηγητά, διότι κατεδικάσθη καὶ
 ἔκαμα 2 ἔτη εἰς τὰς φυλακάς, ἐγὼ ὁμῶς μετὰ ταῦτα σὰς ἐσώσα ἀπὸ τῆν
 ἐκκαθάριον παρουσιάζων ὑμᾶς, εἰς τὸν μακαρίτην Θ. Ζαΐμην, ὑπουρ-
 γόν τῆς Παιδείας. ^{ὅτιν δὲ ἐσώσατε τὴν ἔδραν, κ. καθηγητά, καὶ ἐγὼ} καὶ κατέχετε νῦν ἀνθεσιν ταύτην. ^{καὶ ἐγὼ} καὶ τὸν ἔρχεσθε
 νὰ μοὶ ἀνταποδώσῃτε τὴν χάριν κατηγοροῦντές/κατὰ τρόπον ἐπαίσχυν-
 τῶν. αἰδῶς ἀρχεῖοι! " εἰ ὁ ἐχθρὸς ἀνειδίσέ με, ὑπὲρ ἡμεῶν ἂν, σὺ δὲ ἄν-
 θρωπε ἰσόψυχε, ἠγεμὼν μου καὶ γνωστὸν μου, ὅς ἐπὶ το αὐτὸ ἐγλύκανάς
 μοι ἐδέσματα;" (Δαβίδ). Ἀλλ' ἐρωτῶ ὑμᾶς, ποῦ εἰδείσατε ὑμεῖς τὸν ἐθνι-
 σμὸν σας; ποῦ ἐπολεμήσατε; καὶ ἔρχεσθε μετὰ τοσούτου στόμφου νὰ
 διαμρισητέτε τὸν ἐθνισμόν ἐκείνων, ἃν ὁ βίος ὅλος εἶναι ὑπὲρ τῆς πατρίδος
 θυσίας; ποῦ εἶναι τὰ ἱστορικά ὑμῶν ἔργα διὰ νὰ ἔχῃτε τὸ δικαίωμα νὰ ὁμιλή-
 τε περὶ ἑλληνικῆς ἐπιστήμης, καὶ νὰ ὀνομάζητε τὴν ἔδραν ἀνεθνικὴν;
ἢ εὐαίως διότι δὲν ἠδυνήθητε νὰ τὴν καταλάβητε. Πιστεύω, κύριοι σνάδελ-
 φοί, ὅτι καὶ ἡ ἀπὸ 40ετίας μου ἐθνικὴ δράσις καὶ ἡ πολὺ τομος ἐπισημο-
 νικὴ καὶ δὴ ἱστορικὴ μου ἐργασία μοὶ παρέχουσι τὸ δικαίωμα νὰ ἀντι-
 κρούσω τὸν δεινὸν κατηγορὸν μου. Ὁμολογῶ, ὅτι μετὰ δυσκολίας ἀποφασί-
 ζω νὰ πράξω τοῦτο, διότι ἠθέλον ὅσον εἶδ νὰ μείνῃ ἀγνώστος ἡ ἐθνικὴ μου
 δράσις, καὶ ἂν μὲν εἶναι ἀξία μνήμης, ἡ ἱστορία ^{νὰ ἀναγένηται} αἰσθητικῆς, ἂν δὲ σίχῃ,
^ἢ καλύψῃ αὐτὴν ἡ παγερά τῶν τάφου πλάξ. ^ἢ ἀλλ' ὅμως ὀνόματα πολ-
 λάκις εἰργάσθη καὶ ἔδρασα, ^{διὰ τὸ} εἶμαι ἀγνώστος, δὲν ἐπέτρεψα
 δὲ νὰ δημοσιεῶσι τὰ ἔργα μου, διότι ἡμεῖς ἀνήκομεν εἰς τὴν στρατιω-
 μένην πατρίδα, τὸ ἔργον ἡμῶν ἐν τῇ Μακεδονίᾳ, Ἀλβανίᾳ καὶ εἰς τὴν ἀλ-
 λαχρῷ δὲν ἐτελείωσεν. Τούτων σὺτως ἐχόντων, ἂν βλάβῃ τις ἐπέλθῃ εἰς τὰ
 ἐθνικὰ συμφέροντα ἐκ τῶν ἀποκαλύψεων, ἃς θὰ κάμω, τὴν εὐθύτην θὰ
 φέρῃ ἀπερπατῶν ὁ τολμήσας νὰ ἐπιφέρῃ κατ' ἐμοῦ τὴν βαρυτέραν τῶν
 ὑβρεῶν ἐν τῇ σεμνῇ ταύτῃ αἰθούρῃ. οὐδέποτε ἀνέμενον, κύριοι, νὰ προ-
 ηλαμισθῶ κατὰ τοιοῦτον τρόπον ἐνταῦθα, ^{καὶ} καθ' ὅν χρόνον ^{καὶ} ἡ ἡλικίας
 μου καὶ τὸ ἀδίκωμα καὶ ἡ δράσις ^{ἐν γένει} ἐπέβαλλεν εἰς τὸν κύριον Κου-
 γέα ^ἢ Διὰ τοῦτο εἶναι τελείως δεδικοιολογημένη ἡ ἀγανάκτησις
 μου, ἢ τις μὲ ἐβαναρχιάζει νὰ εἶπω πράγματα, ἃπερ οὐδὲ ὅπως ἐπεθύμω.
 Ἐν πρώτοις μὲ ἐκάλεσεν ἀνεθνικόν, διότι ἀνέλαβον νὰ διδάξω ἀνεθνι-
 κὴν ἔδραν, ἢν ὅταν μάθωσιν οἱ βούλγαροι, εἶπε, θὰ πανηγυρίσωσιν!
 Διατί δὲ τοῦτο; διότι διὰ τῆς διαρέσεως τῆς ἔδρας παραδίδονται τὴν

κεδονίαν εἰς τοὺς βουλγάρους : : Ο κ. Κουρεας πηλῆσε τὴν γενε-
ση τῶν πλέον ἐπαίσθητον ἐθνικὴν χορδὴν. Γνωρίζετε οἱ πλείονες, ὅτι ἡ
γωνίσθη διὰ τὴν Μακεδονίαν καὶ διὰ τοῦ τύπου (βλ. ἱστορία τῆς Μα-
κεδονίας, αἱ πηγαὶ καὶ τὰ βοηθήματα, αἱ βαλκανικαὶ σπουδαί,
τὰ ἑλλην. γράμματα καὶ τὸ οἶκ. Πατριαρχεῖον ὡς φορεὺς τῆς προόδου
τῶν βαλκανίων θ(νίκη 1929) καὶ διὰ τῶν ὄπλων. ἀλλὰ θά μιν ἐπιτρέ-
ψητε νὰ κάμω μίαν ἀποκαλύψιν. Τῷ 1907 ὡς φοιτητὴς τῆς Θεολογί-
ας ἤμην πρόεδρος τοῦ Συνδέσμου τῶν Μακεδόνων φοιτητῶν. Τότε τὸ
Μακεδονικὸν ζήτημα ἦτο εἰς τὸ ὄξυτερον σημεῖον, ὅτε αἱ Μ. Δυν-
μεις κατόπιν ἐπὶ τῶν διαμαρτυριῶν τῆς Τουρκίας ἐκλείσαν τὰ ἑλληνο-
τουρκικὰ σύνορα, διὰ νὰ ἐμποδίσωσι τὴν εἰσβολὴν τῶν ἑλληνικῶν
συνιστάτων. εἶχον τότε ἀποσταλῆ παρὰ τῆς κυβερνήσεως εἰς Μακεδονίαν
νὰ ἐργασθῶ πρὸς ἐκποσίον τοῦ ἀγῶνος, ὃν εἶχον ἐφαρμόσει οἱ βούλγαροι
καὶ ἔχρησιμοποίησαν αὐτοὺς τοὺς χωρικοὺς ^{κατὰ} τὴν νύκτα ὡς κομιταίτζηδες
ἀντὶ ἑνὸς ἐπιτυχῆς, διότι διέθεσαν τὴν κοινὴν εὐρωπαϊκὴν γνώμην
ὑπὲρ ἐαυτῶν ^{ὅτι ἡ Μακεδονία κατοικεῖται ὑπὸ βουλγάρων, εἰς ἑλλήνες δὲ}
ὑπάρχουσι, ἔλεγον, καὶ ἔρχονται ἐξ Ἑλλάδος οἱ ἀντάρται, εἶχον τελείαν
ὠργανωμένην προπαγάνδαν ἐν εὐρώπῃ καὶ τὴν κοινὴν γνώμην ὑπὲρ
αὐτῶν. ἐν Λονδίνῳ ἤδρευε τὸ βουλγαρικὸν κομιτατὸν διωθυτόμενον ὑπὸ
τῶν ἀδελφῶν Μπουῶζοι καὶ οἱ Κουροὶ τοῦ Μπαϊντσερ ἦσαν ὄργανον αὐ-
τῶν, ἀλλὰ τὰ τρόπαυά μας ἐν Μακεδονίᾳ καὶ τὸ ἐκχυθὲν αἷμα - ἡ κα-
τὰ πικροποίησις τοῦ ἀπαφράπτου τῶν δικαίων - διήρσαν τὴν
κοινὴν γνώμην καὶ ἀπεστάλη ὑπὸ τῆς κυβερνήσεως ὁ λόρδος ἄλβερ-
τ Μπιασελ, ὑπεύθυνος τῶν ἐξωτερικῶν, νὰ ἐπισκεφθῆ τὰς δύο πρωτεύου-
σας, Ἀθήνας καὶ Σόφειαν, καὶ τὴν Μακεδονίαν, ἵνα διακατίσῃ αὐτὴν
ἐκ τῆς ὑπὸ ἀυστηρὸν ἰσσοχητῆ κατὰ Νοέμβριον. Ἡ κυβέρνησις ἡ
ὅπως ἔκρινε νὰ πηροσίσῃ τὴν μακεδονικὴν ἀντιπροσωπείαν, ἵνα
ὑπερασπίσῃ τὰ δικαιώματα τῆς Μακεδονίας. ἀλλ' ὅποιος ἡ κατὰ σί-
σις τῶν Μακεδόνων ἐν Ἀθήναις; 2-3 συλλογοὶ μακεδονικοὶ ἐρίζοντες
πρὸς ἀλλήλους, πῶς καὶ ἀποδείξῃ ὁ εἰς τὸν ἄλλον προδότην, ὅτε ἐν Σ-
φίᾳ ἤδρευεν ὁ κραταῖος Μακεδονικὸς σύλλογος ὑθύνων τὴν π-
λιτικὴν τῆς Βουλγαρίας καὶ τὰ ἐπέσσω τὸ πᾶν, καὶ ἄλλα λοιπὸν
νὰ καλέσῃ τὴν ἐμὴν ταπεινότητα, ἵνα μετὰ τοῦ συμβουλίου μου
παρουσιασθῶ εἰς τὸν ἐπίσημον ἄγγλον, προσφανήσω αὐτῷ καὶ ὁ-
δητήσωμεν. τὴν προσφώνησίν μου, ἀπαγγελθεῖσαν εἰς ἀρχαίαν
ἑλληνικὴν καὶ μεταφραδομένην ὑπὸ τοῦ πλοίαρχου τοῦ ἑλληνο-
ναυτικοῦ κ. Μελεῶ, ἐδημοσίωσεν εἰς τὸ βιβλίον The east end of
Europe. The report of an unofficial mission to the Europe an
provinces of Turkey on the eve of the revolution. London 1908, σ
87-89. τὰ ἐπὶ αὐτῆς ὀνόματα δὲν εἶναι τὰ πραγματικὰ, διότι δὲν

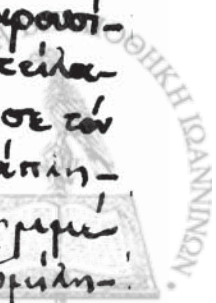
πουνάμεθα φοιτήται οντες και επανερχομενοι κατα τας παύσεις εις
την τουρκικην πατριδα μας να θεσωμεν τα ονόματά μας εις τοιαυ-
τον επαναστατικόν έγγραφον. Ο πρόεδρος π.χ. υπογράφεται ειμίτης
Ολυμπιάδης. Προοιμια δόμενος ο ευγενής λόρδος γράφει, ότι επηρε-
άσθη μεγαλως "ἐκ τῆς εὐλικρινοῦς καὶ αὐθορμητοῦ ταύτης ἐκκλή-
σεως διὰ τὴν διαφωτιστικὴν ἔρευναν, καὶ δύναται νὰ συστήσῃ αὐ-
τὴν εἰς τὸν ἀναγνώστην ὡς τὸ ἔριστον πισυτήριον" σ. 84. Βεβαίως εἰς
τὴν ἀνεμένον μεγαλητέραν ἐπιτυχίαν ὑπεραμυνόμενος ^{ἰσοπέδων}
δημιῶν τῆς Μακεδονίας, ἢν κατὰ τὸν κ. Κουγέαν καταπροδίδω νῦν,
^{ἐκείνη} ἀπὸ τῆς νέας ἑδρας θέλω ἤδη δεῦξ ἔγγραφον καὶ ἐκήρυττον τότε ὑπὲρ
αὐτῆς νὰ συνηλθῶσω! Ἡ ἔλλειψις συνόχης καὶ ἐνότητος τῶν ἐν Ἀθήναις
Μακεδόνων μὲ ἐπεισαν νὰ ἀναλάβω τὸν ἀγῶνα καὶ νὰ ἐνώσω τοὺς συλλό-
γους εἰς ἓνα τὸν Παιμμακεδονικόν, οὗ γενομένου μετὰ πολλοὺς ἀγῶνας
ὑπὲρ τῆς ἀγῶνας μέχρι τῆς διαλύσεως αὐτοῦ τῷ 1913, ὅτε ἠλευθέρωθη
ἡ Μακεδονία. (βλέπε ἐν ἀρχῇ τῶν Μακεδονικῶν ἡμερολογίων τὰ τῶν συμ-
βούλων ονόματα). Ἀπὸ τὸ ἀγῶνα ἔρος, μόνον ἀπὸ τὴν Μοῦνην τοῦ Βασι-
πιδίου, ἔφερον τῷ 1908. λίρας χρυσῆς 30000, αἱ τίνες διετέθησαν δι'
ἐθνικοὺς σκοποὺς ἐν Μακεδονίᾳ. ὡς ἀπεσταλμένος τοῦ Παιμμακ. συλ-
λόγου καὶ ὑπὸ τὴν φαινομενικὴν ιδιότητα Παιμακ. ἐξάρχου με-
τέβην ἱεροκήρυξ καὶ ὀργανωτῆς τοῦ ἀγῶνος εἰς τὴν Ἀπικὴν Μακεδο-
νίαν καὶ Βόρειον Ἠπειρον. εἰς τὰ μέρη ταῦτα ἡ ὑπαιθρος χώρα εἶχεν
ἐγματολειφθῆ εἰς τὸ ἔλεος τοῦ θεοῦ, ληστοὶ κομιτατζήδες καὶ ἄλβα-
νικαὶ συμμορίαι ἐνέμοντο τὰ πάντα. οὐδεὶς ἀρχιερεὺς ἠδύνατο νὰ ἐξέλ-
θῃ ἔξω εἰς περιοδείαν. ὁ ἐθνομάρτυς μητροπολίτης Κορυτσῆς φώτιος
τολμήσας νὰ ἐπισκεφθῆ χωρίον τι, τὴν Μπράβδιτσαν, δῖωρον ἀπέχου-
σαν τῆς Κορυτσῆς, ἐδολοφομήθη καθ' ὁδόν. εἶχον τρομοκρατηθῆ πάν-
τες. τὰ σώματά μας εἶχον ἀκτινα δράσεως μέχρι Καστορίας καὶ
Μοναστηρίου. ὅταν ἐφθάσα εἰς Μοναστήριον ὁ ἐπίσκοπος αἰμιλιαν-
νός, ὁ μετ' ὀλίγον δολοφονηθεὶς ὑπὸ τῶν Ρουμιουνιζόντων, μὲ ἀπέτρι-
ψε νὰ προχωρήσω ^{εἰς} διὰ τὴν ἐπαρχίαν Κορυτσῆς, ὅπου αἱ ἄλβανικαὶ
συμμορίαι ^{ἀρχοῦν} ^{ἔτι} ἔπρεπε καὶ νὰ διέλθω πρῶτον διὰ τῆς
ἐπαρχίας Πρεσπῶν, ὅπου ἦτο τὸ κέντρον τῶν κομιτατζήδων. ἀλλ' εἰς τὸ
πρόγραμμά μου δὲν ἔγράφετο ἡ λέξις ὑποχώρησις. ἀνεχώρησα ἐφ'
ἐμιάσσης τὸ μεσονύκτιον, τὴν μεσημβρίαν κατελύσαμεν εἰς τὸ χῶμα
τῆς Πρέσπας. ἦτο αὐγούστου 3^ῃ ἡμέρα ^{τῆς} μεσοσαρρακοσιῆς τῆς Παναγίας
Παρήγγελια γῆμα πιπεριῆς τουρσί καὶ διὰ τὸν τούρμον αἰμαῖθλα-
την 3 αἰγά καὶ κρασί, τοῦτο ὅμως δὲν ἐπίνετο, ἦτο ὅσος δριμύτατον
ποῦ ἔσπαζε τὴν πέτραν. Διὰ ταῦτα μοὶ ἐζήτησεν ὁ αἰμιλιαννός βούλη-
ρος ξενοδόχος νὰ πληρώσω 2 λίρας χρυσῆς! ὁ αἰμαῖθλασις μοὶ ἔνω-
σε νὰ πληρώσω καὶ νὰ μὴ κέρω φιλονικίαν, δίστι εἰς τὸ ἄλλο δια-

μερισμα / εκοιμῆντο κοριττατῶνδες. ἔρθασα εἰς Κορυτσάν, όπου ἰδρ
σα τὸν πρῶτον ἑλληνικὸν ἐθνικὸν σὺνδεσμὸν, ἔκαμια διαλέξεις, περ
ἦλθον ὅλην τὴν ἐπαρχίαν μέχρι Πρεμετῆς καὶ διέλυσε πάσας τὰ
ἄλβανικὰς σχολὰς. ἀποσπῶ μέρος τῆς ἐκθέσεως ἐκ τοῦ Μακεδ.
ἡμερολ. 1909 σ. 283-91. Ἐν Κορυτσᾷ, ἔνθα διέτριψα ἐπὶ 20 ἡμέρας φιλοφρο
νως φιλοξενηθεὶς ἐν τῷ δημοπολιτικῷ μεγάρῳ ὑπὸ τοῦ γεραροῦ δημοπολίτου
κ. Γερβασίου, εἶχον τὴν ἐνκαιρίαν καὶ γνωρίσω καὶ ἐκτιμήσω τὰ γενναῖα
αἰσθημάτων καὶ τὸν ᾄθλον τῶν φιλοτίμων προκρίτων, οἵτινες γενναίως
ὑπεραμύνονται τῶν ἐθνικῶν δικαίων ἀπέναντι τῶν κακοβούλων ἐχθρῶν
τοῦ Ἑλληνισμοῦ. ἐπίσης εἶχον τὴν τιμὴν καὶ κάμω ἐν τῇ πόλει ταύτῃ
δύο διαλέξεις περὶ ἰδρύσεως ἐθνικοῦ Συνδέσμου καὶ περὶ τοῦ ἄλβα
νικοῦ ζητήματος, ὅπερ σὺν ὀλίγον θόρυβον ποιεῖ ἐν τῇ ἑλληνικῇ ταύ
τῃ κοινότητι, ἥτις διὰ τὴν σπουδαιότητα αὐτῆς ἔχει ἀπὸ πολλοῦ ἐπι
ρετὴν προσοχὴν τῶν ἄλβανιστῶν, ἀγωνιζομένων παντὶ σθένει, ὅπως π
ζωσιν ἐνεαῦθα κέντρον ἐνεργείας πρὸς ἀποπλάτησιν τοῦ ἀμικχοῦς ἑ
λληνικοῦ πληθυσμοῦ τῆς περιφέρειας. ἀλλὰ καίτοι μετὰ πολλῶν δυ
σκολιῶν κατώρθωσαν νὰ ἰδρῦσωσιν ἄλβανικὴν λέσχην, ὅμως προσ
κρούσαν ἐν ταῖς ἐνεργείαις τῶν εἰς τὴν ἀκατάβλητον δύναμιν τοῦ ἑλλ
νισμοῦ, μηδ' αὐτοὺς τοὺς Μουσουλμάνους δυνηθέντες νὰ προσηλυτή
σωσι. Τὸ ἄλβανικὸν ζήτημα εἶνε κτῆμα μόνον τῶν εὐγενῶν Μπε
ηδων καὶ τῶν Μπεκασίδων, ὀσχισματικῶν Μουσουλμάνων, ἃν ἔχ
ἐξάψῃ τοσοῦτον τὴν ἐθνικὴν φιλοτιμίαν, ἕνεκα βεβαίως συμφερόντων
ὥστε νὰ μὴ διακρίνωσιν ἐν τῷ ἀλογίστῳ φανατισμῷ αὐτῶν, ὅτι κα
σιπσαν τὰ φερόμενα ζῆντος καταχθονίου πολιτικῆς. ἐπειδὴ ὅμως α
ιδεῖαι αὐταὶ εἶνε ζῆντος καὶ ὑποβολιμαῖαι, διήρπασαν τοὺς δυστυχεῖς
ἄλβανούς εἰς πολλὰ διαμαχόμενα στρατόπεδα. ἐγκαίρως οἱ Τούρκοι
τῆς Κορυτσᾶς (Κασαμπαλίδες) κατανοήσαντες τὴν ματαιοπονί
αν τῶν θιασωτῶν τῆς χιμαιρικῆς ταύτης ἰδέας ἀπέστησαν ἀπὸ πολ
λοῦ καὶ συμπράττουσι μετὰ τῶν χριστιανῶν κατὰ τῶν εὐβούλων
Μπέηδων. ἀλλὰ καὶ οὗτοι ταχέως θὰ στρέψωσι τὰ ἴδια πρὸς τοὺς
δολίους προπαγανδιστὰς, ὅταν μάθωσιν ὅτι οἱ καλοθελεταὶ οὗτοι ἴτα
λοί, Ῥωμῆοι καὶ αὐστριακοὶ σὺμόνον τὸν ἐθνομῶν, ἀλλὰ καὶ αὐτοὶ
τὸ ὄνομα τῶν ἄλβανῶν προσπαθοῦσι νὰ ἐξαλείψωσιν ἐκ τῆς βίβλου τῆς
ζωῆς, χωρίζοντες αὐτοὺς τῆς ὀλομελείας τοῦ ἑλληνισμοῦ, μετὰ τοῦ
ὁποῦ σὺμόνον διὰ τῆς γλώσσης, τῶν φυσικῶν καὶ συγγενικῶν δεσμί
δεσμῶν καὶ παραδόσεων, σὺμόνον διὰ τῶν ἠθῶν καὶ ἐθίμων τῆς βίωσι
ιστορίας, ἀλλὰ καὶ διὰ κοινῶν πόθων καὶ συμφερόντων, ἀνθ' ἃν πολλα
κις ἀπὸ κοινῶν ἀγωνιζόμενοι ἔχυσαν αἷμα ἀρρηκτικῶς συνδέονται κα
ἐπὶ τόσους αἰῶνας ἐν ἀδελφικῇ συμμαχίᾳ συνεήσαν ἡ ἐδραθῆναι

ἐπὶ τούτοις ἀνωτὸς ἐν ἀνεπίκριτῇ συνθήκῃ συνέστησαν καὶ ἐδράσαν.

Τὸ τί ὑπέφερα κατὰ τὴν τρίμηνον περιόδειαν μου, κακουργίας, ἐνέδρας, ῥομποίρας δολοφονικαῖς κ.τ.λ. δὲν περιγράφονται! ἤμην ὑποχρεωμένος εἰς ἕκαστον χωρίον νὰ κάρην τὸ ἐθνικὸν κήρυγμα καὶ εἰς τὰ σχολεῖα ἰδιαίτερον, νὰ λύω τὰς διαφορὰς τῶν χωρικῶν, νὰ ἰδρῶ ἐπιτροπὰς καὶ νὰ συνδέσω αὐτάς μετὰ τοῦ κέντρου καὶ τῶν σωμάτων. Συνέπεσε τὸ ἔτος ἐκεῖνο νὰ κηρυχθῆ καὶ τὸ Τουρκικὸν σύταγμα καὶ ἐπωφελήθημεν τῆς εὐκαιρίας νὰ τονώσωμεν περισσότερο τὸ κήρυγμα τῆς ἐλευθερίας. Τότε ἐξῆλθεν εἰς περίοδειαν καὶ ὁ ἀείμνητος Δημ. Ράλλης μετὰ τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ Ι. Ράλλη, ὅστις μὲ ^{ἡλικίας 18 ετῶν} ὑπέχρεωσε νὰ τὸν συνοδεύσω εἰς Κορυτσάν. τὸ τί ἐγένετο ἐκεῖ δὲν περιγράφεται. ἔλυσα τὰ δεσμά τῆς γλώσσης τῶν Κορυτσοῦν καὶ τοὺς σκείθισα νὰ φωνάξουν, Ζήτω ἡ Ἑλλάς! ἦσαν τὰ προσίμια τῆς ἐλευθερίας. Τότε ὁ μὲν γενικὸς Πρόξενος μακ. Δημαρὰς μεδιώρισε γενικὸν ἐκπαιδευτικὸν ἐπιθεωρητὴν τῆς Δυτικῆς Μακεδονίας, τὸ δὲ Πατριαρχεῖον μὲ ἀνέγραψε μετὰξὺ τῶν ἐκλεδιμῶν διὰ τὴν μητρόπολιν Κορυτσῆς, ἀλλ' ἐγὼ διὰ νὰ σωθῶ ἀπὸ τὰς δύο αὐτὰς παρτίδας ἐνεγράφημ τῷ 1908 ὡς φοιτητῆς εἰς τὴν φιλοσοφικὴν σχολὴν διορισθῆς ὑπότροφος τοῦ Βελιχείου κληροδοτήματος. Λυποῦμαι, διότι δὲν παριστάται εἰσαῖθε ὁ σὺκ ὁ ἀδελφος κ. Καπνουκάρας, ὅστις εἶναι μάρτυς τὸ τί ἐγένετο ἐν Σιατιστῇ ἐπὶ τῇ παρουσίᾳ μου, ὅτε κατέλθον καὶ αἱ ὀθλαί μητοῖ ἐκ τῶν ὀρέων καὶ ἐγένετο πᾶνδημον πατριωτικὸν συλλαλητήριον, ὅπερ ἐπέπρωτο νὰ γράρησθῃ διὰ τοῦ αἵματος δύο γενναίων ἀρχηγῶν τοῦ Σιατιστικῆς Παύλου Περίτσια καὶ τοῦ ἐκ Μάνδρας ^{ἐκ Μάνδρας} εὐαγγέλου Κοροπούλη. Δὲν θέλω ἀπομνησθῆ ποτέ τὴν πυρηνὴν ἐνθουσιασμοῦ τῶν Σιατιστικῶν, μοὶ παρεπροπόσεις μας διέκοψε νῆ διαέτορος φωνὴ τῆς γυμνασιακῆς νεότητος, Μαύρη νύκτα σὰ ἐνῆ, στοὺς κάρημους πέφτων χιόνια! Μὲ ἠνάμαθην νὰ προειμῆσω τὸ ἐθνικὸν ^{παιδικὸν} γέννημα τῶν λαμπρῶν αὐτῶν μαθητῶν. ὅταν ἐνεφανίσθην ἐνώπιον αὐτῶν ἐγένετο πανδαμῶνιον. εἰς τὴν Κοβαίνην ^{ἐφ' ἧρας} ἐνεσηφὰ τὸ ἑσπέρας (Ἐσπερῶν, διότι ἦτο μέσσα ὁ κτωβρίου, καὶ ἔπρεπε νὰ κάρην ἀμέσως τὸ κήρυγμα). ἔδητησα ἀπὸ τὸν πρωτοσύγγελλον Λιούρη νὰ καλέσῃ τὸν λαὸν διὰ κωδικογραφίας. ἀλλὰ τοῦτο εἶχεν ἀπαγορευθῆ ὑπὸ τοῦ στρατοδικείου, ἔστειλα τοὺς γυμνασιεὺς καὶ ἐν ῥιπῇ ὀφθαλμοῦ ὁ λαὸς κωδικογράφησεν τὸν δημοκρατικὸν καὶ τοῦ ἀγίου Νικολάου. ἀλλ' ὅποια ἦτο ἡ κατάληξις μου, ὅταν ἀνελθὼν εἰς τὸν ἀμβωνα εἶδον τὰ σκιστῆδια κατελημμένα ὑπὸ τῶν Τούρκων ἀδικοματιῶν. Μαλέβαλον, ^{ἡλικίας 18 ετῶν} τὸ θῆμα ἐφ' ἧρας καὶ ἔλη.

σα περί τῶν συνεαγματικῶν ἐλευθεριῶν, αἱ μὲν ἀπεσχετο τότε οἱ Νε-
τουρκοὶ καὶ κατέληξε εἰπῶν, ὅτι ἂν εἶναι πραγματικαὶ αἱ ἐλευ-
θερίαι οἱ Ἕλληες θὰ εἶναι οἱ καλλίτεροι πολῖται, ἄλλως γινώσκοντες
τὰ λιμέρια μας. οἱ ἀξιώματικοὶ μὲ ἐκάλεσαν εἰς δεῖπνον, ἀλλὰ γινώ-
σκοντες εἰς ἡμέραν δεῖπνον καὶ καφεὶς τουρκικὸς ἐδίδοσαν καὶ δεχθῶν,
ἕως οὗ ἐπεμβῆς ὁ ἄλβανὸς Σαχίν μπένις Κολώνιας ὅστις εἶχε χρημα-
τισεὶ καὶ μετὰ τὸν ἀγίου ὄρους, μὲ ἐπεισε, ἄλλα μετὰ τὸ δεῖπνον δὲ
καλὸ καὶ διὰ καιρὸν ἔπρεπε ν' ἀναχωρήσω. προῦλαβον μόνον καὶ εἶδα
τὴν χαίρειαν ἐπομεγάλης Ἑλλάδος τοῦ Ρήγα φεραίου, ὅπερ οἱ Κοβανίται
ἐφύλαττον ὡς ἱερὸν κειμήλιον εἰς τὸ ταβάνι τοῦ Γυμνασίου. ἦτοια οὐ
κί μοι, ὅταν ἐξεδιπλώθη ἐνώπιόν μου τὸ ἐθνικὸν ἐκείνο κειμήλιον
ἐτόμισα, ὅτι ἀνέστησεν ὅλη ἡ Ἑλλάς τοῦ παρελθόντος πρό τῶν ὀφθα-
λμῶν μου, ὅλοι αἱ Ἕλληες καὶ χῆραι μετὰ τῶν ἀποικιῶν. Ἐπετομέ-
στερος κάρεις δὲν ἐεδόθη μέχρι σήμερον. Ἐσημερώσαμεν εἰς τὰ κ-
ριεῖνα καὶ διακινδυνεύσαντες ὑπὸ χιονοθύελλαν εἰς τὰς πληώδεις
ὄψεις ἀτραπὸς περὶ τὸ μεσονύκτιον μόλις ἐφθάσαμεν εἰς Ἑλα-
σῶνα. καὶ ἐπρωτὶ παρευρέθη εἰς τὴν λειτουργίαν. καὶ ἐπειδὴ ἔτοιμα
ἔστην ν' ἀναβῶ εἰς τὸν ἀμβωνα ἐφθασεν ὁ μητροπολίτης εἰς Τσαρι-
τσάνης ἠμίωρον ἀπεχούσης, ὅπου εἶχε τὴν μητρόπολιν. εἶναι περὶ
τῶ οἰκονόμου - ὅπως μὲ ἠρώτησε, ποῖος εἶμαι, ὅστις αἰνεῖ ἀδείας
ἔπειδὴ ἀδέξια νὰ κηρύξω; ἀπ' ἠρώτησε, ἔχω ἀνωτέραν διαταγήν, ἀνε-
λήθη ἀμέσως, καὶ μοι λέγει κατὰ εἰπῆς καλὰ... ἐπιδοῦ εὐρισκό-
μην πλησίον τῶν οὐρανῶν ἤρχισα τὸ ἐθνικὸν κήρυγμα εἰς τὸν δίσ-
διαπαστῶν. ἀλλ' ἐβλέπον καὶ πρὸς εἰσοδόν, ὅπου διέτρινα εἰσερχο-
μένους δὲ τὸ φερόφορος τούρκους ἀξιώματικούς. ἀπακίνωσα τὸν
τόνον. κατελθὼν ἐν τῷ ἀμβωνῶ εἰσήλθον εἰς τὸ ἱερὸν βῆμα. καὶ ὁ μη-
τροπολίτης μοι λέγει, διατί ἔχασες τὸν ἱεραϊκὸν σὺν λόγον καὶ δὲν ἐτε-
λείωσες, ὅπως ἤρχισες; διὰ τὸν φόβον τῶν Ἰουδαίων, ἀπηνήκισαι, διότι
ἦλθον νὰ μὲ συλλάβουν! καὶ ἔτοιμαδόμην νὰ δραπέτεύσω. ὁ γεν-
ναῖος ὄντως ἱεράρχης μοι ἀπαντᾷ: "ἂν συλλάβουν ἐμένα τότε καὶ
ἐσέκα; εἶμαι κατ' ἐμὴν πασῶν ἐδῶ λέγει - εἶναι ὁ πρῶτος χιου Πολύ-
καρπος ὑπέρμυρος ἡδὴ - Πηγαίνοντες εἰς τὸν πασῶν, ὅστις ἰδὼν με
λέγει εἰς τὸν δεσπότην, ἔχω τηλεγράφημα εἰς Κοβανίταις νὰ τὸν συλλάβω
νὰ συλλάβῃς πρῶτα ἐμένα, ἀπαντᾷ ἐμῆνος εὐθαρσῶς: θεὸς τὸν ἐπέταξε
εἰς τὰς φυλακὰς θὰ τὴν τρυφήν, θὰ θάλλῃ καὶ ἄλλους, δὲν εἶναι
καλλίτερον νὰ τὸν διαδώσωμεν εἰς τὴν Ἑλλάδα; ὁ μητροπολίτης μὲ
ἔσωσε νί ἄλλ' ὁ ἐλογημένος ἐπέμενε σῶνει καὶ καλὰ νὰ τελειώσω
τὸν λόγον. μὲ παίρνει εἰς τὴν Τσαριτσάνην, ὅπου τούρκοι δὲν ὑπῆρχον μὲ
ἔπει τὸν κληρὸν καὶ τὸν λαὸν εἰς τὸ σχολεῖον, καὶ ἐκεῖ ἐτελειώσαμεν
τὴν ἐθνικὴν ἐφορτελεσίαν. ἐπηγαγεν εἰς τὴν μητροπολίτην, καὶ ἐπέ-
ταξε ὁ μὲν κληρὸς (πάρειτος) μὲ σπασίειν τὸ κεφάλι, ὅτι ὑπῆρξεν πατριώτης

ενθουσιασθεις" να βρε πατριδα, του λεγει, τουρκο λατρη", και του κα-
τεβαζει την μαγκουραν. "τι με εκαμες, ειλογημενε, εβαλες τους αν-
θρωπους εις τα αιματα Δεσποτη μου, απο τω, μπαϊραμι χωρις
κουρηνι δεν γινεται?"

Επανελθων εις Αθinas υπεβαλον υπομνημα περι της καταστασεως εν Μακεδο-
νιαι και σχεδιον αναδιοργανωσης του Μακεδονικου αγωνος (οπερ εφρισκε-
ται εις το αρχειον του υπουργειου των εξωτερικων) και αντιγραφον εις
τον μακαριτην Δ. Ραλλην, οστος μετ' ολιγας ημερας με φωναζει επι α-
σε τον τον μαλον, λεγει, το υπομνημα σου, το εστειλα εις τον Διαδοχ

αληθινος Κωνσταντίνος ητο αφανης προεδρος του Μακ. Κομιτατου,
αιτε προσωπεωμενος υπη του διδασκαλου της ^{της} ^{αθηνων} Σπυρ. Λαμπρη)
και ιδου τι οπισθογραφει, οτι κοιυτον υπομνημα δεν ειχε διαβασει, και
στο εστειλεν εις τον υπουργον των εξωτερικων να το θεση εις εφαρμογη.
Διω υπηρχε τοτε κομιτατον, διστι ενομιμαμεν, οτι μετα το τουρκικον
συνταγμα ετελειωσαν τα παντα. Με ^{μαχη} φωναζει ο μακ. Γ. Μπαλτατζης
και μοι ανεθετει την αναδιοργανωση της επαρχιας Κορυτσας με βα-
σιν την εμποριαν του αγινος ητοι δια των εμποριων ελληνων να συνεχισω
μεν τον αγωνα. Εμαθημην τοτε εις την οδον ανεγνωστοπουλου αρ.

18. ο κ. Κουρας συχνα με επεσκεπτετο. εκει ευνεχιζεν ο Παμμακε-

δονικος συλλογος ανεπισημος τον Μακεδονικον αγωνα, και ερω ωρι-

ζον τους Μακεδοναις οπλαρχηγους τον Γ. Γιαλιν, τον Ν. Κ. Λαμπη, τον

Σ. Δερων, τον Παυλον Ρακοβαν τον Σαμυρον Σιμεν, τον Σισολιον, τον

Παυλιδον, τον Στεφανη τον Ριαιμαλιν και α. Συγχρονως κατηρ-

τισα και την φαλαγγα των Μακεδονων φοιτητων, εις την περιληφθη-

σαν και εις της Β. Ηπειρω, αν επισις ηρην προεδρος, και μας εν-

μασεν εις το Σκεπαστηριον της Καλλιθιας ελοχηρος Δημ. Δαγ-

κηης. Εθθυμομαι το εξης, οτι η πρώτη βολη που εριψα ητο δια-

να, και ολοι με χειροκροτησαν ορθα εμει ο καλλιτερος αρχηγος, αλλι-

ερω δεν το επισεωσα, διοτι με ανεβη το εξης, ^{καθου} αντι να θεσω τα φυσικα

για εις το μαλιν χειρ δια να προβαλισω, εβαλον το μικρον εωαγγελιον

οπερ ειχον ομοι εις την τσεπην μου, και επον εις ολους, καιτοι ενε-

ρη αφην εις την φιλολογιαν δια να αποσβω, αλλ αδυνατον επε-

πρωμενον φησιν, δι' ελλο σταδιον εμας ηρ' ορισμενος. Εν τελεα οταν

ηλθεν ο μακ. Βενιδ' ελος διελυσε και τον μακεδ. συλλογον και το-

τε η συνεχις του αγινος εν Μακεδονια εσηρατο εξ ιδιωτικης

πρωτοβουλιας μοιων. και κατωρθωσαμεν πραγματα να κρατη-

σμεν τα σωματα, και αιτα ησαν οι πρωτοποροι πατα τον Βαλκ.

πολεμον (βλ. περι τούτου αρθρον μου εν Ημεροδ. ανατολικη Μα-

κεδονιας - Θρακης Β', 1932, σ. 49-55), αλλ' αφοιουσι ταυτα δια τον

Μακεδονικον αγωνα. Ερχομαι εις το αλβανικον ζήτημα. Η ετα-

ρεια ο ελληνομοσ του μακ. Νεοηλ. Καδαδη, ειχεν αρχισει, και

συνενοησεις μετα των μπενδαν αλβανων του αββιδιου Ντινο, του

Γιανη Μπεν, του Ισμαηλ Κεμαλ περι ιδρυσεως ελληνοαλβανικου

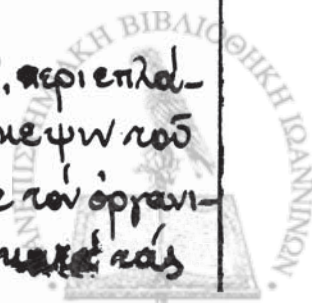
βασιλείου κατά το διαρκικόν σύστημα τῆς οὐσιροσυγγραφίας (βλ.
ἄρθρον μου ἐν τῇ φωνῇ τῆς ἠπείρου 1910, 5 Νοεμβρίου Ἀθῆναι).
Ἰδρύνσαμεν τότε τὸ β' πολιτικὸν γραφεῖον ἐπὶ τὸ ὑπουργεῖον τῶν
ἐσωτερικῶν ὑπὸ τὸν ἀείμνηστον Ι. Δραγούμην καὶ τὸν ἀντ. Σα
χτεύμην. Ἐξ τῆς 1910 ἐπὶ κυβερνήσεως Δραγούμη μοι ἀνετέθη καὶ
συνεννοηθῆ μετὰ τῶν μπέηδων καὶ φιλοσόφων τῆς Β. Ἀλβανίας
οἵτινες ἀπέστειλαν ἀντιπρόσωπον αὐτῶν, τὸν στρατηγὸν φασλῆ
Ἰπταν πασᾶ, ἐν Τυράντων, πρῶτον ὑπακοπιστὴν τοῦ χαμίτ καὶ
υπεγράφη πρῶτον κολλὸν συμπράξεως, μᾶς ἐβοήθησε πολὺ καὶ
ὁ ἐν Κερκώρῃ πρόεδρος τῆς Τουρκίας Ἀλβανὸς Μεχμέτ Κονίτα
φυγὰς νῦν. Πρὸ τούτου εἶχον ἀποσταλῆ εἰς εἴμηριον, ὅπου ὑπῆρ
χον πολλοὶ ὁμογενεῖς ἐν τῆς Β. ἠπείρου καὶ πρόκριτοι Ἀλβανοὶ
διὰ καὶ συνεννοηθῆ συγχρότως καὶ καμῶ καὶ ἐράνοισ ὑπὲρ τοῦ
Πατριάρχου. συλλόγου ὡς ἡ πρώτη φορά ὅπου εἰδέχθη καὶ π
ρωτῶ καὶ ἔξοδα μου ἐν τῆς ἐκεῖ πωλῆσεως τοῦ Μαμεδ. ἡμερολ
καὶ ἔλεγον 900 δραχ. τὸ μόνον ἐθνικὸν χρῆμα κατ' ἑλὼν τὴν
ἐθνικὴν μου δράσον, ἔδαπάνων ἐξ ἰδίων ἀπολουθῶν τὴν ἐκατὴν τοῦ Ἀ
στόλου Παύλου: τὸ λέγω τούτο, διότι δυστυχῶς ^{τελευτή} ἐκτελεσθῆν ἐχρε
σεν ὁ Μαμεδ. ἀγῶν, αἰφύ ἐγένετο χρηματικῆς). Ἐκεῖ ὑποσηριζ
μενος ὑπὸ τοῦ συμπατριώτου, Μιχ. Τούρτουλη ἰατροῦ τοῦ χεβίδα
ἐν τῶν πρῶτων ὁμογενῶν, εἶσαμα διάλεξιν ^{ἐν} Καίρον, ἥτις ἐδημοσι
εῦθη ἐν τῆς ἑφημερίδα χρόνος 13/16 Ἀπριλίου 1910, καὶ κατόπι
συνεπήξαμεν τὸ ἑλληνοαλβανικὸν κομιμάτων, ὅπερ εἶχε ὄργανον
τὸ ἑλληνοαλβανικὸν περιοδικὸν ἄσπρατῆ - Skerptimë, διευθυνόμεν
ὑπὸ τοῦ εἰρημίου τοπιάν πασᾶ καὶ τοῦ ἐν Τυράντων φιλολόγου καὶ
ἡμετέρου Πανεπιστημίου Ἀλεξ. Τζοβάνη. Ἡ ἄσπρατῆ ἔφερε τὸν κ
ρανοῦν: διότι ^ἡ τὸ ἐπόμενον ἔτος 1911 ἐξερράγη ἡ ἐπαναστασις ἐν τῆς Β.
ἀλβανίαν, ἥτις ὑπεσηριδε χρηματικῶς ἡ ἑλλάς, καὶ ἥτις ὑπῆρξε ἡ
προανάκρουσμα τοῦ βαλκανικοῦ πολέμου. Μέχρι τούτου ἡ ἑλληνοα
βανικὴ συνεννόησις ἐφαίνετο πραγματοποιουμένη. Τῷ 1912 μετὰ
τὸ τέλος τῶν σπουδῶν μου ἀπεσύρθη ἐν τῆς Μονίης τῆς Λάρας τοῦ
Ἀθῆναι, ὡς ἀδελφὸς αὐτῆς, καὶ ^ἡ ἐτοιμαζόμεν δια καὶ μεταβῶ εἰς
Γερμανίαν δαπάναις τοῦ βασιλείου κληροδοτήματος, ὅτε ἐκπύρῃ
ὁ βαλκανικὸς πόλεμος, ^{τότε} μὴ δυναίμενος καὶ ἔλθω ἐνταῦθα ἐσχηματισ
σῶμα ἐξ 100 σχεδὸν μοναχῶν καὶ λαϊκῶν, τὸν παρῖνα, καὶ ἰχυρώθη
εἰς ἄριστον τόπον ἀναμέναν καὶ ἄλλους μοναχοὺς, καὶ ἠθέλον συ
κωρωθῆ περὶ τοὺς 2000, εἰάν δὲν ἐπροδίδομην. ἐσώθη ἐν θαύματος ἡ
αὐτῆς πρῶτη τῶν Τούρκων ἐπίθεσις - καὶ λέγω ἐνθαύματος, διότι τὸ σῶμα δ
εἶχε ^{καὶ} οὐκ, ἐμὴ 4-5. Κατ' ἡγεθῆν ἀπὸ τῆς Μονίης, ἡ ἀπὸ τῆς Ἰσπ
κοινοῖα, ἥτις ἀσίσταμέ τινα ἐν τῶ παλινοσλαβικῶν διὰ καὶ μέγα

οὐκ ἐλάττωσα οὐδὲν ἀπὸ τῶν ἐκεῖθεν πού με εἶχον προδώσει εἰς τὸν
Μακεδονικὸν ἀγῶνα ἐκ δυνάμει, ἥτις ἐστάθη πρὸς σύλληψιν μου,
συνελήφθη αἰχμάλωτος εἰς θέσιν Κολιτσού. τότε ἔμαθον, ὅτι εἰς
τὴν Χαλκιδικὴν δρῶσιν ἀντάρται, ὅθεν ἐξήλθομεν ἐκ τοῦ αἰγίου
ἔρους τὴν 16 Ὀκτωβρίου. οἱ τούρκοι ἔγνων πανικόβλητοι μαθόντες,
ὅτι οἱ καλοῖ τοῦ αἰγίου ἔρους ἐξεστράτευσαν, ἐσκέφθη ἀντιὸ πλ.
σπ. δὲν ἠδυνάμην νὰ εὔρω) νὰ πάρωμεν ζύλας, μὰς ἐβλεπον μὰ
πρὸθεν ἔφειγον καί οὐνε. μετροῦτο εἰς τὰ Κομαροχώρια τῆς Νιγρί
τῆς (Πηλοσίου δηλ. τῆς Θεσσαλονίκης). ὅθεν ἠἀπελευθέρωσι τῶν χωρῶν ἐγί
τετο ἀμαχητι, ὑψώσαμεν πανταχοῦ τὴν κωνόλευκον καὶ ἐψάλλα
μεν τὸ ἀναστάσεως ἡμέρα λαμπρυνθῶμεν λαοὶ Πάσχα Κυρίου
Πάσχα. ὅταν ἐφθάσαμεν εἰς Λιαρινοβὴν (τὴν ἄρναϊα) ὁ ἐπίσκοπος ἦν
τρομοκρατημένος διότι ἔλαβεν εἴδησιν, ὅτι 400 τούρκοι κατ'ἄρτοι ἐρ-
χονται κατὰ τῆς Κομαροπόλεως. τὸν ἐπεσκέφθη μὲ τὸν ὑπασιπαι
μου, ὅσους εἶναι ὁ τὴν μητροπολὶν τῆς Σύρου φιλάρετος βασιτοπεδινός
καὶ τοῦ ἔκαμο: κατὰ πλ. δὲν, ὅταν εἶδε καλοῖ ἔρους ἀντάρται. ἀπην-
τήσαμεν ἐκείνο πού εἶπεν ὁ Χριστός, ὃ ἔχων ἱμάτιον πωλησάτω καὶ
ἀγορασάτω μάχαιραν. ἀλλ' ἡμεῖς δὲν εἶχομεν οὔτε ἱμάτια οὔτε
μαχαιρὰ οὔτε ὅπλα: ὅθεν ἐπειδὴ ἐνέσκηψε βαρὺς χειμῶν, οἱ δὲ μο-
ναχοὶ ~~ἐφθάσαν~~ τὰ ῥόσα μόνον, ἠγόρασα ἐξ ἰδίων 50 κάπες καὶ
τοὺς ἐνέδυσσα, ὅπλα οἰκονομήσαμεν ἀπὸ τῶν κατοίκων καὶ ἐπε-
ριμέναμεν τοὺς Κομαροῦς νὰ ἔλθουν. Δὲν ἐτόλμησαν. τὴν ἐπο-
μένην ἐπήγαμεν ἡμεῖς πρὸς συνάντησιν αὐτῶν, ἀνήλθομεν ὑπὸ χι-
νοθύελλαν τὸ ὑψηλότερον τῆς Χαλκιδικῆς ἔρους, τὸν Χολομῆτα, ὅπου
ἐλιμέριαζον οἱ ἀντάρται ὑπὸ τὸν λοχαγὸν Βασίλ. Παπακώσαν ὅσους
μὰς εἶχε καλέσει νὰ μὰς ἐφοδιάσῃ (ἀφοῦ ἐπὶ τέλος κατώρθωσα νὰ
διαλύσω τὴν πλ. πού εἶχε πιστεύσει τὴν συκαφαντίαν τῶν Λαυριωτῶν)
ἐπίσθη νὰ μὰς ἐφοδιάσῃ διὰ ὅπλων τουρκικῶν μαρτινίων καὶ ἐλά-
βομεν διαταγὴν νὰ βαδίσωμεν κατὰ τῶν Κομαρῶν καὶ νὰ κάψωμεν τὸ
κέντρον αὐτῶν, τὸ Ζαργλιβέρι, μεγάλην κομποπολιν, ἀλλ' εἰς νὰ φθάσωμεν
οἱ τούρκοι τὰ εἶχον χάσι, διότι εἶχε παραδοθῆ ἡ Θεσσαλονίκη! ἐβαδί-
σαμεν λοιπὸν καὶ ἡμεῖς ἐκεῖ νὰ συμπληρωθῶμεν καὶ κατελύσα-
μεν εἰς τὴν Μητροπολιν: ἡ συγκινησις μὰς ἦτο ἀπερίγραπτος, ὅτε
εἶδομεν ἐπὶ τοῦ Λυκοῦ Πύργου τὴν ὑπερήφανον κωνόλευκον καὶ
Ἕλληνας ἀτυμαχικούς, ἀντι τῶν τρομοκρατῶν τούρκων, πού ἀνεπολύ-
μεν τὴν τουρκικὴν τυραντίαν καὶ τὴν φρίκην, ἥτις μὰς κατελόφ-
θατε πρὶν, ὅσους προσωρμιζόμεθα εἰς τὴν πόλιν ταύτην, ὅπου
ἐστέ οὗτοι ὅσοι ἀδελφοὶ μὰς εἰς τὰ ψυχρὰ μπουτροῦμα τοῦ Λυκοῦ
Πύργου, καὶ τοῦ ἑσταυρηγίου καὶ ὅπου καθε σιγῆν ἀντι κρῦδαμεν
τὴν λαμπρότητον τὴν μεταστροφή! "καὶ αὕτη ἡ ἀλλοίωσις τῆς δεξιᾶς
καὶ ὑψίστου". τὴν ἐπομένην εἰσῆλθεν ὁ ἑλληνικὸς στρατὸς προπορι-
σμέντος τοῦ βασιλέως, τοῦ ἐνδόξου στρατηλάτου Κωνσταντῆνο μὲτὰ
τῶν τ. γ. ρ. ἡμῶν. ἡ ἰνδοστασις! χεῖμαρτος, κῆμα ἀσυμφάστου,

ὅπως καὶ ἡ πίπτουσα ραγδαία βροχή, ποῦ ἐνόμισες, ὅτι ἦνοιζαν οἱ
καταρράκται τοῦ οὐρανοῦ. εἶπομεν ὅλοι τό ἦν ἀπολύεις τόν δούλον
σου ἐν εἰρήνῃ, ὅτι οἱ ὀφθαλμοί μου τό σωτήριον σου! Ἐπανηγυρίζο-
μεν ἐπί ἐβδομάδα πλέοντες εἰς τήν ὑπάστην εὐτυχίαν. ἀπεφύγομεν
τά κέντρα, διότι ἐπί τῆ παρουσίας ἡμῶν ἐγένετο συναγερμός καί ἀ-
πεδέως. ἦρμιν ὁ μοναδικός κληρικός θαλαρηγός Ἕλληνα. τέλος ἐκλή-
θη ὑπό τοῦ Γεν. ἐπιτελείου, καί ὁ στρατηγός Δασκίλης, ὃν ἐγκώριζον
ἀδ μέλος τοῦ Μακεδ. κομιτάτου, μέ συνεχόρη καί ὅταν ἔμαθεν ὅτι
ἐπολεμήσαμεν μέ μαρτίνα, μοί ἐδώρησεν ἐν μάλινχέρ ὠραῖον,
ὡς πολεμικό ἐνάμιον, καί ἵνα ἐνδικηθῶ τοῖς ἀγιορείταις, οἱ τι-
νες μέ ἐπρόδωσαν, μοί ἀνέθεσε νά ὑπάγω μέ τό πολεμικό ἄδρα
νά ἐμακασιήσω τήν πρώτην ἑλληνικήν χωροφυλακήν ὑπό τόν
ἐφεδρῖν ἀξιωμασιόν Κων. Βερρομανόπουλον ἐν Κορώνης Ἰν

ὕποσφράτηγον). ταῦτα συνέβαινον τήν 10 Νοεμβρίου, τήν 28 αὐτοῦ
ὁ Ἰσμαήλ Κεμάλ βέης ὑψωνεν ἐν αὐλῶνι τήν σημαίαν τῆς
ἀνεξαρτησίας καί ἔσπευδον ὅλοι, Ἄλβανοί καί Ἕλληνες, νά ἐπανέλ-
θουν εἰς Ἄλβανίαν. ἔρωτῶ τόν κ Κουτσίαν, διατί ἐγώ ὁ ἔθνομιστής Ἄλ-
βανός δέν μετέβην νά πολεμήσω ἐκεῖ; διατί δέν μετέβην νά
ἀπολαύσω τήν πατρίδα μου ἐλευθέραν. ἀλλ' ἐβασανιδόμην καί
ἀνεκύλιον τόν σούφειον βράχον ἐν ἄθω ὅπου, διότι ὑψώσα τήν
σημαίαν τῆς ἐλευθερίας καί ἐξηγήθην κατὰ τῶν τούρκων, καί ἐπέ-
ως ἐκατέρωθεν καί ἐντός καί ἐκτός τοῦ ἁγίου ὄρους μας αὐτῶν, οἱ
λαυριῶται μέ ἀπειρήρυσαν καί ὅταν ἐπανήλθον νικητῆς δέν
ἤθελον νά μέ δεχθῶσιν εἰς τήν Μοῦνη; ἐδέησε νά ἔλθῃ ὁ ἄσω-
νόμος κ. Βερρομανόπουλος διά νά τοῖς δώσῃ νά καταλάβουν
ὅτι ἐγώ δέν εἶμαι ἐπαναστάτης πλέον, ἀλλ' ἐμῆνοι. τόν ἀπρίλιον
τοῦ 1913 καί μέλη τοῦ ἑλληνοαλβανικοῦ κομιτάτου μέ τόν πρό-
εδρον αὐτῶν τόν Μιχ. τούρτουλην δι' ἀγγλικῶν πολεμικῶν μετέβαι-
νον εἰς Ἄλβανίαν. ἐσιαματέησαν εἰς ἀθήνας καί μέ ἐπερίμεναν νά
ὑπάγω καί ἐγώ. (ἔχω τό γραμμα) ἀλλ' ὅταν ἔμαθον, ὅτι δέν ἠδυνή-
θησαν νά σνενηθηθῶσι μετά τῆς ἑλληνικῆς κυβερνήσεως ἐπέ-
σθην ὅτι δέν ἔπρεπε νά ὑπάγω. ἐγκώριζον, ὅτι Ἄλβανία ὡς ἀνεξάρ-
τητον κράτος δέν ἦτο θιάσιμον. μόνον ἡμεῖς τῆς ἑλλάδος ἐπὶ
ὑπό τόν ὄνον τῆς διαρκείας θα ἔσωθεν αὐτήν.

εἰκό ἄλλον ὄρος, ὅπου ἀπεφάσισα νά ἐμακασιώσω πλέον, ἀερίεπλη-
κην εἰς ἄλλους ἀγίνας ἔθνομιστοῦ. τῆς 1913 εἰς τήν συνδιάσκεψιν τοῦ
Λονδίνου ὁ ῥώσος πρεσβευτής Μπέριεσοφφ παρουσίαζε τόν ὀργανι-
σμέν ὑπό ἁγίου ὄρους πρὸς οὐκείον, ἐράσιον ὄρον, καί τὰς

ῥωσικὰς βλέψεις, καὶ εἰσηγήτο κτὴν διεθνοποίησιν αὐτοῦ ὑπὸ τῶν
προτεκτοράτου, ὅπου κτὴν πλειοψηφίαν ἔχοντες οἱ Ἑλλᾶσι θάδι νύ-
θην αὐτοί. οἱ ἐκεῖ ἀντιπρόσωποι τῆς Ἑλλάδος Στ. Σκουλούδης,
Γ. Στρέιτ καὶ ἄλλοι Ρωμῆανος δὲν ἠδυνήθησαν νὰ εἰπωσιν ὅτι
ῥῦ, διότι οὔτε τὸν κενονομημένον τοῦ ἁγίου ἔθρου δὲν εἶχον καί ἔζη-
αποσαν ἀναβολὴν (αὐτὰ μὲ ἔλεγεν ὁ κ. Στρέιτ). Ἐγὼ τότε εὐρισκό-
μην ἐπαῦθα ἔδιδον καὶ ἐπὶ πτυχίῳ ἔξετάσεις καὶ ὁ μακ. βενιζέ-
λος ἐπειράτευσεν τὸν Κιτίου Μελέτιον Μεταξάκη καὶ τὸν ἐ-
στειλεν εἰς Ἄθυνα· αὐτὸς ἔθεσεν εἰς κίνησιν καὶ πάντα καὶ ἐμένοιο
παναχοῦ διαμαρτυρίας, καὶ ἡ πυρετώδης αὐτὴ κίνησις ἀπέκρουσε
τὸν ἄμεσον κίνδυνον· ἀλλ' ἡ ῥωσσία ἐπέμενε ἀνποχωρήτως εἰς
αὐτὸ, ὅτι, ἐπειδὴ ἐπὶ κυριαρχίας ὅλοι αἱ βυζαντινὰ διατάξεις τοῦ
μοναχικοῦ πολιτεύματος κατήρηθον καὶ δὴ τὸ κοινοβιακὸν σύστημα
δινόμενα εἰς κτὴν ἀναρχίαν αὐτὴν νὰ ἐμπιστευθῆ τὰς ἱπποκόου κτῆς.
(ἐν τῇ θρησκευτικῇ καὶ χριστιανικῇ ἐγκυκλοπαίδειᾳ τόμ. Α' σ. 566-
615 ἀπέδειξα, ὅτι πλὴν ἐπουσιωδῶν κτῆν τῶν καὶ τοῦ κοινοβίου εἰς
τὰς ἡμισείας μονὰς, τὸ μαθεσιῶς δὲν μετεβλήθη). Τότε ἠπαρτίσθη
ἡ κυβέρνησις κατὰ τὸ θέρος τοῦ 1914 νὰ ἀποστείλῃ ἐπιτροπὴν εἰς τὸν
εἰς Ἑρισσοῦ καὶ ἁγίου ἔθρου Σωφράτου, τοῦ γεν. Διοικητοῦ τῆς
Μακεδονίας Θ. Σοφούλη καὶ τοῦ μακ. Α. ἀνδρεάδου, ἵνα πείσωσι
τοὺς ἁμερειαίους νὰ ἐπαναφέρωσι καὶ εἰς τὰς ἄλλιας μονὰς τὸ κοινοβίον.
Ματὰ τῆς φεραῆς Κοινοβίου δὲν ἠδυνήθησαν νὰ συνεννοηθῶσιν ἵνα μὴ
ἀπέλθωσι δι' ἄπρακτοι εἰσεκέφθησαν κτὴν Μερσίτην Λαύρα, κτὴν πρῶ-
την κτὴν Μονῶν, ὅπου καὶ ἐγὼ ἐμονάζον τότε. ἐκεῖ μὲ κατετόπισεν
εἰς τὴν ὑπόθεσιν ἡ ἐπιτροπὴ, ἀφ' ἧς δὲν ἠδυνήθη καὶ μὲ τὰς λαυριώ-
τας νὰ συνεννοηθῆ, καὶ μὲ παρεκάλεισεν ἐπιμόνος νὰ ἵνα λάβω
τὸν ἁγίονα τῆς ἀποκαταστάσεως τοῦ κοινοβίου, ὅπως ἀπεσοβῆτο
ὁ κίνδυνος τῆς διεθνοποιήσεως, διότι θὰ ἐλέγξωμεν εἰς κτὴν ῥωσσίαν,
ὅτι κατήρησαν οἱ τούρκοι ἡμεῖς τὸ ἀπεκατεστήσαμεν. ἤπεσχε-
θην νὰ μελετήσω τὸ ζήτημα καὶ μετὰ ἑβδομάδα ἐπέβασον
ὑπόμνημα διεξοδικόν πρὸς κτὴν κυβέρνησιν περὶ τοῦ ζητήματος.
εἰς τὴν συμφωνήσασα μὲ καὶ ἀπόψευστον μοι ὑπεσχέθη πᾶσαν ὑπα-
στήριξιν καὶ ἅμα κηρύξωμεν τὸ κοινοβίον νὰ στείλῃ βασιλε-
κὸν χρυσόβουλλον ἀναγνωρίζονσα αὐτὸ ἐπίσημος. Μετὰ αὐτὸν οὐ
ἔργασίαν τριαν ἡμερῶν κατὰ ὀκτώβριον ὑψώθη ἡ σημαία τοῦ κοι-
νοβίου. οἱ πατέρες ἐν ἑσάλῳ ἐνθουσιασμῷ ἐπατηρίζον φάλλοντες τὸ
χριστιανικὸν ἀνεύθυνον ὁ βασιλεὺς ἀπέστειλεν ἡμῶν τὸ ἐπίσης τηλεγράφημα: Στε-
χαίρω ὑμῶν ἐμαρδίως ἐπὶ ἐθνηκῇ εὐσίαν ἀπομαρτυροῦσιν καὶ

τῆ ἐπεμβάσει ὄμως τοῦ ῥώσου Πρεσβευτοῦ, καίτοι παρήλθε μὴν, δὲν
 ἀπεσταλή τὸ χρυσὸ βούλευν τῆς ἀναγνωρίσεως τῆ ἀντιδραστῆς ὑπενό-
 μεσε τὴν μεταβολὴν, ἢ δὲ φερά Κοινότης ἐξαγορασθεῖσα ὑπὸ τῶν ἀ-
 ποσυμφώνων προεστῶτων τῆς λαύρας καὶ ὑποκινουμένη καὶ παρ' αὐτῶν
 τῶν ῥώσων ἐχαρκτηρίσε τὸ γεγονός ὡς ἐπαινοσεασὸν! καὶ εἰσηλθὼν
 5-6 ἀντιπρόσωποι αὐτῶν
 καὶ ἐκείνους ἐν λαύρα νὰ δικάσωσιν. Ἐγὼ πεπειθῆς εἰς τὴν κυβέρνησιν
 καίτοι εἶχον μὲ τὸ μέγα μου ὄλον τοῖς ποτέρας δὲν ἠθέλησα νὰ αἰ-
 ματοκυλίσω τὴν μοῆν. ἀλλ' ὅτε εἶδον ὅτι μὲ κατεδίκασαν ἐρήμην
 ἐζήτησα νὰ ἀπολομηθῶ. Κατώρθωσα νὰ καταρρίψω ὅλας τὰς κατα-
 ρρίαι, καὶ ἡ 1. Κοινότης μὲ παρεκάλεσεν ἐπιμόνος νὰ ἀναλάβω
 τὴν διοίκησιν τῆς Μοῆς, ὅχι κοινόβιον ὄμως, ἀλλ' ἐγὼ προτίμησα
 ν' ἀναχωρήσω καὶ κατέφυγον εἰς τὴν Σκίτην τῶν Κουσοκαλωβί-
 αν, ἀπέστειλα ὄμως τὸ ἐξῆς τηλεγράφημα πρὸς τὴν κυβέρνησιν:
 "Παίξτε εὐ σὺ παικτοῖς, θὰ κατέλθω εἰς τὸν τύπον". αἱ ἀθηναί-
 και ἐφημερίδες τότε ἐκηρύχθησαν ὑπὲρ ἐμοῦ. Μετὰ ἑβδομάδα
 ἦλθε διὰ πολέμου ὁ κ. Σοφούλης, μὲ εἰσαγγελεῖν καὶ τὸν διευ-
 θυντὴν τῆς ἀστυνομίας. Μὲ ἐκάλεσεν ἀμέσως καὶ μοι εἶπεν, ὅτι ἔνε-
 κα τῆς τρικυμίας δὲν ἠδυστήθη νὰ φθάσῃ ἐγμαιρίας. ἀλλ' ἔχει ὅλη
 τὴν δύναμιν νὰ μὲ ἀποκαταστήσῃ εἰς τὴν ἀρχὴν. ἐγὼ μαθὼν παρὰ
 τοῦ συνοδῶντος αὐτὸν διευθυντοῦ τοῦ γραφείου τοῦ τύπου ἐπι-
 στευτικῶς, ὅτι ἡ βραδύτης ἐπῆλθεν εἰς τῆς ἐπιμονῆς τοῦ ἐν ἀθή-
 ναϊς ῥώσου πρεσβευτοῦ Νεμίνιστρ νὰ ἀπομαυρωθῶ ἐξ ἀμεί-
 ῳ ἔργου, ἐδήλωσα ἀρτίων. αὐτὸς ὄμως ἐκάλεσεν εἰς ἑκτακεῖον συνε-
 δρίασιν τὴν ἐθνοσυνέλευσιν, ἀλλ' οὐδὲν ἦνυσεν, καὶ ἐγὼ ἐπαῆλθον
 εἰς τὸ Κουσοκαλωβίον. Διὰ βραχέων τὰ τῆς ἀνακηρύξεως τοῦ Κοινο-
 βίου ἐξισώρησα ἐν τῷ ἔμπρὲς τοῦ 1923, 7 Ιουλίου καὶ ἐν τῇ θρη-
 σιτικῇ χριστιανικῇ ἐγκυκλοπαιδείᾳ Α' 1936, σ. 613-614, τὸ Μωρὸν
 ἄλλας θεολογικῆς 1933, σ. 46-48. Τότε ἐν λαύρα ἐπανελθὼν εἰς τὴν ἀρ-
 χὴν ἀντιπαλῶς μου Κορηλίου ἐγγράφη τὸν λιβέλλον πρὸς τοὺς Κου-
 σοκαλωβίτας, ὅτι ἐγὼ εἶμαι σοσιαλιστὴς (δισὶ ἔκαμα τὸ κοινόβιον)
 καὶ ἐνεργῶς ἀλβανικὴν προπαγάνδαν! Ἡ σιγήτη ἐπέστρεψε τὸ γράμ-
 μα πρὸς τὴν κυρίαρχον μοῆν καὶ ἐξέφρασε τὴν ἀπόλυτον πρὸς
 ἐμὲ ἐμπιστοσύνην διὰ τοῦτο καὶ ἐγὼ τὸ πρῶτον μου ἔργον, τὴν ἱστορί-
 αν τοῦ ἀσκητισμοῦ, ἀφιερῶ εἰς αὐτήν. Τὸν λιβέλλον τοῦτον τοῦ 1915 οἱ
 ἐχθροί μου ἀνεδημοσίευσαν εἰς τὴν ἀθηναίαν ἐφημερίδα τοῦ πα-
 λαιομερολογικῶν τοῦ 1928, ἐκείθεν δὲ λαβὼν ἀνεδημοσίευσεν εἰς

τὸν Γρηγορίον Παλαμαῖν τῷ 1929 ὁ ἀρχηγὸς ἐπὶ ἀντιπολιτευσεως εὐτὴ 4.
Κοινότητα ἀρχιμ. Ὁσθανάσιος Παντοκρατορινός, ὃν κατετρόσωσα εἰς τὴν Ζηλ.
μα τῆς ἀρχιεπισκοπῆς ἀπεβλήθη ἐκ τῆς ἐπαρχίας Κοινότητος καὶ ἐπιμωρήθη δι' ἀρ-
ρίας ὑπο τοῦ οἴκου ἐνικοῦ Πατριάρχου μετ' ὅλου τοῦ κόμματος αὐτοῦ
(36 εἰς ὅλῳ). Ὁ κ. Κουρέας εἶχε τὴν περιέργειαν νὰ ἀνέωρῃ τὰ αὐτὰ, ἀλλ-
λά διατί δὲν εἶδε καὶ τὴν ἀπάντησίν μου εἰς τὸ ἐπόμενον τοῦ αὐτοῦ
περιοδικοῦ τόμου; οὕτω γράφεται ἡ ἱστορία, εἰς τὸν 14' λοιπὸν τόμον
τοῦ 1930 σ. 117-27 ὑπὸ τὸν τίτλον "Ἐθλῶν καὶ συκοφαντικῶν ἀνακρίσεις",
ἀνατρέπων εἰς τὴν κτὴν κατάπτωσιν συκοφαντίας ἐπαγομαι 3 ἐπίση-
μα ἔγγραφα. ὅταν ὑπεβλήθη εἰς τὴν ἱ. Κοινότητα ὁ λίβελλος τῶν Ζηλω-
τῶν λεγομένων ἀσκητῶν, ὅσους ἐδημοσιεύθη εἰς τὴν ἀνακρίσιν", καὶ
εἰπανελήφθη εἰς τὸν Γρηγ. Παλαμαῖν, ἐγὼ εἶχον παραιτηθῆ ὡς ἀντιπρό-
σωπος τῆς κοινότητος, καὶ δι' αὐτὸ ἐτόλμησαν ἐκεῖνοι καὶ ἐγένετο δευτὸς
ὑπὸ τῆς ἱ. Κοινότητος. ^{ὁ λίβελλος} Τότε ἠμὲν Μονὴ Μεγ. Λαύρα αὐτὸ 11 ἀπριλίς
ὑπ' αἰριθ. 146 ἐκφράζει μοι κτὴν κατασπληξίν, αὐτῆς δὲ οὐδέποτε ἐ-
γύρισε τὴν ὑμετέραν ὀσιολογίαν ὡς τοιοῦτον, ἀπειναντία, μάλιστα
ἐν τῷ προσώπῳ αὐτῆς εὔρει ἡμεῖς ἡμεῖς φερά Μονὴ ἐβουσιώδη πατριώτην
καὶ Ζηλωτὴν τοῦ ἱεροῦ ἡμεῖς τόπου συμφερόντων. Διὰ τοῦτο σὺ μόνον ἀπο-
κρύπτει ἐπισημῶς τὰς τοιαύτας συκοφαντίας, αἵτινες ἐξ ἀνθρωπίνων ἀ-
δυναμιῶν ἐγράφοντο κατὰ τὸ 1914 καὶ ἤδη εἰς πάσους δημοσιεύονται, ἀλλ-
λά καὶ θέλει ἡ Μονὴ εὐ ἀνακρίσιν καὶ διὰ τοῦ τόπου ποιήσῃ τὴν τοιαύτην
δήλωσιν. καὶ ἀμέσως θέλει προβῆ εἰς αὐτοῦ τὰς ἀνακρίσεις καὶ ὁ δῶ-
σαι εἰς δημοσίωσιν τὸν λίβελλον τοῦτον, ὅσους ὅπως καὶ ἐὰν ἄλλα κά γρα-
φέντα ἐν παροξυσμῷ εἰς ἐκείνην τὴν ἐποχὴν τοῦ 1914 θεωροῦνται ἀκύρα
καὶ ἀνυπόστατα μετὰ τὴν ἐπίσημον πρόσκλησιν τῆς ὑμετέρας ὀσιολο-
γιότητος ὑπὸ τῆς Μονῆς καὶ τὴν ἀνάθεσιν τῶν ὑψηλοτάτων καὶ πρῶ-
των ἀξιωματικῶν ἐκφράζομεν σὺν τὴν βαθυκάτην λύπην ἡμεῖς διὰ τὰς τοι-
αύτας δημοσιεύσεις αἵτινες οὐδέποτε ἔχουσι νὰ ἀπομαρτυρῶσι τὸν Ζηλὸν
αὐτῆς ὑπὲρ τῶν συμφερόντων τῆς Μονῆς καὶ τοῦ ἱεροῦ ἡμεῖς τόπου, ὅσους
τῶσα ὄσους ἐκτιμῶμεν, οἱ ἐπίσκοποι καὶ ἀπαστες οἱ προϊστάμενοι κ.τ.λ.?"
Ὁ διοικητὴς τοῦ ἀγίου ὄρους κ. Νικόλαος Λέλης ἀπὸ 9 Σεπτ. 1928 ἀπευθύνει πρὸς
τὴν Μονὴν τὸ ἑξῆς ἐπίσημον ἔγγραφον ὑπ. αἰριθ. 248. Πρὸς τὴν ἐπαρχίαν καὶ σὺβ.
μονὴν τῆς Μεγίστης Λαύρας. Πληροφοροῦ μετὰ βαθύτης λύπης ὅτι ἐν
τῇ πρὸς ἱ. Κοινότητα ὑποβληθείσῃ πρό τινος ἀντιπαιδαγωγικῆς ἀναφορᾶς τῶν
ἀσκητῶν, πλὴν ἐπισκοπικῆς καὶ βδελυρᾶς συκοφαντίας κατὰ τοῦ σπεῖς
προσώπου τῆς Α. Π. τοῦ οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου καὶ Βασιλείου... καὶ
ἕτερα βδελυρᾶς συκοφαντίας ἀφορῶσα αὐτῇ τὸν διακεκριμένον τῆς
ἐπαρχίας ἡμεῖς κοινότητος ἀδελφόν καὶ ἀντιπρόσωπον αὐτῆς παρὰ τῆς ἱ. Κοινότητι

Πανουσιολογιώτατον μοναχόν υ. εὐλόγον. ἐν γνώσει τῶν ἐκτάκτων προσόντων δι' ἃν κοσμεῖται καὶ τῶν ἀγορευτικωτάτων καὶ πατριωτικωτάτων ὑφ' ἃν ὁ Πανουσιος ἀντιπρόσωπος ἡμῶν πατήρ εὐλόγος διασπένεται αἰσθημάτων ἢ Διοικήσεως αὐτῆ θεωρεῖ καθήκον ν' ἀποκηρύξη τὴν συκοφαντίαν, ὅτι δῆθεν οὗτος ἐνεργεῖ ἀλβανικὴν προπαγάνδαν κακοβούλιαν ἐκτός εὐθέως κατὰ τὸ προσῶπον αὐτοῦ τοῦ ὁποῦο ἢ δράσεως δημολογουμένως ὑπῆρξε πάντοτε ἐκτάκτως πατριωτικὴ καὶ ὠφέλιμος εἰς τὴν ἑλληνικὴν κοινότητα καὶ τὴν πολιτείαν, ἥτις βραβεύσασα τὰ σπώματα αὐτῆ προσόντα ἀνέθεσεν αὐτῷ πολλὰς ἐθνικὰς ὑπηρεσίας ἐκδηλοῦσα οὕτως ἐμπιστοσύνην καὶ πρὸς δόξαν τῆς ἱερᾶς ἡμῶν Μονῆς καὶ τοῦ ἁγίου ὅρατος

Διοικητῆς Ν. Λέλης

Ἡ ἱερὰ Μονὴ γράφει ἀπὸ 28 αὐγ. 1928 ὑπ. ἀριθ. 533 πρὸς τὴν ἱερὰν Κοινότητα. «Μετὰ βαθύτης λύπης ἀνεγνωμεν . . . ἐμπαθῆ συκοφαντίαν ἀφορῶσαν τὸν Πανουσιολογιώτατον γέροντα υ. εὐλόγον, ὅτι δῆθεν οὗτος ἐνεργεῖ ἀλβανικὴν προπαγάνδαν. Ποῖος; ὁ γέρον εὐλόγος τοῦ ὁποῦο ἢ δράσεως καὶ τὰ αἰσθητάτα ὑπῆρξε πάντοτε ἐκτάκτως πατριωτικὰ ὑπὸ τε ἐθνικὴν καὶ ἀγορευτικὴν ἀποψιν καὶ ὁμιλοῦσι τὰ πράγματα, καθότι ἐν τῷ προσώπῳ αὐτοῦ ἔβρεν ἥτις ἐκκλησία καὶ τὸ κράτος τὸν ἐνδειχθέντα νὰ μεταβῆ εἰς ἀλβανίαν ἀδ' ἀρχιεπίσκοπος. Καὶ ὅμως ὁ ἴνθους οὗτος ἀγορευτικὸς βασιλοποιήθη τοιαύτην ἐπίσημον θέσιν δημοσιεύων, ὅτι ὁ ἀγορευτικὸς ἐνίκησε εἰς τὸ ἁγιον ὅρατος. Ὡς πόσον ἀλλοῖα θεὰ ἦεν ἡ ὄψις τοῦ ἱεροῦ ἡμῶν τόπου εἰς τὸ ὄρατος τούτου ἠσπάστον καὶ ὅσοι τῶν ἀγορευτικῶν . . . ἔματε λειψαν ἀσιόρητος . . . τραπέκτες εἰς πλουτοφόρους θέσεις καὶ εὐρέα μέλλοντα ἀποροῦμεν καὶ ἀληθεία πῶς ἡ ἡμετέρα Πανουσιολογία νιοθέτησε τοιαύτην συκοφαντίαν κατὰ τοιοῦτον ἀγορευτικόν, οὕτως καὶ ἐκτάκτως προσόντα δι' ἃν κοσμεῖται εἶναι μυστὰ ὁμοῦν εἰς τὸν ἀγορευτικὸν νόμον, ἀλλὰ καὶ ἐξ τῶν ἔκτων. Ἡ καθ' ἡμᾶς ἱερὰ Μονὴ ἀποκηρύττει καὶ διαψεύδει διαρρήδην τὴν συκοφαντίαν ταύτην, ἣν κακοβούλιαν ἐξετόξευσαν κατὰ τὸ προσῶπον τοῦ συναδελφου ἡμῶν γέροντος υ. εὐλόγου καὶ ἐμπιστοῦ αὐτοῦ καὶ πατρὸς τῆς ἀντιπροσωπείας ἡμῶν πρὸς τὴν κοινότητα τῆς ἱερᾶς μονῆς καὶ τοῦ ἱεροῦ ἡμῶν τόπου . . . οἱ ἐπιτρόποι τῆς ἱερᾶς καὶ σεβασμίας μονῆς Μεγ. Λαύρας Γερῶν Γερμανὸς ἱεροδιάκονος, Γερῶν Ἡλιοδωροῦ καὶ οἱ οὐ ἡμῶν εὐχῶ ἀδελφοί. »

Ἡ κ. Κοινότης διὰ τοῦ ὑπ. ἀριθ. 520 τῆς 17^{ης} Δεκεμβρίου 1928 ἀπαντᾷ ὡς ἑξῆς. « . . . Γνωρίζομεν αὐτὴ ἀπαντητικῶς, ὅτι ἡ καθ' ἡμᾶς

4. Κοινότης ἐν τῇ ΠΕ: συνεορίξα αὐτῆς ἀπεφάσισε καὶ προέβη εἰς τὴν ἀνα-
θεώρησιν τοῦ ΕΔ' (64) πρακτικοῦ αὐτῆς κατὰ τοῦ Πανοσιολογικώτατου ἀν-
τιπροσώπου τῆς ὑμετέρας Πανοσιολογικότητος παρὰ τῇ δ. Κοινότητι γέρον-
τος κ. Ἐλώριου καὶ τὴν ἀκύρωσιν αὐτοῦ διατρανοῦσα τὴν ἀμέριστον αὐ-
τῆς ἐμπιστοσύνην καὶ ἐκτίμησιν πρὸς τὸν ἐπαξιόβ. ἀντιπροσωπεύοντα
αὐτὴν γέροντα κ. Ἐλώριον. ἄπαντες οἱ ἐν τῇ Κοινῇ συναδελφ. ἀντιπροσω-
ποι κ.τ.λ. 11.

Τῷ 1923 μοι ἐζήτησεν ἡ κυβέρνησις τὴν γνώμη μου περὶ
ἀναδιοργανώσεως τοῦ ἁγίου ὄρους, ἔγραψα τότε 9 ἔκτετῃ ἀρθρα εἰς τὸ
ἔμπρὸς ἀπὸ 1-9 Ἰουλίου καὶ ἀκολούθως συνήρῃσεν αὐτὴ καὶ ἀνεκλήθη
εἰς τὸν ἄθω τῷ 1924, ὅτε ἐπρόκειτο νὰ διορισθῶ εἰς τὴν θέσιν τοῦ διευθυντοῦ
τῶν χειρογράφων τῆς ἐθνικῆς βιβλιοθήκης προτιμηθεὶς τῶν ἄλλων, ἠνά-
γκηνα νὰ νείμῃται μέχρι σήμερον δ.κ. Κουγιάς. Ἐπὶ δεκαετίαν ὅλην ἡ-
γωνίσθη εἰς τὸν ἱερόν ἐκεῖνον τόπον κραταῖον ἀγῶνα πρὸς ἐφαρμογὴν
τοῦ νέου καταστατικοῦ χάρτου καὶ ἀναδιοργάνωσιν τῶν Μονῶν, ἐπο-
λέμισσα μετ' αὐταπαρνήσεως καὶ ξένων προπαγάνδων μέ κίνδυνον τῆς
ζωῆς μου καὶ ἐστερέωσα τὸ αἰωνόβιον καθιστῶθ. μελιούμενον ἐπὶ
τῆς ἑλληνικότητος αὐτοῦ. ^{πολλοὶ μὲν ἠναγκασθῆσαν} νὰ κοστέλω καὶ
εἰς δημοσιογραφικὸν ἀγῶνα. ^{τὰ} περιοδικὰ Γρηγ. Παλαμαῖ, ἑπετηρίδες
τῆς ἑταίρ. Βυζ. σπουδῶν, Νέα Σιών, θολογία, ἐναίσιμα χι. υ. σ. σ. ὁμοίως,
ἑλλ. ἐπιθεώρησις μαρτυροῦσι τούτο, ἀεὶ καὶ αἱ ἑφημερίδες. Μυρίους
κόπιας κοστέβαλον πρὸς περιφρούρησιν τῶν χειρογράφων καὶ τῶν χει-
ρογράφων συμπληρώσας ^{τῶν ἐκτεθειμένων} διά τὸν ἐπιτομῶν τὸν κατάλογον τοῦ λαβή-
που εἰς τὴν συλλογὴν τῶν ἐξορμημάτων, ὅπου διέτρεχον κίνδυνον (βλ.
καὶ ^{ἐπὶ ἁγίου ὄρους} τακτικὰ ἐργα, Ἰσαβρία καὶ ἀσκητισμοῦ, βίβλιον ἀγῶν εὐ ἀνα-
lectα Βολλανδiana, Κύριλλος Χρονογράφος, Διοσκορίδεις μελέ-
ται, ἑθνομ. χριστ. ἐμπυλοπαιδεία τόμ. Α' περί τὰς 200 σελίδας
ἐν ὅλῳ τόμοι 12, τὴν τῶν διαφόρων πραγματειῶν). ἀλλὰ ἐφρόντισα
καὶ διὰ τὴν ἀνάπτυξιν τοῦ ἐθνικοῦ πλοῦτος (βλ. Δασονομία, γεωπε-
¹⁹³⁵ π. α.) καὶ τῶν γενικωτέρων ζητημάτων (βλ. ἑκκλ. βῆμα ἀθηνῶν
15 Ἰαν. 1934). ἀλλὰ τὸ γέρας μου εἶναι ἡ ἀνασύστασις τῆς ἀθηνά-
δος Σχολῆς (βλ. Γρηγ. Παλαμαῖν 1930, σ. 522-526) καὶ ἡ ἐγματάστα-
σις τῶν γραφείων. χαίρω τοῦ γενικοῦ καλοῦ ἠναγκασθῆναι νὰ ἔλθω
εἰς σύμφρασιν καὶ πρὸς τοὺς συναδέλφους (βλ. τὸ Μωρόν ἄλας) καὶ
εἰς δικαστικὰς ἀγῶνας διὰ τὴν ἀνορθώσιν τῶν οἰκονομικῶν τῆς Μονῆς
καὶ ἔφερον τὸ δικαστήριον ἐν ἑστῇ τῆς Μονῆς. Διὰ νὰ μὲ ἐκβιάσων ἡ
^{ἡ αὐριότις} ν' ἀνακαλέσω τὴν μὴνυσιν μὲ ἀπεμόνωσιν εἰς τὸ διαμέρισμά μου
μὲ εὐόψαν τοὺς κουμπάνες (καί τ' ὄφρα μα), τέλος ὑπέβαλον καὶ

καί κατ' ἑμὸς μὴνυσιν ἐπὶ μῆνας τρέχοντες καθ' ὅλον τὸ ἄγιον ὄρος συ-
νέλεγον ψευδομαρτυρίας. ἐνόμισαν θὰ μὲ τρομοκρατήσουσιν οὐπιε-
ρωθέντες ὅλοι κατ' ἑμὸς, πλὴν 4-5, καί μοι ἐπρότειναν ν' ἀνακαλέσωμαι
ἀμοιβαίως καὶ μὴνύσεις: "νά ἀνακαλέσητε σεῖς, ἀπὴντησα, διότι γρά-
ψατε ἀνομοίας καὶ οὐλοφαντείας καὶ θὰ τιμωρηθῆτε". ταύτας βλέπει τις
εἰς λιβελλογραφίαν ἀνδραγαθῆν, ἣν ἐδημοσίωσε κατ' ἑμὸς δρ. Μαυρ. Σπυρίδης
καμπαναῖος ἰατρός τῆς Λαύρας, τὸ κίβδηλον νόμισμα τῷ 1936 δηλ. τετρα-

εῖαν μετὰ τὸν κατ' ἑμὸς ἔλεγχον μου (τὸ Μωρὸν ἄλλος). Ταύτην ὑπὸ τὴν ἀρχὴν
Κουρέας ἐπέστειλε ἄλλοις τὰς ψευδομαρτυρίας αὐτῆς ἀπὸ τῆς ἐπιτομῆς τῆς ἀποστολῆς μου
καὶ τῆς βιβλιοθήκης μου, ἣν μετεφερον ἐκεῖθεν εἰς τὴν Μονὴν

τῷ 1924 εἰς 10.000 τόμων, ἐνὸς ἡμέρας ἔτυπα ἔχει μόνον 3500 τόμους. εἰς τῆς
κατ' ὄμιον ἐρεῖντες 3 βιβλία εὐρέθησαν ὅποια, 200 δὲ δωρηθέντα ὑπ'
ἑμὸς εἰς τὴν Μονὴν. τὸ δικαστήριον, ἀφοῦ ἐπὶ τρίωρον ἠρένεσε τὴν βι-
βλιοθήκην μου, ἐστράφη ἐναντίον τῶν μὴνυστῶν καὶ ἔπτυσεν αὐτοὺς, ἐ-
μὲ δὲ ἀπέτενε τοιοῦτους καλανευτικούς λόγους, ὅτι εἶμαι ἡρως νά
ζῶ καὶ νά ἐργάζομαι ὑπὲρ τῶν τοιοῦτων ἀνθρώπων, οἵτινες πολὺ μὲ ἐ-
θαύρουν εἰς τὸν ἀγῶνα. οὕτω διὰ βουλευμάτων ὑπ' ἀριθ. 1653 τοῦ αγ-
βουλίου τῶν ἐκθρονητη πηρυμελειοδικῶν τῆς 16 οὐτωβρίου 1933 ἠθῶν
θην παρψηφεί, δίδει μὲ κατηγγεῖλαν ὡς λέγει ἡ ἀπόφασις "οὐκί βε-
βαίως ἐξ ἐνδιαφέροντος πρὸς τὴν περιουσίαν τῆς μονῆς, ἀλλ' αἰς ἰσχυρί-
ζεται ὁ μασηγορούμενος δεδουλευτολογημένος διὰ νά ἐξουδετερώσο
τὴν μακαρίων ἐπιτροπὴν τῆς Μονῆς ὑποβληθεῖσαν μὴνυσιν διασωρε-
σαν ἀξιοποιῶν πράξεων ἐκυρεμοῦσαν ἤδη εἰς τὸ γραφεῖόν μου. οὐ-
δαμόθεν οὐδέ πόρρωθεν προκρίπτει, ὅτι ὁ μασηγορούμενος ὑπεξήρ-
σε βιβλία... πλὴν ἐνός τόμου, Πατρ. ἔγγραφα, ὁ ὁποῖος εἶχε παρι-
δοθῆ εἰς τὸν μασηγορούμενον ὑπὸ τοῦ ὑποτακτικού τοῦ χρυσοσόμο-
.. λόγγου δωρεάς... καὶ εἰς τόμος τοῦ Λεξικοῦ Βουτυρά... καὶ Μιστρι-
ώτου οἱ ῥητορ. λόγοι... ἡ δὲ ἐτυμηγορία εἶναι: "κατὰ ταῦτα δὲν πρ-
κώπτουσι παντάπασιν ἐνδείξεις ἐνοχῆς κατὰ τοῦ μασηγορούμε-
νου καὶ δὲν νά μὴ μὴ μασηγορία καὶ νά διαταραχῆ ἡ ὀριστικὴ ἐ-
πόδοσις τῶν κατασχεθέντων εἰς τὴν μονὴν Μεγ. Λαύρας πραγμάτων
καθόσον ἀπεδείχθη ὅτι ἀντήκουσον εἰς αὐτὸν κ.τ.λ."

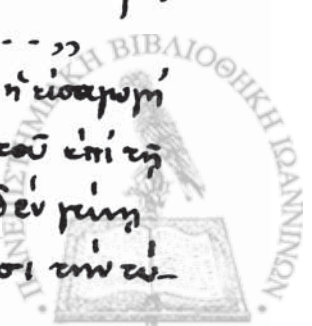
τὸ ἐπιστέγασμα τῶν ἀγῶνων μου θεοδωδοκία ἤλθε νά ἐπιθέσῃ ἡ πα-
ρουσία τοῦ προέδρου τῆς κυβερνήσεως ἐλευθερίου βενιζέλου, 500
ἔτη ἀνεμύνομεν τὸν διάδοχον τῶν βυζαντινῶν αυτοκρατόρων καὶ
ὁ θεὸς μᾶς ἔστειλε ταῦτον, διὰ νά ἐξαγάγῃ εἰς τῆς πλατῆς ἐκείνης,
οἱ ὁποῖοι διτείνοντο, ὅτι δὲν εἶναι ἑλληνικὸν τὸ ἄγιον ὄρος καὶ διὰ τοῦ
δὲν τοῦ μὲ ἑλλήνων βασιλείας αὐτῆς πρωθυπουργὸς νά ἔλθῃ. εἰς τὸν λόγον

ὄν ὡς ἐντεταλμένος τῆς ἐθνικῆς ἐλευθέρωσης ἀπηγγεῖλαι, εἰλεῖν, χερσε
νῶ καὶ ἀγάλλου ἢ ἀθώιτις ἀκτὴ ἐν κόλποις κατέχουσα... τὸν γε-
ράσιμον κυβερνήτην, ἐν ᾧ πραγματοῦται οἱ πανελλήνιοι πόθοι καὶ
ἐλπίδες. (Ὁ βενιζέλος ἐν ἄθῳ, Θεσπ. 1930 σ. 13), καὶ κατωτέρω: Ἡ
κράτῃς ἡμῶν ἐστὶ πεπληρωμένη, διότι ἠξιώθημεν νὰ ὑποδεξώμεθα καὶ
περιπτωχῶμεν τὸν πρῶτον πολιτικὸν ἀρχοντα τοῦ θεοσώτου ἑλλ. κρά-
τους, τὸ πρῶτον πατοῦντα τὸ ἱερόν ἔδαφος. Τὸ βαρὺ ἡμῶν βάδισμα, ἡ
πρόεδρος, στερεοὶ καὶ ἐμπέδοι τὸ πᾶν, συσφίγγει ἀρρήκτως τὴν ἐλ-
ληνικὴν ταύτην γῆν ἐπὶ τοῦ συμπαχοῦς γρανίτου, ὅταν θεωροῦμεν
τὴν ἑλλ. ἡρωϊκὴν ἀρχαίαν (σ. 14).

Μετὰ τὴν πανηγυρικὴν ἀθώωσίν μου ἐπὶ 1934 εἰς τὴν Μοτιῶ
καὶ ἀποκατεστάτην εἰς τὴν θέσιν μου καὶ διὰ τοῦ ὑπ' ἀρ. 165 τῆς 6 ἀπρι-
λίου ἀγγεῖλεν αὕτη πρὸς τὴν «Κοινότητα» τὸ εὐφρόνουν ἀγγελμα
τῆς συμφιλιώσεως μετὰ τοῦ συναδέλφου ἡμῶν Γεράσιου κ. Εὐλοχίου»
καὶ ὑπ' ἀρ. 228, 25 τ. κ. ἔρριψαμεν πάντα τὰ προηγηθέντα ἐν παροξυ-
σμῷ καὶ ψυχικῇ καμικῇ καὶ κατὰ δαιμονικὴν ἐνέργειαν συμβάντα
ἡματέρωθεν εἰς λήθη καὶ θεωροῦνται ὡς μὴ γενομένα... ἀποστέλλο-
μεν τὴν αὐτοῦ ἐλλογιμότητα καὶ ὡς ἀνεπρόσωπον παρὰ τῆ ὑμετε-
ρα Πανοσιολογότητι» καὶ μετ' ὀλίγας ἡμέρας ἀπεστάλην πρὸς
ἑμὲ τῆς ἐθνικῆς ἐλευθέρωσης, «ὁ Γεράσιος Εὐλοχίου... ἔρχεται ἐφοδιασθεὶς
καὶ μὲ τὸν κατὰ ἑλλ. διορισμὸν, ἡμαπαρσῆ εἰς τὰς συνεδριάσεις τῆς
ἑρῆς Δισενιασίου ἑνάδεως» (βλ. τὴν ἀπάντησιν τῆς Κοινότητος
ἀρ. 92, 6 Μαΐου 1934 δι' ἧς ἐκφράζει τὴν χαρὰν διὰ τὴν συμφιλιώσιν
καὶ ἀναλαμβάνει νὰ ἐπιστρέψῃ, ὅσα ἡ Μοτιῶ κατὰ τὴν βίβλιν εἶχε γρά-
ψῃ ἐναντίον μου). Καὶ ἄφου ἐγένοντο ὅλα αὐτὰ καὶ ἐπὶ λθε τε-
λεία συνδιαλλαγή καὶ ἀγάπη καὶ ὅλος ὁ κόσμος ἐπανηγγίριζε διὰ τὸν
θρίαμβον τοῦ δικαίου, νομίσας ὅτι ἀρμόντως εἰργασθὴν εἰς τὸ αἶμα
ἕως ἐζήτησα νὰ ἐπανέλθω εἰς τὸ σοικεῖόν μου καὶ διωρίσθην κα-
θηγητὴς εἰς τὸ Πανεπιστήμιον Θεσπ. τότε δὲ γράψας ὅλα τὰ
ἀνωτέρω ἀνταρμαγεῖς τῆς μοτιῆς μου. Σπυρίδων Καμπανάος ἰα-
τρὸς τῆς λαύρας (καὶ καὶ ἔχω ἐδῶ ἰδιόχειρα) ἐζήτησε νὰ μὲ πλῆ-
ξῃ καὶ ἐστράφη ἐπὶ τὸν ἴδιον ἐμετὸν καὶ ἀναδιφῶν παλαιὰ κατὰ
σειχὰ καὶ ἐδαπέλυσε κατ' ἐμὸς τὸ λιβελλογράφημα (τὸ κίβδηλον
νόμομα, Θεσπ. 1936) ὡς ἀπάντησιν εἰς τὸ Μυρόν ἄλας τοῦ 1932.
ἀναμασῶν ὅσα κατέθεσεν κατ' ἐμὸς σὺ ψευδομαρτυρεῖ. οὐδεὶς
ἐπιτυχῶς τὸ ἔλαβεν ὑπ' ὄψιν καὶ αὐτὸ τὸ κράτος καὶ ἡ Μεγ. Ἐκκλησία
μὲ ἐπέλεξαν τὸ ἐπόμενον ἕως ἀρχιεπισκοπὸν Ἀλβανίας. εἰς δὲ μα-

σιογραφικόν πρὸς τὸν μητροπολίτην υ. Ίεζεκιήλ Βελανιδιώτην ἀγῶ-
να, παρεμπιπτόντως ἀπήντησας καὶ δέοντας καὶ εἰς τὸν Κομπανάον
(βλ. ἐκκλησι. τύπον 28 φεβρ. 1934). Τῷ 1938, ἰουν. 5. ἀπεφάσισα νὰ
ἐπισκεφθῶ ὡς ἀρχιερεὺς τὸ ἅγιον ὄρος. Ἡ ὑποδοχὴ, ἥτις μοι ἐγένετο
ὑπὸ συμπάσης τῆς ἀγορευτικῆς ἀδελφότητος, ἦτο πρωτοφανὴς εἰς
μεγαλοπρέπειαν καὶ ἐνθουσιασμόν. Ἡ Κερά Κοινότης ἀνῆγειλε τὴν
παρουσίαν μου δι' ἐγκυκλίου (αἰριθ. 135) μεταξύ ἄλλων γράφου-
σαι: " Μεθ' ὑπερηφανείας ὄθων καὶ ἰδιαζούσης χαρᾶς ἡ καθ' ἡμῶς
Κερά Κοινότης ἐπισυνεστᾶ καὶς ἀδελφαῖς ἡμῶν Κεραῖς μοναῖς τὸν Συναδέλ-
φον ἐφέαρχον καὶ παλαίμαχον συνεργάτην αὐτῆς τὰ μέγιστα τιμῶντα τὸν
ἱερόν ἡμῶν τόπον διὰ τῆς ὑψηλῆς αὐτοῦ διακονίας ἐν τῇ ἀγρωτάτῃ ἐκκλη-
σίᾳ τῆς ἀλβανίας καὶ παρακαλεῖ αὐτὰς, ὅπως ἐπιδαφιλεύσωνται τῇ αὐτοῦ
πεφιλημένῃ ἡμῶν Σεβασμιότητι ἐν προσήκουσαν τῷ ἀξιώματι αὐτῆς
φιλόφρονα δεξίωσιν καὶ πάσαν περιποίησιν". Ἐν Λαύρᾳ, ἔθα καὶ
προέστην τῆς ἐπετείου πανηγύρεως τοῦ ἁγίου ὁθανασίου (5 ἰουλ.), κατὰ
τὴν μεγαλειώδη ὑποδοχὴν μοι ἀπέτευνα ἐνθουσιώδη προσλαλίαν ὀρη-
θεὺς Σπυρίδων Κομπανάος ἱατρός πρόεδρος τῆς μονῆς (ὁ λιβελλογρά-
φος) ἀρχόμενος οὕτω: " Τί τοῦτο, Σεβασμιώτατε, ὄραμα βλέπω σήμε-
ρον ἢ ὄνειρον; οὐχί. ἀλλὰ πραγματικὴν πανήγυριν καὶ εὐορτίην, τὴν τῆς
συναδέλφου ἀρχιερέως ὑποδοχὴν, διὰ τοῦτο ὅ,τι καὶ ἂν εἴπωσιν οὐδὲν τε-
λοῦμεν ἀξίον, ἐν δέδωκεν ἡμῶν ὁ φιλόανθρωπος θεός. Σιγὴ καλύπτει
θαυμασμόν μας, ἢ ὑπερβολὴ τῆς ἀγάπης. ἡ γὰρ ἐν ἁγίῳ ὄρει καὶ τῇ ἐκκλη-
σίᾳ δράσους Σας εἶναι κρείττων παντός λόγου, ἢ δὲ πατριωτικῆς στάσεως Σας
Ἔ είναι τοιαύτη ὅσπερ να εἶναι εὐτύχημα διὰ τοὺς ἀσεβεῖς Κορυθσαίους,
διότι εὐτυχον τοιοῦτου ποιμένου ὀρθοδόξου καὶ ἐπιστήμονος ἐν τῶν σπα-
νίαν. αὐτὸρ πνευὸς τὸν τοῦν καὶ τὴν διάνοιαν καὶ ἀνδρείος τό φρόνημα.
Μεγα κλέος ἐκτέσαστο παρά πάντων τοῖς ἔθνεσιν εὐτάσιν ἐδρία τῆς ὁ-
φόρδης καὶ Ἐδιβούργου καὶ σεβασμόν εἰς τὸ ῥάσον καὶ τὴν κόμην. Πολ-
λά ἐλέχθησαν ὑπὸ τῶν ἡμετέρων οὐδεὶς ὅμως ἐφρονοφώνησε ἐν ἀ-
λήθειαν τῆς πίστεως ἡμῶν ὡς ἡ ὑμετέρας ἀγάπη. . . . Εἶμαι εὐτυχὴς ἐν
τό τέρμα τοῦ βίου μου διότι ὁ πρό 40 ἐτῶν μαθητὴς μου ἐγένετο σήμε-
ρον καθηγητὴς μου. . . . καὶ ἴδωμεν ἐπιλεκτὸν ἀρχιερέα τὸν ἀδελφόν
μας καὶ νὰ προσφωνήσωμεν, ἐλλογημένον ὁ ἐρχόμενον. . . . "
Δυσωχῶς ὁ μύχιος πόθος μου δὲν ἐπραγματοποιήθη εὐάθῳ. ἦτο ἡ ἰσαγωγή
τοῦ νομοβιαμοῦ βίου εἰς ὅλας τὰς Μοναῖς καὶ ἄναμόρφωσις αὐτοῦ ἐπὶ τῇ
βάσει τῶν ἀρχαίων τυπικῶν καὶ τῶν συγχρόνων ἀναγκῶν. Ἐὰν δὲν γίνῃ
κοῦλο ἀμφιβάλλω ἂν καὶ αἱ ὀρθωτικαὶ μοναὶ δὲν θά ὑποσχωσὶ τὴν ἐ-

χων τῶν ἐν τῷ κοσμῷ. Εἰργασθὴν ἐπὶ 30 ἐτὴ δια τὴν ἰδεολογίαν αὐτὴν καὶ ἔχω ἔργον πρὸς εὐδοσίαν, ἐκτὸς τῶν δημοσιευθέντων (βλ. Ἄρθρον. Χριστ. Ἐγκυκλιον. Α'. σ. 519-521, 543-547. Μοναχολογία, ἐν Ἐνασισίμας χρυσοτόμου Παπαδοπούλου 1931, σ. 105-131, Ἐμπρός 1923, 2-3 Ιουλ.). αὕτη διὰ βραχέων εἶναι ἡ δράσις μου ἐν ἀγίῳ ὄρει, τὴν τὸ σὺ μαυνοβουλίας ἠθέλησε νὰ παραμορφώσῃ ὁ κ. Κουρέας. Πρῶτον σκηρῖζόμενος ὁ κ. μαθητὴς τῆς ἱστορίας ἐτόλμησε νὰ φέρῃ ἐνώπιον τῆς σοφῆς ταύτης ὀμηγύρεως μίαν τὴν ἰστορικὴν γερὰν πατ' ἔμοις συνοφαντίαν (ὅτι ἐν ἡμέτερα ἀλβανικὴν προπαγανδαν ἐν ἀγίῳ ὄρει) ἣτις τοσοῦτον ἐπισημῶς ἔχει ἀποκηρυχθῆ καὶ παρ' αὐτῶν τῶν ἐπισημῶν ἀρχῶν, καὶ ἄρδην καταπίπτει εἰς τῆς ὀλης μου δράσεως ἐν ἀγίῳ ὄρει, 30 ἐτοῦς ἀγῆτος ὑπὲρ τῆς ἀναμορφώσεως, τῆς ἐθνικῆς ὀχυρώσεως καὶ τοῦ μεγαλείου τοῦ ἑλληνισμοῦ, ὅσους ἀποκορυφούται ἐν τῷ ἰστορικῷ λόγῳ πρὸς τὸν βενιζέλον, περὶ οὗ τόσα εὖφημα ἔγραψαν ἅπαντες ὁ Ἕλληνας τύπος καὶ οἱ 30 δημοσιογράφοι, ὅσους τοῦ διεθνοῦς τύπου οὗς ἔφερε μεθ' ἑαυτοῦ ἐν ἄθῳ ὁ μεγαλόφρων ἐκείνος ἀνὴρ.

Καὶ ὅμως αὐτὸς, πρὸς ὃν οὐκ ἠγνοστον εἶχον περιέλθει εἰς ἀγρίαν συγροῦσιν διὰ τὸ γλωσσικὸν ζήτημα (ἐφ' ᾧ καὶ ἐιδικούμενος ἔπειτα με' εὐλεισεν εἰς τὰς φυλακὰς αἰγίτης ἐπὶ διετίαν) τοσοῦτον συνεκινήθη ἐν τῷ λόγῳ μου, ὥστε ἐπανελθὼν ἐν αὐτῶν μοί ἀπηνύθινε θερμότεστον συγκαρτηρίον (λυπούμαι διότι δὲν ἔχω ἐδῶ τὸ γράμμα) καὶ ἔκτοτε διέταξε τὸ τυπογραφεῖον καὶ ἐκτυπώσῃ καὶ βοτανικὰ μου ἔχον τυπωθῆ 900 σελίδες. Ἐνέβη μάλιστα καὶ τὸ ἐξῆς εἰς τὴν περιοχὴν τοῦ λόγου μου τῶν "ἐν ἀνεκλαλήτῳ χαρᾷ καὶ συγκινήσει ὁ ὑπερήφανος ἄλλος δεχόμενος τὸ εὐλαβὲς ἔμῳν προσυτήρημα, τὸ εὐραιφνέστερον γύρισμα τῆς ἑλληνικῆς ψυχῆς, ἥ ἔρμα κλίνει τὴν κορυφὴν καὶ καταβιβάζει ἐφ' ὑμᾶς τὴν ἐνδοξίαν τοῦ οὐρανοῦ. Προσημιδιᾷ ἀκτινοβόλον ῥίπτων βέβημα πρὸς τὰς Νέμφας τοῦ αἰγαίου καὶ χαιρετίζει τὰς περὶ δαίαι καὶ ἑλκωνιαδαίαι Μούσας. Πρὸς ἑλλῆνας ἀνοίγει τὰς ἀγμάλας (ἑλλῆνας ἦν τὸ ἀτμόπλοιον τὸ κομίζον τὸν βενιζέλον) καὶ ἐπὶ μείζον ἐκτείνει τὰς χεῖρας πρὸς τὸν ἑλλησπόντον, ἵνα περιλάβῃ τὴν πόλιν αὐτῶν ὁνείρων. Ἴδού ποῦ ἀπὸ 500 ἐτῶν τείνουσιν αἱ συνεχεῖς καὶ ἀδιάκοποι τῶν πατέρων εὐχαί!" σ. 14). Τότε ^{ὁ βενιζέλος} ἀνέτιναχθη ἐν τῆς θέσεως ἔδαλλος. ἀλλ' ὁ σινοδεύων αὐτὸν ὑπουργός μου, Α. Παπαδάτος τοῦ ψιθυρίζει εἰς τὸ σῆς, κύριε Πρόεδρε, εἶναι ὁ Κουρέας. ^{ἀπάντησεν} "ὡς εἶχον καὶ ἄλλους τοιοῦτους ἐχθρούς καὶ αἱ ἔλειπον οἱ φίλοι μου".

Ἄλλὰ ταῦτα πάντα διὰ τὸν ἰστορικὸν κ. Κουρέαν δὲν ἀποδεικνύουσιν τίποτε εἶναι μὴδὲν. ὁ ἀλβανὸς ἐθνικιστὴς ὄρισθη εἰς τοιοῦτον ἐπισημὸν γεγονός διὰ τὴν ἰστορίαν τοῦ ἀγίου ὄρους νὰ προσφανθῇ τὸν πρόεδρον τῆς ἑλληνικῆς

κυβερνήσεως να' ανασπύξη την ελληνικότητα και την μεγαλειώδη δράση του ιερού εκείνου τόπου και να πείση περί τούτου και τους έχθρους τῆς ἑλληνοφιλίας (έχω ἐπιστολάς εἰς χεῖρας). ^{ἢ δὲ λέγει να' ἀγνοήσῃ τὰ ἱστορικά} και προσήγαγεν εἰς μέσον τὸ σῶμα τοῦ ἐγγλήματος τὸ βιβλίον μου " ἄλβανικαὶ μελέται, ἡ μεταφράσις τῆς Κ. Διαθήκης εἰς τὸ ἄλβανικόν ἢ τε τοῦ Γρηγορίου ἀργυροασπίτου καὶ ἢ τοῦ Κων. Χριστοφορίδου ἐξετασθίμη ἀπὸ γλωσσικῆς, ἐρμηνευτικῆς καὶ δογματικῆς ἀπόψεως κ.τ.λ. " Θεσπίνη 1933. ἀνέγνω ἐνώπιον ἡμῶν 2-3 χυρία καὶ ἐξήγαγε τὸ συμπέρασμα, ὅτι ἐπιδιώκω να' μεταφράσω τὴν ἁγίαν Γραφήν εἰς τὸ ἄλβανικόν! ἄλλ' ὅτι τίλος μαρτυρεῖ, ὅτι ὑπάρχουσι δύο μεταφράσεις ἐκδοσθίμηαι, ἡ πρώτη μάλιστα ὑπὸ τοῦ ἀρχιεπισκόπου. Ἐβόιας καὶ εἶτα μητροπόλεως ἀθηνῶν Γρηγορίου αἰ καὶ καταπολεμῶ, ἐξαίρων δὲ τὸ ἑλληνικὸν κείμενον γράφω: ἄλλ' ἐνὶ ἔχθρῳ ἐπέπιον ἡμῶν τοιοῦτον κείμενον τῆς πρωτοτύπου γλώσσης δὲν ἀποτελεῖ ἀσύγνωστον ἀμαρτήματα να' ἀνικαθίσταται τοῦτο ἐν λειτουργικῇ χρήσει ὅπως ἀνεξετάσθῃ τὸς διὰ τῆς τυχοῦσης μεταφράσεως, σ. 190 ἀλλὰ τοῦτο εἶναι θεολογικὸν σύγγραμμα καὶ δὲν ἦτο δυνατόν να' ἐννοήσῃ ὁ ἐπικριτής, δὲν ἐδιάβαζε τὸ φιλολογικὸν μου περὶ ἄλβανίας ἔργον, ὅπερ συγχρόνως ἐξετυπώτο ἐν τῇ θεολογικῇ ἀθηνῶν ἀπὸ τοῦ ἔτους 1929-1935; καὶ ἰδιαιτέρως ἐκδοθὲν καὶ ἐπιγραφόμενον: Γρηγόριος ὁ ἀργυροκασπίτης ὁ μεταφράσις τῆς Κ. Διαθήκης εἰς τὸ ἄλβανικόν ἢ τοὶ αἰ βάσεις τῆς ἄλβανικῆς φιλολογίας καὶ γλώσσης, ἡ ἀμαρτήματα τῆς Μοσχόπολεως, ἡ ἱστορία καὶ ὁ πολιτισμὸς αὐτῆς", Ἀθῆναι 1935, 8^{ος}, σ. 126. ἐκεῖ ἀποδεικνύω πρὸς τινὰς ἐν τῶν χυριῶν πρέπει να' σφραγίσωσιν οἱ ἄλβανοὶ καὶ ἀναφέρω πρῶτον τὸν χυριανὸν, ὅστις γράφει: ἔάν μορφωθῶσιν τες εὐρωπαϊκὴ μέλλῃ να' εἰσχωρήσῃ εἰς ἄλβανίαν τὸ τοιοῦτον θέλει προέλθῃ ἀπὸ τοῦ νέου ἑλληνικοῦ βασιλείου, ὅστε ἄς ἐν τῶν σχέσεων τούτων σὺν ἐμῶν ἀμφιβολία μὲναι ὅτι τὸ ἑλληνικὸν ἀλφάβητον πύξῃ μὲνον διὰ τῶν ἐτι στοιχείων ... θέλει γίνεσθαι κοινῶς παραδεκτὸν ὡς τὸ μᾶλλον κατὰ ἑλληλόν (σ. 59). Περαιτέρω ὑποστηρίζω καὶ δι' ἄλλων μαρτυριῶν καὶ ἀποδείξεων, ὅτι ἐπιβάλλεται ἡ ἀνικαθίστασις τοῦ λαοῦ ἀλφάβητου ὑπὸ τοῦ ἑλληνικοῦ καὶ ὀνομάζω μέγαν τὸν Γρηγόριον ἀργυροκασπίτην διότι προτίμησε εἰς ἐπὶ μεταφράσιν τῆς Κ. Διαθήκης τὸ ἑλληνικὸν ἀλφάβητον (σ. 61). ἀποδεικνύω ὅτι ὁ Σκενδέρπεν δὲν ἦτο οὔτε σλαῦος οὔτε καθολικός, ἀλλὰ ἑρθόδοξος ~~καὶ~~ θουσιαστικῶς ἐκδηλῶσῃ τὸ αἷμα τοῦ Παλαιολόγου σ. 68-71, ὅτι ἡ Μοσχόπολις ἦτο τὸ κέντρον πάσης πνευματικῆς κινήσεως, καὶ ἡ ἐστία κηρύξεως καὶ ἐπιθέσεως κατὰ τοῦ ἄλβανου ἐμπροσθεῖ (1916). Σαλῆ Μόντιμα (σ. 335). ὅτι καλὸν ἔχει σήμερον ἡ ἄλβανία ὀφείλει αὐτὸ εἰς τὰ ἑλληνικὰ γράμματα

καὶ εἰς τὸν ἑλληνικὸν πολιτισμὸν σ. 76. 1941

Ὁ κεντρικὸς λόγος τοῦ Νέας ἀναδημιουργίας ἀποτυπῶνται εἰς τὸ προ-
αἶμα τῶν τετραγλώσσου λεξικοῦ τοῦ ἐπιμαθητητῶν Δασκίλ Μο-
σοπολίτου:

“ Ἀλβανοί, Βλάχοι, Βούλγαροι, ἀλλόγλωσσοι χαρῆτε
καὶ ἐτοιμασθῆτε ὅλοι σας Ρωμαῖοι νὰ γενῆτε
βαρβαρικὴν ἀφίνοντες γλώσσαν φωνὴν καὶ ἴθνη
γένη σας νὰ τιμῆσητε ὄμοῦ καὶ τὰς πατρίδας
καὶ ἑλληνοβουλγαρικὰς κἀμνοντες ἑλληνίδας... σ. 96. ”

Ἀπὸ σ. 104 ἀναλύων τὸ βιβλίον τοῦ Μοσοπολίτου Νεκταρίου Ἐρπεῦ Πί-
σις, „ εἰς κρηφῶν τὰ δυνά, ἅπερ ὑφίστατο οἱ χριστιανοὶ ὑπὸ τῶν Τουρ-
κῶν καὶ σταχυολογῶ, ὅσα γράφει αὐτὸς κατὰ τῆς θρησκείας τοῦ Μωά-
μιθ διελέγχων τοὺς ἔξωμῶτας Ἀλβανούς. (καὶ ταῦτα γράφω, εἰς ἐπὶ
καὶ νὰ ὑπάρῃ ἀρχιερεὺς εἰς τὴν τουρκικὴν Ἀλβανίαν). Τὸ IV κεφ αἰμα-
σι ἀπὸ σ. 160ε. ἀφιεροῦται εἰς τοὺς Ἀλβαν. κατὰ μὲν, ἀλλ' ἑλλῆνας
τὴν συνείδησιν ἡγεμόνας τῆς Βλαχίας (βλ. σ. 163 ε. ὅπου διεξοδικῶς
ἀναγράφω τὰ θαυμάσια αὐτῶν ἔργα, ἅπερ τοσοῦτον προήγαγον τὰ ἑλλη-
νικὰ γράμματα παρά τοῖς βασιλευσθεῖσι λαοῖς καὶ ἐγένοντο οἱ πρόδρομοι
τῆς ἀπελευθέρωσός αὐτῶν, καὶ ἐπάγονται:

“ Δίον νὰ κατανοηθῆ καλῶς ὑπὸ τῶν ὑποπτεῶς διακειμένων πρὸς τὰ ἑλ-
ληνικὰ γράμματα, ὅτι εἰς τούτῳ ἐμνεύεται ἡ καταπληκτικὴ δύναμις
καὶ ὁ μορφωτικὸς αὐτῶν χαρακτήρ ἀπὸ τοῦ Μ. Ἀλεξάνδρου διαδιδ-
μένων εἰς τὰ ἔθνη ὅτι εἶναι ὄφορες τοῦ πολιτισμοῦ καὶ πάσης ὑψη-
λῆς ἐγνεοῦς ιδέας „ σ. 197.

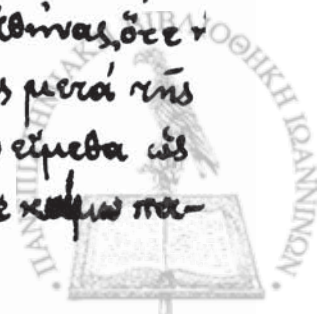
“ Ὁ πολιτισμὸς τῆς Μοσοπόλεως πρότυπος εἰς ὅλην τὴν τουρκικὴν αἰ-
τουρατορίαν ὀφείλεται εἰς τὴν Ν. ἀναδημιουργίαν καὶ τὰ ἑλληνικὰ
γράμματα „ σ. 208 ε.

“ Προσεπάθον οἱ ἐμπνευσμένοι ἐκείνοι εἰδότες (τῆς Μοσοπόλεως)
νὰ ὑποκαύσωσι τὸν πρὸς τὰ ἑλληνικὰ γράμματα ἔρωτα τῶν ὑποδούλων
χριστιανῶν ἅπερ προωρίζοντο, ἵνα δωροφορήσωσιν αὐτοῖς τὴν ἐλευ-
θερίαν „ σ. 336.

“ Ἡ Μοσοπόλις ἀποδείκνυται καὶ πολεμικὸν ἐργασασίον καὶ χαλ-
κωκῆριον τῆς ἀπολυτρώσεως τοῦ Γένους καὶ οἱ λόγοι αὐτῆς πρωτοπό-
ροι δασύχοι τῆς ἐλευθερίας τῶν βασιλευσθεῖσιν λαῶν „ σ. 246.

Ἄλλ' ὁ ἐμπρεπέστερος ὕμνος πρὸς τὸν ἑλλητισμὸν εἶναι τὸ πρὸς τῆς ἀναδη-
μιουργίας τῆς Μοσοπόλεως ἔργον (Ἀθήναι 1905), ὅπερ ἐκρίθη ἄξιον, ἵνα μοι δο-
θῆ τὸ διδακτορικὸν δίπλωμα μετὰ βαθμοῦ ἄριστα. Τότε εἶχον προσ-
φέρει εἰς τοὺς κ. μαθητάς μετὰ τῶν λοιπῶν ἔργων μου καὶ τὰς “ Ἀλβανικ-
κὰς μελέτας „ καὶ ἐρωτῶ τὸν κ. Κουρίαν, πῶς τότε δὲν ἔκαρτεν αὐτάς
καὶ παρατηρήσεις, καὶ ὅπως ἐσκέφθη σήμερον νὰ μᾶλλον; Καὶ ἔγωγε

τὸ βιβλίον τούτο, ἐφ' ᾧ μὲ ἐμαλεῖ νῦν οὗτος, ἐκρίθη λίαν δυσμενῶς ἐν
Ἀλβανίᾳ καὶ ἐχαρᾶκτηρίσθη ὡς προπαγανδιστικόν. καὶ τὸ ἐγνώρι-
ζεν ὁ κ. Κουρέας, διότι γράφω (σ. 16) εἰς τὴν ἀναγραφὴν τῶν συγγραφεῶν
μου. ὅταν ἐξετυπούτο εὐρίσκειτο ἐν Θεσπλίῃ ὁ διευθυντὴς τοῦ περι-
οδικοῦ τῶν Πιρᾶν Μινετσα, ὃν ὑπεχρέωσα καὶ χωρὶς αὐτοῦ καὶ τὸ
ἀναγνώσῃ (ὡς συνήθως συμβαίνει) ἔγραψε θαυμασίον ἄρθρον, ἀλλ' ὅτι
ἐπιυλοφόρησε ἐν Ἀλβανίᾳ καὶ ἐγένετο ζήτημα, ἡ Ἀλβανικὴ κυβέρνησις
παρέδωκεν αὐτὸ εἰς τὸν ἀλέξ. Τσοβάτην (ὃν ἀνέφερα ἀνωτέρω) διευθύν-
την τοῦ διδασκαλείου. οὗτος ὡς τρόφιμος τοῦ ἡμετέρου πανεπιστημίου
θαυμάζει τὸ λεκτικόν φωνητὴν ἐξ Ἀλβανίας ὑπὲρ τῆς ἑλληνικῆς γλώσσης
ἀλλὰ μὲ ἐπιτίθειται ὀριμντάτα διότι προπαγανδίζει ὑπὲρ τῆς ἑλληνικῆς γλώσσης
καὶ αὐτὰ περίπου γράφει καὶ ὁ ἐπικριτὴρ με πατρὸς F. Κοταλίφια-
νο εἰς τὸ σκεπταλίον Χριστιανὰς (τόμ. I, σ. 302-3) ἡ παραπονεῖται ὡς συγ-
γραφεὺς) ^{λέγει} ὅτι ἡ Ἀλβανικὴ γλῶσσα δὲν εἶναι ἀκόμη κατάλληλος,
ὅπως ἐκφράσῃ τὰς θείας ἐνοίας καὶ ὑποδεικνύει ὅτι... ἡ ἑλληνικὴ
γλῶσσα πρέπει φυσικὰ νὰ ὑποδοθῆται τὴν Ἀλβανικὴν εἰς τὰς ἐλλεί-
ψεις αὐτῆς, (αὐτ. σ. 16-17). Καὶ σὰς λέγω, κύριοι, ὅτι αὐτὸ τὸ βιβλίον,
διὰ τὸ ὁποῖον ἐμαλοσμαι ὡς ἀνεθνηκός, ἐγένετο αἰτία νά χάσω τὸν
θρόνον τοῦ ἀρχιεπισκόπου. τῷ 1926 κατὰ ἰουλίον ἤμην ἐν ἀγίῳ ὄρει ἀν-
τιπρόσωπος τῆς Μονῆς Μεγ. Λαύρας καὶ πρόεδρος τῆς τερᾶς Κοινότητος
ὅτε καλοῦμαι ἐπειγόντως τηλεγραφικῶς ὑπὸ τοῦ ὑπουργοῦ τῶν ἔξω-
τερικῶν κ. Λουιᾶ Ρούφου δι' ἐθνικὴν ὑπόθεσιν εἰς Ἀθήνας. ἐν Θεσπλίῃ
συνήτησα τὸν ἀποκρίσάριον τοῦ οἴκου. Πατριάρχου μητροπολίτην
τραπεζοῦντος Χρύσανθον, ὅστις μοι ἀπήγγειλε τὴν ἐκλογὴν μου. ἐπανή-
χητο ἐξ Ἀλβανίας, ὅπου εἶχεν ἐπιφορτισθῆ ὑπὸ τοῦ Πατριαρχείου μὲ
τὴν λύσιν τοῦ Ἀλβανικοῦ ζητήματος. ἐκεῖ τότε ἦν πρεσβευτὴς τῆς
Ἑλλάδος ὁ στρατηγός μου. ἀλέξανδρος Κοτσούλης φίλος μου ἀπὸ τοῦ Μακ-
αγῶνος, οὗτος εἶχε πείσει τὸν βασιλέα Ζῶγον περὶ ἐμοῦ, ἄλλως δὲν θά
ἐγένετο λόγος, καθ' ὅτι αἱ ἰδέαι μου ἀπὸ τοῦ Μακ. ἀγῶνος καὶ μετὰ ταῦτα εἰς
δημοσιεύσεων ἦσαν γνωσταί. ἤμην πάντοτε κευκρυμμένος ὑπὲρ τῆς ἑλλη-
νοαλβανικῆς συνεννόσεως ὑπὸ τὸν γνωστὸν ὄρον καὶ ὅλοι οἱ ἀγῶνες μου κατε-
τινον εἰς τούτο (βλ. ἐφημερίδας: φωνὴ τῆς Ἠπείρου 5 Νοεμ. 1910, Πελαγονία
Κορυτσᾶς, 14 αὐγ. 1911, Ἐμπρὸς Ἀθηνῶν, 19 Μαρτίου 1923, 24 καὶ 29 Μαΐου
1924, Μακεδ. νέα Θεσπλίῃ 9-14 ἰουνίου 1929, Καχυδρόμος Θεσπι-
νῆς, 14-17 ἰουλίου κ.τ.λ.). Καὶ ὡς τοιοῦτος ἐκλήθην εἰς Ἀθήνας, ὅτε ἡ
Κυβέρνησις τοῦ θ. Παριάλου εἶχε συνάψει φιλικαῖς σχέσεις μετὰ τῆς
Ἀλβανίας, ὁ κ. Ρούφος μὲ ἐγνώριζεν ἀπὸ τὰς φυλακῆς, ὅθου εἴμεθα ὡς
βασιλόφρονες καὶ μολὶς παρουσιάσθη μοι λέγει "θα σε κάμω πα-

τριάρχη τῆς υλομανίας. ἰσοῦ εφαρμοδομεν τὸ πρόγραμμα σου τῆς
ἑλληνοαλβανικῆς συνεννοήσεως, δὲν ὑπάρχει κατ'αλληλότερος, ἀπὴ
ποσα μετὰ 10 ἡμέρας, καὶ ἔθεσα ὄρους τοιούτους, ὥστε νὰ μὲ ἀρήσω-
σω ἡσυχον. καὶ ἀνεχώρησα διὰ τὸ αἶνον ὄρος, ὅπου εἶχον ἀναλάβει τὸ
τε τὸν αἶνον τῆς ἐφαρμογῆς τοῦ κατασταστικοῦ χάρτου καὶ τῆς ἀνα-
διοργανώσεως ἐν γένει καὶ δὲν ἐπιθυμῶ νὰ ἐμπαταλέψω τοιοῦτον
ἔργον. καὶ τὸ μὲν ὑπογράφει μοι ἀπαντᾷ τηλεγραφικῶς, ὅτι ἐγένετο
δυσκοί οἱ ὄροι πλὴν ἑνός, ὅστις μελετᾶται, ὁ δὲ πατριαρχικὸς ἀποκρισά-
μι: ἀπὸ 5 ἰουλίου 1927 ταῦτα: "Μετὰ ταῦς ἐξηγήσεις πλήρης εἶναι ἡ ἀνα-
μνηστικὴ ἐπισημάνσις τῆς ἀποφασιστικότητος ὑμῶν ὡς ἀρχιεπισκόπου, θεωρῶ δὲ εὐτυ-
χητὴ τὴν ἐπισημάνσις τῆς ἀλβανίας, ἔτσι σεὺς τεθεῖτε ὁ λύχνος ὁ ναυαγίου
καὶ ὁ ναὶ φαῖνον". καὶ ἀπὸ τῆς γράφει μοι καὶ τὸ οἰκουμενικὸν Πατρι-
αρχεῖον ὑπ. ἀριθ. 103, 19 Μαΐου 1927 ἀσμένως ἀγγέλλαν αὐτῇ, ὅτι ἡ Ἁ.
Ἁ. Παναγιώτης καὶ ἡ αἴγια καὶ ἱερά σὺνδος προφρόνως ἀπεδέξαστο
τὴν ἀρετὰ θεῖσαν ταύτην ὑποψηφιστικὰ τῆς ὑμετέρας Πανοσιολογότη-
τος, προέβηται κατ'ἐντολήν, ἵνα ἐρωτήσῃ αὐτὴν εἴ γε ἀποδέχεται
καὶ αὕτη ταύτην διὰ τὴν ἀνάλογον περαιτέρω ἐνέργειαν".
Τότε ἐθεώρησα καθήκον πρὶν ἢ μεταβῶ εἰς ἀλβανίαν εὐθέσω καὶ διὰ τοῦ
τόπου καὶ ἀντιλήψαι μου, ἵνα μὴ ἔπειτα διαφωνήσωμεν διότι ὁμολο-
γεθῆναι εἶχον πολλοὺς ἐνδιασμοὺς. ἤρχισα ἀπὸ τῆς "Βιβλιογραφίας
Ἡπείρου καὶ ἀλβανίας" ἥτις ἐδημοσιεύθη εἰς τὰ Ἡπειρ. Χρονικά 1929-
1934 καὶ ἰδιαιτέρως 89, σ. 218) ὅπου ἀναγράφονται καὶ σχολιάσονται
2500 ἔργα καὶ ὅπου ἔλαβον τὴν εὐκαιρίαν νὰ εὐθέσω καὶ ἰδέας μου
ἔντε τῷ προλόγῳ καὶ ταῖς σημειώσεσιν, π.χ. "Ἡπείρωται καὶ ἀλβα-
νοὶ ὡς γήσιοι τῶν Πελασγῶν ἀπόγονοι εἶναι ἀδελφοὶ διδύμοι, ἕτεροι
διδύμοι καὶ ἀλλήλοις συμφυεῖς, ὥστε ἀδιακρίτως λαμβάνονται εἰς
ἀντὶ τοῦ ἄλλου... ὅτω καὶ μετὰ τῶν δύο τούτων ἀδελφῶν χωρῶν
ἀκριβῆς γραμμὴ διαχωριστικὴ δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ τεθῇ... ἔξη-
γῶντες, ὁλιχοκέφαλοι ἀπόγονοι τῶν Πελασγῶν καὶ Δωριέων..."
(σ. 5). ἀλλὰ κῆρια ἔργα διαφωτιστικὰ ὅλης τῆς ἀλβανικῆς κινήσεως
πρὸς μόρφωσιν ἐθνικῆς συνειδήσεως καὶ γλώσσης εἶναι καὶ τρία: Ἀλβα-
νικαὶ Μελέται - Γρηγόριος ἀργυρομαστρίτης - Μοσχόπολις, καὶ ἔγραψον
εἰς τὴν ἀναγραφὴν (σ. 14). "ἀφορμὴν δὲ εἰς τὴν δημοσίευσιν τῆς τρι-
τάτης παρέσχε μοι ἡ παρά τοῦ οἴκου Πατριαρχείου ὑπόδειξις ἐπὶ ἐμῆς
ἐλαχιστότητος ὡς ἀρχιεπισκόπου τῆς ἀλβανικῆς ἐκκλησίας... ἵνα
μοῦ εἰπάσῃ περιπτώσει, ὅτι εἶχον καθήκον εἰς ἐνδειξῶν ἐνηρμοσού-
νης πρὸς τὴν προτείνασάν με ὡς ὑποψήφιον ἀλβανικὴν κυβέρνησιν.

καί πρὸς τὴν ὑποστηρίξασάν με ἑλληνικὴν ὡς πρὸς τὸ ἀνώτατον τῆς ὀρθο-
δοξίας κέντρον, νὰ συγγράψω τὴν τριλογίαν ταύτην καὶ ῥιψοκλήτως φάσκειν
ρικὸν εἰς τὴν ἀναγεννηθεῖσαν ἀλβανικὴν γλῶσσαν ἡ γραμμικὴν ἢ αὐτὴν ἢ
εἰσὼν νεῶν καταστάσεων, ἀνακατατίσω δὲ τὰς παρεκβάσεις, αἰτινὰς συμπαρομο-
τούσιν αἰεὶ ταῖς τοιαύταις μεταβολαῖς. Τὴν τριλογίαν ταύτην εἰς 4 τόμους
μετὰ τῆς βιβλιογραφίας (ἧς ἔχω καὶ β' τόμον πρὸς ἔκδοσιν) θεωρῶ ὡς τὸ
τρόπαιόν μου, ὅπερ ἀνήγειρα διὰ τὰς μεταξὺ ἑλλήνων καὶ ἀλβανῶν σχέ-
σεις. εἶμαι βέβαιος ὅτι θὰ εὐλογήσωσι τὸ ὄνομά μου αἰ μέλλουσαι γενε-
αι, διότι ἔθεσα στερεὰς τὰς βάσεις, ἐφ' ἧν θὰ στηρίξηται πᾶσα ἐργασία μελ-
λουσα νὰ προαχθῇ τὰς ἀδελφικὰς σχέσεσιν μέχρι τοῦ ποθητοῦ τέλους. εἶμαι
ἡ πρώτη ἐπιστημονικὴ τοιαύτη ἐργασία, ἣτις προέρχεται ἐξ Ἑλλάδος δι' ἧς
ἀνατρέπονται αἱ νεφελώδεις θεωρίαι περὶ σλαβικῆς καταγωγῆς τῶν ἀλβα-
νῶν καὶ περὶ συγγενείας γλωσσικῆς καὶ φυλετικῆς πρὸς τοὺς περὶ τῶ ἀ-
δρία, ἃς συστηματικῆ πρό προπαγάνδα ἔχει ἐνσπείρει παναχού, ἀναίρα-
ται αἱ ἀπὸ δειῶ διαστροφῶν τῆς ἀληθείας καὶ συκοφαντίαι καὶ ὕβρεις ὅτι δη-
θεν ἡ Ἑλλὰς εἶναι ἐναντία τῆς ἐθνικῆς ἀναγεννήσεως τῶν ἀλβανῶν, αἰτι-
νες τοσοῦτον ἔχει δηλητηρηθῆσαι τὴν ἀλβανικὴν ψυχὴν, ὥστε νὰ μὴ δύ-
ναται τις νὰ ἀνοίξῃ ὑπὲρ αὐτῶν ἑλλήνων τὸ στόμα διὰ τοῦτο καὶ τὸ πρῶτον ἐρ-
γον τῶν ἀλβανῶν ἦν, μολὺς ὑψώθη ἡ ἀλβανικὴ σημασία τῆς ἀνεξαρτη-
σίας, νὰ κλείσωσι τὸ ἑλληνικὸν μπάγμιον Γυμνάσιον τῆς Κορυτσᾶς
καὶ νὰ ἐξοστρακίσωσι τὰ ἑλλήν. γράμματα. Κατὰ τὸ 1908, ὅταν διέλυ-
σα τὰ ἀλβανικὰ σχολεῖα, εἶχον ὑποσχεθῆ, ὅτι θὰ τοὺς ἐτύπωνά ἄλλα
βιβλία, καὶ τὸ μὲν ὑπουργεῖον τῶν ἐξωτερικῶν τῷ 1910 ἐτύπωσε σερῶν
ἀλβανικῶν χάριν τῶν θελόντων νὰ διδάσκωνται τὴν ἀλβανικὴν. ἐγὼ ὅμως
ἀπεδείχθην ἑλληνικώτερος τοῦ ὑπουργείου, δίδοι τὰ βιβλία μου εἶναι γε-
γραμμένα εἰς ὠραίαν ἑλλήν. γλῶσσαν, ἣτις ἐμίσησε καὶ αὐτοὺς τοὺς
ἀλβανούς, ὅλα δὲ αὐτὰ ἐξετυπώθησαν ἰδίως ἀναλώμασιν, κύριοι ἀνάδελφοι
ὅπως καὶ οἱ 12 τόμοι περὶ ἀγίου ὄρους, οὐδεὶς μὲ ἐβοήθησεν εἰς αὐτὰς τὰς
ἐργασίας καὶ μόνον εἰς τῶν ἀλβανικῶν μελετῶν ἠγόρασε 87 τόμους
ἡ Παύμιος ἐπιτροπὴ, ἀφοῦ ἐξεδόθησαν καὶ ἐξετιμῆθη ἡ προσπάθειά μου,
ἦν μόνος ὁ κ. Κουγ' εὔρεν ἀντεθνικὴν. ἔχω νὰ τὸν ἀπαντήσω καὶ εἰς αὐ-
τὸ σημείον τῆς κατηγορίας. διότι ἔγραψα αὐτὸ τὸ βιβλίον ὡς ἀλβα-
νός, καὶ τί νὰ ἔκαρμον, κ. Κουγ' εἶπε, ἀφοῦ τὸ ἔθνος ὀλοκλήρον, αὐτὸ
τὸ πατριάρχειον, μὲ ἐβάπτισεν ἀλβανόν, ἀφοῦ ὁ χειροτονήσας με οἰ-
κουμενικὸς πατριάρχης μὲ διέταξε νὰ μεταβῶ εἰς τὴν ἀλβανικὴν
ἐκκλησίαν, ἣτις συστημὴν ἀπὸ 20 ετίας μὲ ἀλβανικὴν γλῶσσαν, ἀφοῦ ὁ
ὑπουργὸς τῶν ἐξωτερικῶν μὲ ἐξορκίζει εἰς τὸν πατριωτισμὸν μου νὰ λη-
σμηθῶ πλέον τὸν παλαιὸν ἄνθρωπον καὶ νὰ γίνω τὰς πᾶσι τὰ πάντα, ἡ
χριστὸν κερδίσω, ὡς λέγει ὁ Παῦλος; Καὶ ἀφοῦ ἤμην ἐψηφισμένος ὡς ἐφ'
χιεπίσκοπος τῆς ἀλβανικῆς ἐκκλησίας, πῶς θὰ ἔγραψον τὸ βιβλίον ὡς

Ἑλλήνων; αὐτὸ εἶναι ἀκατανόητον, καὶ δὲν ἀνεμεινον εἰσαύτην ἔνστασιν ἀπὸ
καθηγητῆν πανεπιστημίου. Θὰ ἐδέχεσο εὖ νὰ καθῆσθαι ἐπὶ τοῦ θρόνου τῶν
Ἀθηνῶν Βουλγαρὸς ἀρχιεπίσκοπος, ἀφοῦ τόσον θόρυβον κάμνεις διότι ἐφαν-
ταίσθης, ὅτι Ἀλβανὸς κατεπάτησε τὰ ἔθνη σου οἰκόπεδα, καὶ τοὶ Ἕλληνες καὶ
Ἀλβανοὶ ὑπῆρξαν πάντοτε ἀδελφοὶ καὶ πρωτοστάται μάλιστα τῆς ἑλλην.
ἐλευθερίας; ἀλλ' εἶπον τὰ ἔθνη σου, λαὸς σου, ἰδικὰ σου οἰκόπεδα. Διότι, εἰάν ἐ-
σκέπτεσο ὡς Ἕλληνας περὶ τοῦ ἔθνους, δὲν θὰ ἔδιδες ἀφορμὴν νὰ γίνωσιν αὐ-
ταὶ αἱ ἀποκαλύψεις, διὰ τὰς ὁποίας πράγματι θὰ χαροῦν οἱ Βουλγαροὶ καὶ
ἀπαίσιοι Ἀλβανισταὶ, καὶ σὺ δὲν εἴδεις ἐγένετο ἔδρα τῶν ἑλληνιστικῶν
χρόνων ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ. Καὶ ὅμως ἐγώ, ὃν κατηγορεῖτε ὡς ἀντεθνικῶς
εἶχον τὸ θάρρος τῆς γνώμης νὰ ἀντιτεταχθῶ εἰς τὰς ἀποφάσεις τῶν ἐπισή-
μων, καὶ ἐνῶ μετέβαινον ὡς ἀρχηγὸς τῆς Ἀλβανικῆς ἐκκλησίας ἐγρα-
φον κατὰ τῆς Ἀλβανικῆς γλώσσης καὶ ὑπὲρ τῆς ἑλληνικῆς, ὡς ἠκού-
σατε ἀνωτέρω. Δύο κυρίως μεταφράσεις τῆς Κ. Διαθήκης ὑπάρχου-
σι εἰς τὸ Ἀλβανικὸν ἢ τοῦ Γρηγορίου καὶ ἢ τοῦ Χριστοφορίδου. Καὶ
περὶ μὲν τῆς πρώτης ἐν συμπεράσματι γράφω: “δὲν δύναται νὰ θεωρη-
θῆ ἔργον καὶ ν' ἀναγνωρισθῆ ὑπὸ τῆς ὀρθοδόξου ἐκκλησίας ὡς ἐπι-
σημον κείμενον τῆς Κ. Διαθήκης διὰ τε τὴν καθιέρωσιν ἐν τοῖς ναοῖς
καὶ πρὸς διδασκαλίαν τῶν πιστῶν, διὰ τὰς πολλὰς καὶ σοβαρὰς ἐλλεί-
ψεις... ἀποκλείομεν τὴν μετάφρασιν μακριὰν τοῦ περιβόλου τῆς ἐκ-
κλησίας.” (Ἀλβαν. μελετ. 195-6) περὶ δὲ τῆς κακοφράστου τοῦ Χριστο-
φορίδου, ὅτι ἡ μετάφρασις αὐτοῦ δὲν νὰ ἀποπεμφθῆ ἐκ τῆς λειτουρ-
γιακῆς χρήσεως” (σ. 197), διὰ δὲ τὰς μεταφράσεις ~~τοῦ Χριστοφορίδου~~
~~σταυρῶν~~ φανόλη ὅστις μετέφρασεν ὅλα τὰ λειτουργικὰ βιβλία λέγω: “τὸ
κύριον διακριτικὸν γνώρισμα... τούτων εἶναι... ἡ ἀντικατάστασις πάση
θυσίᾳ τῶν ἑλληνικῶν τύπων καὶ λέξεων καθιερωμένων, ὡς ἐκ τῆς ἀρχαιότη-
τος, τῆς ἐφρόντος καὶ τοῦ ἀμεταφράστου εἰς πάσας τὰς ἐκκλησίας τῆς
ἐνατολῆς” (αὐτ. σ. 199). Μονομανία ἔχει καταλάβει αὐτοὺς τοὺς ἀνθρώ-
πους νὰ βδελύττωται πᾶν τὸ ἑλληνικὸν ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ! Προσπαθῶ
νὰ κατευνασῶ τὸν ἀλόγιστον αὐτὸν φανατισμὸν καὶ παραπλήμ. αὐ-
τοῦ πρώτον εἰς τοὺς Ἀλβανοὺς τῆς Σικελίας καὶ κατωῖταλίας, οἵτινες
σὺ μόνον πλείους ἑλληνικὰς λέξεις διασώζουσιν ἐν τῇ γλώσσῃ, ὡς καὶ
τὸ ὄνομα θεοῦ, ἀλλὰ καὶ τὴν ἑλληνικὴν ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ (σ. 200-203),
ἐπειτα εἰς τὴν Ρουμανίαν “ὅτι σὺδόλως ἔβλαψε τὴν ἐκκλησίαν αὐτῆς
ἢ διασῆρσις αὐτῶν τῶν ἀπαραιτήτων ἑλληνικῶν ὄρων καὶ λέξεων.”
(αὐτ.) καὶ ἐπισυνάπτω κατάλογον (σ. 28-29) διακηρύττων ὅτι αἱ
λέξεις αὗται “ἐν ὑψηλῇν καταγωγῇ τῆς ὀρθοδόξιας αὐτῶν μαρτυ-
ροῦσαι εἰς τὸ διηνεκὲς ὑπενθυμίζουσιν, ὅτι τὸ θεοπέσιον τῆς ἐξ ἀπο-
καλύψεως θρησκείας κήρυγμα διεσπαρίσθη ἐν τῷ κόσμῳ διὰ τῆς
ἑλλ. γλώσσης καὶ ἀπὸ ταύτης ἐξεπεζεύθη εἰς πάντων τῶν ἐθνικῶν καὶ

γλώσσας. . . » (σ. 24). αὐτὸς λέγει λοιπὸν εἶναι καὶ διὰ τοῦ χρόνου ἀνεξέλεει.
πτα μαρτύρια τῆς συγγενείας τῶν ἐθνῶν καὶ ἔρχεται ὁ κ. Κουγιάς νὰ ψέ-
ξη ἡμᾶς διότι ἀνεκαλύψαμεν ἐλληνικὰς λέξεις ἐν τῇ ἀλβανικῇ!!
(βλ. Ἀθηνᾶ σ. 169). Κακῶς λοιπὸν ἔπραξαν ὅσοι τῶν ἐλλήνων ἀνεκα-
θεν ἠλίευσον κοιναῖτας κοιναῖς λέξεσι διαπιστούσας τὴν κοινὴν καταγω-
γὴν ἐλλήνων καὶ ἀλβανῶν, καὶ ὁ λαλῶν ἔχων λεξικὸν τοιοῦτον πρὸς ἐνδο-
σιν. Δὲν γίνεται λοιπὸν συνήγορος τῶν ἀλβανιστῶν, οἵτινες ἐξοβελίζουσι
τὰς ἐλληνικὰς λέξεις καὶ ἀντιθιστῶσι διὰ γαλλικῶν καὶ ῥουμανικῶν;
δὲν προάγει τὸν ἰσχυρισμὸν ἐκείνων, οἵτινες σὺδερμίαν συγγένειαν δέχον-
ται μεταξὺ τῶν δύο λαῶν; αὐτὸς λοιπὸν εἶναι ὁ πατριωτισμὸς, ὃν διδα-
σκει ὁ κ. μαθηγῆς τῆς ἱστορίας; ἐφοβήθη ὁ κ. Κουγιάς μήπως διεκδι-
κῆσῃ ἡ ἀλβανικὴ καὶ πρωτεῖα ὡς πελασγικὴ ἢ προελληνικὴ ἀρχαί-
α διάλεκτος. ἀλλ' ἔσω. τότε ἡ ἐλληνικὴ εἶναι νεώτερα, καὶ κατὰ τί θά
ἐβλάπτε τὸ τοιοῦτον τὴν ἐθνικὴν μας ὑπόστασιν; μήπως ἀρχαῖοι
καὶ νεώτεροι Ἕλληνες δὲν εἶναι τὸ αὐτὸ ἔθνος; εἴθε νὰ ἐδέχοντο
αὐτῆν τὴν θεωρίαν οἱ ἀλβανοὶ καὶ νὰ μὴ ἐξεπάτριζον τὰς ἐλλήν.
λέξεις. διότι τότε θὰ τοὺς ἐλέγομεν; σέως εἴθε οἱ Πελασγοὶ καὶ ἡμεῖς
ἢ ἐξέλιξις τῶν Πελασγῶν, ἐπομένως κατὰ τί διαφέρομεν; ἔχει
κόσον ῥιζοβολήσῃ κόσον βαθέως ἐν ἐμοί ἢ ἰδέα τῆς συγγενείας τῶν δύο γλωσσῶν
ὥστε δὲν ἔπαυσα μέχρι σήμερον νὰ πλουτίζω τὰς σημειώσεις, καὶ τοσαῦτα
ἐθουσιάσθη ὁ φίλος μου ἰατρός κ. Ἰακώβος Θωμόπουλος, ὥστε ἀμέσως μ
προσέλαβεν οἰκοδιδάσκαλον διὰ τὴν συγγραφήν τῶν ὀρκῶδες ἔργον «Πελα-
σγικὰ ἢτοι περὶ τῆς γλώσσας τῶν Πελασγῶν. ἀρχαῖαι πελασγικαὶ ἐπι-
γραφαί. . . ἐρμηνευόμεναι διὰ τῆς σημερινῆς πελασγικῆς ἀλβα-
νικῆς καὶ τῆς ἐλληνικῆς», Ἀθῆναι 1912, 82, σ. ρα' 871, (βλ. σ. 15' καὶ 18'.
ὁ πού μὲ ἀναφέρει ὡς διδάσκαλον). οὗτος ἐξάγει τὸ συμπέρασμα:
«ἡ ἀλβανικὴ ἀποδεικνύεται ἐν τῷ ἡμετέρῳ ἔργῳ σὺχὶ μόνον Πελασγικὴ,
ἀλλὰ καὶ πρὸς τὴν ἐλληνικὴν συγγενεσάτη καὶ οἰοῦναι ἐλληνικὴν διάλε-
κτο· διότι τοῦτο μὲν πάντες οἱ φθωρικὸὶ νόμοι καὶ πολλοὶ γραμματικῆ
σηματισμοὶ εἰσὶ κοινοὶ καὶ ἐν τῇ ἐλληνικῇ, τοῦτο δὲ σὺδερμίαν σχε-
δὸν ἀλβανικῇ λέξει ὑπάρχει ἢ μὴ εὐρισκομένη ἐν τοῖς ἐλληνικοῖς λε-
ξιμοῖς» (σ. π5' - π7'). ὁ ἀκαταπόνητος οὗτος ἀσκληπιοῦδης ἐξέδωκε τὸ
1934 καὶ 3' τόμον. ἰπιδὴ δὲ ἡ γλωσσολογία εἶναι ἡ λυδία λίθος τῆς
ἐθνολογίας ἀφοδ ταυτίζονται αἱ δύο γλώσσαι, Ἕλληνες καὶ ἀλβα-
νοὶ εἶναι ὁμοπάτριοι ἀδελφοί. Τί κακὸν λοιπὸν θὰ ἐγένετο τῇ ἐλληνι-
κῇ πατρίδι, εἰάν προσελαμβάνετο εἰς τοιοῦτος ἀλβανὸς ἐπὶ κούρας
ἐν τῷ τεμένει τῶν Μουσῶν εἰς τὸν ὑπὲρ τῆς ἐπιστήμης καὶ τοῦ ἐθνι-
σμοῦ αἴψῃ; ἀλβανὸς τοῦ ὁποῖου ὄλος ὁ βίος εἶναι ὑπὲρ τῆς ἐλληνικῆς

πατριδος, τοιούτος αλβανός, όστις περί τάς 50 έργα έξέδωκε άπαντα έλλη-
νιστί και σ'έν εν άλβανιστί; Αλβανός μέν τούτι κλητ, άλλ' άρχαιο-
πρεπής έλλην; άλλι' ιδωμεν, διατι ό αλβανός ούτος δέν έχάθησει εν τη πατρι-
δι α'ιτου, και πως εύρίσκειται ενκαυθα; έφ'έσον, κώριοι συναδέλφει, ό βαρής
κλήρος έπεσον εις έμέ, καιτοι επί δεκαετιάν έλλην ήρηθήην, τέλος άπερά-
σι σε να άρω κόν σταυρόν να υπάγω εις την άλβανίαν. άλλ' έδ'είσε να έλθη
εικωθα ε' πρωθυπουργός της άλβανίας τή 1936 κων. Κώτας Κορυτσάιος,
να με διακηρύξη, ότι έν εν υπάγω θα, ενωσιν όλοι οι έρθόδοξοι αυ-
νιται. Κατά την εν τούτοις πατριαρχίαι χειροτονίαν ήμίν άπρίλιος 1937
έφιλοξενήθημεν επί 20 ήμερον και συνεζητήσαμεν όλα τά συναφή
μέ την ίδρυσιν της αυτόκεφάλου άλβανικής εκκλησίας ζητήματα (βλ.
έντωπίσεως εις κ' πόλιος, εις "Νέα πολιτική" Μαΐου 1937, αθήναι). Διελ-
όντες έξ αθηνών, όπου ήγένετο ήμίν επίσημος δεξίωσις θερμή, φιλοξενή-
θημεν επί εβδομάδα εν τό Ξενοδοχείον ακρόπολις Παλλάς. εις αθήνας
ή αυτοκράε λογοκρισία της τυρανίας, Μεσαξά δέν επέτρεψε να δη-
μοσιευθώσιν αι προς τοίς δημοσιογράφοις ανακοινώσεσις ήμίν εις φό-
βου μήπως εκτεθώμεν. εν τούτοις ήνώ εύρον μέσον και έδωκα μαυρά
συνέντευξιν προς τόν αντίπρόσωπον του ταχυδρόμου αλεξανδρείας, ό-
σως εις τάς 5 Μαΐου 1937 έδημοσίευσεν αυτήν και συμπέρανεν τάδε
"αυτά μαις ειπεν ό άγιος Κορυτσάς, και καταφαίνεται, ότι ή έπελθούσα
εκκλ. μεταβολή έχει ιδιαίτεράν σημασίαν. υπό τό νεόν θρησκευτι-
κόν μαθεσίαις ό έλληνισμός της άλβανίας θα ηνωθή ασφαλώς έπο-
κινή ανασυμροσθήσεως και περισυλλογής, διότι ήτοι καιρός πλέον να
πυθή ή εκει έθνική μας κληρονομία." Τέλος έφθάσαμεν εις την
θεόσωστον ήμίν επαρχίαν. είναι ανώτερος πάσις περιγραφής ό ενθουσια-
σμός, μεθ' ού έδεξιώθη ήμιάς ό λαός της Κορυτσάς. Της χαρής ταύτης ήθι-
λποσα να καταστήσω κοινωνόν και τόν έλληνικόν λαόν ως και τών σμύ-
νόντων εν τη άρτισσοτάτω εκείνη εκκλησία, και να διατηρήσω με-
αυτάς πνευματικήν επικοινωνίαν. διό και απέστειλον μαυράς αιτα-
ποκρίσεις εις τάς έφημερίδας (βλ. Μακεδονίαν Θεοτικην 27 Μαΐου
1937, 5, 6, 21 Ιουνίου. Εκκλησιαστικόν βήμα αθηνών 15 Ιουνίου).
Εις τόν ενθρονιστήριον ήμίν λόγον, εν ώ ^{τό πρόγραμμα} εξεθέσαμεν ήμίν αναλυτικώς
τά και όστις έδημοσιώθη εις την έφημερίδα Κορυτσάς, ανηγγείλα-
μεν την ανασύστασιν του Μπαρμείου Γυμνασίου υπό τόν κώρον Σε-
ναρίου, διά τήν μόρφωσιν του κλήρου. Τούτο μετ' ούπολύ ήνοιξε τά
πύλας και εισέγραθεν περί τούς 100 σ'ινογράφους με διωθνητήν άποστα-
λήντα έξ αθηνών τόν κ. Β. Τσακιδήν, και μαθητικάς τούς πλείστους
του ήμετέρου Πανεπιστημίου. Τσον ενθουσιασμόν ησθάθησαν οι έλλην

φρονες εἰς τὸ ἀνοιγμα τοῦ Σεμιναρίου ᾧ οὐ αἶ ὄρασι τῶν ἐλληνικῶν ὠρίσθη-
σαν 12 καθ' ἑβδομάδα καὶ διὰ τὰς 5 τάξεις (δηλ. πλείονες τῶν διδασκομέ-
νων ἐν αὐτῷ), τὸση ἀγανάκτησιν οἱ ἄλβανοὶ οἷεντες ἔκτισε ἠρχισα-
τὴν ἐναντίον μου ἐντίδρασιν. Κατὰ δὲ τὸ τελεσθέν πάνδημον μνημόσι-
νον τοῦ ἀειμνήστου Ἰωάννου Μπαΐμα, ὅπερ ἀπὸ ἀδελφείας εἶχε καταργη-
θῆ. ἐγὼ μὲν ἀμίλησα ἐλληνιστὶ ἐνώπιον τοῦ Προξένου Γ. Τριγέτα, τὸν δὲ
μυτροφόρον τῆς ἄλβανικῆς ἐκκλησίας (ὅστις εἶναι καὶ ἰδρυτὴς αὐτῆς, ἐπα-
μύνης ὁ ἀδιάλλακτος ἄλβανιστὴς) τὸν κατὰ μέρος καὶ λειτουργίᾳ καὶ νά
πλέθῃ τὸ μεγαλήτερον ἐγνωμὸν τῆς ἐλλάδος ἐνώπιον τῆς πυκνοτάτου ἐκ-
κλησιασματοῦ. εἶπον τότε καὶ ταῦτα: " Κατὰ τὴν εὐσημίαν ταύτην
ἡμέραν αἰσθάνομαι τὴν ἱεράν ὑποχρέωσιν νά παρακαλέσω ὑμᾶς,
ἐθοχώτατε κ. Πρόξενε τῆς ἐλλάδος, ὅπως διερμηνεύσητε πρὸς τὴν ἐλ-
ληνικὴν κυβέρνησιν καὶ τὸν ἐλληνικὸν λαὸν τὴν ἐγνωμολογίαν τῆς πό-
λεως καὶ τῆς ἐπαρχίας μου διὰ τὴν μεγάλην χειρονομίαν, ἣν ἐποίησεν.
τὸ ἱεροδιδασκαλεῖον τοῦ ἀειμνήστου Ἰωάννου Μπαΐμα... δὲν ὑπερβάλ-
λω, εἰάν εἶπω, ὅτι δῶρον τῆς ἐλλήν. κυβερνήσεως... δὲν εἶναι ἀνάγκη νά
τὸ εἶπω, ὅτι οἱ τὸ αἶμα ἄνωγον τῆς ἡμετέρας πολιτείας καὶ κοινωνίας ἀπο-
τελοῦντες νῦν εἶναι ἀπόφοιτοι τοῦ ἐλληνικοῦ ἐκείνου Μπαγικίου Γυμνα-
σίου, οὕτω ἐπὶ ἄλλου ἐδάφους ἱερωτέρου, ἐθνικωτέρου ἔρχεται νῦν τὸ
Μπαγικεῖον ἱεροδιδασκαλεῖον νά συνεχίσῃ τὸ ἕνεκα τῶν πολέμων καὶ τῆς
πρακτοῦσης ἐν αὐτῷ νέας τῶν πραγμάτων κατασκευαστικῆς διακοπῆς ἔργον...
ἐγνωμολογῶμεν καὶ τῇ σεβαστῇ Μπαγικίῳ ἐπιτροπῇ, ἣτις ἐδείχθη ἀνεκα-
θεν κοσμοῦ πρόθυμος διὰ τὴν σύστασιν τοῦ ἰδρύματος τοῦτου καὶ ἰδιαίτε-
ρος καὶ ἐντιμιώτατο κ. Φιλιππῶ Δραγούμη, οὗτος ἡ οἰκογένεια ἔχει σπ.
δέσει τὸ ὄνομα μετὰ τῆς κορυτσᾶς... ἐντέθεν ἐξεπηγάσιν ἡ ἐθνικὴ
ἰδέα καὶ ὅλα καὶ ἀγαθὰ". (εἰς τὸ κώδικος).

· Ἡ ἱερά τοῦ Μπαΐμα σινὰ θα ἀνεσκήρατα ἀγαλλομένη ὁμοί ἀπὸ ἀδελφείας
δὲν εἶχε ἀνομοσθῆ ἐν τῇ μυτροπολιτικῇ καὶ ἡ ἐλληνικῇ γλῶσσῃ, καί
ἢ ὑπὲρ τῆς ἐλλάδος, εἰς τὴν ἀφιέρωσιν ὅλην τὴν περισσίσαν, φωνή. τὸ ἱερα-
διδασκαλεῖον ἦτο τὸ πρῶτον θεμέλιον τῆς ἐλληνοαλβανικῆς φιλίας, καὶ
αἱ τροφοίμοι οἱ ἱεροφάντορες οἷεντες ἐν τῇ τριμηνίῳ ἐξέμαθον τὴν ἐλ-
ληνικὴν. τὸ ἔργον ἡμῶν πύλοισεν ὁ κύριος· ὁμοί ἐνὸς ὅταν ὑπῆγαμεν ἐ-
κορυτσᾶν εἶρομεν κενούς τοὺς ναοὺς, ὅταν ἐφύγομεν ἀφήκαμεν αὐ-
τοὺς πλήρεις καὶ μόνον οἱ ἀδιόρθωτοι φανατικοὶ ἄλβανοὶ δὲν ἐπλη-
σίαζον. ἰδρύσαμεν κατηχητικὰ χωρικά σχολεῖα καὶ ἐπανεφέ-
ραμεν τὰ θρησκευτικὰ εἰς τὰ σχολεῖα (βλ. ὑπόμνημα τῶν Κορυτσᾶν.
ων πρὸς τὴν κυβέρνησιν Μιταῶν σ. 10 ὅπου καὶ ταῦτα: " ἡ πόλις καὶ

ἀνεκεῖσεν τὴν ἀρχαίαν δόξαν καὶ τόμεγαλῶν ἐπὶ τῶν ἡμερῶν τοῦ σέβ. κ. Ἐλ-
λοίου καὶ ἡ μητρόπολις ἦτο τὸ ἐνεωκτῆριον τῶν λαοῦν. Τοῦ ἀνορθωτικοῦ
ἡμῶν ἔργου καὶ τῆς τεραστίας ἐνὸς ἐνὸς μόνου ἔτους μεταβολῆς τῶν αἰσθη-
μάτων τοῦ ἀλβανικοῦ λαοῦ μάρτυρες οἱ ἀπεσταλμένοι τῆς ἑλλ. κυβερνήσεως
28 Νοεμβρίου 1938 κατὰ τὰς ἐορτὰς τῆς 25 ετηρίδος τῆς ὀλβανικῆς ἀνεξαρ-
τησίας (Φ. Δραγούμης, Α. Κριεθῆς καὶ Γ. Σακελαρίου ναύαρχοι, Λασκάς
Ρούφας, Γ. Γάιουρης Α. Παλλῆς, Π. Ἐργυρόπουλος κ. λ. π.) Παρέλαβον ἕλ-
λας ἐπισήμους καὶ ἀνέμενον εἰς τὰ σύνορα. Ἰδοὺ τί γράφει ὁ κ. Β. Βεκια-
ρέλης εἰς τὸ ἔθνος (7 Δεκ. 1934) "επεράσαμεν κάτω ἀπὸ μίαν ἀψίδα
ἀπὸ μωρικῆς σολισμικῆς μετὰ τὴν ὀλβανικὴν καὶ ἑλληνικὴν σημαίαν...
δεξιὰ εἰς ἓνα μικρὸν ὕψωμα ἐστέκετο περικυκλωμένον ἀπὸ τοῦς δημω-
ρονταῖς τῆς Κορυτσῆς ὁ ἐπιβλητικὸς καὶ γλυκὺς μέσος εἰς τὸ δλόφωτο μειδίασμα
του, ὁ μωτερο πολίτης ἔλλογος, ὁ παλαιὸς λαυρωῆτης μοναχὸς, ὁ γνωστότατος
θαμνὴν τῆς ἐθνικῆς μας βιβλιοθήκης... ὁ σοφὸς ὄντας κληρικὸς ἐκ τῶν διασπρε-
παστέρων σήμερον ἱεραρχῶν... ἠκούσθη ἡμελω δικεσεῖσθαι φωνὴ τοῦ μη-
τροπολίτου ἔλλοιου χαιρετίζοντες ἑλληνοὺς τοῦς ἑλληνας ἐπισκέπτας:
« Ἕλληνες καὶ ὀλβανοὶ ἠμῶς ἠμῶς κοινὸς ἀγῶνας ὑπὲρ τῆς ἐλευθερίας
ἐπὶ τῆ βάσει τοῦ σαλήτισματος τοῦ... Ρήγας τοῦ φεραίου... Σήμερα ποῦ μᾶς
φωτίζει καὶ ἡμᾶς ἡθεῖα αὕτη φλόγα τῆς ἐλευθερίας (καὶ ἔδειξε εἰκόνα
παρουσίαζουσαν τὴν συμβ. φλόγα τῆς ἐλευθερίας...) αἰσθανόμεθα τὴν
ἀνάγκην ν' ἀποδώσωμεν ἓνα μέρος ἀπ' ὅσα ὀφείλομεν εἰς τὴν ἑλλάδα,
τῆς ὀποίας τὸ πνεῦμα ἐφώτισεν ὅλους τοῦς λαοὺς τῆς γῆς... » Ἰνα ἐκτερί-
σσει τὴν σιάν μου καὶ τὴν πρέπει νὰ λάβητε ὑπ' ὄψιν ὅτι οἱ ἄλλοι ἐπί-
σημοὶ ὡς φρόνιμοι ἐθεώρησαν καλὸν νὰ λάμψουν διὰ τῆς ἀπουσίας
των, ὅταν διήλθον οἱ Ἕλληνες ἐπίσημοι ἐκ τῆς ἐπαρχίας των, ἵνα μὴ ἐκτε-
θῶσιν εἰς τὰ ὄμματα τῶν ὀλβανιστῶν.
ὡς Κορυτσῆν εἶχον παραλαβεῖ ἀρχιδιάκονον τὸν ὑποτακτικὸν μου θεόδουλον
Παπαδάκη λαυρωῆτην (τῶν φοιτητῶν τῆς θεολογίας). Βαρῆως ἔφερον οἱ ὀλ-
βανισαὶ νὰ διεωθῆ τὴν μητρόπολιν ἓνας κρητικὸς - τοῦς ἐνεθῆμιζε τοῦς
κρητικὰς ἀνείρεας - τὸν εἶχον καὶ διὰ τὴν ἑλλην. ἀλληλογραφίαν. καὶ νὰ
φαίνηται ὅτι ἐπίσημος γλῶσσα μητροπόλεως εἶναι ἡ ἑλληνικὴ, δίδει τὰ
τὴν καὶ μόνον ὡμίλει σῆτος, καὶ ἠνάγκαστε καὶ αὐτοὺς ὁσάντις ἤρχοντο
καὶ τὴν νὰ ὀμιλῶσιν. ἔλλ' αὐτὸς ὁ ἔλλογος ὡς ἀσυγκράτητος κρητὴς ἐν καὶ
συνομιλίαις πολλάκις ὑπερέβαινε τὰ ὄρια, νομίζων ὅτι θα ἔργων εἰς θεο-
γνωστῶν ἀνθρώπων ἀσυνεδήτους. Τὸ καμὸν ἐπεδεικνύθη, ὅταν ἀνέβη εἰς
αὐτὸν ὡς ἀπορεύτην τὴν ὀργάνωσιν τῶν Μονῶν, ὡς εἶχον προαναγγεῖλλιν εἰς τὴν
ἐθρονοποιήριον. Πέντε μοναὶ εἶναι εἰς Κορυτσῆν, καὶ πλὴν μᾶς αἱ 4 δὲν ἔ-
χουσιν ἠγασμένους. ἔφερον διὰ τὴν σπουδαιοτέραν, τὴν τῆς Μοσχόπολης, λαυ

ριώτων, τὸν Ἰαϊωτὸν Σταμούλιν· ἀλλ' οἱ Μοσχοπολίται τῆς Κορυτσῆς, οἵτινες εἶχον μεταβάλλει τὴν μονὴν εἰς κέντρον παραθερισμῶν, ἠρήθησαν νὰ παραδώσωσι αὐτὴν εἰς τὸν ἡγούμενον. Ἐκεῖθεν ἤρχισεν σφοδρὴς εἰρήνη, εἰς ἃν φυσικὰ ἐπρωτοστάτει ὁ ἀρχιδιάκονος ὑπὲρ τῶν συμφερόντων τῆς ἐκκλησίας. Καί ἐπειδὴ αὐτὸς ἦτο ἀτρόμητος καὶ δὲν ὑπεχώρει πρὸ τῶν ἀπειλῶν, ἐδολιεύθησαν νὰ καταγγίλωσι αὐτὸν καὶ τὸν ἡγούμενον εἰς τὴν Κυβέρνησιν, ὅτι δὲν ἀνέχονται δύο Ἕλληνας, ξείρους νὰ διωθύνουν τὴν μονὴν καὶ νὰ προσηλυτίξωσιν ὑπὲρ τῆς ἑλλάδος. Ἡ μὴν εἰς τὰ ἱεράνα, εἰς τὴν Σύνοδον, ὅτε ἦλθεν ἐπιτροπὴ μὲ ἀναφορὰν καὶ ὑπογραφαί. Ἐταράξαν τὴν πρωτεύουσαν, ὥστε ὁ πρεσβυτὴς κ. Σιέφριτς ἐδιλίασε καὶ μί παρ. καὶ σε νὰ τοὺς διώξω. Ἄλλοίμενον, ἀπήνησα, δὲν ἠμποροῦμεν νὰ ὑποσηρίξωμεν δύο Ἕλληνας καὶ λέγομεν ὅτι ἦλθον νὰ σφερώσωμεν τὴν ἑλληνοαλβανικὴν φιλίαν! αὐτὸ δὲν θὰ γένη, προσιμὸν νὰ φύγω καὶ ἐγώ.

Κατὰ φῶσιν νὰ πείσωσι τὸν ὑπουργὸν τῆς Δικαιοσύνης καὶ τῶν θρησκευμάτων Σωμῶν Ὀρολογῆν Κορυτσαῖον, τρόφιμον δυστυχῆς τοῦ ἡμετέρου Πανεπιστημίου, ὅσων καὶ διέταξε τὴν ἀπέλασιν καὶ τῶν δύο. Ἀλλ' εἶχον εὐτυχῶς φίλον τὸν παντοδύναμον ὑπουργὸν τῶν ἐσωτερικῶν Μουσᾶ Γιούκιαν, ὅστις καὶ τοὺς ἔσωσεν. Νὰ σιμάσουν οἱ Μοσχοπολίται. Κατὰ τὴν δευτέραν ἀνάστασιν, ἦτε τελῶσαι ἐν Κορυτσᾷ μεγαλοπρεπέστατα, ὅπως ἐν τοῖς πατριαρχείοις, παρισταμένῳ τῶν τε κρατικῶν ἀρχῶν καὶ τῶν Προξένων, προηλασίασαν σιπηρὴν ἐντὸς τοῦ ναοῦ - ὅπου μάλιστα εἶχον πείσει τὸν ἀρχιεπὸν τῶν ἀλβανιστῶν μητροπόρον νὰ εἴπῃ ἑλληνιστὶ τὸ εὐαγγέλιον - ἐμίθυσαν τὸν εὐαγγέλιον τούτου τῆν, πρόκριτον τῆς Κορυτσῆς, δυσπρεσσημένον τότε κατὰ τῆς μητροπολίας, καὶ κατ' ἣν ὄραν ἐξηρχόμεθα εἰς τὸν ναὸν ἀνδεδυμένῳ τὰ ἱερά ἀμφια * λαι ὁμοῦ δια νὰ μεταβῶμεν εἰς τὸ μητροπολιτικὸν μέγαρον νὰ δεξωθῶμεν τοὺς ἐπίσημους καὶ μισράσωμεν τὰ κούκινὰ αἰγά, οὗτος ἀπὸ τοῦ παγμαρίου ἀς μαυόμενος φωνάζει "νὰ φύγῃ ὁ Γραικὸς ὁ δὲ Ἰάκος, δὲν τοὺ θέλομεν". Δὲν ἐταράχθη, ἀλλ' εἶπεν "εἰρήνη ὑμῖν, εἰρήνη καὶ εὐεγγέλιον ἐν ταῖς εἰς ἔχον πείσει καὶ τὸν Πρόξενον κ. Τριγέταν νὰ μί συστήσῃ νὰ μὴ λειτουργήσῃ ὁ Διάκονος ἦτο τὴν ἐπομῆν Πανήγυρις - δίστι θὰ τὸν βγάλω ἔξω. ἀπήνησα εἰς αὐτὸν δὲν ὑποχρῶ δίστι αὐριον θὰ εἴπωσι, δὲν θέλομεν τὰ Διοπόσων. Ἐλιποῦρησε καὶ οὐδὲν ἐτόλμησαν νὰ πράξωσιν.

Κατόπιν τούτων τῶν ἐργῶν· ἀπενεμήθη ἡμῖν ὑπὸ τοῦ βασιλέως Γεωργίου ὁ Σκαυρ τῶν ἀνωτέρων τοῦ ἀρχῶν τοῦ β. τάγματος τοῦ φοίνικος. ἀλλ' ὁσημέραι ἠύσανε καὶ ἡ ἀνιδρασίς τῶν ἀλβανιστῶν καὶ ἡ ὑπονόμευσι τῆς θέσεώς μου. οὗτοι ἔδω γριώθησαν δίστι κατὰ τὸ θέρος τοῦ ἐπομένου ἔτος 1938 διελθῶν ἐξ ἀθηνῶν ἔδωσαι πρὸς δημοσίευσιν διάφορα ἄρθρα περὶ τῆς καταστάσεως τῆς ἀλβανικῆς ἐκκλησίας· εἰς ἄρθρον μάλιστα δημοσιευθῆν· εἰς τὸ ἐκκλησιαστικὸν βῆμα (αφ. 66) ἀπεκαλύπτωμεν τοὺς καταχρονίους σκοποὺς τῆς ἀλβανικῆς πολιτικῆς πρὸς ἐξόνεωσιν τοῦ ὀρθοδόξου στοιχείου. ταῦτα κωλοφορῆσαν ἐν ἀλβανίᾳ ἔρριψεν ἔλαιον εἰς τὴν πυρᾶν. ἀμέσως ἐέστησαν ἀσκήτων οἱ ἐλλοχίων

τες και στεβιθαιπων ρημυσεις και καταγγελιας εις ουρανα εναντιον μου
ως προδότη του πατριδος. Αλλ' υπομονή. έμελλον να ακούσου και χειρό-
τερα. Έκείνο τό έτος περιώδευσα επί τετραμήνην ολοκληρον την επαρχί-
αιμου (120 χωρία). Η γενεά των δυστυχών εκείνων χριστιανών δεν είχαν ιδι-
αρχιερα, και παρά τας καταστροφόνισ ενεργείας των αλπηρίων αλβανι-
στών, μέ υπεδέχοντο ως τον χριστόν. Εφρον αυτούς τελείους εγκαταλελει-
μένους εις τό έλεος του θεού, καταδιακομένους συστηματικώς από την κυ-
βέρνηση. αυτη, η αναγκάση αυτούς εις εν πατριμόν διήρπαζε τας περι-
ουσίας αυτών θέουσα επί κεφαλής ισχυρούς τοπαρχούς ή μάλλον πρώην
λησταίς. αλλά και ιδιώται αηλοί επέπιπτον κατ' αυτών και εν γενει είχαν ανα-
βιώσει ο αυίν του αλη πιασα. Δέν ήρμουν αι διαρπαγαί των περιουσιών, αιτι-
νες επέφερον πῦναν και δυστυχίαν απερίγραπτον, ήρχισαν και αι απαγω-
γαί εν ιδων, και ο εκτουρκισμός, και τούτο υπεβσηθείτο υπό του κράτους
κατά σαταρνικόν τρόπον, τό κλιόσιμον και των δλίγων έναπομεινάντων έλλη-
νικῶν σχολείων και ή κατακοποίηση των διδασκάλων. Τοιαυτην εραγκήν κατά-
σκευα εφρον εις την επαρχίαν μου. Ηγωνίσθην υπερανωθρώπως να εμπυχώ-
σω και να συκρατήσω τους απεγνωσμένους αυτούς ανθρώπους, οι οποίτοι έ-
φυγον αδιακόπως εις της βδ. Η πύρου διά να εγκατασταθούν εκεί οι εν Σερβίας
επιδικόμενοι τουρκαλβανόι, εκάστη ήμεραν έβλεπα και εν χωρίον επάνω
εις τας δύσβατα αλβανικά όρη, εκάμνον καθιστάσθην λειτουργίαν και κήρυ-
γμα, και άλλο εις τό σχολείον, έλθον και από πολλῶν ετών εκκρεμούσας κοι-
νοτικάς υποτίσεις, και μετ' αυτών των διαφορών κατέγραψον τὰ παράπονα
των προς την κυβέρηση κ.τ.τ. Προς τούτους ειχον καιρόν να γράψω και
την ιστορίαν εκάστου χωρίου μέ διάφορα ανέκδοτα από στόματος γερόντων
να περιγράψω τους ναούς και τας βυθ. αρχαιοεπτας, την δράσιν των αν-
ταρτικῶν σωμάτων και πρό πάντων την των ληστοσυμμοριών, αιτινες υπι αυθ.
ναις εκάσιν τον την εληπαθή αυτην χώραν. Η πρόσθετος αυτη εργασία επλή-
ρωσε τόνους τίσπερας. Διευκόρπισα την παρηγορίαν και την ελπίδα
πανταχού. τούτο ήτο εφρμυτόν δι' ανθρώπους απηλπισμένους. επανελθόν
εις Κορυτσάν κατά Νοέμβριον (1938) δεν ελησμόησα τας υποσχέσεις.
εις τό πρώτον μου κήρυγμα περιεγραφα ενώπιον της συρροής του λαου
του ήλων να ιδουν τον μητροπολίτην επανελθόντα εν της περιουσίας πρι
εγραφα δια των ζωηροτέρων χρωμάτων τα όσα ειδον και ειπον γεγω-
νήσαι τή φανή ότι όλαι αι αλβανικαι υβερηήσεις επδιδώσαν να εξο-
λώσων τό χριστιανικόν σοιχών, αλλ' αις οκνονουσι, ότι ενω δεν ήλθον
εδω να γινω νεκροβάπτει. ο σταυρός δεν πιππει κάτω ελθον θα πέσουν αι
τοι που θέλου να τον ρίψου. σκληρόν προς κέντρα λακτίδων. εμπρός να σώσι
μεν τους αδελφους μας από την δυστυχίαν και τον εκτουρκισμόν, αλλά και
από τους ανίκασι οίεινες ως λύκοι ωρυσόμενοι εδητούν τι να καταπίωσι. από
του 1908 ότε ειχον πλέον ή απομακρυσίμου εν Κορυτσάν και ό περιορισμός

εἰς βεράειον "παρὰ νόμους ἐκελευσθε καὶ ἀδικώτε, ὡς λέγει τὸ ὑπόμνημα σ. 11, διὰ δὴ θεν λό-
γους σκοπιμότητος ὑποβληθέντες ὑπὸ τοῦ βασιλέως καὶ εἰς κωβερήσεως,,". Ὡστε ὁ
σύμβουλος μου κατέφυγεν εἰς τὸν πρωθυπουργὸν κ. Κ. Κωτά, ὃν ἔπεισε καὶ μεῖ ἐπι-
λεγράφησε νὰ ὑπάγῃ εἰς Τύραννα νὰ παρουσιάσῃ εἰς τὸν βασιλέα, ὃν εἶχεν δηλητη-
ριάσει εἰς αἶμα καὶ δὲν ἤθελε νὰ ἀκούσῃ τὸ ὄνομά μου. Παρουσιασθεὶς κατ' ἀρ-
χὰς εἰς τὴν Σύνοδον ἀνῆρσα τὰς κατηγορίας καὶ εἶπον ὅτι αὐτὸ ποῦ ἔκοσμα
ἐγὼ πρῶτον νὰ κάμντε ὅλοι, εἰάν θέλητε τὰ καλὰν τῆς ἐκκλησίας, καὶ εἶτα
^{ἐπαρνομαζέροντες}
εἰς τὸν βασιλέα." τὴν ἐπομένην, λέγει τὸ ὑπόμνημα σ. 12, ἐγένετο δικτὸς ὑπὸ
τοῦ βασιλέως Ζώγου, ὅσους συγκληθεὶς ἀπὸ τὴν προσφώνησιν τὸν ἐκράτησε
συναμιλῶν ἐπὶ μίαν ὥραν, ὅποτε ὁ σεβασμιώτατος ἔφερεν εἰς γνώσιν τοῦ ἄ-
νακτος τὴν ἀξιοθρήνητον τῶν χριστιανῶν καταστάσασιν ὡς ἀνεκλήθη. εἰ-
κῶν περιοδεῶν καὶ αἶμα ἐνεχείρισεν αὐτῷ μακρὸν ὑπόμνημα πρὸς διόρθωσιν
τῶν κακῶς ἐχόντων. ὁ βασιλεὺς οὐχὶ μόνον ὑπεσχέθη τὴν λήψιν αὐθωατῶν μέ-
τρων πρὸς βελτίαν τῆς θέσεώς τῶν χριστιανῶν καὶ περιφρόνησιν τῶν δικαίων τῶν,
ἀλλ' ἐμφράσαι τὴν βοήθειαν οὐκ ἔφησεν: ἔγμαι πεπεισμένος, σεβασμιώτατε,
ὅτι ἦσο ἄξιος διὰ πατριάρχης καὶ εἶμαι εὐτυχής, διότι σὰς ἔχω εἰς τὴν Κορυτσῶν,
ὅπου εἶναι σπουδαιότατον κέντρον δράσεως, νὰ εἴσθε βέβαιος ὅτι θὰ ἔχητε
πάντοτε τὴν ὑποστήρηξίν μου". ὁ λόγος μου οὗτος ἐθεωρήθη ὡς κέντρον πλῆ-
τον θυμοειδῆ ἠῆπον διὰ τὴν μετέπειτα γενναίαν στάσιν τοῦ βασιλέως ἐδη-
μοσιεῦθη εὐκὴν ἑφημερ. τῶν Τυράνων "Styrá", τὴν 28^{ην} Μαρτίου 1939. Ἐγὼ
τότε ἀνεχώρησα μετὰ τοῦ συμβούλου μου εἰς Κορυτσῶν ὀλίγας ἡμέρας πρὸ
τῶν βασιλῶν, ἡ δὲ Σύνοδος ἐν ἀπουσίᾳ μας συνέρχεται παρὰ νόμους διὸς αἶψιν
λήξει αἱ ἐργασίαι τὴν 30^{ην} Μαρτίου καὶ ἀποφασίζε νὰ ἐνεργήσῃ μετὰ τὸ
πᾶσα κατευκῶς ἀνακρίσεις κ.τ.λ. ἐναντίον μου. Ὁλλ' αἷς ἐκελευσθῆναι τὸ
ὑπόμνημα (σ. 13) πῶς μεῖ ὑπεδέχθη ἡ Κορυτσῶν! Κατὰ τὴν ἑορτήν τῶν βα-
σιλῶν ὁ σοφ. ἐξεφώνησε θαυμάσιον λόγον πρὸ πικροτάτου ἐκκλησιαστικοῦ
ἦτο ἀληθῆς συναγερμὸς τοῦ λαοῦ ἐπιδεικνύσας τὴν ἀφοσίωσιν τοῦ πρὸς
τὸν λατρευτὸν ποιμενάρχην, ὅσους οὐ μόνον διέλυσεν ὡς ἴσταν ἀρχῆς
καὶ σκευῶν τῶν ἐχθρῶν του, ἀλλὰ καὶ ὑπερήσπισε γενναίως πρὸ τοῦ
βασιλέως καὶ δικαίαν τῆς ἐκκλησίας καὶ τοῦ ὀρθοδόξου ποιμνίου. Ἡ ἐπιφρά-
σις ἦτο ἡ ἀνάγνωσις ἐπιστολῆς τοῦ βασιλέως ἐμφράσσεως τὴν βασιλ.
ἐπαρέσειαν καὶ τὴν βαθείαν πρὸς αὐτὸν εὐκίμησιν". Ὁποῖα δὲ ἦτο ἡ
στάσις μου μετὰ τὴν Ἰταλικὴν εἰσβολήν. Ἐνθουσιασμοὶ μαθ' ἡν συζητῶν
ἐξεφώνουν τὸν Σταυρώσιμον (Μεγ. Παρασκευῆ) ἦλθεν ἡ αἴδησις ὅτι οἱ
Ἰταλοὶ ἀπεβιβάσθησαν καὶ ἐνεφανίσθησαν ἐχθρὶκὰ ἀεροπλάνια ὑπε-
ρανῶ αἰς Κορυτσῶν καὶ ἀμέσως διαταχθῆναι νὰ διαλύσω τὸ ἐκκλησιαστικόν. οὐ μόν-
ον δὲν διέλυσα ἀλλὰ κατάρθωσα νὰ συζητηθῶν τὸ πανικὸν βλητὸν πλῆθη
καὶ ἐταλείωσα τὸν λόγον καὶ τὴν ἀποκαθ' ἑλῶσιν τοῦ χριστοῦ. Ἡ πολιτικὴ
ἀρχὴ ἀπεφάσισε νὰ μὴ περιέλθῃ ὁ ἐπιτάξιος ἐκτός τοῦ νεοῦ, ἐγὼ οὔτε
αὐτὸ τὸ ἱερὸν μαθῆσκον σαρημέλησα. διὸς ἡ αἶμα ἡμῶν θρησκεία εἰς τοιαῦ-
ται συμφορὰς ἐπιτάσσει συντόνους δεήσεις. Τούτ' ὅπερ ἐπράξα μὲν
καὶ εὐχὴν αἰς ἰδίαι μου ἐμπέυσσεως ἀπήγγελλα μετὰ τὴν περιφορὰ

“ ελευθερώσον ἡμᾶς ἀπὸ τῆς ἐνεσώσεως ἀγωνίας ἐπιτελέσθαι... Τζζ
ἐκείνῳ, ὅς σου δὲν κακὰ ἐποίησαμεν... Προάσπισον ἡμᾶς ἐπὶ τῇ κραταίᾳ χειρὶ.
πρόσχευε ἐπὶ δεξιῇ ἡμῶν καὶ ἐπὶ βλεψόν ἐπὶ τὰ δάκρυα τῶν ἰκετῶν σου. μὴ ἐά-
σης καταπατηθῆναι τὴν ἱεράν σου πατρίδα σου... ἀπάλλαξον ἡμᾶς τοὺς τα-
πεινούς. καὶ πτωχεύσῃς τῆς καταδικασθείας τῶν ἰσχυρῶν - τὸ μέγα Σάββατον
ὅτε βασιλεύς μετὰ τῆς κυβερνήσεως καὶ τῶν ἀρχῶν εἶχον ἐγκαταλείπει εὐάλβα-
νικὸν ἔδαφος. αἰφύλακαί ἤνοιξαν καὶ ἐβελθόντες κακοῦργοι ἤρχισαν τὰς
ἀντεκδικήσεις, ἄλλοι δὲ ἐπράπησαν εἰς διαρπαγὰς. τὸ καθήκον μου ἦτο βαρὺ
ἐν προκειμένῳ καὶ ἐθεώρησα ἐπίκαιρον νὰ ἐπέμβω καὶ νὰ διευθύνω τὰς λα-
ϊκὰς μάχας” ἐξῆλθεν ὁ σεβασμιώτατος ἀνὰ τὴν πόλιν καὶ συνέστησεν εἰς
τὸν ἀναρχούμενον λαὸν θάρρος, τάξιν καὶ ἡσυχίαν. ἐπειδὴ δὲ ὁ λαὸς ἐβελθ-
λωσε τὸ φρόνημά του ὑπὲρ τῆς Ἑλλάδος, ὁ κ. Εὐλόγιος μεταβάς εἰς τὸν Πρόξενον
κ. Τριγύζην ἐζήτησε νὰ σπύσῃ ὁ ἑλληνικὸς στρατὸς νὰ καταλάβῃ τὴν πόλιν,
(ὑπόμνημα σ. 14).

Ἐνεθυμήθη ὅτι κατὰ τὴν συνθήκην τῶν Σεβρῶν λέγεται
ὅτι καθ’ ὄν χρόνον ἤθελε διαλυθῆ τὸ ἀλβανικὸν κράτος ἢ β. Ἡπειροῦ περι-
έρχεται εἰς τὴν Ἑλλάδα. ἀλλ’ ὁ Πρόξενος ἀπάντησεν ὅτι οὐδὲν δύναται νὰ
πράξῃ. καὶ τώρα, κύριοι ἀδελφοί καταλαμβάνετε μετὰ τὸ ἀπιστικόν τούτο
διάθημα, τί θὰ ἐκαμινεν ἄλλος εὐρισκόμενος εἰς τὴν θέσιν μου. ἀπλῶς σεαυτοὶ
ἐφωγῆν, ὅπως ἐφωγῆν ὅλοι οἱ ἐν ταῖς πράγμασι, ποῦ δὲν εἶχον ἐκτεθῆ ὅπως ἐγώ. τὰ
σύνορα ἦσαν εἰς ἀπόστασιν ὥρας καὶ ἀνοικτά. Δὲν τὸ ἐπράξα, διότι ὁ ποιμὴν
ἐπ’ οὐδενὶ λόγῳ πρέπει νὰ ἀφήσῃ τὸ ποίμνιον. ἐκλιίσθη εἰς τὴν μητρόπο-
λιν καὶ ἀνέμενον τὸ μοιραῖον. “ ἐπὶ ἡ πόλις ὄλη ἐξήρχετο εἰς ὑποδοχὴν καὶ
ἐπάσθη ἡμέραν καὶ ἔχαίρετα τοὺς ἐρχομένους Ἰταλοὺς στρατιώτας ὅσοι
ἔμενε κλιιστός εἰς τὴν μητρόπολιν, μόλις μετὰ βίας τὸν καταβάσαμεν
εἰς τὸν μητροπολιτικὸν ναόν, ὅταν οἱ ἐπίσημοι μετὰ τῶν στρατιωτικῶν ἀφ-
χῶν καὶ ἀνέμενον ἐντὸς τοῦ ναοῦ ἐπὶ ἕν τεταρτον τῆς ὥρας. τότε εἶπε μόν
τὰς ἑπὶ λέξεις: “ ἀλλὰ μὲν βουλὰὶ ἀνθρώπων, ἀλλὰ δὲ θεὸς κελεῖ”.
τὸ λάβρον τοῦ σαρκοῦ θέλει ἀντικαταστήσῃ τὴν ἡμισέληνον, εἴη τὸ ὄν
μα Κυρίου εὐλογημένον”. (ὑπόμνημα σ. 14). αὕτη ἡ παθητικὴ στάσις ἐου
νεχίσθη ἐπὶ ἕνα μῆνα, ὅτε ὁ Ἰταλὸς στρατηγὸς Ρώσση ἐστειλε τὸν ὑπασπ-
στὴν καὶ μοὶ ἐμήνησεν ἵνα ἤρχετο εἰς ἐπίσκεψιν. τὸν ὑπεδέχθη μετὰ τὴν
ἱερατεῖαν τῆς δημογεροντίας καὶ τοῦ κροδιδασκαλείου. τὸν προσεφών-
σα, ἀπήντησε καὶ αὐτός: “ ὁ λόγος τοῦ μητροπολίτου μας ἦτο ἐμπνευσ-
νός. εἶχε τὴν πόλιν νὰ ἐγείρῃ σθεναρὰν φωνὴν ὑπὲρ τῆς ὀρθοδοξίας κα-
τὰ τὴν πατρίαν, ἐνθουσιασὸν τοῦ ἑλληνικοῦ πολιτισμοῦ καὶ ἐπαρχίας καὶ ἐπιδειξ-
τοὺς μεγάλους ἐργάτας αἰς μαρτὸν τῆς ὀρθοδοξίας πίστεως. ὁ στρατηγὸς συμ-
θηδὺς βαθύτατα ὑποσχέθη.. ὅτι θὰ σεβασθῆ τὴν ἐκκλησίαν καὶ τὰ ἴθνη καὶ
ἔθνη τοῦ ἐγγενεῖ καὶ πεπολιτισμένου λαοῦ εἰς κορυφαῖς καὶ αὐτὸς ἐσταμα-
τισαν οἱ συνῆται, οἵτινες εἶχον ἐπιδράμει καθ’ ὅλην τὴν ἐπαρχίαν πρὸς προσλη-
τισμόν”. (ὑπόμνημα σ. 14-15). εἰς γυναικίαν μάλισσα κωμῶπολιν τὴν χόρτισσα

νίοι τωες ἀργυρώητοι παροσείσαντες καὶ δύο γέροντες ἐκήρυξαν τὸν σὺνιτι-
σμόν. Ἐστειλα ἀμέσως τὸν πρωτοσύγγελλόν μου πᾶσι Σωτήριον. ὅπως ἐπὶ 40 ἔτη οὐδέ
ποτε ὑπέστειλε τὸ ἐθνικὸν λάβαρον πολλαῖς κακοπρασίαις ὑπὲρ τῶν ἑλλήνων. ἰδεωδᾶν,
καὶ τέλος ἀφῆκε τὴν οἰκογένειαν καὶ μεγάλην περιουσίαν φυγὴν μετὰ τοῦ στρα-
τοῦ, εἶναι ἐφημέριος εἰς τὸ Ζάνκιον) να εἶπη εἰς τὸν στρατηγόν, ὅτι θεωρῶ τὰ λε-
χθέντα εὐ τῆ μητροπόλει ἀσῆρον συμβόλαιον, ἀλλως θὰ πράξω καὶ ἐγὼ ὅτι μοὶ
ἐπιβάλλει τὸ καθῆκον. σὺντοὶ αὐτοὶ ἤχθησαν εἰς Κορυτσᾶν καὶ ἐδάρησαν ἀνήλιως
εἰς παραδειγματισμόν. "ἵνα ἐκτεμηθῆ δεόντως ἡ σεάσις τοῦ σεβασμιώτατου δὸ
να ληφθῆ ὑπὸ ὄψιν εἰς ὅλας τὰς ἐπαρχίας ἐσχηματίσθησαν εἰς τῶν ἐντοπιῶν ἐπτρο-
παὶ διὰ τὴν ὑπὲρ τοῦ σὺνιτισμοῦ ἐνέργειαν καὶ ὁ μὲν ἀρχιεπίσκοπος ἐδέχθη
καὶ ἐπτροπαὶ καὶ ἔλαβεν ὅτι συνεννοεῖται μετὰ τοὺς ἐπισκόπους διὰ τὴν λήψιν
ἀποφάσεων, οἱ δὲ ἄλλοι ἐπίσκοποι, ὅτι θὰ συνεννοηθῶσι μετὰ τοῦ ἀρχιεπισκόπου
καὶ ὁ Μητροφόρος περιεφέρετο ἀναιδῶς μετὰ τῶν καθολικῶν. Ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ μας
οὐ μόνον ἐπτροπαὶ δὲν ἐτόλμησαν να ἐμφανισθῶσι, ἀλλ' ὅτε ὁ ἀρχιεπίσκοπος χι-
σσοφόρος Κίσης ἔστειλε πρὸς τὸν μητροπολίτην τὸν ἐπιθεωρητὴν τῶν Νομαρχιῶν κ.
Κόλε Ροῦδαν, ἵνα βολιδοσημοπήσῃ, εἶπεν εἰς αὐτόν, ὅτι εἴθε ὀρθόδοξος δὲν ἐπιτρέπε-
ται να κερμυτε λόγον περὶ προαχωρήσεως εἰς τὸν σὺνιτισμόν. Τότε ἔστειλε καὶ
Πάπας ἕνα πράκτορα Ἰταλοαλβανὸν εἰς ὃν ἐδόθη ἡ ἀπάντησις, ὅτι δὲν ἤλθομεν
ἐνταῦθα να ἐνώσωμεν τὴν ἐκκλησίαν μετὰ τὸν Παπᾶν, ἀλλὰ να ἀπομακρύνω-
μεν ὅσον τὸ δυνατόν τὴν προπαγανδιστάς. Τότε φαίνεται ἀπεκλίπθησαν
καὶ ἀνέθεσαν τὴν ἔλθῃ ὑπόθεσιν εἰς τὸν ἀρχιεπίσκοπον ὅστις μόλις ἀνεχώρησε
ὁ σεβασμιώτατος καὶ ἐπαύθη ἐνέσηκην εἰς Κορυτσᾶν διὰ να ἀνακηρύξῃ ἐπι-
σήμως πρὸς τὴν δημογεροντίαν τὸν σὺνιτισμόν, (ὑπόμνημα σ. 15-16). Ἄλλ' εἰδὼς
τὴν διότι ἐγὼ διὰ προτροπῶν κηρυγμάτων καὶ ἐκκλησιῶν εἶχον φανατίσει τὸ
πλήθος, τὸσον ὥστε ἡ δημογεροντία ἀμείνον δὲν ὑπήκουσε εἰς τὸ προδοτικὸν καὶ
ἀρχιεπισκοπικὸν κηρύγμα, ἀλλὰ καὶ εἶπεν εἰς τὸν να ἐματαλείψῃ τὴν πόλιν διότι
ὁ λαὸς θὰ τὸν λητσαίρη. Μετὰ 4 μηνῶν διαμονὴν ἐν Κορυτσᾷ ὑπὸ τὴν ἰταλικὴν
κατοχὴν δύο λόγοι μετὰ νινάμασαν να ἔλθω ἐνταῦθα, πρῶτον τὸ ἔλκος τοῦ στο-
μαχοῦ καὶ ὁ πῶς μου, ὃν εἶχον σωθλασῆ εἰς πείσεως εἰς τοῦ ὑποθυχοῦ μετὰ τὴ
περιουσίαν, καὶ ἵνα συνεννοηθῶ διὰ πολλὰς ζητήματα μετὰ τὴν κωβέρησιν. Ἄλλ'
οἱ Ἰταλοὶ ἠρήθησαν να μοὶ δώσωσιν διαβατήριον καὶ τοὶ, ἡ ἀρχιεπισκοπὴ μο-
παρεχώρησε τὴν κανονικὴν ἀδειαν. Μετὰ παρεκίνουν να ὑπάγω εἰς Ρώμην διὰ να
μετὰ περὶ ποιηθῶν μετὰ ἡ καὶ να μὲχουν ἀσῆρον. Τέλος ἀφῶς εἶδον ὅτι ἡ κη-
υλινῆρης ἐπιμῆνα καὶ πλέον μοὶ ἐπέτρεψαλῆσῃμα ἔφθασα εἰς Ἀθήνας ὁ πρω-
τοσύγγελλος μοὶ ἀπήντησε τὸ ἔξης τηλεγράφημα 29 Σεπτ. 1939. " Ἐλλείψι
ἀλβανικῆς ὑπηκοότητος ἐπαύθητε ὑπουργὸς Διαιμοσύνης. ταχυδρομικῶς λε-
πομερῆας. Σταυραφόρος Σωτήριος 77. ὁ ὑπουργὸς εἶχε διαβάσει πρὸς τὸν ἀρ-
χιεπισκοπικὸν τὸ ἔξης ἐπιστευτικὸν ἐγγράφον ὑπ' ἀρ. 110 τῆς 13 Σεπτ. " Ἐπειδὴ ὁ σεβ.
ἐπίσκοπος Κορυτσᾶς δὲν ἀπολαύει ἀλβανικῆς ὑπηκοότητος, ὅπερ εἶναι ἀντικα-
ἐνείθεον πρὸς τοὺς νόμους τοῦ Κράτους καὶ πρὸς τὰς ἀπειθήσεις τοῦ 16 άρθρου

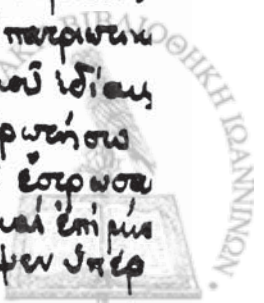
που θεωρείται ατεοδικαίως ως κατηρημένη. Τούτου ένεκα παρακαλούμεν
την αρχιεπισκοπήν, όπως προνοήσῃ διά τόν τοποσηρητήν ή τόν διορισμόν έτέρου
επισκόπου.» 55
Υπουργός Τζαφέρ Σύπης.

Πράγματι εγώ μετέβην εἰς Ἀλβανίαν μέ ἑλληνικόν διαβατήριον μεκτημέ-
νος τῆν ἑλλήν. Ἰθαγενεῖαν ὡς ἀγορεύτης (πρό δέ τοῦ 1924 ὅτε ἀνεκλήθη εἰς
ἀμνὸν ἕως ἡμῶν δημοσῆς Ἀθηνῶν) κατ' οὐδένα τρόπον ἠνέχθη ν' ἀλλάξω
ὑπικαταστάσα· δίστι δὲν ἐνώριζον πόσθι μακρὸν θά ἔμενον εἰς Ἀλβανίαν. εἶχον
δὲ ὑπ' ὄψιν ἅμα ὀργανώσω τῆν ἐκκλησίαν νά ἐπιστρέψω ἐνταῦθα. Μοί εἶχον
γίνῃ παρακρήσεις ὑπὸ τῶν Ἀλβανιστῶν οἵτινες ἐβουκόλιζον αὐτά τὰ πράγμα-
τα νά ἐγγραφῶ ὡς Ἀλβανός καί ἐγώ τότε ἀπήνησα, ὅτι προσεκλήθην ὡς ἐγγα-
ρεῖνός, ὁ πρῶτος Πατριάρχης Νήφων ὁ Πελοποννήσιος εἰς Ρουμανίαν. ἄλλως οἱ
κλήρικοί κατὰ τὰ διεθνή ἐκκλησιαστικὸν δίκαιον λαμβάνουσιν ἰσομετε-
τῆν ἰθαγενεῖαν τοῦ κράτους, ἐν ᾧ ὑπηρετοῦσιν. ἀλλ' ἀφοῦ ἀνεχώρησαν οἱ ἔχ-
θροὶ καὶ ἔρρωσαν νά πείσωσιν τῆν κυβέρνησιν νά μέ παύσῃ διὰ τὰ ἄρρωσιν
ἐν μέσσοι καί τὸν τελευταῖον ἀντιπρόσωπον τῆς ἑλληνοαλβανικῆς φιλίας.

Ἐνώριζον δὲ καλῶς ποῖος εἴμι, δίστι ἐν τῶν ὀρθοδόξων τὰ τοῦ κράτους διέ-
ποντες ἦσαν ἔφοιτοί μου. Ἡ κυβέρνησις μεταξὺ καί δὴ ὁ δημιουργὸς τῆς
ἀνεξαρτητοῦ Ἀλβανικῆς ἐκκλησίας ὑπὸ τῆς ἐπιτοχῆς τοῦ Πατριάρχου ἐπὶ τοῦ
ἀρχιεπισκοπικοῦ θρόνου τῆς Ἑλλάδος κατήμεινος· ἔμειναν κατὰ πλῆθος ἐπὶ
τῆ παύσει μου καί μέ ἐξέβίασαν νά προβῶ εἰς διαμαρτυρίαν πρὸς τὴν ἐν-
ταῦθα Ἰταλικὴν πρεσβείαν. ἀλλ' ἐγώ προβλέπων τὸ ἀτελεσφόρητον τῆς τοι-
αύτης ἐνέργειας εἶχον δίκαιον νά δυσροπήσω. Καί ἐπειδὴ ἡμῶν ἑλλη-
νικὴ κυβέρνησις ἐπέθυμε νά μεταβῶ εἰς Ἀλβανίαν καί ὡς ἐν τούτῳ δὲν
ἔτόλμα νά φρονέσῃ διὰ τὴν διατήρησιν μου μήπως γνωστῇ καί ἀπο-
τύχη ὀσμότης, ἡ Ἀλβανικὴ ἀπὸ τοῦ 1940 εἶχεν ἀφαιρέσει τὸ κονδύλι-
ον ἐν τῷ προϋπολογισμῷ. οὕτω δὲ ὁ δούλος τοῦ Θεοῦ διήνυσεν ἐνταῦθα πρ-
οσίαν ὄλην ἀνευ κινῆς ἐπικουρίας καί προτείμησα μ. συναδέλφοι, ν' ἀπ-
θάλω τῆς πείνης, ἀλλὰ νά μὴ ἐκκλίνω κατὰ τὰς ἀρχάς μου καί νά μὴ
θυσιάσω τὰ ἰδιώδη καὶ θίσις ὑψηλαί μοι ἐπροσέθησαν καί γενναῖσι
μοθοί. ἀλλ' αἱ προσευχαί καί τὰ δαίμνα μου δὲν ἐχύθησαν μακρῶν. ὀλίγαι
ἡμέραι πρό τῆς πτώσεως τῆς Κορυτσᾶς ὁ παύσατο μέ ὑπουργὸς τῆς δ' ἄθεν διαιμο-
σύνης ἐβλήθη ὑπὸ ἑλληνικοῦ ἀεροπλάνου ἐν τῇ πεδιάδι τῆς Κορυτσᾶς καί
ἀντεινάχθη εἰς τὸν ἄερα μετὰ τοῦ αὐτοκινήτου. τέλος ὁ ἑλληνικὸς στρατὸς
καταλαμβάνει τὴν Κορυτσάν. Πρὸς τὸν βασιλέα Γεώργιον ἀμέσως ἐσηλεγράφη
τάδε: ὑποβάλλω ἐμὰρδία συχαρητήρια ἀπελευθέρωσως Κορυτσᾶς, ἥτις
ἀποτελεῖ τὸν πολυτιμώτερον ἀδάμαντα τοῦ ἑλλήν. σείμματος». οὕτως ἀπ-
ησεν. «εὐχαριστῶ ἐν βάθει καρδίας. Γεώργιος Β'». ἐμτενέστατον ἔσε-
λα καί εἰς τὸν Μεταξῶν, ὅστις δὲν ἀπήνησεν, δίστι δὲν τὸν προσηγόρευον
ἑθνικὸν κυβερνήτην! τὸ πρῶτον ἄρθρον, ὅπερ ἐδημοσιεύθη ἅμα τῆ ἀναγγελ-
ίας τῆς ἀπελευθέρωσως, ἦτο τὸ ἡμέτερον ἄρθρον διὰ τὸ ὅτι οἱ τὸσα συγ-
τῆς Κορυτσᾶς

καρτηρία έλαβόν. Πρέπει να τό έχητε ως ιεράν παρακαταθήκην διότι φέ-
ρει την υπογραφή του μαυονικού μητροπολίτου της Κορυτσάς, Κορυτσάου
μαλίστα, όστις σαφώς αποδεικνύει την διά των αΐωνων έλληνικότητα της πολυ-
παιδούς πόλεως και έρασμής ευστόπανελληνιον, και όρίζει τά προς βορράν όρι-
α των διευδυνήσεων της Ελλάδος, αποκαλύπτει δύο περιφανή όροσημα. Τό επί την
παραλία της αχριδιτικής λίμνης χωρίον " Έλληνες, (sic) και εις την μας εθελαν
εμάθεν όρενήν γραμμήν την επί αΐλμνι χάρταν (άρτα αλβανισί, διότι τό χ
παρ' αλβανούς είναι δασύ πνεύμα). ό έστι ό έλληνικός χάρτης! αναμνήσεις την
αρχήν και τό τέλος." Η Κορυτσά έπesc. Τό χαρμόσονον άγγελμα διςσαλπίσθη
άσπραπιαώς. Φωναί γενελαλήτου χαράς, υρότοι και παιάνες διεδέχθησαν τά
αρομακτικώς συμφώνως. Τό κλιμόν της Παλλάδος άστυ απ' άίμου εις άίμον
και σύμπαλ ό έλλητισμός πανηγυρίζει εν έξάλλω ενθουσιασμώ. ός εν εώσημω
πεοχαλίω ήμέρα χαίροντες και άγαλλόμενοι, αλληλο ασπάζονται πάντες επί
της αλώσει της θρυλικής πόλεως, ήτις μετά αίματηρούς και σκληρούς άγωνα.
τό τρίτον κατά τά τελευταΐα έτη περιέρχεται εις τάς Έλληνας. ... τό αίμα
των προσόντων ιερολοχιών (του 1914) υπήρξε καρποφόρον και όνικηφόρον έλλητι
κός στρατός δωρεάται την έλευθερίαν εις την ώραιάν νύμφην της Πικρίας, ήτις
θά κατασπα όσον σύπω αι άθήναι του βορρά". (ελευθερον βήμα 23 Νομ.
1940). οί φίλοι μου ιδόντες τό ψυχικόν ήπέρησεν πώς αΐριστομαί ενάυθα, ενώ
ερωρίζον ότι από της έπομίτης της εκρήξιος του πολέμου είχαν παρουσια-
σθή εις τό επιτελειώ και έτήτησα νιάκολουθήσω τον στρατόν. Επίστειλον
ότι τώρα πλέον ήνοιξε δι' έμέ διάπλατα ή όδός. άλλα φώ! ήτο όνειρον. ό.υ.,
Γάφορ διωθνεής των βαλκανικών εντω ύπουργίω των έσωτερικών μοί άνεκοι-
νωσεν ότι ή απόφασις της κυβερνήσεως είναι να έρθη μαυονικώς ή παύσις μου
υπό της αλβανικής ανόδου και μοι ανέστησεν έκρηκτικήν διότι άνεβήσαν εις
τά περειαχώς. ό.υ. Κουγιάς έξέφρασε την άπορίαν πώς ή κυβερσις εις ένα μη
μόσον δέν ενάλεσεν έμέ, αλλά τον άλλοτε Κορυτσά πρώην λαμαδά. μαυ. Γερμα-
νός. Η κοινότης Κορυτσάς δι' υπομημάτος ανέφέρθη εις την κυβέρνησιν Μεταξά
και ενθίτουςα την όλην μου δράσιν έτήτει την άμεισον επάνοδον " επειδή έ
νεκα της αίπου σίας του καλού ποιμεναρχου καταρρέει όση μέραι τό έργον
όπερ .. δια πολλών κόπων και μόχλων καταρθασεν ό σεβασμιώτατος κ. ελόγο
κ. λ." και προς επικώρωσιν των έθνικών μου φρονημάτων τό υπομημα α
νατρέχει και εις τό παρελθόν. " είναι αΐώς όστις ας απεσταλμένος του Μακεδονι-
κού σύλλογου επί τουρκοκρατίας τω 1908 περιήλθεν ως εθναπόστολος ελό-
κληρον την επαρχίαν και εξεφώνησεν εις τον αγρον Γώργιον τον τότε
καθιδρυμόν ναόν, εθνικώτατον λόγον αρχόμενος από τό ρήτον Γουλιέλμου
Müller: άνω της έλευθερίας τί θα ήσο Ελλάς! (ένώπιον τούρων). τον έρω-
άνω σου Ελλάς, τί θα ήτο ό κόσμος!

ρίσασμεν πρόεδρον του Μακεδονικού σύλλογου εν άθήναις, ότε ή δράσις
του εν τω Μακεδονικω αγώνι ήν εις άίρον παραδειγματική και πατριωτική
διότι περιήρχετο την Μακεδονίαν και άλλα μέρη του έλλητισμού ιδίαι
δαπαναίς" (υπομημα σ. 20-21). Θα μοι έπιτραπή εν τέλει να έρωτήσω
τον κ. Κουγιάν εις τον όποιον οί δημιουργοί της μεγάλης Ελλάδος έστρωσα
την πλασσιαν της πολυθεσίας τραπέζαν, που έπολεμησιν αΐώς και επί μίς
γενεών διδάσων την ιστορίαν εντω εθνικω πανεπιστημίω τι έγραψεν υπέρ

των δικαίων του ἑλλητισμοῦ τοῦ αἰῶνος ἔρους ἐπὶ Μακεδονίᾳ καὶ τῆς βο-
ρείου Ἡπείρου διὰ νὰ ἐγείρῃ τὸ ἀνάστημα τοῦ ὑπερῶν ἐκείνων, οἷτινες
διὰ παντός τοῦ θέντος ἐφιλοσόφησαν εἰς τὴν μαλακίαν διὰ τὸ μεγαλεῖον ἐκείνων
τρίθως

Κύριοι Συνάδελφοι,

ἔχοντες τὴν τιμὴν νὰ ἀρκοινώσωμεν συνηρμένως τὴν ἀπὸ τοῦ Σεβασμιωτάτου Μητροπολίτου Κορυθῶν καὶ καθηγητοῦ κ. κ. Κουρίδα, θρησκείας εἰσηγητοῦ ἀπὸ τῆς σχολῆς, ὑποβαλέσασιν εἰσηγήσειν περὶ τῆς ἐπὶ διδακτορικῶ διατριβῆς τοῦ κ. β. Κωνσταντοπούλου.

μετὰ συνδελφικῶν χαιρετισμῶν

Ὁ Κ ε ρ ρ ῆ τ ο ρ

Ἄπ. Β. Δασκαλέκης

Ἡ ἀρχαία ἑλληνικὴ μετρικὴ ἐν τῇ ἐκκλησιαστικῇ τῶν βυζαντινῶν βιβλίῳ

Ὅπως ἐπιγράφει ὁ θεοφάνης τὴν διατριβὴν ἀφορῶν ἐξέτασιν νὰ καταδείξῃ τὴν προέλευσιν τῶν ἑρῶν ἑρῶν ὡς πρὸς τοὺς τύπους καὶ τὰ μετρικὰ σχήματα ἐκ τῆς ἀρχαίας ἑλλην. ποιήσεως, ὡς πρὸς τὴν μελοδίαν φαίνεται ἀναρῶναι τὴν πραγματικὴν εἰς τὸ μῦθος. πρὸς τοῦτο ὅμως περιορίζεται μόνον εἰς τοὺς 3 κατ' ἄρθε καὶ ποιητὰς τῆς ἐκκλησιαστικῆς μελοδίας Πατέρων, Γρηγορίου τὸν ἑσθονίτην, Νέου καὶ τὸν Συνάσιον Πτολεμαῖος, ὡς θεωρεῖ ὡς πρότυπα τῶν ἑρῶν ποιητῶν. εἰς τὰ καὶ μετὰ ὅμως δὲν φαίνεται ἐκλεῖσθαι καὶ ἀντιφάσκει ἐν πολλοῖς πρὸς τὸν κ.χ. ἐν ἀρχῇ (σ. 1-2) ἐνδὲ ἐκπέδεται τὴν ὁρμὴν τοῦ κ. Οἰκονόμου γινώσκων, καθ' ἣν ἐκλεῖσθη τῆς προσφῶν ἢ μετρικῆ τῶν ἑρῶν ὑποβιβάζεται κατ' ἄρθε νῆσαν τῶν λέξεων καὶ ἰσοσυλλογίαν τῶν στίχων, συνδέει καὶ τὸ Λουῖδα, ὅτις ἡ πρώτη εἰσηγήσειν τοῦτο εἰπὼν, ὅτι οἱ ἑσθονοὶ τοῦ ἱ. Δασκαλέκου εἶναι κενόνοι ἰσχυροὶ τε καταλογίαν καὶ γράφει ὅτι οἱ βυζαντινοὶ δὲν ἀνεγνώρισαν ὡς ποιητικὰ ἔργα τοὺς ὅρους, ἀλλ' ὡς μελοδία σχήματα ἐν τούτοις θεωρεῖ σφαλερῶν τὸν τε Λουῖδαν καὶ Οἰκονόμον, διότι ἔφηεν δὲν κενόνομα τὸν κενόνα τοῦ γραμματικοῦ μελοδίου. ὅτις ἦτο ἄρα καὶ ὁμογράφος, ἀλλὰ καὶ αὐτὸς ὅρισε περὶ μέλους, φαίνοντος κατὰ τὸν τόνον καὶ τὰς συλλαβὰς καὶ οὐκ κατὰ τὸν χρόνον (σ. 3), ὅπως ἐκινῶνται δέξινος. Κατὰ ταῦτα οἱ ὁμογράφοι, καὶ καὶ ἐννοῦν τοὺς μέλους, δὲν ἐκείνου στίχους πρὸς ἐπαγγελίαν, ἣν ἐκείνου καταλογίαν, ἀλλὰ μελοδία ἢ ὅμοια πρὸς μελοδίαν καὶ τὰς προφῶν ἐκινῶνται οὐκ ὁ στιχομετρικῶς, ἀλλ' ὡς μελοδία μετὰ (σ. 38). (ὡς ποιεῖται νῦν καὶ οἱ ὁμογράφοι ἀγνοεῖται εἰς τὰ ἀδύνατα καὶ ἀσχετικὰ. Παράδειγμα κενόνομα ἔχοντες αὐτὸν τὸν χαρῶν ὅρους, ὅτις ἔεται καθ' ἑαυτοὺς τοὺς ἄρθε καὶ τὰς τινὲς μελοδικὰς τῶν μουσικῶν συνθέσεις καὶ τεχνουργίας (βλ. Γεννητόπου, περὶ ἀλευρίου μετὰ ἐν τῇ ἐκκλ. βυζ. μουσικῇ, ἀθηναι 1920, σ. 11) ἢ ἴδια τοῦ ποιητοῦ εἶναι ὑπογενεῖς, ὅτι, ἐν γὰρ παραφρονεῖ οἱ ἄρθε οὐκ ἔεται, εἰσηγήσει ἢ στίχους τῶν μελοδίων κείνων, ὅπως ἄρα δὲν ἐκινῶνται οὐκ οὐκ καὶ νῦν οἱ κενόνοι ἐκείνου καταλογίαν. ἢν τέλος τοῦ κεφαλαίου ὁ θεοφ. δὲν ἀποκρίσει καὶ τὸ ἐνδεχόμενον τῆς ἐκ τῶν συγγεν. τῶν ἐντλήσειν μελοδίων προτύπων σ. 7, καὶ εἰς σημείωσιν εἰπεται ὡς ἐπιβάλλει νὰ δεχόμενος, ὅτι ὁ τινὲς μετὰ πολλοῖς προφῶν ἐκ τῆς ἑσθονικῆς μελοδίας καὶ ὅπως ἐν ἀρχῇ γράφει, ὅτι αὐτὸς ὁμογράφος μελοδία καὶ ἴδιον τῆς ἐκείνου τῆς ἑλληνικῆς διανοίας (σ. 8) καὶ πάλιν ἐν σ. 11 ὡς περὶ μεταφρασεὶς ἐκ τῆς γῆς δὲν δύναται. νῦν γίνῃ σοβαρὸς λόγος.

* ἔτι περὶ ἀντιγράφου ἐκ τῆς Κορυθῶν καὶ ἐν φανερῶν τῶν ἐπιμ. πραγματικῶν Ἐκκλ. Μουσικῶν

ἄντιθετα εἶχε τὴν θέσιν τὸ Γ' κεφ. ὅτι τὸ σύστημα τῆς τονικῆς ποιήσεως εἶναι τὸ "Ἑρμείειον" ἦτοι δὲν προῆλθεν ἐκ Συρίας, ἀλλ' ἑλληνικὸν ἐκ τοῦ Ἀρχιλόχου καὶ περιέρπει ἄρα εἰς τὸν Ἑρμ. Μαντελάκη. Ἄγνωστὸν ἔστι ὅτι πρῶτος κατακέρησε τὴν γενικὴν καταγωγὴν ὁ Σεριτέλος κ' ἢ ἀρνεῖται τὴν ἀπόδειξιν ἐξήγησεν ἐν σ. 12.

Ὁν τῷ 1' κεφ. αὖ ἐξηγεῖται πῶς ἡ ἄρχαία ποίησις ἐβαλίσθη εἰς τονικὴν, ἀνακ' τῆς ἰσοκείας τῆς προσοδίας καὶ τῆς ἐξόρσεως τοῦ δυναμικοῦ τόνου. Ἄλλ' τὸ θέμα τοῦτο δὲν εἶναι νέον, ἀλλ' ἐκ τοῦ οἰκονόμου καὶ ἐξῆς κλειστοῦ ἔσται ἀπογεγενημένον. Τὸ ἐκ τῆς γλώσσης παραδείγμα τοῦ εἶναι κ' λέγει προσοδία ἐν τῷ 10.

Τὸ 12' κεφ. εἶναι ὡς εἰσαγωγή εἰς τὸ κ' (σ. 14) ἐν ᾧ ἐξορίζεται "τὸ ποιητικὸν ἔργον τῶν προσήπων ἰδίως ἐκείνῳ, ὅπου διὰ τοῦ κύριου τῶν ἡδῶν νύ ἀκίρως ῥοπήν πρὸς τριεῦθ' ἐκατεύθυνσιν" καὶ εἶναι τὰ πρόσωπα ταῦτα εἰς τρεῖς εἰρημέναι πτέραι· εἶναι δέ τὸ κεφάλαιον τοῦτο τὸ ἀκρυβυστερότερον ἦτοι τὸ κέντρον τῆς πραγματείας, ὡς πολλάκις ἐ' ὑποψ. τονίζει. Ἀλλ' ἐπὶ τούτῳ ἑρμ. τὸς τούτου συνετάχθη εἰδικὴ πραγματεία, ἣν δὲν ἦτο δυνατόν νὰ ἔγνη ἢ ἐκ. ἑσπεριόπουλος, ὑπὲρ τοῦ ἐπιθ. Παρηνίκα δημοσιευθεῖσα τῷ 1874 ἐν "τῷ ἐν ἀρχαίᾳ ἑλλην. φιλοσ. συλλόγῳ", τόμ. Η, σ. 174 ἔ. Ἐπις ἀποφρίνεται, "οἱ βυζαντινοὶ μετὰ τὴν ἐπιρῆθησάν ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ τόνου, τὰ ποικιλοῦτα καὶ πολυπλοκὰ εἶδη τῶν ἄρχαίων μέτρων" (σ. 177). Οὗτος καὶ Ἀλαχου ἔγραψε περὶ τῶν βυζ. μέτρων καὶ ἐν συνεργασίᾳ μετὰ τοῦ γνωστοῦ ἀρχαιολογικοῦ ἐξέδοντο τὴν ἀρχαιολογικὴν ἑλλην. "anthologia" (Ἰερὴν 1871). Σεριτέλος δὲ καὶ Παρηνίκα, δύο μετὰ τὴν ἐπιρῆθησάν, ἐξήγησαν τὸ θέμα τοῦτο καὶ ἐξήνεγκον τὰς διουγενεστέραις ἰδέαις περὶ τῆς ἑλλην. καταγωγῆς τῆς τερῆς ποιήσεως. Πῶς οἱ μετὰ τούτῳ ἀντιγράφουσιν αὐτούς. Ἄλλοθεν, διότι ἐ' ὑποψ. ὅν ἐπιρῆθησάν ἐπὶ τῆς συρραφικῆς ἐν τῇ ἐγ. τοῦ ἰένου ἀρχαίᾳ ἢ ἐθνικῆν καὶ ὀρθοκλιτικὴν ἄνθρωπον, ἀλλ' ἢ ἦσαν, ὅτε "μετὰ τῆς ὑπεροχῆς (τῷ 1843) τῆς Βιεννῆς ἐπέδειξε αὐτῷ τὴν πραγματείαν τοῦ Παρηνίκα. ἴδον ἐν σ. 65 γράφει, ὅτι ὁ Παρηνίκα μετὰ τοῦ ἀρχαιολογικοῦ εἶχεν πληρέστατα ἐπεμέναι οἰκισίον, ὅτε ἔλεγον, ὅτι ὁ Γρηγόριος κλέπει νὰ θεωρηθῆ ὡς ἐσπαιόφωρος (εἰρημότης) καὶ ἀνεὶ δ' ἀκρόδρομος τῶν μετέπειτα βυζαντινῶν ποιητῶν" (ἔνευ περιαιρητικῆς) καὶ ἐγὼ ἐπιπροσέτιον, ὅτι ἔκρινον ἰσχυρότερον λέγοντες ὅτι "ἐν κλήρει ἐκινῶσαι" οὗτοι μετέστρεψαν τὴν προσοδίαν τῶν ἄρχαίων εἰς τονικὴν, ἢ ἐ' ὑποψ. γράφον, ὅτι "ἐν ἀληθῶ καὶ ἰστορικῶς ἐ' ἴσιν ἰσθῆτου ἐπιδράσεως" τοῦθ' ἔπερ κλίνει εἰς ὑπερτικισμόν καὶ καταστῆσκει ἀκατανόητον σχεδόν.

Ἄλλ' ἐκικεκοίρησεν τὰ ποιήματα τῆς τριάδος τῶν πτέρων, εἶναι ἰδύνοντο νὰ ἀπετελέσθαι τὴν βίβλιν τῆς νέας χριστ. ἐκκλησ. ποιήσεως· καὶ πρὸς τοῦτο ἔδει πρὸ πάντων νὰ νῆκωσιν εἰς τὸν λειτουργ. κύκλον, νὰ εἶναι δημοφιλῆ καὶ ἀρκεύοντα διὰ τὸ ἀνεκτόν καὶ πρὸ πάντων ὑπὲρ ἐρθεοδύξου ἐκκλησιαστικῆς ἰδέσεως ἰκρυφίτου κύριου· ἀλλ' οἱ ὅτις ἰδιότητος, εἶναι ἐν γένει ἐ' αἰρέσει τις τὸν Λαζιονοῦ κινῶν, τὰ τῶν αὐτῶ ἄλλω δὲν ἦτο δυνατόν νὰ κέκτανται (σημειωτέον, ὅτι τὰ κείμενα τῶν ἀρχαίων, τινῶν τοῦ Γρηγορίου, ἀμφάνει ἐ' ὑποψ. ἐκ τῆς εἰρημένης

Αναλογίως, όπως και τὰς μετρικὰς μορφὰς περί ἧς ἐμπείρως ἔχει καὶ ἰδιωξέντως ἀσχολεῖται, διὸ καὶ δὲν θὰ ἐξετάσωμεν τὴν μετρικὴν ταύτην κατασκευὴν, διότι τυγχάνει αὕτη οὖσα καὶ ἔκτος τοῦ θέματος, ὑπερ κρινόμεν ἐνταῦθα καὶ μόνον παρεπιπτόντως θὰ ἐμφέρωμεν περί μέτρων).

Τοῦ μεθοδίου ὁ ὕμνος εὐρίσκεται εἰς τὸ "Συμπόσιον τῶν δέκα παρθένων" ὡς ἐληφός κατὰ τὴν ἔξοδον. (Τὸ ἔργον τοῦτο δὲν φαίνεται νὰ ἦτο εὐρέως διαδεδομένον· οἷο καὶ εὐρ διασώθη πλήρως (βλ. ε. Bonwetsch, Methodius von Olivarius 10p. 1-11, κειμήλια 1891-1917, τὸ Συμπόσιον εἰς τὸ II τέρ. σ. 1-141 καὶ ἐ ὕμνος 101-141) κατελείπεται ἐξ 24 στροφῶν· τὸ μέτρον ἀνακρεόντειον κατ' ἱερβικὴν ἑκταπόδιον καὶ ἑκταπόδιον, ὡς κακῶς λέγει ὁ ὕμνος. (σ. 165 ἐκκλησιάζοντων ἢ ἑσσυλλάβης ὡς πόδας ἢ μάλλον ἐκ δύο ἀνακρεόντειων στίχων ἱερβικῶν ἢ ἐ μέτρον τοῦ ἑνὸς βυσυλλάβου καὶ τοῦ ἑτέρου γσσυλλάβου, (ἀκατάληκτον καὶ καταληκτικόν). Ἄλλὰ χρησιμοποιοῦνται καὶ ἄλλα μέτρα· εἶναι δὲ ἐντέτετατοι οἱ στίχοι καὶ ἡ προσοδικῶς, ἀλλὰ καὶ τονικῶς, ὅσοι ἐν τῷ μεθοδίῳ, πατρὶ τοῦ Β' αἰῶνος, ἔχοντες ἐπίδρασιν τοῦ ρυθμικοῦ τόνου καὶ πλέον τοῦ ἑνὸς τρίτου τῶν στίχων καὶ ἔχοντες καὶ τονικῶς (σ. 18). Τοιοῦτον μικτόν προσωδιακόν καὶ τονικόν ἄντρον, εἰς ὁμογεν. καὶ τοῦ κλήμεντος Ἀλεξανδρείας, ἐν οὗκ ἔρθως ἐπικαλεῖ "μέγα πτόρο καὶ τῆς ἐκκλησίας" (σ. 15), ὡς καὶ τῶν Συνέσιον· εἶναι ἀρρότεροι ἐκκλησι. συγγρ. φεῖς ὅσοι καὶ ἄπὸ τοῦ Β' αἰῶνος μ.χ. κυκλοφεροῖ ἡ τονικὴ μεθοδικία. Ἄλλ' οἱ ὕμνοι οὗτοι δὲν ἀνήκουσιν εἰς τὸν περίβολον τῆς ἐκκλησίας, ἐγένοντο πρὸς ἰδιωτικὴν χρῆσιν, ὡς παρατηρεῖται εἰς πληρομένη μετὰ τὴν ἄλυσιν τῆς ἑσσυλλάβης ἢ ἔχοντες ἑπὶ τῶν χρόνων τῶν Κορινθίων (Ἰωάννης Βύχαιτων, ὡς ἀλλοῦ, ἀποστέλλεται κ.). 1) εἶναι δὲ περίεργον, ὅτι τὸ ἔργον αὐτὸ ἐξήκουσιν σχεδὸν μόνον κατὰ τοὺς πρώτους χρόνους οἱ αἰρετικοί. Σήμερον δὲ τὸ Συμπόσιον μεθοδικῶς ἐξερεμίζεται ἐκ τῶν γνησίων ἔργων τοῦ ἁγίου μεθοδίου. (βλ. Bonwetsch 1, 222). καὶ ὁ κριτικώτατος φάτιος ἔγραψεν: "Οὗτος ὁ διάλογος... παρὰ πλὴν εἰ τι νεοεφευμένους· εὐρήσεις γὰρ ἐν αὐτῷ παρεμβεβλημένας καὶ ἀρειανὰς δοξασιολογίας καὶ ἕτερον κακοδοξούντων μυθολογημάτων" Συριόβιμας 237, σ. 309. Ἄλλ' δὲν εἶναι τοῦ κλήμεντος καὶ μεθοδίου τὰ μόνον παλαιὰ στιχοιργήματα μετρουσύντα γ τὴν βαυριλίαν τοῦ προσωδικοῦ μέτρον ὑπεχώρησιν, ἔχομεν σήμερον ὁμοίως ἐντακτικῶς στίχων ἀρχαιοτέρων τοῦ Β' αἰῶνος, ὅσον ἀληθεύει ἡ γνώμη τοῦ βλ. 1. 2) καὶ περὶ τῆς μεταβολῆς τοῦ τόνου ἀπὸ μουσικοῦ εἰς ἐντακτικόν καὶ τῆς ἐκ τῶν πρώτων χριστιανῶν ἀποδοχῆς τῆς μετρικῆς ταύτης μεταμορφώσεως· εἰ ἄλλοι

καίρεσιν περὶ ὁ Χριστόφορος μυτιληνοῦς. οὗτινες τὸ ἔργον μετρολογίαν παρέχον εἰς τριστιχὰ δι' ἑκ στίχων ἁγίων ἐπιγράμματα (δύο ἕμβαι μὲν ἑνὸς μεγάλου) εὐρίσκονται ἐν τοῖς κειμήλιας.

Ὁ μακάριος ΣΥΝΙΣ, ὡς γράφει περὶ τῶν ἁγίων τοῦ Ἀπολλιναρίου "καὶ μεθοδικῶς ἑσσυλλάβης ἐχρῶντο τῆς κατ' ἑρῆς ἐκκλησίας παρὰ τὰς νεοεφευμένους τῆς ἁγίας ἐστὶν τινα μεθοδικὰ ψάλλοντες κατ' αὐτὸν τοῦ Ἀπολλιναρίου εὐρησάντων..." ὁ ἕρῆς λέγει περὶ τοῦ Ἰωαννικοῦ βλ. δημόνου, (παδὸς τῆς εὐχαιτίνου ὅσοις λέγει: "ἐπὶ ἴσην ὕμνος καὶ ἐρεσκποίησεν αὐτοῦς, ἐποίησεν ὁμοίως ἑσσυλλάβης καὶ εὐρησεν τοὺς στίχους κατὰ πόδας ρυθμικοῦς καὶ κατὰ τόνους, εἰς ὁμογεν. ἀνθ' ὅποιο προσέφερε τὸ δηλητήριον κεκοσμημένον τῇ ἁλῆτι ἡσυχίῃ..." μετρολογία 1, 2, 3, 4.

αναλογίς, ὥπως καὶ τὰς μετρικὰς μορφὰς περὶ ἧς ἐρπεύρωσ ἔχει καὶ ἰδιαιτέ-
τως ἀσχλεῖται, διό καὶ δὲν θά ἐξετάσωμεν τὴν μετρικὴν ταύτην κατασκευὴν,
εἰς τὴν τυγχάνει αὕτη εὔσα καὶ ἐκτός τοῦ θέματος, ὅπερ κρίνομεν ἐνταῦθα καὶ
μόνον παρεπιπτόντως θὰ ἀναφέρωμεν περὶ μέτρων).

τοῦ μεθυσίου ἔθνος εὐρίσκεται εἰς τὸ "Συμπόσιον τῶν δέκα προθέων" ὡς
ἐπιπέδον κατὰ τὴν ἔξοδον. (τὸ ἔργον τοῦτο δὲν φαίνεται νὰ ἦτο εὐθέως διαδοχικῶς
γεννηθὲν καὶ δὲν διεσώθη πλήρως (βλ. β. Bonwetsch, Methedius von Olympus
Zur. 1-11, περὶ τοῦ 1891-1917, τὸ Συμπόσιον εἰς τὸ II τέρ. σ. 1-141 καὶ ἐπεὶ
101-141) καταλείπεται ἐξ 24 στροφῶν· τὸ μέτρον ἀνακρεόντειον κατ' ἱερβικὴν
ἐπιπέδον καὶ ἐπιπέδον, ὡς κακῶς λέγει ὁ ὑποψ. (σ. 16) ἐκλαμπρόντων τῶν
συλλαβῶν ὡς πῶδας ἢ μᾶλλον ἐκ δύο ἀνακρεόντειων στίχων ἱερβικῶν δὲ μέτρων
τοῦ ἑνὸς συλλάβου καὶ τοῦ ἑτέρου συλλάβου, (ἀκατάληκτον καὶ καταληκτικόν).
Ἄλλὰ χρησιμεύονται καὶ ἄλλα μέτρα· εἶναι δὲ ἐντέταρτοι οἱ στίχοι κατὰ
πυρρῶν καὶ ἁλλὰ καὶ τονικῶν, ὅσπερ ἐν τῷ μεθυσίῳ, πατρὶ τοῦ Γ' αἰῶνος, ἐξο-
μεν ἐπίδρασιν τοῦ ρυθμικοῦ τόνου καὶ πᾶσαν τοῦ ἑνὸς τρίτου τῶν στίχων καὶ
ζονται καὶ τονικῶς (σ. 18). Τοιοῦτον μικτόν προσωδικόν καὶ τονικόν ἀνεῖρε, εἰ-
ς τὸ συγγ. καὶ τοῦ κλήμεντος Ἀλαξανδρείας, ἐν οὗκ ἐρωτῶσ ἀποκαλεῖ "μέγα πτόσος τῆ
τῆς ἐκκλησίας" (σ. 15), ὥπως καὶ τὸν συνέσιον· εἶναι ἀρπότεροι ἐκκλησ. συγγρ-
φεῖς ὅσπερ καὶ ἀπὸ τοῦ Β' αἰῶνος μ.Χ. κυκλοφορεῖ ἡ τονικὴ ρυθμοποιία. Ἄλλοι οἱ
ὄντες οὗτοι δὲν ἀνήκουσιν εἰς τὸν περίβουλον τῆς ἐκκλησίας, ἐγένοντο πρὸς
ἰδιαιτικὴν χρῆσιν, ὅπερ παρατηρεῖται εἰς πληρονήν μετὰ τὴν ἄλφαιν τῆς
αὐτοῦ/πύλας ἰσχυρῶν ἐπὶ τῶν χρόνων τῶν Κορινθίων (Ἰωάννης Βύχαιτων, ἄν. ἀλλο, σ.
πρωτοπρόδρομος κ.). 1) εἶναι δὲ περίεργον, ὅτι τὸ ἔργον αὐτὸ ἐξήκουσ σχε-
δὸν μόνον κατὰ τοὺς πρώτους χρόνους οἱ οἰρητικοί. "Σήμερον δὲ τὸ Συμπόσιον
κακῶς ἐξεραλίζεται ἐκ τῶν γνησίων ἔργων τοῦ ἀγίου μεθυσίου. (βλ. Bonwetsch
σ. 141). καὶ ὁ κριτικὸς φώτιος ἔγραψεν: "Οὗτος ὁ διάλογος... παρὰ πάλυ
ὅτι νενοθευμένους· εὐρήσεις γὰρ ἐν αὐτῷ παρεμβεβλημένας καὶ ἀρειανὰς δοξα-
σίας καὶ ἑτέρας κακοδοξούτων μυθολογημάτων" κυριόβιβλος 237, σ. 300. Ἄλλοι δὲν
εἶναι τοῦ κλήμεντος καὶ μεθυσίου τὰ μόνον παλαιὰ στιχοιργήματα μερτοῦσιν γ
τὴν ρυθμικὴν τοῦ προσωδικοῦ μέτρου ὑπεχώρησιν, ἔχομεν σήμερον ἀθροῖς ἐναι-
καλύπτει στίχων ἀρχαιτέρων τοῦ Β' αἰῶνος, ὅσπερ ἀληθεύει ἡ γνώμη τοῦ κ. κ.
καὶ περὶ τῆς μεταβολῆς τοῦ τόνου ἀπὸ μουσικοῦ εἰς ἐντατικόν καὶ τῆς αὐ-
τῶν ἀφύτων λιλιτινῶν ἀποδοχῆς τῆς μετρικῆς ταύτης μεταρρυθμίσεως· οἱ ἄλλοι
ῆσεις τοῦ κ. Κωνσταντοπούλου πρέπει νὰ ὀρθῶσιν ὡς δικανικὴ μᾶλλον ἢ
(σ. 11). ὥπως εἶναι καὶ τὸ ἔτι, εἴν δὲν ἀνεκαλύπτοντο οἱ τόνοι θὰ ἐπὶ πᾶ
ὅτι πρὸ τῆς τῶν συλλαβῶν μάλιστα "διὰ κηθουρεῖς ἀπερμερμερμένους τοῦ μέγ-
του" (σ. 11)· εἰς τὴν, ὡς προκύπτει ἐκ χωρίου τοῦ Ἡρωδίου, ἦτο ἔργον ἀνύκτου
καὶ ἐνενηντήριον, ἵνα διασώσῃ τὴν μουσικὴν ἁρμονίαν τῆς γλώσσης (περὶ
προσώ. κ. κ.): "οἱ χρόνοι καὶ οἱ τόνοι καὶ τὸ πνεῦμα τῆς ἀριστοφάνους ἐκ-
τυπῶσιν τὸ γέγονε πρὸς τὴν διαστολὴν τῆς ἀμφιβόλου λέξεως καὶ πρὸς τὸ μέλος
τῆς φωνῆς κυριότης καὶ τὴν ἁρμονίαν, ὡς ἐν ἐπάδοσιν ρυθμίζομενοι... ἔφακε
γὰρ οἱ τὴν μουσικὴν αὐτῶ τὸ μέλος καὶ τοὺς ρυθμοὺς σημαίνοντα καὶ πᾶσιν
ἴνα ἴν, καὶ δὲ ἀκτείνουσαν... κατὰ τοῦτο καὶ Ἰωνοφάνης σημαία ἔθετο τῶ
ἀλγῶ κ. κ. ταῦτα, ἵνα ἔρα συλλαβῆς καὶ λέξεως γενομένης κανὸν τὸς ἔπειτο

Χριστ. ρυθμοποιία. Εάν τινες τῶν στίχων παρουσιάζωσιν ἄνωμαλιαν, τοῦτο ὀφεί-
 λεται εἰς τοὺς ἀντιγραφεῖς καὶ πάνυ εὐχερῶς διορθοῦνται διὰ τῆς τῶν λέξεων
 μεταθέσεως. Ὁ Ἰωκφ. ἔποικροῦσι τοῦτο, (σ.23) ἔπειτα διορθοῦται ὁ ἴδιος (σ.22)
 καὶ δὲν ἐρκεῖται εἰς τοὺς ἐν τῇ Ἀνθολογίᾳ, ἀλλὰ λαμβάνει καὶ πολλοὺς ἄλλους
 ἐκ τῶν ποιημάτων τοῦ συγγραφέως πρὸς ἀπόδειξιν, ὅτι δὲν ἐντέίνονται ἔλοι ἁρα-
 γῶς, ἀλλὰ τινες δὲν ὑπάρχοντα οὔτε εἰς τὴν ἄρχαίαν οὔτε εἰς τὴν νέαν μετριοῦν
 τοῦτο πρῶτοι διέγνωσαν ὁ τῶ Σερμιέλος καὶ ὁ Christ. "Ἐχομεν λοιπὸν δύο εἴδη
 μετρικῶν ρυθμῶν ἐν ἐνὶ καὶ ὅσῳ ἀνω ποιήρατι. π.χ. τοῦ ἔννευ εἰς τὸν Χριστόν
 ἐκ τῶν 51 στίχων μένει οἱ 23 εἶναι ἄνακρεόντειοι τονικῶς οἱ λοιποὶ ἀνακρεόν-
 τειοι ἰωνικῶς (ἐκασπύλλαβοι) ἀπ' ἐλάσσονος προσωδιακῆς πεποιημένοι. ἀλλὰ καὶ
 οἱ αὗτοι παρουσιάζουσι τὴν αὐτὴν ἄνωμαλιαν, ὥστε πέραν τοῦ ἐκασπύλλαβου "τίποτε
 ἄλλο σχεδὸν νὰ ἔχωσι τὸ κοινόν" (σ.26). τὸ αὐτὸ συμβαίνει καὶ εἰς ἄλλα τοῦ
 αὐτοῦ ποιήματα, εἰς τὸ "εἰς Παρθένον παραινεντικόν" (σ.27-30) καὶ "εἰς τὴν
 ἑαυτοῦ ψυχὴν" (σ.30-34)· ἐκ τῶν ἐν αὐτοῖς 181 στίχων οἱ ἡμίσειοι εἶναι τονικῶς
 καὶ οἱ ἄλλοι ἡμίσειοι προσωδιακοί.

εἰς τὸ 2^ο κεφ. (σ. 35ε) ὁ λόγος περὶ τοῦ Συνεσίου "τοῦ πινδαρίζοντος ποιη-
 τοῦ τῆς ἑλλην. ἐκκλησίας". Ὅσα καὶ ἂν εἴπη τις περὶ τοῦ δαιμονίου τούτου
 ἐπισκόπου, ὅστις ἦν ἡ τελευταία ἀναλαμπὴ τοῦ δυντος ἐν τῇ Ἀνατολῇ ἑλληνι-
 σμοῦ εἶναι ἔλιγα. Ἦτο πράγματι φύσις θρησκευτικῆ, ιερομύστης πρὶν ἔτι λόβη
 τὸ βάπτισμα, ὡς φαίνεται ἐν τῷ πρὸς Ἀρκάδιον τὸν βασιλέα λόγῳ, ἔπειτα διαρκῶς
 διαλέγεται περὶ θεοῦ καὶ προνοίας, ἀλλ' εἶχεν ἠπορροφηθῆ ὑπὲρ τῆς ἀνατολικῆς
 θεοσοφίας καὶ μυστικισμοῦ, πρὸς δὲ καὶ ὑπὲρ τῆς νεοπλατωνικῆς φιλοσοφίας
 εἰς τοιοῦτον βαθμὸν, ὥστε ὁ χριστιανισμὸς μένον ἐπιπολαίως ἐπέδραμεν ἐπὶ τῷ
 ἔθνικῷ πνεύματι, οὗ ὡς οὐδεὶς ἄλλος ἐνεφορεῖτο· κατὰ τὸν ἱστορικὸν εὐάγγελον
 κατ' οὐδένα ἐπέισθη τρέπον νὰ πιστεύσῃ εἰς ἀνάστασιν νεκρῶν (ἐκδ. Ὁσμάνιου σ.18)
 κατὰ τὸν τελευταῖον περὶ αὐτοῦ γράψαντα Ἰω. Ἐγκυλίδην "ἡ οὐσιώδης διαφορὰ
 ἢ κατὰ τὰς ὑφισταμένια ἀναλογίαν χωρίζουσα τὸν χριστιανισμὸν καὶ τὴν φιλοσο-
 φίαν τοῦ Πλάτωνος διεφύγεναι οὐκ ἔστι τέλος. χριστιανισμὸς τὴν καρδίαν, παρέμεινε
 πλατωνικὸς τὸ πνεῦμα" (Ἐκκλησι. φάρμακον, Ἀλεξάνδρεια, τοῖ ΚΕ', 1925, σ.38)
 Ὅσακις πειράται νὰ θεολογήσῃ ἐρκεῖται τὸν Πλάτωνα. "ὁ θεὸς ἡμῶν σοφία καὶ
 λόγος ἐστὶ... ὁ ταράττων τὸ λογιζόμενον, οὐδὲν προσήκει ἔστι ἄνεσις (γρ. αἴνε-
 σις) πρέπουσα θεῷ καὶ ἔστιν ἄνεσις πρέπουσα δαίμοσιν· ἀγαλλιάσθε τῷ κυρίῳ ἐν
 ἁέβῳ" (Δαβὶδ) εἰς ψαλμοῦς σ.130 (ἐκδ. Παπαθίου). Ἐγραψε 10 ἔννευ, (ὁ τελευ-
 ταῖος θεωρεῖται νόθος ὑπὸ τοῦ Νίλακουίτζ.) ἐν οἷς ἡ ποιητικὴ ἔξαρσις,
 αἰ. ἠφ' ἄνωμαλῶν ἐπιπέδων, συναμιλλὰς, πρὸς τὸ ὕψος καὶ τὴν σεμνότητα τῆς ὁμοι-
 κῆς διαλέκτου. ἡ ἀγία τριάς τοῦ II ἔννευ συγγενεῖται πρὸς τὴν τριάδα τῶν ὑπε-
 στάσεων τοῦ Πλάτωνος. (Iv, π.117, σ.337) πλατωνικῶς δὲ περίσταται καὶ ὁ
 θεὸς ὡς τὸ ἀπόλυτον ὄν, ὡς ἡ ὑπερκειμένη τῶν ἄλλων θέσεων μονὰς ἐν ἑαυτῇ τὸ
 ἐντιθέσεις περιέχουσα. οὕτω διαρκῶς συγγεῖται τὸς χριστιαν. πεποιθήσεις αὐτοῦ
 πρὸς τὰς ἔθνικας παραδόσεις. Ἐν τῷ IXT ἰναφερόμενος εἰς τὴν μετὰ βίαν αὐτοῦ
 εἰς κ/πλιν γράφει "μή μοι κενέην, ἔδεν ἀντάσαι-ἰκέτεσσα θεοῦσεδοπητή, ὡς
 ἔσαι- γόνιμον θρησκῆς-κατέχευσι πέδου" (στίχ.458, σ.328). (ἀλλ' εἶναι μέ-
 θαιον, ἔτι ταῦτον ἐν ἔννευ, ἐν ἀφερευται πρὸς τὸν ἥλιον, ἐποίησεν ὡς ἐθ-
 νικῶς ἐν κ/πλιν πρεσβύτων· ἔρωτος ὡς ἔθνικῶς ἐτεχνόβρησεν καὶ ἐτέ... ὡς δὲ

εις τήν φύσιν καί εις Ἴσιν, φαίνεται καί τόν εις κοῦσαν (βλ. περί τούτου περὶ περὶ πούλου ἐν Ἐπετηρ. ἐτ βυζ. σκουδων τομ. ΙΔ΄ σ. 346, 349, 364, 367). Τὸν ὕμνον εις τήν φύσιν ἔπειτα μετερῶθμισεν εις χριστιανικόν, ἔπως τὸν Ιν, 6, 15 ἐκ τῆς ἀρχῆς φαίνεται, ὅτι ἀναφέρεται εις τὸν Παύλον (= Ἀπόλλωνα) σ. 334) ἄλλοτε τὸν θεόν λέγει "τοῦτον θεόν" (Ιν, σιχ. 181, σ. 338) "τοῦτον πέλασ, νεῖτε" (Ικ, σ. 348), ἡγεῖτο σελάννα-ποιρὴν νυχίον θεῶν" (Ικ σι. 38, σ. 316) ἀποδέχμενος τὸ περί προεπέξεως τῶν ψυχῶν δόγμα τοῦ Πλάτωνος γράφει περί θεοῦ "ψυχῶν ψυχῶν-φύσις εἰ φύσιων" (Ιν, σι. 332, σ. 339). Τὸν θεόν ἐνεργάζει αἰῶνα νεοπλατωνικῶς "σὺ δ' ἄναξ, αἰῶνος αἰῶν (ΙΙ, σι. 67, σ. 317), πρβλ. ΙΧ, τελ. σ. 348 ἔπερ εἶχεν ἀσπασθῆ καὶ εἰ Γνωστικοί (Θυαλεντινός). Δέν ἀποκνεῖ ὁ ἔρθεδοξος συνέσις νά συμφορῆ ἐν τῶν ὕμνοις του οὐ μόνον τῶν Γνωστικῶν, ἀλλὰ καί ἄλλων αἰρετικῶν κακοδοξίας ἀντιγράφῃ μάλιστα. Ἐν τῷ ΙΙ ὕμνω π.χ. ἔχει τήν περικοπήν. "Σὺ πατήρ, σὺ δ' ἔσσύ μῆτηρ- σὺ δέ ἄρρη, σὺ δέ ἠήλος- σὺ δέ φωνή, σὺ δέ σιγά- φύσως φύσις γεννώσα" (σι. 63, σ. 317). Αὕτη πολλήν ὁμοιότητα ἔχει πρὸς τὸν ὕμνον τῶν Ναασσηνῶν (Ὀφιτῶν), ἐν διέσπασεν ὁ Φίλων (ν, 6, σ. 95): "ἀπὸ σοῦ πατήρ καί διὰ σέ μῆτηρ, αἰῶνων γονεῖς, καλῖτα εὐρανοῦ, καλυῶ με ἄνθρωπε". Τούτων ὅπως ἔχοντων πῶς ἠδύναντο εἰ χριστιανοὶ νά προσκυκνωθῶσι πρὸς τοὺς ὕμνους τούτους τοῦ Συνεσίου καί τῶν καὶ, ὅστε νά χρησιμευθῶσι ἔπειτα καί ὡς παιητικὰ πρότυπα; καί ἀναφέρομαθ εἰς τήν ἀρχὴν τοῦ Ι ὕμνου:

Ἄγε μοι λίγεια φέρμιγξ
 μετὰ τηρίαν ἀοιδάν,
 μετὰ Λεσβίαν τε μελλάν,
 γεραρωτέρσις ἐφ' ὕμνοις,
 κελάδει δώριον ᾠδάν

ἀπαλαῖς εἶκ ἐπὶ νύμφαις,
 ἀφροδίσιον γελάσις,
 θαλερῶν οὐδ ἐπὶ κοῦραν (νρ. κ. ἀρρη)
 πολυηράταισιν ἤραις κλπ.
 (ἔκδ. Πεταβίου, σ. 313)

καί ἡ γλώσσα αὕτη ἔρχεται εἰς πλήρη ἀντίθεσιν πρὸς τήν σεμνήν καί ἁπλῆν τῶν ἐκκλησιαστικῶν ὕμνων καί ἐνέκα τούτου εἰ ὕμνοι δέν ἀνεγινώσκοντο.

Ἄλλὰ καί ἀπὸ ἐθνικῆς ἀπόψεως εἶναι εἰς ἄκρον ἐπιζήμιος ἡ ἀποψις, ὅτι εἰ χριστιανοὶ ἀνεγινώσκον καί ἀπεδέχοντο ὡς θρησκευτικὸς τοὺς ὕμνους τοῦ Συνεσίου. Εἴκομεν καί ἄλλοτε, ὅτι ἀπὸ 100ετίας σφοδρὸς κατὰ τῆς πίστεως ἡμῶν ἠγέρθη πόλεμος ὑπὸ τῶν ὀρθολογιστῶν τῆς Τυβίγγης θεολόγων, ἐν συνέχισεν ἔπειτα μετὰ φανατισμοῦ ὁ πολὺς Kampf, δισχυριζομένων παρὰ τήν κρατοῦσαν ἐπισήμως γνώμην, ὅτι εἰ χριστιανοὶ Ἕλληνας παραλαβόντες παρὰ τῶν ἑξ Ἰουδαίων χριστιανῶν τήν χριστ. διδασκαλίαν διέστρεψαν αὐτήν καί εἰσήγαγον τὰ εἰδωλολατρικὰ στοιχεῖα παραμορφώσαντες καί διὰ τῆς φιλοσοφίας τὸ δόγμα καί ὁ ἰδρυτῆς τῆς θεωρίας τούτης Βαζιου φέρει ὡς παράδειγμα τοὺς 10 ὕμνους τοῦ Συνεσίου (Kirchengeschichte II, σ. 52) ἔάν ἀποδειχθῆ ἡ εἰρημένη ἀποψις ἡς πάλιν Γερμανός, ὁ Christ, εἶναι εἰσηγήτης μετὰ τοῦ Παρηνίκα καί ἦν ἴσον φανατικῶς ὑποστηρίζει ὁ υποψήφιος παρέχουμεν εἰς τοὺς ἐχθρούς τῶν ἀεὶ ἰσχυρότερον ὅπλιον.

Τὰ μέτρα τῶν ὕμνων εἶναι ποικίλα ὡς ἀπέδειξε ὁ περὶ πούλος (ἐνθ. ἀνωτ. ΙΓ, σ. 2 ἐ.) καί περί τούτου ἔχουσα τῆς μαρτυρίας τοῦ ἰδίου Συνεσίου: "Ἐγὼ εἰ θεοῦ καὶ θεογονίας ἐπερανοδόξα καὶ θεογονίας ἐπιστηνύλλομαι πρὸς τὸν

κονον ἐκάστου τοῦ γράψαντος (λέγει διὰ βιβλιοκρισίας), εἴποις ἂν ἡλικιώτην
εἶναι νῦν μὲν κρατίνου καὶ κράτητος, νῦν δέ τε καὶ διλήμονος καὶ οὐδ' ἔστιν
δέξα φιλομετρίας τινός ἢ ποιήσεως πρὸς ἣν τινα οὐδ' αἰρομαι καὶ ἐπεξάγω τῆς
μετρίαν" (Δίον, 6.62 B). Ὁ κ. Κωνσταντέπουλος (ὅπως καὶ οἱ πρὸ αὐτοῦ) παρα-
τηρεῖ, ὅτι ἐν τοῖς ὕμνοις πρὸς τοὺς προσωδιακοῖς παρενεύρονται καὶ ἄριστοι
τονικοί στίχοι τοῦ ἰδίου ρυθμοῦ καὶ μέτρου· συμπίπτει δηλ. καὶ τὸ ἀρχαῖον
μέτρον, εἴτω εἰς τὸν I, εἰς τὸν II ἐπὶ 91 οἱ 30 εἶναι καὶ τονικοί (σ.38).
Εἰς τὸν III εἰ 70 εἶναι προσωδιακοὶ (ἀνάπαιστοι) καὶ 38 τονικοί, ἄλλοι δέ
ὑπὲρ τοὺς 70 πεντασύλλαβοι ὄντες ἀντικαθιστῶσι τονικῶς καὶ προσωδιακῶς τὸν
ἀνάπαιστον διὰ δακτύλου ἢ σπονδαίου κττ. (σ.39). Τὰ ἐφεξῆς εἶναι λίαν βε-
βαιωμένα. Κατωτέρω ἀναφέρει "καὶ ἄλλους ὑπὲρ τοὺς 80 στίχους βεβδίζοντας ἐπὶ
τῆς νέας ρυθμικῆς ἐσχέτως πρὸς πᾶσαν ἐξάρτησιν ἐκ τῆς ἀρχαίας" (σ.44) καὶ
συμπεραίνει "ὅτι 500 καὶ πλέον στίχοι τοῦ III ὕμνου συμπίπτουσιν ἀπὸ τῆς
πλαιῆς εἰς τὴν νέαν ρυθμικὴν" (σ.45-46). Τὸ συμπέρασμα τοῦτο εἰς τὸ κατέλη-
ξεν ὁ φιλόλογος ὑποψ. εἶναι σπουδαῖον. Διότι ὁ ὕμνος οὕτως εἶναι ὁ μεγαλή-
τερος ἔχει 733 στίχους. Τέλος εἰς τὸν γ ἐκ τῶν 88 ἀνακροεντεῖων 7 συλλάβων
εἰ 31 ποδίζονται εὐκλῶς καὶ κατὰ τόνον (ἐν τούτοις δὲν κήρνει τοῦτο ὁ ὑποψ.
"ἔνευ μεταβολῆς") (σ.46-47) τῶν τοῖς ὄντων ὁ "ἠφαιστίων ἄνθρωπε" "συγγένειαν μέτρου". Ἐγ-
χειρίδιον, ἐκδ. G. Conzbtusch 1906, σ.77,5 ἀλλὰ διαφέρει τὸ πρῶτον, ὅτι ἐκεῖ
συμβαίνει ἐκ τῶν προτέρων, ἐδῶ δέ, ἐκ τῶν ὑστέρων. Τὸ τοῦ συνεοίου: "οὐ τὸ
τικτόμενον-οὐ τὸ λαμπρόμενον" καθὼς θεωρεῖ διάφορον πρὸς τὸ τοῦ Ρωμαίου:
"ἀέτω φιλοῦμενον-φθόνω πλοῦμενον". (σ.69), ἡ διαφορὰ εἶναι ἐτι τὸ μὲν εἶναι
προσωδιακὸν τὸ δὲ τονικόν, σ.46, καὶ ἀποφαίνεται "ἐν τοῖς ποιήμασι τούτοις
ἐκριβῶς κείνται οἱ μορφικοὶ πυρήνες, αὐτὰ ταῦτα τὰ πρότυπα τῆς μετέπειτα
συραστῆς. βυζαν. ὕμνογραφίας" σ.(46-7).

Μετά τὴν διαδοδικὴν ταύτην ἀνάλυσιν ὁ ὑποψ. ἀποδείξας πλέον τὴν ὑποχώρη-
σιν τῆς προσωδίας πρὸς τὸν τόνον, προβαίνει εἰς μακρὰν σειρὰν συλλογισμῶν
(ὑποφορῶν καὶ ἀνθυποφορῶν) εἰς ὑποθέσεις ἐπὶ ὑποθέσεων πρὸς ἐξήγησιν τῆς
μεταβολῆς ταύτης (σ.49-50) καὶ πάλιν ἐπανέρχεται (σ.54), ὥστε κατατῆ προ-
σκόφῃς ἵνα καταλήξῃ εἰς τὸ συμπέρασμα, ποῦ δὲν ἤξιζε τόσον κόπον, ὅτι εἰ
τρεις ποιητὲς προῆλθον εἰς τὴν νέαν τεχνουργίαν "ἀνεπιγνώτως καὶ τυχαίως",
προσερίζαντες τὸ νέα μέτρα εἰς τὴν ἀρχαίαν προσωδίαν καὶ ἵνα πείσῃ ἐξετά-
σει τὴν γραμματεῖαν τοῦ Δ' μ.Χ. αἰῶνος, ὅφ' ἦς ἦσαν ἐμπροκτισμένοι καὶ οἰκρά-
νωται τῆς κλασσικῆς παραδόσεως, ἀλλ' αὐτὸ δὲν εἶναι τελείως ἀληθές· διότι εἰς
τὴν ἐπίδρασιν τοῦ Ἑλληνισμοῦ εἶχε ὅσον ἕριον ἐνυπέρβλητον ὁ ἀπὸ τῆς εἰ-
σοβολοατρῆας κίνδυνος, ἕλως θεὸς θά ἦτο δυνατόν νά ἐπιβληθῇ ἡ νέα ῥησικεῖα
κατὰ τὸν Ritz: ἡ ἀρχαία ἑλληνικὴ μετρικὴ δὲν εὔρε ἕσιν ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ ποι-
ῆσει. Τοῦτο ἐφεύρεται εἰς τὴν ἀνάγκην εἰς ἣν εὐρέθη ἡ ἐκκλησία ν' ἀνακρίνηται
ἐκ τῶν ἱερῶν ὕμνων τῆς νέας ῥησικεῖας "τὰ ἀρίστα καὶ ἐλαστικά μέτρα τῶν"

διεφευγμένων και ἄριστα ποιήσιν τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων" *Hymnographie de l. ἐπι-
 Rome* *de grecque*, 1867, σ.28 βλ. Παρηνίκαν Ἑλλ. Φιλ. Συλλ; Η; σ.175-6.) καὶ αὐτοῖς,
 ἂν ἦσαν αἰχμάλωτοι πῶς υποχώρησαν εἰς τὸν νέον ρυθμὸν; ἔπως ποτ' ἂν ἦ ἢ οἱ
 ποιηταὶ αὐτοὶ ἂν δὲν ἐγένοντο αὐτοὶ αἰχμάλωτοι ἠχηρώτισαν ἔρως αὐτοὶ τοῦς
 ἑλλεὺς εἰς τὰ "καλλιτέχνα δημοιουργήματα" διὰ τὴν μορφικὴν δουλικὴν ἀπερίρησιν
 (σ.52) *ἔρον ἔτι μῦθερα*. εἶναι ἡ γνώμη τῶν ἐκδοτῶν τῆς Ἀνθολογίας" ἔτι ἐν-
 νεῦθεν μόνον ἀφορμὴν ἔλαβον οἱ ἔπειτα μελωδοὶ ἐκ τῶν παραδειγματῶν τῶν τριῶν
 πατέρων, τὰ σχήματα εἰς τὸν ρυθμὸν ἦντλου ἐκ τῶν ἀρχαίων πηγῶν (βλ.σ.66) ἦν
 ἐν τῇ ἐπερέγῃ σελίδι ἀναγκάζεται νὰ ἀπεδοχῆ καὶ ὁ κωνστ. ἀντιφάσκων εὔτω
 ἔρος ἐκείν(ῃ) ἀφεζῆς (σ.56-57) μετὰ βαυνοσίας καὶ μουσικῆς ἐμπειρίας ὁ κ.
 κωνστ. ἐξηγεῖται τὸν συμφυρρὸν τοῦ προσωδιακοῦ μετὰ τοῦ δυναμικοῦ τόνου.
 Ἐπιτήριον μέτρου ἄκσῆ", κατὰ μαγγίνον "εἶδε τὸ κριτὸν ἔστιν ἄκσῆ, τὸ κσ-
 ρον ἔστι φωνή" (Ἐγχειρ. Ἑφαιστ. σ.82), ὁ δὲ ὑποψ. ἔχει τὸ εὐτύχημα νὰ
 εἶναι καὶ φιλακλέουτος καὶ μουσέληπτος καὶ ἡδύμελος ἄειδὸς ἕρα καὶ ποιητῆς.
 Ἰοῦ ἡ ἐξήγησις: "ὁ ποιητῆς στιχοποιῶν ἄφηνεν ἀσυναίσθητως τὸ ρεῦμα τῆς ἐρ-
 νεύσεώς του ὡς ψυχικὴν καθαρῶς λειτουργίαν ἐν τῇ μετρικῇ τῆς διατυπώσει
 ἡ φέρηται... πρὸς τὰς ἰσχυροτέρας... συλλαβάς, ἑλλεῦσας καὶ ἐνσπρεταύσας ἐν
 αὐταῖς καὶ τὴν ἐκ τῆς πιστικῆς διαφερας προκύπτουσαν ἁρμονίαν" (καὶ πάλιν
 μιλεῖ περὶ τούτου). Δὲν συμφωνοῦμεν εἰς τὰ ἐν σ.80, ἔτι παρὰ τὴν μεταβολὴν
 φωνητικὴν τε καὶ ἠχητικὴν) δὲν ἐξέλιπε τελείως πᾶσα ρυθμικὴ σχῆσις μεταξὺ
 ἦς βυζ. τονικῆς μετρικῆς γλώσσης καὶ τῆς τῶν ἀρχαίων καὶ τοῦτο ἐπεκτείνει
 ἔχρι σήμερον καὶ υπερβαίνει "ὥστε ἡ συνταύτισις ἄριστα ἡδύνατο νὰ γίνῃ
 προσωδιακῶν καὶ τονικῶν ρυθμῶν" (σ.81) αὐτὸ τοῦτο δηλ. ἔπερ τὸ πάλαι μόνον
 υνέβαινον, ἔτε ὁ τόνος ἦτο οὐχὶ δυναμικός, ἀλλὰ μᾶλλον μουσικός, διὸ καὶ
 εὔνατο νὰ παρορῶται ἐν τῇ προσωδιακῇ ποιήσει, ἔπειτα ἔρως κατήντησε δυναμι-
 κὸς καὶ ἐρρυθμιζεν, ἔπως καὶ νῦν, τὸ μέτρον. Παρατηροῦμεν γενικῶς ἔτι ὁσάκις
 ὑποψ. ἐκφράζει τοιαύτας ἀβυσταρέτους γνώμας, ὥστε ἔπειτα ἀρῶμενος ἐξ ἑλλων
 ηγῶν προσπελάζει πρὸς τὴν ἀλήθειαν. διὸ ἔρως ἐν τῇ ἐπερ. σελίδι γράφει ὡς
 ἔρος τὴν ἀρχαίαν μετρικὴν, ἔτι οἱ βυζαντινοὶ μελωδοὶ δὲν ἦτο δυνατόν "διὰ
 ἐκρῆν τύπων καὶ πεπαλαιωμένων μηχανισμῶν νὰ ἐπικαινονήσωσι ψυχικῶς μετὰ
 τοῦ λαοῦ καὶ νὰ μεταδώσου τὸ ἐν τῇ καρδίᾳ γιγαντούμενον πῦρ" διὸ καὶ ἦν-
 λου ἐν οὐχὶ ἀπὸ τῶν πηγῶν, ἀλλ' ἐκ δευτέρας χειρός. Ἐπίσης ἑκατανόητον εἶναι
 ὁ λεχθέν (πρὸς ἀντίκρουσιν τῆς γνώμης τοῦ Christ Παρηνίκα), (ἀνὸς *ἀνὸς ἀνὸς*)
 διέβησαν τοῦς τόνους εὔτως, ὥστε... ὅλοι οἱ στίχοι τῶν λυρικῶν καὶ δραμ.
 αἰητῶν δύνανται νὰ ἐφαρμοσθῶσι εἰς τὰ μέλη τῶν βυζαντινῶν· διὸ καὶ πιθανώ-
 τε ἐπιμήθησαν τὰ μέλη τῶν ἀρχαίων ἄσμάτων. Περὶ τῆς χριστ. ποιήσεως τῶν
 ἑλλήνων ἑλλων. φιλακ. Συλλ. κων/πόλεως I; σ. 13) ἔτι "εὐδὲ ἐν ποιήμα τοῦ Γρη-
 κρίου ὑπάρχει συνειδητῶς ἐν ἀπελύτῃ ἢ σχετικῇ τονικῇ ρυθμῇ συντεθείμενον"
 ἀλλ' ἔπειτα ἐκλειπούσης τῆς προσωδίας "ἢ κατὰ τόνον ἀνάγνωσις τῶν προσωδ.
 αἰημάτων ἐκείνων ὡς καὶ τῶν δύο πατέρων παρέσχεν ἀκουστικῶς τὴν ἐντύπωσιν

τοῦ τον. μυροῦ". Ὑπάρχουσι πολλοί-καί εἶναι ἕλοι χένοι-ὑποστηρίζοντες ὅτι εἶναι σημιτικῆς καταγωγῆς ἡ ἑκκλησι. ποιήσις καί ἄλλοι Συριακοῦ ἀπὸ τῶν ποιημάτων τοῦ πατρὸς τῆς ἑκκλησίας Ἐφραίμ. τοῦ Σύρου, καί ἀπ' αὐτῆς τῆς ἀπόψεως ἡ ὑποψήφιος θεωρεῖ καὶ ἑθνικὸν τὸ θέμα ἐπιμένων εἰς τὴν γνώμην, ἀλλ' ἡμεῖς δὲ παρευσιώσωμεν ὅτι καὶ τοῦ Ἐφραίμ τὰ πρότυπα ἦσαν τὰ ἀρχαῖα ἑλληνικὰ μέτρα. Χαίρω διότι ἔρχεται ἐνώπιον τῆς φιλοσ. σχολῆς κατὰ πρῶτον τὸ ζήτημα εἰς τὴν διδασκ. τὴν ἑλληνισμ. Ὁ υποψήφιος περιορίσας εἰς τοὺς τρεῖς πατέρας τῆν πηγὴν τῆς ποιήσεως φρονεῖ ὅτι ἔλυσε τὸ πρόβλημα. ἀλλὰ, ἵνα χρησιμεύσωμεν ὡς μοναδικῆ πηγῇ, ἔπρεπε νὰ ἔχωσι κωδικοποιηθῆ εἰς τοὺς λειτουργ. ὕμνους ὑπὸ τῆς ἑκκλησίας τὰ ποιήματα αὐτῶν καὶ καταστῶσι δημοφιλῆ, εὐδέτερον ἔως τοῦτον συνέβη. Ταῦτα ἔμειναν πάντοτε ἐκτὸς τοῦ περιβόλου τῆς ἑκκλησίας οὐδ' ἐψάλλον ποτε νὰ ἰκούσῃ ὁ λαός, ὡς κακόδοξα καὶ εἰδωλολατρικά, ὡς καὶ τὰ τοῦ Γρηγορίου ὡς στεροῦμένα τοῦ καυτερωμένου ὕφους τῶν ἑκκλ. ὕμνων. Ὁ Ἐφρ. Παντελέκης ἰδιωζόντως φιλολογῆσας εἰς τοὺς ἱεροὺς ὕμνους ἐν προκειμένῳ γράφει: "ἡσυχαστὴν εἰς τοῦτο, ὅτι ἐμιμήθησαν τὴν γλῶσσαν καὶ τὰ μέτρα καὶ τὴν ἔκφρασιν τῆς ἀρχαίας πρὸ Χριστοῦ ποιήσεως μεταχειριζόμενοι γλῶσσαν μὲν ἀκατάληπτον εἰς τοὺς χριστιανούς, μετρικὴν δὲ στηριζομένην ἐπὶ τῆς ἀρχαίας προσωδίας... ἔν ἡδύνατον νὰ εἶναι ἡρεστοί εἰς τοὺς μ.χ. διότι ἡ προσωδία ἀπὸ τῶν σαρ. χρέων εἶχεν ἐκλείψει" (Κοντάκια-Κονόνες σ.9)

Ἄλλ' ἐρωτῶ τὸν υποψήφιον, πῶς ἀπὸ τῶν τριῶν πατέρων ἀνεφάνη ἡ ποιήσις ἐν τῇ ἑκκλησίᾳ; καὶ μέχρι τῆς ἐποχῆς ἐκείνης δὲν ἔψαλλον οἱ χριστιανοί; καὶ ἔφθ' ἔψαλλον, καὶ τοῦτο οὐδεὶς δύναται ν' ἀρνήσῃ διότι ὁ Παῦλος γράφει πρὸς Κορινθίους "κηροῦσθε ἐν πνεύματι, λαλοῦντες ἑαυτοῖς ψαλμοὺς καὶ ὕμνους καὶ ᾄσματα πνευματικὰ, ᾄδοντες καὶ ψαλλόντες ἐν τῇ καρδίᾳ ὑμῶν τῷ κυρίῳ" (ε', 19), ἀλλὰ περὶ τούτου κατωτέρω.

Ὡς πρὸς τὴν πρὸς τὴν σύνθεσιν παρατηροῦμεν τὰ ἑξῆς: ὅτι τὸ σπουδαιότερον μέρος τῆς διατριβῆς ὡς πρωτότυπον εἶναι τὸ περὶ τοῦ "Ἐίρω" (σ. 1-8) καὶ τοῦτο εἰσάγη ἐν ἐπισημειώσει προσκδρῆς ἐνταῦθα γίνεται διὰ τῶν ἄλλοπαλλήλων ἐπιδιορισμῶν. ἔξαίρει τὰ πορίσματα πρὶν ἢ ἀναπτύξῃ τὸ θέμα (σχῆμα πρῶτον). μεῖλει ἡ ἐνότης, τὰ κεφ. Η'-Ι' (σ. 48-74) ἅπερ κατέχουσι τὸ ἕκθε ἡμῖσι τοῦ βλου ὡς ἐπεξηγηματικά καὶ συμπληρωματικά ἡδύνατον νὰ συγχυνευθῶσιν ἐν τοῖς προηγούμενοις κεφαλαίοις. Πολλὴ κατάχρησις τῆς φράσεως "καθ' ἃ θέλομεν ἀποδείξω" ἄρ σ. 8-11 προυποθέσεις ἄνευ βάσεων. Προτάσεις λίαν ἐκτεταμέναι (σ. 19) καὶ σχεινοτενεῖς καὶ δυσπερίληπτοι περίοδοι, αἵτινες ἐπισημνούνται δι' ἐπαναλήψεων καὶ παρενθέσεων. (ἐν σ. 20 παρενθ. 3, ἐν 21, 6). Ἐπίσης καὶ διὰ γλώσσης χαλαρότητα καθίσταται προσκδρῆς καὶ δυσπαρακολούθητος. αὐτὴ κεκορεσμένη κοσμητ. ἐπιθέτων καὶ ποιητικῶν λέξεων (σ. 70) καὶ μεταφορῶν, (ζῶντες ἐντὸς διανοητικῆς ἀτμοσφαιρας περιρῶτου ἐκ τῶν ὑγρῶν εἰσέτι ὑπολειμμάτων μῆδε μεγάλης δημιουργίας 51), ὑποβαίνει σχολαστικὴ καὶ ἀνάρμοστοις ἐπιστημ. πραγματείαν. Αἱ συχναὶ εἰκόνες καὶ παρομοιώσεις καὶ κοινή τοῦ ἑνός

φράσεις δέν ἔχουσι θέσιν ὧδε.

Τό θέμα τοῦ λόγου τοσοῦτον ἐνθουσιᾷ τόν συγγραφέα, ὥστε νά σχολιάζῃ καυτόν καί νά ἐξαίρη τά ἐπιτεύγματα τῆς πρωτοτύπου (σ.71) & διατριβῆς μῆ οὔσης τοιαύτης, ὅταν γράφῃ σ.47: "κύριον σημείον ἐκ τῶν ἐνδεχομένων νέων τῆς μελέτης μας". Ἄλλ' ἔχει καί ἐν προτέρημα διότι τά τσιαῦτα ἀμφίβολα κλείει (εἴθε νά ἀπέκλειε) ἐντός παρενθέσεων (σ.20).

Ἀδόκιμα ἀνεπιγνώστως, ἀεπιγνώστον, ἐνεπιγνώστως, λαλητής, ἀντιγραφική ἀβλεψία, πρόβλεψις ὅς καταλογή καί παρακαταλογή, ἀκούσματα καρπωτά, ἀπολαυστά, παλαιότερα ἀρχαιότης, ἐννοιολογική ἀντίφασις, ἠχολογική πόροι, φωνολογική μεταβολή, μελωδική καί μελορρυθμική πολυμορφία (59) καί ἐν συνεχείᾳ μελουργικά κατασκευάσματα, καί ἐπί πλέον τά κακοζήλως κοινολεκτούμενα: αἰσθητική πλευρά (βεβαίως δέν πρόκειται περί ἀνθρωπολογίας), μουσική πλευρά (σ.69) καί τό "μέσα εἰς τά μεγάλα πλαίσια" (ερ). Λογικόν σφάλμα νά βάλῃ τόν δάκτυλον εἰς τόν τύπον τῶν ἤλων ἀρκούντως αἰχμηρῶν " (σ.6). Ἐναφέρει γνώμας χωρίς νά μνημονεύῃ τοὺς συγγραφεῖς. Τά πλείω τῶν ἐν τῇ διατριβῇ ἡς νέων εἶναι κοινολεκτούμενα καί λαμβάνει παρ' ἄλλων, ὧν σιωπᾷ τά ὀνόματα. Ἡ βιβλιογραφία εἶναι ἐλλιπεστάτη καί ὅμως εἰς 20ετίαν μόνην ἐξεδόθησαν (1880-1900) περί τὰς 300 πραγματείας (βλ. ἐργασίαι τοῦ ἐν κ/πόλει μουσικοῦ Συλλόγου τευχ.4, 1907 σ.70-84). Ἄλλὰ καταρρίψαντες τήν θεωρίαν τοῦ κ. Κωνσταντοπούλου περί προελεύσεως τῆς ρυθμικῆς ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ ποιήσεως, δέν θέλομεν καί νά ἀπογοητεύσωμεν ὅνδρα ἰσμένως περὶ τήν ἐκκλησιαστικὴν μουσικὴν καί ποιήσιν ἀσχολούμενον καί διὰ τοῦτο ἐπιφέρομεν τήν ἡμετέραν γνώμην, ἵνα δυνηθῇ νά ξελειπωθῆσῃ τό ἔργον αὐτοῦ: πράττομεν δέ τοῦτο καθηκόντως, διότι τό πρῶτον παρεμβιάζεται ζήτημα οὗτω σπουδαῖον καί ἀπό ἐθνικῆς ἀπόψεως ἐνώπιον τῆς φιλοσοφικῆς σχολῆς. Τό ζήτημα τῆς εἰσαγωγῆς τῆς ἑλληνικῆς μετρικῆς εἰς τήν ἱερὰν ὑμνοδίαν τῆς ἐκκλησίας ἡμῶν συνδέεται ἵναποσπάστως μετὰ τῆς μουσικῆς· διότι ὡς γνωστόν ἡ μετρική δέν ἦτο μόνον φωνητικὴ ἀπαγγελία τῶν στίχων, ἀλλὰ καί μελωδική, ὡς μαρτυροῦσι καί οἱ μουσικοὶ πάπυροι ἀνακαλυφθέντες ἐσχάτως καί ὁ δελφικός ᾄδ τοῦ Ἀπόλλωνος ὕμνος. Πρέπει λοιπόν ἐν ὀλίγοις νά εἴπωμεν, ἐάν ἡ ἐκκλησιαστικὴ βυζαντικὴ μουσικὴ προέρχεται ἐκ τῆς ἀρχαίας ἑλληνικῆς. Πολλὰ περὶ τούτου συζητήσεως ἐγένοντο καί αἱ γνώμαι εἶναι διηρημέναι τῶν μὲν φρονούντων, ὅτι αὕτη προέρχεται ἐκ τῆς ἑβραϊκῆς, ἀφοῦ οἱ ψαλμοὶ τοῦ Δαβὶδ ἦτο τό μόνον ὑμνολογικόν βιβλίον τῶν πρώτων χριστιανῶν, τῶν δέ ὅτι εἶναι ἀνατολικῆ καί δὴ ἀραβοπερσικὴ προσλαβοῦσα μεταγενεστέρως καί οὐκ ὀλίγα τουρκικὰ στοιχεῖα. Τό ζήτημα ἐξήτασαν οὐκ ὀλίγοι καί δὴ καί ἐρασιτέχνη τῆς μουσικῆς διαπρεπετῶ φιλόλογοι

οἷοι: Δημήτριος ὁ Βερναδάκης, & Ἀλεξ. ὁ Ραγκαβῆς, Παν. ὁ Κουπιτώρης, Διον. ὁ Θερειανός, Ματθ. ὁ Παρανίκας, Ἀθανάσιος Παπαδ. ὁ Κεραιεύς ὁ Σεμιτέλος καί ὁ Ἰω. Τζέτζης τελευταῖον ὁ ἠείμνητος Ἑβρ. Πεζόπουλος. Τὰ συμπεράσματα τούτων γενόμενα ἀποδεκτά καί παρά τῶν ξένων καί δὲ εὐρωπαϊῶν μουσικολόγων πείθουσιν ἀκραδάντως, ὅτι εἶναι βασιμῆτέρα ἢ γνώμη τῶν φρονούντων, ὅτι ἡ ἱερά ἡμῶν μουσική κατάγεται ἐκ τῆς ἀρχαίας ἐλληνικῆς καί κατά μὲν τοὺς πρώτους 2-3 αἰῶνας δειλῶς ὡς τὸ ἑλληνοκῶχ προκώρει μέλος διὰ τὴν πρὸς τὴν εἰδωλολατρείαν ἀποστρέφην τῶν πρώτων χριστιανῶν, ἀλλ' ὅτε οἱ πατέρες τῆς ἐκκλησίας ἤρξαντο ποιούμενοι ἐπιλογὴν ἐκ τῶν στοιχείων τῆς ἑλλην. σοφίας ἀπεδέξαντο καί τὴν ὑύραθεν καί γηγενῆ μουσικὴν ὡς μᾶλλον οἰκείαν καί προσιδιάζουσιν εἰς τὴν ἐκδήλωσιν τῶν ἱερῶν συναισθημάτων. Ὁ μέγας βασίλειος εἰς τὴν πρὸς τοὺς νέους Παραινετικὸν (κεφ. 18) ἐκθειάζει τὴν θαυρασίαν τέχνην τῶν ἐλλήνων μουσικῶν "ὥστε καί θυμὸν ἐγείρειν διὰ τῆς συντόνου καί αὐστηρᾶς ἁρμονίας καί μάντοι καί χαλᾶν καί μαλάττειν πάλιν διὰ τῆς ἀνειμένης ὁπότε βουλεῖτο". καί τίς ἄλλη προσφυστέρα εἰς τὴν τοῦ θεοῦ "λογικὴν λατρείαν" τῆς ἐλληνικῆς μουσικῆς, ἥ τις καί αὐτὰ τὰ ἄγρια ζῶα ἐκίνοι εἰς θαυμασμόν καί ἔκστασιν καί ἀνεχαίτιζε τὴν ὀρμὴν, ἐκηρυττε δὲ καί ὁ χρυσοστόμος, ὅτι "οὐδὲν εὐτὼς ὀνίστησι τὴν ψυχὴν καί πτεροὶ καί τῆς γῆς ὁπᾶλλά τεικαί τῶν τοῦ σώματος ἀπολύει δεσφῶν καί φιλοσοφεῖν ποιεῖ καί πάντην καταγελλᾶν τῶν βιωτικῶν ὡς τὸ μέλος συμφωνίας καί τὸ ἄνθρωπὸν συγκείμενον ἐκ θεῖον ἄσφα". (βλ. ἐν προσμ. εἰς ὀμιλ. τοῦ α' ψαλμοῦ.) Καί πῆσῆτε δυνατόν οἱ Ἕλληνες χριστιανοὶ νά στερηθῶσι τοιοῦτου θεοῦ δώρου- θεοφιλητὸν ἁοιδόν εἶπεν ὁ Ὅμηρος τὸν φῆμιον- ἐν ᾧ χρόνῳ κατὰ Σπέρβωνα καί αὐτοὶ οἱ ἄγριοι καί ἀνέσται ἐθεράπευον τὴν μουσικὴν; "ἄγριοι δὲ ὄντες οἱ δαρδάνιοι τελείως, ἠσθ' ὑπὸ ταῖς κερύαις ὀρύξαντες σπῆλαια ἐνταῦθα τὰς διαίτας ποιῆσαι, μουσικῆς δ' ὄργανα ἐπεμελήθησαν ἡεὶ χροῦμένοι καί αὐτοῖς καί τοῖς ἐντατοῖς ὄργανοις" (2; 318). Ὅτ' ἔλεγον οἱ ἀρχαῖοι τὸ "μή ζῆσιν μετ' ἁρμυαίας" ἐννόουν κυρίως τὴν μουσικὴν διὸ καί κατ' αὐτοὺς τοὺς χρόνους τῆς παρακμῆς ἐστοίχουν τῷ κινδύνῳ τούτῳ "μουσικὴν γάρθ... πᾶσι μὲν ἀνθρώποις, ἔφελος ἀσκεῖν, Ἀρχαῖοι δὲ ἀναγκαῖον... πρῶτον μὲν οἱ παῖδες ἐκ ἰνηπίων ἄδειν ἐθίζονται κατὰ νόμους τοῦς ἕμνους καί παιᾶνας, οἷς ἕκαστοι κατὰ τὰ πάτρια τοὺς ἐπιχοίριους ἠρώσας καί θεοῦς ἕμνοιοι" (Πολυβ. 4, 20, 4). Κατὰ τὸν Αἰλιανόν (Ποικιλιστορ. 3; 39) ὁ Γέλων ἄρουσος πῶν ἐλθὼν εἰς Ἀθήνας ἐξέμαθε τὴν μουσικὴν, ὅπως ὁ ἀδελφός του Ἰέρην καί ἐγένετο ἱκανός νά συνορικῆ καί συζητῆ μετὰ ἐπιφανῶν καί σοφῶν ἀνδρῶν διέτι μέρος ἀπαραίτητον τῆς ἐλευθέρας ἀγωγῆς πέτελει τῆς μουσικῆς ἡ σπουδὴ καί τόσον ταύ-

της έπεμελύντο και αυτοί οι κρητες, ώστε τους παιδας τους έλευθέ-
ρους εκέλευεν μανθάνειν τους νόμους μετά τινός μελωδίας, να εκ-
τής μουσικής ψυχαγωγούνται και εύκολότερον αυτούς τῆ μνήμη διαλαμ-
βάνωσιν. Δεύτερον δέ μάθημα έταξαν τους τῶν θεῶν ὕμνους μανθάνειν "Ο δει-
σμος καθηγητής της θεωρίας της μουσικής εν τῷ Βερολ. Πανεπιστημίῳ Solmscher
ένθουσιάζασα καταπληκτικῶς διά του Δελφικοῦ ὕμνου τό εκλεκτόν άκροατή-
ριον εἰς δύο συνεχεῖς διαλέξεις, έλεγεν "ἡ μουσική εἰς τους Έλληνας
ἦτο τεράχιον τοῦ οὐρανοῦ καταβατόν εἰς τους ανθρώπους, ἔπασσεν ὀνομασίαν
αὐτούς υπεράνω της στενῆς ἀνθρωπίνης υπάρξεως, παρηγοροῦν τήν λύπην
θαρρῦνον πρὸς μάχην, πρὸς τρῶν πρὸς έγασίαν, ἔχειρον διθυραμβικόν
ένθουσιασμόν" (βλ. Μανθηναία, τερ. Αΐ σ. 414 βλ. Γ. Παρπελέν, "Τό πνεῦ-
μα της μουσικής της αρχαίας Έλλην. τραγῳδίας" εν Ν' Εστία, τερ. Κη,
1940, σ. 817ε.). Οὐδεῖς δύναται νά πείσῃ ἡμαρτι οἱ έρασταί της μου-
σικής, οἱ μουσικομανεῖς Έλληνες, οἱ θιασῶται τῶν μουσῶν, οἵτινες και
τήν παντοδαπήν μάθησιν μουσικήν εκάλεσαν, ἡδύνατο νά ἀπαρνηθῶσιν
αὐτήν. Ἄλλ' ἐρεῖ τις, εἰτι ἦτο εἰδωλολατρική. ἀπαντῶμεν μήπως εἰ ναός
εν τῷ συνόλω και ἡ ὄργάνωσις και οἱ χοροί και τά δρῶντα πρόσωπα,
ἔπερ μετημφίασαν εἰς χριστιανικά, δέν ἦσαν εἰδωλολατρικά; Καλεῖς
πίστωσιν εν τῷ ναῶ τοῦ ἁγίου Γεωργίου εν Ἐξρα της Συρίας, μεταποιηθῆ
θέντι εἰς χριστιανικόν βαπτιστήριον ἀπό εἰδωλικῶ σηκοῦ, σφύζεται ἡ
ἐξῆς ἐπιγραφή:

θεοῦ γέγονεν οἶκος τό τῶν δαιμόνων καταγῶγιον.
φως σωτήριον ἔλαρψεν, ἔπου σκότος εκάλυπεν.
ἔπου αὐσαί εἰδῶλων, νῦν χοροί ἁγγέλων.

(1) ἔπου θεός παρωγίζετο, νῦν θεός ἐξευφενίζεταί.
(Melch de Vogue, Syue centrale, planche 24 K. K. B. Boeckh)

Ἡ μουσική εἶναι τι ἀναπόσπαστον ἀπό της ζωῆς τοῦ ἀνθρώπου. τό ζήτη-
μα τοῦτο ἐπραγματεύθη μετά πλήρους ἐπιτυχίας, ὅσον και βραχύτης
ἀπό τῶν αρχαίων χρόνων μέχρι και της ἐποχῆς τῆ πολυς εὐγένειας. "Πραγ-
ματεία περί μουσικής" δημοσιευθεῖσα εν τῷ Σωτηρι ΓΒ, 198 σ. 358-381)
Τό ἄσπε εἶναι ἡ πρώτη μητρική φωνή, ἣν ἐνωτίζεταί τό βρέφος και ἡ
μέσως καταπαύει τους κλαυθμηρισμούς και ὑπνώττει μακαρίως. Δέν εἶναι
ἐπίκτητόν τι και μάθησις σχολειακή. διέτι πρίν ὑπάγη εἰς τό σχο-
λεῖον τό παιδίον φέδει ἡδέως και ένθουσιάζῃ ἐπομένως εἰς τό στόμα
τοῦ λαοῦ και ἀπό γενεᾶς εἰς γενεάν μεταδίδεταί ἀπαραλλάκτως. Τά δημ-
ρικῶ ἔπη διεσώθησαν μέχρι τοῦ Μεισιστράτου ἡδόμενα ὑπό τοῦ λαοῦ,
ἔπως και εν τοῖς νεωτέροις χρόνοις τά "κλέφτικα τριγούδια". Τό αὐτό
συμβαίνει και ἔπε πρὸς τά ἑερά ἄσματα, παιδες ἔντες και φοιτῶντες

διηγεσθε εἰς τοὺς ναοὺς ἐμάθομεν ἀπὸ στήθους πολλά τροπάρια καὶ ὕμνους. Ἐπερμένως τὸ αὐτὸ θεὸ συνέβαινε καὶ ἐάν δέν εἴχομεν τὰ λειτουργικὰ βιβλία, πάλιν ἐξ ἀκοῆς θά ἐρανθάνομεν τοὺς ὕμνους, ὥπως ἀνθάνομεν τὰ δημόδη ἄσματα. Οἱ Ἑλληνοκαλβανοὶ (greci) τῆς Σικελίας καὶ Καλιβρίας ψάλλουσι τοὺς ὕμνους ἐν τοῖς ναοῖς ἀπὸ στήθους, διότι δέν γνωρίζουσι τὴν ἑλληνικὴν καὶ "ὁ ἀκηκῶς μαρτυρῆκεν". Ὁ Κοριῆς πρῶτος, ἐφ' ἔσεν εἶδα, ὠνόμασε τὴν λεγομένην βυζαντινὴν μουσικὴν ἑλληνικὴν ἀρχαίαν, ἀλλὰ τῷ χρόνῳ διεφθαρμένην (ὥπως καὶ ἡ γλώσσα) νοθευθεῖσαν δι' ἄναστολικῶν μελωδιῶν (Ἐπιστολαί, τομ. Β', 1985, σ. 493-495, 539-540). Ἐν ἀρχῇ μάλιστα συνητηθῆ ἐν ταῖς συναγωγαῖς μετὰ τῆς ἰουδαϊκῆς ποιήσεως, ὥστε νά ἔχωμεν δύο πηγὰς· ἀλλ' ἡ ἰουδαϊκὴ ποιήσις εἶχεν ἐπηρεασθῆ τῶτε ἐκ τῆς ἑλληνικῆς ὡς διαπιστοῖ ὁ Ἰωσήφ Kroll, und zwar wissen wir in weiten Masse

mit seinen hellenistischen Stilströmungen in griechischen Gewand' recht
1. Die christliche Hymnodik bis zu Klemens von Alexandria 1922 Bygant
Kroll's Jahrb. 14, 1923 S. 404

Ἦτο δέ προσηρισμένη ἀνθθεν ἡ ἑλληνικὴ μουσικὴ νά καταλάβῃ τὴν θέσιν ἐν τῇ χριστιανικῇ λατρείᾳ, διότι ἦτο πράγματι ἱερατικὴ, ὡς μαρτυρεῖ ὁ Πλούταρχος: "ἐπὶ μέντοι τῶν ἀρχαιοτέρων οὐδ' εἰδέναι φασὶ τοὺς Ἕλληνας τὴν θεατρικὴν μουσικὴν. Ἐλην δέ αὐτῆς τὴν ἐπιστήμην πρὸς τε θεῶν τιμὴν καὶ τὴν τῶν νέων παιδείαν παραλαμβάνεσθαι. ἔτι τῆς μουσικῆς ἐν τοῖς ἱεροῖς ἀναστρεφομένησα, ἐν οἷς τιμῆντε τοῦ θεοῦ διὰ ταύτης ἐποιουνοτο καὶ τῶν ἀγαθῶν ἄνδρων ἐπαίνους" (περὶ μουσικῆς 27) καὶ διότι κατ' Ἀριστοτέλην ἐκ τῆς μουσικῆς ἠρτῆται ἡ τῆς ψυχῆς κάθαρσις (Πολιτ. VIII, 7). Χρησιμεύει ὡς τροφή καὶ προζενεῖ εἰς τὴν ψυχὴν τὴν εὐσχημοσύνην, εὐταξίαν καὶ ἁρμονίαν (Πλατ. Πολιτ. III καὶ Τιμ.) Ταῦτα ἔχων ἐν ὄψει καὶ ὁ Πλούταρχος λέγει πάλιν: "τῷ γάρ ὄντι τὸ πρῶτον αὐτῆς καὶ κάλλιστον ἐργον ἢ εἰς τοὺς θεοὺς εὐχάριστος ἐστιν ἀμοιβή, ἐπόμενον δέ τούτῳ καὶ δεύτερον τὸ τῆς ψυχῆς κάθαρσιον" (αὐτ. κεφ. 42). Γοιαύτη οὕσα ἡ ἑλληνικὴ μουσικὴ ὡσμενέστατα ἐγένετο δεκτὴ ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ, ἀλλ' οὐχὶ ἔρσεως κατὰ τοὺς πρώτους αἰῶνας, ἀλλ' ἔτε ἡπλετος ἐκεῖνος ἐνθουσιασμός καὶ ὁ ἀνέκφραστος θεῖος ἔρως ἠρξαστο μαραινόμενος ἦλθεν εἰς ἐπικουρίαν ἡ μουσικὴ μελωδία. Τότε ἡ ἐκκλησία παραλαβοῦσα τὴν φωνητικὴν ἀσμετολογίαν περητηθῆ τὴν τῶν τεχνικῶν ὀργάνων πολύθρουν τε καὶ ποιμιλόκροτον χρῆσιν, τὴν ὁποία εἶχεν ἡ συναγωγὴ, καὶ αὐτοὶ οἱ προφῆται διεμαρτύροντο κατὰ τῆς ὀργανικῆς μουσικῆς· λέγει δέ ὁ ωδο: "μετάστησεν ἀπ' ἐμοῦ ἦχον ἠδῶν σου καὶ ψαλμῶν ὀργάνων σου οὐκ ἀκούσομαι" Ἄρως ε', 23. κλήμης ἔρως ε' Ἀλεξανδρεὺς ἀποφαίνεται: "κάν πρὸς κιθάραν ἐθελήσης καὶ λύραν ἔδειν τε καὶ ψάλλειν μῶρος οὐκ ἔσρεν" ~~πρὸς~~ καὶ ἐξ ἐκεῖνου τοῦ χρόνου αὐτῆ ἀκολουθεῖ τὴν... ἁσματικὴν μίνην ὑμνωδίαν" (Ἐγγένιος ἐνθ' ἄνωτ. σ. 378. εἶναι περίεργος ὅπως ἡ σιωπὴ τῶν πρώτων πατέρων τῆς ἐκκλησίας ἐπὶ τοῦ προκειμένου. Ἄλλ' ἠφσῦ εἰ Ἕλληνας προσῆλθεν μετὰ τῆς μουσικῆς τῶν καὶ αὐτῆ εἶχε πολιτογραφηθῆ πλέον ἐν τῇ λατρείᾳ

τί ἠδύναντο νά εἴπωσιν, ἢ καί ἔάν ἐξωστράκιζον αὐτήν, διά τίνος ἄλλης οὐ ἀνακαθίστων; διά τοῦτο ἔκριναν φρόνιμον νά συμπήσωσιν. Ἄλλ' ἔχομεν τήν ἐπιόημεν μαρτυρίαν ἀνδρός, ὅστις ἰσχυρῶς κατεπελέμησε τήν ψευδολατρείαν τῶν Ἑλλήνων καί ἠνέτρεψεν ἕλον τό θρησκευτικῶν οἰκισδῶρημα τοῦ ἀρχαίου κόσμου πλὴν τῆς μουσικῆς. Οὗτος γράφει: "Ἔτι τῆς μουσικῆς παράδειγμα ψάλλον ἑμοῦ καί προφητεύων ἐκκείσθω Δαβὶδ ὑμῶν τόν θεόν ἑμμελῶς. προσήκει δέ εἰ μάλιστα τό ἐναρμένιον γένος τῆ δωρασί ἁρμονία καί τῆ φρυγιστί τό διάτονον, ὡς φησὶν Ἄριστόζενος· ἡ τοίνυν ἁρμονία τοῦ βαρβάρου ψαλτηρίου τέ σεμνόν ἐμφαίνουσα τοῦ μέλους ἀρχαιστάτη τυγχάνουσα ὑπόδειγμα Τερπάνδρῳ μάλιστα γίνεται πρός ἁρμονίαν τήν δῆριον ὑμνεῦντι ρόν Διῶν ὡδε πῶς.

Ζεῦ πάντων ἀρχά πάντων
ἀγήτωρ, Ζεῦ, σοι πέμπω
ταύτην τῶν ὕμνων ἀρχήν"

Ταῦτα εἰς τέρψιν κλήμης συνιστῶν καί παράδειγμα εἰδηλαστικῆς καὶ κατακόσμησιν ἠθους καί καταστολήν. κλήμ. Στρωμ κεφ. ΙΑ', παρ. 88-89. Τό γωρίον λαμβάνω προχείρως ἐκ τῆς λαμπρῆς πραγματείας τοῦ Ι. Δ. Τζέτζη, "Περί τῆς κατά τόν μεσαίωνα μουσικῆς τῆς ἑλλην. ἐκκλησίας", Ἀθήναι 1892, σ. 216. Ἐνθα βλέπει τις τὰς γνώμας τῶν μεγάλων πατέρων περί τῆς σπουδαιότητος τῆς μουσικῆς ἐν τῇ λατρείᾳ, οὕτινες οὐδόλως ἐνομάζουσιν αὐτήν, ἀλλ' ἐπειδή αἱ γνώμαι των συνάδουσι πρός τὸ τοῦ Πλάτωνος Ἀριστοτέλους, πρός τὰς τῶν Πυθαγορείων καί Στωϊκῶν, οἷοσθ' ἐννοεῖται ὅτι τήν ἑλληνικὴν μουσικὴν ἐκθειάζουσιν, οὕτως ἔχεται τῆς στερεῆς ἰδέας ὅτι μέχρι τῆς ἀλώσεως ἡ μουσική τοῦ βυζαντίου ἦτο αὐτὴ ἡ ἀρχαία ἑλληνική σ. 40. Ὁ εἰς τόν Ἀπόλλωνα ὕμνος, ὃ εὐριπίδειος πάπυρος τοῦ Ὀρέστου μετὰ παρασημαντικῆς ἀνευρωθέντες ὡς καί ἕτερος περιέχων ὕμνον εἰς τήν ἁγίαν Τριάδα τοῦ Γ' αἰῶνος κατὰ ρυθμόν ἀρχαίου ἑλληνικοῦ ἀνεκαλύφθη τῷ 1922 εἶναι ἀκαταμάχητος τῶν λεγομένων ὑποδείξις. ἀλλὰ περί τούτων ἐγράφη δλόκληρος φιλολογία. Τρεῖς δέ μουσολογοὶ Ἕλληνες, ἰ. Σακελαρίδης, ὃ Παχτικὸς καί ὃ Κ. Ψάχος ἐφήρμοσαν τήν ἐκκλησ. μουσικὴν ὃ μὲν πρῶτος εἰς τὰ χρονικά τῶν ἀρχαίων δραμάτων, οἱ δύο εἰς τὰ δημόδη ἑλληνικά ᾠσματα καί ἀπέδειξαν τήν διάσωσιν διὰ τῶν αἰώνων τῆς ἀρχαίας μουσικῆς. Ἄλλ' ὃ Δ. Βερναρδάκης φρονεῖ ὅτι "δὲν ἀναστηλοῦνται εἰς τήν βακτηρίαν τῆς προσηδιακῆς ἁρμονίας· εἶναι οὐχὶ μῆμησις, ἀλλὰ μετάπλασις ἀρχαίων μέτρων". Ὁ δὲ Γαλάτης Ραιναχ τήν ἐκ τῆς ἀρχαίας προέλευσιν πιστοποιῶν ὑπεστήριξεν, ὅτι οἱ ὀκτώ ἤξει τῆς ἐκκλησ. μουσικῆς ἐλήφθησαν ἐκ τῶν 15 τρόπων, εἰς δὲ τα λαϊκά τραγούδια διεσώθησαν ἄλλοι οἱ ἀρχαῖοι ρυθμοί. Τὰ ἐκ τῶν ἐργασίων τούτων συναγόμενα ἐπαρουσίασεν ὃ αἰείμητος Ἑμμ. Πεζόπουλος εἰς τὸ ἐν Ἀθήναις τελευταῖον βυζαντ. συνέδριον, ὅπερ προτάσει τοῦ Heisenberg ἐμοφῶνως συνέστησε τήν μεταγραφὴν καί κωδικοποίησιν τῶν ἱερῶν καί δημοδῶν τοῦ ἑλλην. λαοῦ ᾠμάτων.

Ἡ γηραιά παράδοσις ἀναφέρει τὴν ἐπινόησιν τῆς παρασημαντικῆς καὶ τὴν ἐφαρμογὴν τῆς μελωδίας εἰς τὰ ἐκκλησιαστικά ᾠσματα εἰς Ἰωάννην τὸν μαρσακηνόν· ἐπ' ἐνόησιν τοῦ ὑπάρχει εἰς περγαμηνόν κώδικα: "Γραμματικὴ τῆς μουσικῆς ἢ κανόνιον κατὰ τοὺς ὁρισμούς καὶ τοὺς κανόνας τῆς ἀρχαίας μελοποιίας" (βλ. μεγ. ἑλλην. ἐγκύκλ. ΙΓ', σ. 389α καὶ Ἰ. Φουκλίδην, Ἡ ἱερὸν κώδικον μαρσακηνίου ψηφισμένου, Ὀλαξάνδρεια 1927, σ. 347). Ἀλλὰ δὲν ὑπάρχει ἀρριβαλία, ἔτι τὰ σημεδόμενα συνυπῆρχον, ὡς οἴκοθεν ἐννοεῖται, μετὰ τῆς μουσικῆς, διότι εὕρισκονται πρὸ τοῦ μαρσακηνοῦ ἐν χειρογράφοις μελοποιηθέντα ᾠσματα π.χ. τοῦ Σωφρονίου Πατριάρχου Ἱεροσολύμων (τοῦ στ' αἰῶνος) καὶ τοῦ Ἐφραίμ Σύρου ἐν τῷ Παρισ. κώδικι τοῦ 8' αἰῶνος. Ἐπὶ πολλῶν υποστηρίζεται, ἔτι ἔθετος ἀρυσότεροσεῖσῃ γὰρ τὰ σημεῖα ταῦτα καὶ εἶναι αὐτὰ τῆς ἀρχαίας παρασημαντικῆς τοῦ Ἀριστοξένου. (Δ' αἰῶνος π.λ.) ὡς ἐκ τούτου ἡ διασωθεῖσα παράδοσις ἐν τῷ μουσικῷ τῷ ἑλίου Ὄρει κώδιξι δύναται νὰ παράσχη πλήρως τὴν ὀρθὴν ἐννοίαν πρὸς συμπλήρωσιν τῆς θεωρίας καὶ τῶν γνώσεων ἡμῶν περὶ τῆς μουσικῆς τῶν ἀρχαίων ἑλλήνων, ἧς ἐπὶ τὰ ἔχνη ᾤδουσιν οἱ βυζαντινοὶ μελοποιοί. Ἐπὶ τοῦ ἑλίου Ἰωάννου τοῦ μαρσακηνοῦ ἔρωσ, ὅστις διὰ τοῦ πλήθους τῶν ἱερῶν ὕμνων καὶ μελισμάτων, διὰ τῶν "Ἀναστασίμων", ἅπερ εἶναι τὰ καλλιστεύματα τῆς ἐκκλησιαστικῆς ποιήσεως, ἀπετέλεσε σταθερὸν αἰώνιον ἔργον, τὸ ὕμνολογικὸν σύστημα ἐξήκετο εἰς τὸ κατακόρυφον τῆς ἀκμῆς τὰ μέγιστα συντελέσαντες καὶ συμπράξαντες καὶ τοῦ διδασκάλου καὶ θετοῦ ἀδελφοῦ αὐτοῦ Κεσπῆ, τοῦ ἐπισκόπου ματαουρῆ, ἀπεδέθησαν τὰ πάντα εἰς αὐτόν καὶ ἡ ἐφεύρεσις τῆς μουσικῆς καὶ τὸ νέον εἶδος τῆς ποιητικῆς-μορφῆς, οἱ "κανόνες". τίς γὰρ εὖτω καὶ νῦν καταλαβεῖν ἐξύτερος καὶ λόγῳ περιλαβεῖν ἱκανότερος τὸ ζητούμενον καὶ τοῖς ἄλλοις μεταδοῦναι φιλοτιμώτερος καὶ φερρακεῖσαι φαρμάκους λόγῳ ἡδέσι... τὰ τῆς ψυχῆς ἀρρωστήματα; Ὅτε τοὺς ποικίλους ὕμνους καὶ τὰς σειρήνας ἀγγέλων ἐξετραγώδησεν, ἦν τὸ βρῖθος καὶ ἐγκατάσκειον καὶ τὸ πλεον εἶπετν ποικιλώτερον καὶ περιωρῆτερόν τε ἔρω πρὸς τὸ πανηγυρίσαι καὶ λαμπρότερον... ἀμύμητον ἔστιν εἰσαεῖτι καὶ ἔσεται· τὸ δὲ ἠρωτικὸν τῆς λέξεως καὶ εὐσύνθετον ἔρω ἰσὺγκριτον· τὴν δὲ ἀρμονικὴν μουσουργίαν καὶ τὸ τοῦ μέλους οἶμαι θελκτῆριον αἰ τῶν ἀγγέλων λύραι πάντως ἡδέσθησαν..." Ταῦτα γράφει ὁ πατριάρχης Ἱεροσολύμων Ἰωάννης Μερκουρόπουλος (sic) κατὰ τὸν 18' αἰῶνα. Ἡ βιογραφία αὐτῆ, ἡ πληρεστέρα ὄλων, ἐδημοσιεύθη κάλλιον τῆς ὑπὸ τοῦ Usener τὸ πρῶτον γνωσεῖσῃ ὑπὸ τοῦ Ἀθαν. Παπαδ. Κεραμέως ἐν Ἀναλέκτοις Ἱεροσολύμων τοῦ τῆς σταχυολογίας, τομ. Δ', Μετρούπολις 1897, σ. 329. Τὸ δὲ παράδοξον εἶναι ὅτι ἐκτός τῶν πτιχηρῶν, ἅπερ προηγούνται τῶν "Ἀνατολικῶν", ἀμφίσση τοῦνται ἤδη καὶ οἱ ἱαμβικοὶ κανόνες τοῦ μαρσακηνοῦ, παρατηρεῖ δὲ καὶ ἔ ἐν λόγῳ σπουδαῖος αὐτοῦ βιογράφος σ. 349 "τὰς δ' ἱαμβους ἄλλοις τίς τῶν τὸ σιφές εἰδέτων καὶ καθαρὸν Ἰωάννου καὶ τὴν ἐκείνου καὶ τὸ γράφειν γλυκύτητα αὐτῷ προσανάθηται; ἀΐσυνετέθησαν μὲν οὐδαμῶς κατ' αὐτοῦ, κατ' Ἰωάννου δὲ ἐτνος ἄλλου καὶ αὐτοῦ τοὺς ἀσκητικοὺς ὄγμους

έν τῇ κατά τόν μέγαν Σάββον παύρα άνύοντος, έπονομαζομένου δ' ούτως Ἀρ-
κλά, έξαπατά δέ ή συναγωγή τούς ούκ είδότας τό άκριβές" και ή πολιά
αυτη εσον και έρωτή κρίσις περί τών ίαμβικών προέρχεται έξ Ἱεροσολύ-
μων, τῆς έδρας τῆς ποιητικῆς τοῦ ααρμσκηνοσ δράσεωσ. Τέωσ μόνον ο τῆς
Πεντηκοστῆς κανών ήμφισβητείτο, ωσ και έν κώδικι 452 τῆσ "Ἱεροσολ.βι-
βλιουήκησ (Α', σ. 429) φέρεται ή μαρτυρία τοῦ Ἀγχιαλίτου μοναχοσ Ἀνθί-
μου, ὅστις έξηγήσατο τούς άσματικούς κανόνας τών δεσποτικών έορτῶν και
γράφει: "άρχονται δέ από τοῦ κανόνεσ τοῦ ιριέου σταυροσ και λήγουσιν
εις τό δεύτερον (είναι δέ οί δεύτεροι οί άαρβικοί) κανόνα τῆσ Πεντηκο-
στῆσ, ὅστις έστί ποίημα Ἰωάννοσ τοσ Ἀρκλά". Τούτων ούτως έχοντων έγ-
κληματοσσι κατά τοσ έθνοουσ οί άγωνιζόμενοι νά άντικαταστήσωσιν είσ τε
τούσ ναοūs και τήν θηρώδη ποίησιν τήν έθνικήν μουσικήν δού τῆσ ξενοφώ-
νου θεατρικῆσ τετραφωνίασ. Ὁ Τζέτζησ είχε προείπει και τοῦτο ωσ λίαν
πιθανόν "έτι έπί τών χριστιανικῶν κειμένων έφηρμόσθησαν έθνικαί μελωδίαί
και είσ τοῦτο αποδίδομεν τήν μεταφωράν πάντων σχεδόν είπειν τών άρχαίων
μέτρων είσ τό προσωδιακόν ρυθμόν τών τάσεων (= τόνων), είσ αυτό δέ τοσ
τε και τήν μή διάσωσιν άρχαίων μελωδιῶν και μελῶν" άκρίβες" Ἡ έπινόησις
τῆσ παρασημαντικῆσ τών κατά τόν μεσαίωνα λειτουργ. και θυνολ. χειραγρά-
φων.." Ἀθῆναι 1886, σ. 56. Ταῦτα προάγουσιν ήμασ είσ τό ούσιῶδες θέμα,
έτι μετά τών μέτρων είσήχη και ή μουσική τών άρχαίων έν τῇ εκκλησία,
τούτου ένεκα και ήμετεσ έξητάσαμεν πρώτον τά περί τῆσ εκκλησιαστικῆσ
διότι ή μελωδία παρήγετο οίχι εκ τῆσ άρχαίασ προσωδίασ, ήτις είχεν εκλεί-
ψει, άλλ' εκ τοῦ προσωδιακοσ τονισμοῦ, πρὸν έν μετέφερον έπειτα τά άρχαί-
αμέτρα (απτ.σ. 18). Ἀλλά και τό πάλαι ή μουσική δέν ήκολούθηι πάντοτε
τῇ τών μέτρων ακριβείη, ωσ γράφει Διονύσιος ο Ἀλικαρνασσεύσ έν τῷ "περί
συνθέσεωσ έναράτων" βιβλίω: "ήδέ μουσική τε και ρυθμική μεταβάλλουσιν
αυτάσ (τάσ μακράσ συλλαβάσ) μειοῦσαι και παραύξουσαι, ὅστε πολλάκις είσ
τόναντία μεταχωρείν· οῦ γάρ ταίσ συλλαβαίσ ήπευθύνουσι τούς χρόνουσ, άλλ'
λί τῷ χρόνωι τάσ συλλαβάσ" (Oquecula, Δειψ. 1929, II, σ. 42). Τό αυτό
και ο κογγίνος "διαφέρει ρυθμοῦ τό μέτρον... ο δέ ρυθμόσ πολλάκις και
τόν βραχύν χρόνον ποιεῖ μακρόν" (άποσ. 3). Ἐάν δέ ο κανών οὔτοσ ίσχυεν,
έτε έσώζετο ή προσωδία τί περί τών έπειτα χρόνων νά είπωμεν; άπλούστα-
τα, έτι έ τονισμοδ, ὅστις τέωσ ήν μουσικόσ, ήδη άντικατέστησε τήν προσω-
δίαν άπαράσ άναρμσκόσ. Ἡ προσωδία ήχετο άπισθια, ήτο προυπόθεσις και
έσοι ένέριζον, έτι συνδυάζοντεσ αυτήν πρὸσ τόν τονισμόν (ὅπωσ ο Νόννοσ),
κατάρθουσιν τι μέγα αίτήπιενόντοσ. Ὁ Ἡφαιστίωv έν τῷ μ.Χ.Β' αίῶνι έποίηι
έπόπειραν νεκραναστάσεωσ, έτ' έγραφε. τό "Εγχειρίδιον περί μέτρων" μο-
ναδικόν καθ' έλους τούς βυζαντ. χρόνουσ· σήμερον έρωσ πολλάί τών γνωμῶν
του άποκηρύσσονται, έπωσ και τοσ ίδρυτοσ τοῦ νεωτέρου συστήματοσ τῆσ
μετρικῆσ Westphal, ὅπερ ήκολούθησε και ο Σεριτέλοσ. Πόσων άπέτυχε και
τό σύστημα τοῦτο, έπερ έδιδάχθημεν πάντεσ, άπέδειξεν ο Wilanowity,
καταφυγῶν πρὸσ σπουδήν τῆσ μετρικῆσ είσ τά άρχατα κείμενα· λοιπόν εβρι-
σκόμεθα έν πλήρει άγνοίη περί τοῦ τρόπου καθ' έν άνέγνωσκον κατά μέτρον...

Προβόλιος Κωνσταντίνος καὶ καὶ καὶ καὶ μεσαιῶνα γλωσσολογία ἔκδοσις
Γρηγορίου Πάρινα 1886 σ. 56

αἱ ἀρχαῖαι, διότι μετροῦμεν διὰ τὴν νὰ προφέρωμεν παρατόμως τὰς τονουμέ-
 νας λέξεις. Ὁ ἱεροδ. καρολίδης ἑλληνοιστής καὶ ἄριστος πανσκριτολόγος
 ἐν τῇ θεολ. σχολῇ ἀάλικης κατώρθωνε νὰ συμβιβάζῃ καὶ τὸν τόνον εἰς τὰ
 μέτρα τῶν ματίνων ποιητῶν. Τοιαύτην προσπάθειαν προτείνει καὶ ὁ Κακρι-
 δῆς. Βεβαίως ἐν τῇ ἀρχαιότητι τὸ παράτονον δὲν ἤκούετο τόσον, διότι
 ὁ τόνος ἦτο μουσικός, ἰδού ἡ πρώτη δυσκολία. ἡ ἄλλη εἶναι ἡ ἀποδοχή
 τῆς ἐρασμικῆς προφοράς. Τοῦ φαινομένου τούτου τὸ αἴτιον δὲν δύναται εἶ-
 ναι νὰ ἐξηγηθῇ ἄλλως, εἰ μὴ ὅτι οἱ ἀρχαῖοι τὴν μετρικὴν, ὅπως τὴν μουσικὴν,
 ἐδιδάσκοντο διὰ ζώσης φωνῆς "κριτήριον μέτρου ἢ ἠκοή", ἄλλως οἱ ἦχαι
 καὶ αἱ ἀποχρώσεις τῆς φωνῆς δὲν παραδίδονται. καὶ περὶ τῆς ἀρχαίας με-
 τρικῆς ἔχομεν τὸν Ἡφαιστίωνα (τὸ 1809 ἀνεκαλύφθη καὶ ὁ ^{CCXX} πάπυρος
 Ὁζυρύγγου, ὅστις ἀναγόμενος εἰς τὸ τέλος τοῦ Α' μ.Χ. αἶψος ἐδημοσεύη
 ἢ ἐν τέλει τοῦ Ἐγχειριδίου ὑπὸ τοῦ ἐκδότου Naub, Consbruch σ. 402-407)
 ἀλλὰ περὶ τῆς παρασημαντικῆς τῶν τε ἀρχαίων καὶ τῶν βυζαντ. χρόνων
 οὐδὲν ἀπολύτως ἔχομεν. Αἱ "Κρηπίδες", ἀφ' ὧν διδασκόμεθα τὴν "κλίμακα"
 τῆς μουσικῆς καὶ τοὺς θ' ἦχους, εἶναι ἔργον τῶν ἀρχῶν τοῦ παρελθόντος
 αἰῶνος. Ἐπί πλέον ὅπως σήμερον ὁ λαὸς ἀπὸ στήθους ψάλλει τὰ ποικιλό-
 μορφα ἄσματα, ὧν πολλὰ χρονολογοῦνται ἀπ' αἰῶνων, οὕτω καὶ οἱ ἀρχαῖοι
 ἐπὶ τῶν πρώτων χριστ. χρόνων ἔλληνες τὴν τε μουσικὴν καὶ τὰ βέβρα
 ἐκ τῆς μακραίωνος παραδόσεως διέσωζον ἀνά τὰ στόματα ἀπαρῶντως
 ὅπως καὶ τὴν μουσικὴν τῶν ποιημάτων καὶ θείων ὕμνων. Συνέτιτον καὶ
 ἔργα ἔμετρα καὶ ὕμνους πρὸς τοὺς θεούς, ὡς ὁ νεοπλατωνικός Πρόκλος
 καὶ ἄλλοι. Κατ' ἀπομίμησιν δὲ ἐποίουν τισαῦτα καὶ ὡς χριστιανοὶ καὶ εἰ-
 σήγαγον τὴν ἔθνικὴν αὐτὴν μουσικὴν μεθ' ἄλλων τῶν κοσμικῶν μελωδιῶν εἰς
 τοὺς ναοὺς παρὰ τὰς σφοδρὰς τῶν ἱεραρχῶν διαμαρτυρίας. Τοῦτο ἰδίως
 ἔπραττον οἱ αἰρετικοί. Ὁ Ἄρειος διὰ τῆς "θαλείας" του, συλλογῆς θα-
 μερικῶν ἁσμάτων, ἐσαγήνευε τὰ πλήθη καὶ πρὸ πάντων Ἰουλιανὸς ὁ πια-
 βάτης, ὅστις ἠνάγκασε τὸν θεολόγον Γρηγόριον ν' ἀντεπεξέλθῃ διὰ τῶν
 πολυαριθμῶν ποιημάτων τοῦ ἐπιτετιμένου εἰς ἀρχαῖα μέτρα. Ἐκαλλιέργη
 δὲ τὴν ἔθνικὴν ποίησιν ἡστέρω. ἔχομένη τῆς εἰδωλολατρείας φιλοσ.
 σχέσιν τῶν Ἀθηναίων, ἧς οἱ καθηγερόνες ἀμιλλώμενοι ἐποίουν ἱεροὺς ὕμνους
 καὶ ἄλλα ἁσμάτων καὶ χροσίων. Δυστυχῶς δὲν ἄδονται οὗτοι ἐφ' ὅσον ἀ-
 γνοοῦμεν τὴν φωνητικὴν μουσικὴν τῶν ἀρχαίων.

Γενόμενου λοιπὸν ἀποδεκτοῦ, ὅτι ἡ κατ' ἄγραφον παράδοσις ἔθνικῆς τῶν
 ἑλλήνων ποίησιν καὶ μουσικῆς ἦτο ἡ μόνη κυριαρχοῦσα τότε ἐν Ἀνατολῇ,
 ἔνεθα ἡ ἐκκλησία τοῦ χριστοῦ ἐλάβανε τὴν πρώτην τελετουργικὴν ὄργανω-
 σιν καὶ ἀπὸ αὐτῆς ἔλαβε τὰ πρῶτα στοιχεῖα, θετέον ἤδη, πῶς ἡ ὑποτιθεμέ-
 νη προσοδία συνεβιβάσθη πρὸς τὸν ἐπικρατήσαντα δυναμικὸν τονισμόν;
 Ὁ Ἄλεξ. Ραγκαβῆς, ὅστις πρῶτος ἐπεχείρησε νὰ καταδείξῃ τὴν ῥυθμικὴν
 σχέσιν καὶ σχεδὸν ταυτότητα τῶν ἀρχαίων χορικῶν τοῦ Πινδάρου καὶ Ἀρι-
 στοφάνους μετὰ τῶν ἡμετέρων ἐκκλησιαστικῶν, ἐπενόησε τὸν ἔξῃς συμβιβα-
 σμόν, ἀντικατέστησε τὰς μακρὰς συλλαβὰς ἐφ' ὧν ἐπιπτε ἡ δύναμις τῆς φ-
 ρῆς διὰ τῶν τονουμένων (βλ. ἅπαντα, τομ. Β', σ. νη-ξγ' τὸ σύστημα τοῦτο ὁ
 Γιαννοῦτσος ὠνόμασε μετροσχηματισμόν ὁ ἄσκριπτοιστής πατήρ Aubert ἐπ'
 πολλὰ ἔτη διατρίψας ἐν Κ/πέλει (Κωνσταντινί) ἔγραψε λεπρὰν μετογραφήν
 le rythme tonique dans la poesie liturgique et dans les chants des
 eglises chretiennes au moyen age Paris 1903.)

Πρὸς σύμληψιν ἐκείτα ^{ῥητορικῆς} ἐδημοσίευσεν ἐν τῇ "Ἑλλάδι" τοῦ Ἀποτελεσθέντος (II, 4, 1890, σ. 229-234), ἐμβριθῆ μελέτην. "Ἡ ἐκκλησιαστικὴ μουσικὴ ἐν σχέσει πρὸς τὴν προφορὰν", λέγει ἐνταῦθα ἐτι ὁ συμβιβασμὸς ἐξ ἐπιπέδου ἐστὶ αἱ δύο στιχουργίαι "κατὰ τοὺς αὐτοὺς κανόνας ρυθμίζονται, ὡς ἂν ἔχρονος καὶ τόνος δὲν διέφερον". Αἱ δύο στιχουργίαι εἶναι ἡ προσωδιακὴ εἰς ἀρχαίωςσαν γλωσσῶσαν καὶ ἡ τεχνικὴ δύνηθ (σ. 230). Δέχεται καὶ οὗτος ὅτι ὁ συνδυασμὸς τοῦ χρόνου καὶ τόνου ἀποτελεῖ μουσικὴν ἀπαγγελίαν ὡς παρά τοις ἀρχαίοις παρά λίναις καὶ ἄλλοις ἀσιανοῖς καὶ ἡ γλωσσα τοῦ λαοῦ ἔπρεπε ἕνεκα τούτου νά ἔχη μελωδικὴν προφορὰν (ὡς συμβαίνει νῦν παρὰ τοις νησιωτῶσι ἰδίᾳ τοις λίναις). Ἀλλά προκόντες τοῦ χρόνου ἡ τειαυτὴ ἀπελίσθημεν (παρὰ τοις ξένοις μάλιστα) καὶ παρηξάνετο ἡ τοῦ τόνου δύναμις εἰς μίαν κυρίως τῆς λέξεως συλλαβὴν. εἰς τὸν δελφικὸν ὕμνον τοῦ ἀπόλλωνος παρετηρήθη ἐτι κατὰ τὴν πλειστον βάσις τοῦ μέλους εἶναι ἡ τεχνικὴ συλλαβὴ τοῦ ποδός. Ἐνίοτε ἔμως ὁ τόνος δὲν μένει σταθερὸς, ἀλλὰ μετακινεῖται καὶ ἔτσι ἔχουμεν καὶ τὰ παράτονα καὶ παράχερδα. (εἰς τὸ ἀ' τροπάριον τοῦ τριαδ. καν. πλαγ. ψάλλοντες. "Τῷ τρισηλίμ βασιλεῖ καὶ πρῦτάνει" (ἀντίπρῦτάνει), εἰς τὸ γινώσκον δημῶδες, "τοῦ κίττου ἡ μάγα"... ἀλλά: "μανάρ' τρελλή...") Διὰ τὴν σπάνιν τῶν σκενδείων παρηξωνίθη ἐκ τῆς ἐκκλησι. ποιήσεως ὁ ἐξάμετρος καὶ προτιμῶνται εἰ τετράμετροι τροχαϊκοὶ καὶ τρίμετροι λαμβικοί καὶ δὴ ἡ χωλίμβος (ὥπως εἰς τὸ ἔμμετρον μηνολόγιον, καὶ εἰς τὰ δημ. ἄσματα ὁ τρίμετρος λαμβικός, ὁ ἐξάρχων ἄλλοτε τῆς δραματικῆς ποιήσεως. Ἰπσοτηρίζων δὲ ὁ Ραγκαβῆς, ἐτι δὲν ἦτο δυνατόν εἰ χριστιανοὶ Ἑλληγες ν' ἀποκρούσωσι τὴν ἐθνικὴν μουσικὴν "ἐν τῶν θεμελιωδεστέρων στοιχείων τῆς ἀγωγῆς" ὥπως δὲν ἀπέκρουσαν καὶ τόσα ἄλλα τοῦ ἑλληνικοῦ διακόσμου, ἐπάγειται: "Ἡ ἐκκλησιαστικὴ ἄρα μουσικὴ τῶν Ἑλλήνων χριστιανῶν σχεδὸν ἀναμφισβήτησθήτητον πρέπει νά θεωρηθῆ, ἐτι ἦν ἡ ἐξακλούθησις τῆς ἐν τοῖς ἀρχαίοις ἱεροῖς ψαλλομένης" (σ. 232) Δύναται δὲ τοῦτο ν' ἀποδειχθῆ (ἐφ' ἔσεν τὴν φωνητικὴν μουσικὴν ἀγνοοῦμεν) ἐκ τῶν διονυσιακῶν ὕμνων, πεζὸν σχεδὸν λόγον ἀποτελεσόντων ἐν συγκρίσει πρὸς τὰ τροπάρια τῆς ἐκκλησίας, ἅπερ ἐπίσης εἶναι ἔρρυθμοι πεζοὶ λέγες. Πρὸς μὲν τὴν ἔμμετρον ποίησιν τῶν ἀρχαίων δύναται νά παραβληθῶσι τὰ χῦμα, μελικὰ ἢ στιχρηαρικὰ τροπάρια· χῦμα ἄνεγινώσκετο μετὰ μουσικῆς ἀπαγγελίας τὸ εὐαγγέλιον· διὸ καὶ ἐν ἀρχαίοις χειρογράφοις ὑπάρχει τονισμένον διὰ μουσικῶν σημείων. πρὸς δὲ τὰ χορικά, ἅπερ ἔψαλλον ἡ χορὸς ἐπὶ τῆς σκηνῆς, τὰ δραματικά, παπαδικὰ ἢ ἀργύρελα καὶ αὐτοὺς τοὺς ὕμνους θεωροῦμεν νῦν ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ ἀρχαίωςπρεπεῖς (ὥπως ἱερὸν, ἄγιος ἡ θεός κττ.) (τὰ παράλληλα ἐνταῦθα εἶναι πολλὰ: αἱ δύο ἡμιχοροὶ - δεξιὸς καὶ ἄριστερός παρ' ἡμῖν. τρίπος - τροπάριον, ἐρσιόστροφα, ἑτερόστροφα - προσόμοια, ἀπόστιχα, ἀπολελυμένα - ἢ εἰκῆ γέγραπται καὶ ἄνευ μέτρου ἠρισμένον" (ἠφαιστίων) - ἀπολυτίκια ἀνερσιόστιχα - αὐτόρελα καὶ αὐτὰ ἐτι τὰ τριαδικὰ, ἅπερ θεωροῦνται γνησίως χριστιανικά ὑπάρχουσι παρὰ τοις ἀρχαίοις. Ἐντεῦθεν διδασκόμεθα, ὅτι τὸ λεγόμενον ἀπολυτίκιον δὲν ἔλαβε τὸ ὄνομα, διότι νῦν λέγεται ἐν τέλει τοῦ ἑσπερινοῦ, ἀφοῦ εἰς τὰ χειρόγραφα μνηστικὰ τοῦ 11-12 αἰῶνος εἶναι ἐν ἀρχῇ, ἀλλὰ διότι ἔχει ἀπολελυμένον ἢ τοῖς ἴσιν τοῦ μέλους· διὸ ἀνάγκη νά διερωθῆ ἡ κρατοῦσα ἐρηγηεῖα τῆς λέξεως. λέγεται μὲν προσέτι, ἐτι Παπαδικὴ ἐννοεῖται καὶ ἡ μουσικὴ κρηπῆ.)

περί της μετρικής των έκκλησ. ὕμνων ὑπάρχουσα πολλά ἀμφισβητήσεις καὶ διαφωνία ὡς εἶδον ἐγενήθησαν δυνάμεθα νὰ εἰπωμεν, ὅτι εἴληγοι τῶν ποιητῶν ἐμνήθησαν τὸν Νέον συμβιβάζοντες τὸν τόνον πρὸς τὴν προσῳδίαν, καὶ πρὸς τὸν ἐταράσσοντα κόπον ἐφ' ὅσον ἡ προσῳδία ἐξέλιπεν; - Τὰ μέτρα βεβαίως μετὰ τῶν ἐπιγράψεων τῆς τονικῆς ρυθμιστικῆς ἐτηροῦντο, διότι ἐνυσχύνοντο καὶ ὑπερῆσαν παρασημαντικῆς, Ἀλλὰ νῦν δὲν δυνάμεθα ἕκαστον ὕμνον νὰ χωρίσωμεν καὶ κατὰ πόδας, διότι δὲν κατέχοντες πλήρη τὰ παρῳδία. Τοῦ Ἡφαιστίωνος τοῦ Ἐγχειρίδιον τὸ μόνον διασωθέν, δὲν εἶναι καὶ αὐτὸ τῆς πρώτης χειρὸς, ἀλλὰ μετεγενεστέρα ἐπιτομή. Ἐντεθεὶν καὶ αἱ διαφωνίαι ὡς πρὸς τὴν μετρικὴν διαίρεσιν τῶν ἱερῶν ὕμνων. "ἄχορον ὑπ' ὄψιν τὴν μνημονευθεῖσαν (1-2 σ.) πραγμ. ματεῖαν τοῦ κ. Ἰ. Γιαννοῦτσου γυμνασιάρχου ἀνδρὸς μουσολήπτου καὶ τριβωμος περὶ τὴν ἐκκλῆσ. ὕμνων καὶ ὅπως ἐφαρμόζει καὶ οὗτος τὰ ἀρχαῖα μέτρα ἀντιθέτως (σ. 4) ὥστε τὸ αὐτὸ μετρικὸν σχῆμα ἕκαστος διαίρει ἑαυτὸ κατὰ διαφόρους πόδας (σ. 9), τοῦ ἔπερ περαιτέρω συμβαίνει καὶ εἰς τὰς μεταγραφὰς φῶς τῶν βυζαντινῶν μελωδιῶν. Ἀλλὰ συχνὰ προσκίπτει περὶ τὸν ρυθμὸν καὶ κειρῆται ἀνεπίτως νὰ δικαιολογήσῃ τὰς ἀνωμαλίας (σ. 10, 12), τονίζει τὰς συλλ. λαβὰς ἀβασανίστως (σ. 13, 16) ἐνῷ οἱ ὕμνογράφοι, ὅπως ἐν τῇ ψαλμῳδίᾳ δὲν ἐχώριζον ἐν τῷ μέσῳ τὰς λέξεις, εἴτω καὶ ἐν τῇ μετρικῇ δὲν συνέχον τὰ μετρικὰ σχήματα, ἀλλ' ἕκαστος στίχος ἀπετέλει τελείαν ἔννοιαν ἕπερ πρῶτος & παρετήρησεν ὁ ἄγαστροεὶτης Νικόδημος καὶ ἐπειδὴ ἔνιαχος δὲν συμφωνοῦσιν οἱ μετρικὴ πόδες πρὸς τὸν τόνον (σ. 15) εὗρεν ὡς πανάκειαν τὴν μελωδίαν (δηλοῦσθην παράτασιν τῆς φωνῆς κατὰ βούλησιν) καὶ ἔαυτὸ ἐνομάζει "ἁρμονικὸν νόμον" (σ. 5). ἔστις "αἰσθητοποιεῖ συναμα καὶ τὸν λεκτικὸν καὶ τὸν ρυθμικὸν τόνον καὶ περὶ μὴ συμπίπτοντας" καὶ διαίρει μετρικῶς τὸ γνωστὸν τότε πᾶσι ἐξαποσταλῆσαι ῥικονι τότε μαθητῶν συνέλωμεν (σ. 14) ἀλλ' ἡ διαίρεσις αὕτη καταστρέφεται μέλος καὶ τοῦτο διότι τὸν 15σύλλαβον αὐτὸς ἔκαμε δίκωλον (Γλυκύνειον καὶ Ἐρεκρότειον). Τελείαν δὲ μουσικὴν καταστροφὴν ἐπέφερον εἰς τὸ Ἱ. Παρμένους σήμερον - τὸν ὑπερούσιον τίκει (ὡς ἄλλαχος ἀπεδείξαμεν), ὡς πρὸς τοὺς πρώτους ὕμνους τῆς χριστιαν. λατρείας νομίζω, ὅτι δὲν ἦτο ἀνάγκη νὰ ἀναδρόμωμεν εἰς τὴν ὑπερεμακροσπρένην Κυρηναϊκὴν, ὅπου βαυτάτα εἶχε ριζοβολήσῃ ὁ ἑλληνισμὸς διὰ τῶν Καρνεαδῶν καὶ Ἀριστοτέπων καὶ ὡς τελευταίαν ἀναλαμπὴν μὲς ἔδωκε τὸν Συνέσιον. ὅπως ἦτο δυνατόν ἡ ἐκκλῆσία νὰ οἰκειοποιήτῃ τοὺς ὕμνους τοῦ γεγραμμένου εἰς δωρικὴν διάλεκτον ἠκατάληπτον τότε παρὰ τῷ λαῷ; ὁ νεοπλατωνικὸς Πρόκλος ἐκάλεε τὸν φιλόσοφον ἱεροφάντην τῆς ἕλης φύσεως, συνέταξε δὲ καὶ ὕμνους. ὡς τοιοῦτος καὶ ὁ Συνέσιος πρόβη ἐπὶ τὴν ἱερὰν ποίησιν καὶ παρεδέχετο μὲν τριάδα τριφασῆς ἔλαμψε μορφή - ἀλλὰ πλατωνισμῶς, τὸ ἐν, τὸ νοῦν καὶ τὴν ψυχὴν τοῦ κόσμου (Πλωτίνος), ὅπως καὶ τὴν αἰωνιότητα τοῦ κόσμου τὴν ἀνάστασιν τῶν νεκρῶν ἐξηγούμενος ἠλληγορικῶς (ἐπιστ. 87). "ἄθελε νὰ διατηρήσῃ τὸ συναρμότερον "τὰ μὲν οἴκει φιλοσοφῶν, τὰ δὲ ἔξω φιλοσοφῶν) καὶ νὰ μὴ στασιάζῃ πρὸς τὴν γλῶσσαν ἢ γνώμην. Ἐν τῷ ὕμνῳ ἐξέχει ἀρχὴν ἢ χριστιανικὴν θεολογίαν. Ἀλλὰ τὰ φαίνόμενα ἐπὶ φύσεως, δὲ ὧν προσπαθεῖ νὰ μορφώσῃ ὕμνον. συνείδησιν. δὲν αἰσθάνεται μετάνοιαν, ἀλλὰ πόνον, ὅπως ἀπελευθερωθῇ τῶν θεσμῶν τῆς ἕλης διὰ καὶ τὰς ψυχὰς εἰσάγει γυμνάς τοῦ σώματος ἐν τῷ ἔργῳ ἦτο ἐκ τῶν συγχρόνων ἑθνικῶν φιλοσοφῶν, οἵτινες ἐθρησκεύοντο ἀποκρούοντες τοὺς ἀρχαίους ἕμνους.

(βλ. M. V. L. L. L., Tableau de l'eloquence, 1849, σ. 338) Οὗτος ἐκ τῶν ὕμνων ἐν καὶ μεταφράζει ἐξάγει, ὅτι "ἡ φαντασιώδης πᾶσι ἐκ τῶν ἀντικαθίσταται ἀνεπαίσθητος ὑπ. πῖστωσ θετικώτερος ἢ δὲ φαντασία τοῦ ποιητοῦ συγχωνύεται ἐν τέλει μετὰ τοῦ συμβόλου τῆς πῖστωσ... οὐδὲν ἐν τῇ γλῶσσῃ ταῦτα μὴ ἔχον σχέσιν πρὸς τὴν πῖστιν τῆς Νικαίας" (σ. 271). Βεβαίως ἐξ ὕμνων τῶν οὗτος διαφέρει, ἀλλὰ μέλον τοῦτο δὲ ἦτο ἐν χρί...

«ἀπὸ τῆς ἐπιπορευτικῆς ρωμαϊκῆς (ἑλληνιστικῆς) ὀρθοδοξίας...» ὡς νομίζει ὁ Γουά-
της, ὅστις ὡς καθολικὸς τὸ λεγόμενον περὶ τοῦ ἁγ. πνεύματος «κέντρον κέντρον
καὶ πατὴρ» θεωρεῖ σύμφωνον πρὸς τὸ σύμβολον τῆς Νικαίας) ἔθεν ἕτε κατέλα-
σαν οἱ ἐπιδρομαὶ τὴν Κυρήνην καὶ τὰ δεινὰ ἐκεῖνα ἠσθάνετο αὐτὸν μακρὸν
τοῦ θεοῦ (ἐπιστ. 57). Εἰς οὐδὲν λοιπὸν ἐπὶ τοῦ προκειμένου ἀπὸ τῆς ἡμετέρας
ἢ ποιητικῆς καὶ ἀρχαιοπρεπεστάτης παραγωγῆς τοῦ θαυμασίου τούτου ἱεράρχου,
ὅστις τὸν «κῆπον τῆς Ἀφροδίτης» τὴν γόνιμον Κυρηναϊκὴν, ἀπέδειξε καὶ πρῶ-
τον ἑρατεινὴν ἐστῖαν. «Ἐλθωμεν εἰς τὸν Ναζιανζηνὸν θεολόγον, ὅστις ὑπὲρ τοῦ
400 συνέθεσε ποιήματα ἀπόδιιστίχων μέχρι δισχιλιοστίχων ἐν 800 18.000 στί-
χοις. Ἀλλὰ ταῦτα δὲν συνετέθησαν ἐπὶ τῷ ἔρω, γὰρ ὀρθοσκευτικὴν ἀνάγκην ὡς
ραπεύσωσιν... οὐδεὶς τῶν ἀρχαίων μαρτυρεῖ περὶ τούτου—ἀλλὰ παιδευτικὴν ἐκ τῆς
λειμῶνος τῆς ἑλληνικῆς σοφίας, ὡς τοῦτο ἐκφράζει καὶ ὁ βιογράφος αὐτοῦ
(τοῦ Ζ' αἰῶνος) «διττὸς αὐτῇ γέγονεν ὁ σκοπὸς—πρῶτος μὲν, ὥστε τὴν ἄθεσπον
Ἰουλιανὸν τοῦ τυράννου νεκροθεσίαν μεираκιώδη καὶ ἀνίσχυρον ἀκελέγξῃ, κα-
λεύουσαν μὴ μετεῖναι χριστιανὸς τῶν ἑλλήνων παιδείας—δεύτερος δέ, ἐπειδὴ
ἔώρα ὑπερλαϊκὰ ῥάψαντα—παρατίχους—βίβλους—ἐκ—διαφόρων—μέτρων—καὶ τοῦ-
τοις κλέψαντα τοὺς πολλοὺς εἰς τὴν ἀρεσίν... τῆνικαῦτα γράψαι τὰ ἔμμετρα»
(Migne 35, 304). Ἐκφραστικώτερον δὲ τοῦτο εἶρηται ἐν ἀρχῇ: «Χρησάμενος ἠρωι-
κῶς καὶ ἱαμβικοῖς καὶ ἑλεγείοις τριμέτροις καὶ ἑτέροις πολλοῖς, χαρακτηροῖ
τε τραγῳδίας καὶ κωμῳδίας καὶ ἡπάσης συγγραφικῆς ἰδέας—λίγου δεῖν παν εἰ-
δος παιδεύσεως—τοῖς ἰδίῳ λόγοις ἀπετυπώσατο ὑποθέσεις θεοσεβεῖς» (στ. 265).
Ἡ δὲ φέρουσα χαρακτῆρα ἐκκλησιαστικὸν «Ὁ Χριστὸς πάσχων» τραγῳδία εἶναι
ὑποβληματικὸν ἔργον τοῦ ΙΑ'—ΙΒ' αἰῶνος.
Ἐγγύτερον πρὸς τὴν ἀλήθειαν θά ἦτο ἡ ἐκ Συρίας, χώρας ἐν ἣ τὸ πρῶτον
ἠνθῆσεν ὁ χριστιανισμὸς εἰσαγωγὴ τῆς ἐκκλησ. μελοουργίας, ἀφοῦ—καὶ ἐν τοῖς
ἔπειτα χρόνοις ἡ μουσικὴ ἐκελλιεργεῖτο ἐνταῦθα, ὅθεν καὶ ἐν τῷ βουνῷ τοῦ
Ἀύξεντιου (παρὰ τὴν Σμύρνην) μετεφυτεύθη (ἐκκλησ. ἀληθ. ἔτ. 40, σ. 140.)
Κατὰ τὸν Β-Γ' αἰῶνα μ.χ. ἡ «αοδίκεια ἐγέννησε δύο ἐγκρίτους ἑλληνιστῶν—τοῦ-
Ἀπολλινάριου (πατέρα καὶ υἱόν), οἵτινες τοσοῦτον προσέκειντο τῷ ἑλληνι-
σμῷ, ὅστε ἀπέδωκάν ὡς ἀτικίζουσιν διάλεκτον τὴν ἁγίαν Γραφὴν συντάξαντες
καὶ ἱεράν γραμματικὴν. Ἀλλάγνωστότερος εἶναι Ἀπολλινάριος ὁ νεὸς ὁ ἐπί-
σκοπος τῆς πόλεως ὡς ἀιρεστάρχης. Οὗτος καὶ εἰς ἠρωικὸν ἐξάμετρον μετένευ-
κεν τὸ ψαλτήριον καὶ τὴν ἱστορίαν τῆς Π. Διαθήκης, εἰς δράματα δὲ ἐμειῖθη
ὡς ἀρχαίους ποιητὰς. Οὗτος, ὡς φαίνεται, καὶ ἕμους ἐποίησεν, οἵτινες καὶ
ἐψάλλοντο ἐμμέτρως ὑπὸ τῶν ἐπαδῶν του ὡς ὁ Σωζόμενος γράφει ἀποδοκιμῶν
τῶν ἐπ' ἐκκλησίας χρῆσιν αὐτῶν: «καὶ δεσμοῖς ἄλλοιτοῖς τῆς καθ' ἡμᾶς ἐκ-
κλησίας—παρὰ τὰς νενομισμένας ἱεράς—ᾠδᾶς, ἔμμετρά—τίνα μελῦδρια ψάλλοντες
παρ' αὐτοῦ τοῦ Ἀπολλινάριου εὐρημένα. Πρὸς γὰρ τῇ ἄλλῃ παιδεύσει καὶ ποι-
ητικῷ ᾧν καὶ παντοδαπῶν μέτρων εἰδήμων καὶ τοῖς ἐντεθῶν ἡδύμασι τοῖς
πολλοῖς ἐπειθῆν, ἄνδρες τε παρ' ἰσίοις καὶ ἐν ἔργοις καὶ γυναῖκες παρὶ τοῖς
ἰσοῦς τὰ αὐτοῦ μέλη ἐψάλλον». Τῶν ἀπολλινάριων προηγήθησαν δύο ἕτεροι Συ-
ριοὶ—Ἐδεσσηνοὶ ποιηταὶ γνωστικοὶ (Ὀβαλεντινιανοὶ) ΝΙΚ. Σ. 1472) Βασδε-
νης καὶ Ἄρμόνιος ὁ υἱὸς αὐτοῦ (154—222 μ.χ.). Οὗτος πατὴρ ἂν ἐξεπαιδεύθη
ἐν Ἀθήναις τὴν μουσικὴν, «ὅσιν Ἄρμόνιον διὰ τῶν παρ' ἑλλῆσι λόγων ἠρμόνιον
πρῶτον μέτροις καὶ νόμοις μουσικοῖς τὴν πατριὸν φωνὴν ὅ—ἰαγαγεῖν καὶ χοροῖς
παραδοθῆναι καθάπερ καὶ νῦν ψάλλουσιν οἱ Σύριοι, οὐ τότε ἠρμόνιον συγγρά-
μασιν, ἀλλὰ τοῖς μέλεσι χρώμενον» (ἀίν. III, σ. 1089). Ἦλθε καὶ εἰς
νά μνηθῆ τὸν Δαβὶδ καὶ ἐφιλοδόγησε νά κοσμηθῆ τῷ κάλλει αὐτοῦ καὶ ἐπὶ
σεν, ὡσπερ ἐκεῖνος πεντήκοντα καὶ ἑκατὸν ἕμους (βλ. Duval, ἐνδὸς αὐτοῦ σ. 1472).

...ἀλλὰ καὶ οὗτοι δὲν ἐγένοντο εὐ-προσδεκτικὴ παρά-τις ἐκκλησίας φε-αίρεσι-
καί. εἶναι δὲ ἕξιον προσεχῆς, ὅτι ὁ ἑλληνισμὸς διὰ τούτων προσεπάθει νά
ἐπιβληθῆ εἰς τὸν χριστιαν. κόσμον. Τέτε ἐξηγέρθη ὁ ἅγιος Ἐφραίμ ὁ Σύρος
ἰδὼν κηλουμένους τοὺς Σύρους τῇ κάλλει τῶν ὀνομάτων (Ἰσ. ἄσπράτων) καὶ
διὰ τοῦτο προσεδιζήμενος ὁμοίως αὐτῷ (τῷ Ἀρμονίῳ) δοξάζειν, καίπερ ἑλ-
ληνικῆς παιδείας ἄριστος, ἐπέστη τῇ καταλήψει τῶν Ἀρμενίων μέτρων καὶ
πρὸς τὰ μέλη τῶν ἐκείνου γραμμάτων ἑτέρας γραφᾶς συναδοῦσας τοῖς ἐκκλησια-
στικαῖς δόγμασι συνέθηκε. Ἐξ ἐκείνου τε Σύροι κατὰ τὸν νόμον τῆς Ἀρμε-
νίου ἰδοῦν τὰ τοῦ Ἐφραίμ ψάλλουσιν" (Σωζομ. VII, 19, σ. 1477). Ὁ δὲ Θεοδώ-
ρητος Κύρου, ὁ ὀδοπατὴρ αὐτοῦ, γράφει: "καὶ ἐπειδὴ Ἀρμόνιος ὁ Βαρδισάνου
ἰδοὺς τινὰς συνετευῆκει πάλαι καὶ τῇ μέλει ἠδονῆ τὴν εὐσεβίαν κερᾶσας κα-
τεκλήθει τοὺς ἀκούοντας καὶ πρὸς εὐεῦρον ἤγειρε τὴν Ἀρμονίαν τοῦ μέλους
ἐκεῖθεν λαβὼν ὁ Ἐφραίμ ἀνέμιξε τὴν εὐσεβίαν καὶ προσενηύσχε τοῖς ἀκού-
ουσι κηδιστὸν καὶ ἐνησιφῆρον φάρμακον. ταῦτα γὰρ τὰ ἄσματα παιδοτείας τῶν
νικηφόρων μαρτύρων τὰς πανηγύρεις ποιεῖ." (Ἔκκλ. ἰστορ. Δ, 28). Ἐκ τούτων
προκύπτουσι δύο τιναί: ἑστὶ ἡ ἑλληνικὴ-μεσαιωνικὴ διέπρεπε κατὰ τοὺς δύο πρώ-
τους ἀπὸ Χριστοῦ αἰῶνας καὶ ἦτο ἡ μένη ἐν Ἀνατολῇ, ἣτις ἠδύνατο νά σαγη-
γεύσῃ τὰ πλήθη καὶ ἔτι μέχρι τοῦ τρίτου αἰῶνος οἱ χριστιανοὶ δὲν εἶχον
εἰσαγάγει αὐτὴν ἐν τῇ λατρείᾳ, τὸ δὲ σπουδαῖον πῶρισμα, ὅπερ ἐνδιφέρει
ἡμᾶς ἐνταῦθα, εἶναι, ὅτι αὕτη συνεδέετο μετὰ τῶν ἀρχαίων μέτρων ἐν πολλῇ
ἑσπῆ. Αἱ ἑσκητικαὶ ἐπιλήθια τοῦ ἰσίου Ἐφραίμ - καὶ ἔχομεν τὰς γνωστὰς ἐν
νεοελληνικῇ μεταφράσει - εἶχον γραφῆ συριαστί, κατὰ στίχον φε καὶ τὰ "Νι-
σιβιακά ἄσματα" καὶ τὰ "νεκρώσιμα" (Bk. P; Krieger, Die Resenbitten, Sphrasen,
1933, τομ. VIII, σ. 13-81, 144-151). Μέτρα ἐν μὲν ταῖς ἐπιλήθιας εἶναι τὰ ἑπτα-
σύλλαβον εἰς δὲ τοὺς κατὰ στροφᾶς τετραστίχους ὕμνους πεντασύλλαβον καὶ
ἑκτασύλλαβον, ἀλλ' ἐπικρατεῖ τὸ ἑπτασύλλαβον. Ἔθεν καὶ "Ἐφραϊμιον μέτρον"
λέγεται. ἔχομεν δὲ τὴν σπουδαῖαν μαρτυρίαν, ὅτι πολλοὺς τῶν ὕμνων ζῶντος
τοῦ Ἐφραίμ μετέφρασαν μαθηταὶ τοῦ ἑλληνοφραεῖς. Μετὰ τὸν θάνατον (303)
αὐτοῦ 20ετὴ ὁ Ἱερώνυμος ἀνέγνω τὸν περί τοῦ ἁγ. πνεύματος λόγον εἰς στί-
χους ἑλληνικοὺς. Τούτο παρέσχεν ἀφορμὴν ἰδίᾳ εἰς τὸν Marcari νά ἐπεκτείνῃ
τὰς ἐρεῦνας ἐπὶ τῶν χειρογράφων. Ὁ Συλβιος Μερκάτης κατὰ τὸ 1899 ἐλύθη
εἰς κούραν τὴν Ἀσπίτιδα, ἀνεκάλυψε σπουδαίους λόγους τοῦ Ἐφραίμ γεγραμ-
μένους, ἐν συνεχείᾳ, ὅς καταῶρθε νά χωρίσῃ εἰς στίχους. Ἐξέδωκε τὸν 1^{ον}
τόμον ἐν Ρώμῃ τὸ 1915 ὁ. Ephraem i oratione. Δέν εἶδεν τὸν B^o Gassimir Emeream
καὶ τῇ βῆσει τῶν κωδίκων τῆς ἐθν. βιβλ. Παρισίων ἀπεκατέστησεν ἐλόκληρον
τὸ ἐξ 170 στροφῶν κοντάκιον "εἰς τελειωθέντας πατέρας", καταλογόδην οἰα-
σθεὲν, εἰς τὴν ποιητικὴν μορφήν ἔρηθη εἰς ἐκ τῶν παρατηρήσεων τοῦ Marcari
Ephraem lo Syrien, son oeuvre litteraire grecque, τριτοτομ. σ. 120) Ὁ Ἐφραίμ
ἀπεκατέστη ἤδη τὰ μέτρα τῶν ἑραμνητῶν τῶν ἀχρηστούμενων περί τὴν προσέλευ-
σιν τῆς ἑλληνικῆς εὐσεβείας καὶ ἰσοσυλλαβίας τῶν στίχων καὶ ἀπεδεικνύεται
ὅτι εἶναι ἐν τῷ ὁ πρόδρομος ἑσπῆ. Ἡ Grimm, Der Strophenbau in den Gedichten
τοῦ Ἐφραίμ γράφει (σ. 28) "ἐπιλήθια καὶ λαμπρότητα λόγου καὶ πλήθει ἁπλοῦ
τὰς τριακσίαις μυριάδας ἐπὶ ἑσπῆ ἐποίησεν - ἔβαλετο τοὺς παρ' ἑλληνιστῶν εὐ-
δοκιματώτατους συγγραφᾶς. Οὕτω γὰρ τῶν μὲν, εἴ τις πρὸς τὴν Σύρον ἢ ἐτέ-
ρον γλῶτταν μεταβάλει τὰ γράμματα καὶ τὴν καρυκίαν φε εἶπεν ἀφέλιτο
τῶν ἑλληνικῶν γλαμπισμάτων... ἐπὶ δὲ τῶν Ἐφραίμ λόγων οὐκ οὕτως περιόντες
τε γὰρ αὐτοῦ καὶ εἰσέτι νῦν ἡ συνεγράφατο πρὸς ἑλληνίδα φωνὴν ἐρηνηύουσι
καὶ οὐ πολὺ ἐπιδεῖ τῆς ἐν ἡ πέφυκεν ἀρετῆς, ἀλλὰ καὶ ἑλληνῶν ἀναγλωσσικῶν ἐστι
ἐπίσης τῷ Σύρος εἶναι θαυμάζεται" καὶ εἶναι σπουδαῖα ἀτηρῶν ἀναγλωσσικῶν μαρ-

1/1
τουρία. Ηκράσεν άρχομένου τοῦ Ε' αἰώνος, έντεθεν λοιπόν εξηγείται η έπικρά-
τησις έν Βυζαντίω τοῦ έπτασύλλαβου στίχου καταγομένου έκ τοῦ Ἀρχιλόχου,
ὅστις καί παρ' άρχαίοις κυριαρχεῖ μετά τόν δακτ.εξάμετρον. εἶναι ὁ άνακρεό-
τειος, ὅστις ὡς κοινότατος διέμεινεν έν τῇ άρχαίᾳ ποιήσει άμετάβλητος, ἑ-
πτασύλλαβος καί έκτασύλλαβος ἤτοι ίαμβική διποδία ὅτε μέν καταληκτική υ-/
υ-/υ-/υ, ἔτε δέ υ-/υ-/υ-/υ-/ άκατάληκτος, σπανιώτερον ὕπερκατάληκτος ἤτοι εἰς
έννεασύλλαβος.

Ὁ Ἀρχιλόχος έφευρών τέ ίαμβον (έχει τήν γοργότητα της διμετρομένης)
καί έντεινας ίαμβικούς τριμέτρους καί τροχατικούς τετραμέτρους εἰσήγαγεν
εἰς τās έπιδούς καί τά άσυνάρτητα κῶλα καί ἔδωκε τήν λυρικήν ποιήσιν. Τά
δέ άκκμ.έξαιρέτα γεγραμμένα κατά μίμησιν τῶν βρωτικῶν τῶν άνακρέοντος κατά
τούς ἄλεξανδρινούς χρόνους ἦσαν έν πολλῇ τιμῇ κατά τόν έτι καί μετά Χριστόν
τά μέτρα ταῦτα εἶναι τά έπικρατέστερα έν τῇ ιερῇ ὕμνολογίᾳ διά πολλῆς τέχ-
νης διωσφύεγτε καί μετά τήν τοῦτένου κατίσχυσιν. (βλ. τήν τελευταίαν τοῦ
μακ. Πεζοπούλου πραγματείαν: Ποικίλα προσωδιακά μέτρα έν τῇ έκκλησ. ποιήσει
έν ἑπειτ. ἑταιρ. βυζ. σπουδῶν τόν. ΙΖ, 1941 σ.281-298. Ταῦτα δέ άποτελοῦ-
σι στροφάς άνευ άνακυκλουμένων μέτρων καί άντιστήχουσι πρὸς άλλήλους εἰς
εἰκοσι... εἰ εἰρησὶ μετά τῶν τροπαίων τῶν πεποιημένων κατά τόν τον. ρυθμόν.)
Ἀλλά τίνες οἱ πρώτοι χριστιανικοί ὕμνοι; Πολλοί άνακαλύπτουσι τούτους έν
ταῖς έπιστολαῖς τοῦ ἄποστόλου Παύλου, άλλ' αὐτοῖς ἔγραφεν έπιστολάς καί εὐ-
χί προσευχητήρια. κάρνει ἔρωσ λόγον περί ὕμνων καί ᾄδῶν πνευματικῶν " ἑπὶ
καί ὁ Ὁριγένης, ὅστις λέγει ὅτι, οἱ πρώτοι χριστιανοί ἔψαλλον "ὕμνους εὐ-
μένον τόν έν πῶσι λεγόμενον θεόν καί τόν μονογενῆ αὐτοῦ" (κατά Κελεδ. VIII,
67) καί 200ᾶ ἔτη πρὸ αὐτοῦ φίλων ὁ Ἰουδαῖος ἔγραφε περί τῶν κατ' Αἴγυπτον
άσκητῶν ὅτε " εὐ μένον θεωροῦσιν, άλλά καί ποιεῖσιν ᾄσματα καί ὕμνους εἰς
τόν θεόν διά ποιητῶν μέτρων καί μελῶν, ρυθμοῦσ' αεργατέροις άναγκάως χα-
ράσσοντες" (παρ' Εὐσ. έκκλ. Ιστορ. XIII, 13). Οὗτος ὡς έπίσκοπος Καισαρείας
τῆς Παλαιστίνης ὕπερασπίζων τήν χριστιαν. πίστιν κατά τοῦ τετάρτου ἁγρέ-
μωνος χρῆται μαρτυρίαις "ᾄδῶν καί ψαλμῶν, ἔσει ὑπὸ πιστῶν ἄδελφῶν γράφεν-
τες ὑπ' ἄχῆς ὕμνεσαι τόν λόγον τοῦ θεοῦ..." (αὐτ. 28) Τά αὐτά έπιστέλλει καί
ὁ Πλίνιος πρὸς Τραϊανόν. (βλ. περί της έν τῇ άποστ. έποχῇ ιερῆς ψαλμωδίας
ὑπὸ άρχιμ. Πολυκάρπου Ψωριάδου έν έκκλ. ἀληθ. ΙΕ, σ.330, 345). Τριστοι εὐ-
χαριστήριοι ὕμνοι ἄνεπέμπεγτε έν ταῖς λεγόμεναις ἀγάπαις πρὸ της προσευ-
χῆς καί έν τῇ θείᾳ λειτουργίᾳ. καί ἔχομεν τήν έπίσημον μαρτυρίαν τοῦ Τερ-
τυλλιανου: "ὁμοῦ δέ άπονίψωμεν τās χεῖρας καί εἰς κομισθῶσι λαμπάδες, ἕκαστο
ἡμῶν προσημασιεῖται νά ψάλλῃ ὕμνους πρὸς τόν θεόν εἴτε ἄπὸ τῶν γραφῶν,
εἴτε έν αὐτοῖς συνέθεσεν, ἄν τήν πρὸς τοῦτο ἔχη Ικανότητα" (έπολογ. 39η εἰρ.
πρὸ Ιστ. 53η. Ὁ Βαρβουδάκης ὑποστηρίζει ὅτι οἱ πρώτοι χριστιανοί δέν έμελήδου
(Συμβολή εἰς τήν σπουδῆν τῆς παρασημαντικῆς κτλ. τόν. Α, τόμος 1938, άλλά
τοῦτο δέν εἶναι άπολύτως ἔρῶν.) ἦσαν λοιπόν οἱ ὕμνοι ἄπλοῖ, αὐτοσχέδιοι το
γ' αἰῶνος, ἄτεχνα μέν κατά πρώτον, ἔπειτα μετά ρυθμοῦ τελειότερα. Ὁ Κυπρια-
νός γράφει έν τῷ βίῳ τοῦ Καϊσαρίου: "... ὅτι τά πρώτα ᾄσματα ἔχουσι τόν αὐτόν
ρυθμόν ὡς τά πρώτ' ἡ πεζά της κατ. έκκλησίας. Πεζά δέ έννοετ τά άνευ προσω-
διακῶν μέτρων ὡς λέγει καί ὁ Σουίδας περί τοῦ Δαρσκηνοῦ, "τι ἔγραφεν ἰου-
βικούς ἄ εἰκούς καί καταλογάδην" ἤτοι πεζοῖς κανόνας. Ὁ τῆς κρυπτοφέρρης
ἄλβανός μοναχός, Πέτρος Βόργια έκ τῶν λογιστέρων τοῦ ἑλληνορθόμου τοῦτου
κοινοβίου (Α 1940), ἔνεκάλυπεν έν άποστ. ἄποκρύφους πράξεις ἰρηγοόνους
ιερούς ὕμνους, ὅς καί εξέδωτο κατά στροφάς. (Frammenti eucharistici di...
Missa, grottaferrat, 1934) καί πράξει Act. Philippist. Thomae II, 1934

διακρίνει πρώτον ποιήματα ἔχοντα μίαν

η κλειόμενος στρεφός εκ στίχων Ισοσυλλάβων και ερωτόνων, δεύτερον δε ποιήματα ήμισυ μίαν ή περισσότερους στρεφός, ών εκάστη άπεριτίξεται εκ τμημάτων ή κβλων ή τε Ισοσυλλάβων ή τε ερωτόνων και γνωματεύει ότι κασσι σχεδόν ή εκ μαχο. ύμνο κλειόμε στηρίζεται επί κανόνων του δευτέρου είδους. Ο Κωνταλάκης εν τή εν τέρη της θεολογίας άκαπειρώτη νά ανατρέψη τήν δευτέραν κατηγορίαν αλλ' ήν εγκάθη νά καλινωθήρη (σ. 13) ή ας ή θαλασσοποίησε τά ποάγματα. Εύτω μεσσηγεί, "έτι δύνανται πάντες οι στίχοι ήρωτέρων τούτων τήν άσιάντων ν' ήν γνωστέον άνακρεόντειον" (-εολ. 16, σ. 5). Οί άνακρεόντειοι δ' ύμνοι του θαλασσοποιου ώς και τών άλλων ποιημάτων του ήρωτα στίχοι είναι επτασύλλαβοι οι κβαρτατικοί και οκτασύλλαβοι οι άκατάληκτοι, άλλ' ερωτόνια δέν παρατηρείται. Εν τούτοις του Κωνταλάκη ενιαχού και δή εν τέλει του στίχου τηρείται ή όμοιοσύνη. Ο μακ. κωμωδ. εβστρατιάδης άνεκάλυψεν άνακρεοντείους επτασύλλαβους οίχι ερωτονοβντας ύμνος) και εις ιδιόμελα του Δορτακηνού (αύτ. τ. 20-22). άσίνγνστοι είναι οι άνακρεόντειοι συμεών του νέου θεολόγου εις τήν θείαν κατάληξιν, εν οις τηρείται και ή ερωτόνια: "Επί δυπαρων χειλέων από βδευράς καρδίας εκ ψυχής έρωτωμένης δέχαι δέησιν, χριστέ μου. Ομοίως και εν ήμους. κώδικα κ. 196"; "Επί του θεού και μόνου-τρία πρόσωπα δοξάζω" (σ. 63 άλλ' ο Κωνταλάκης (βλ. Κοντάκια κ. Ι κανόνες κτλ. Δέησαι 1990 και ήν έγραψα τά πρόποντα εις τόν τελευταίον τόμον της νέας Σιών.). Η ερώτη νά έφρασηρη από άρχαία ποίητα εις τά Κοντάκια του Ρωμανού και τί πράττει; άφαιρεί εύς τόνους εκάθ' ύπευ εν τή ψαλμωδία είναι ήρωαίτητοι! έπομένως τηρητάζειν τρικώδεις παραφωνίες (πρώτο έπράξε και ο Παζόπουλος εις τόν ειρμόν "Επί της εις φυλακής", άλλά κατέστρεψε τό μέλος). Τέλος ήρωαίτη νά όρελογήση, έτι "ούδέν σχήμα στροφής εκ τών γνωστέων και χρησίμων εν τή λυρική ποιήσει ήν άρχαίων άλλων άντιποδίδεται άπαρράλλaktως εν ταίς έκκλησι. στροφαι." (εολ. 28, σ. 208). Μάντως προς έξήγησιν της συμφύσεως του τόνου και τών έστιν ήκτι έται, ότι ή εύριθεν ποιησις ήτε ούχι ήλωθε ιωνητική μουσική, αλλ' μεσοδική και ότι οι νόμοι της ευρωπικής άνεπτύχησαν εν τή ήδη, εν ή ή τόνου τών λέξεων έσημασούντο και επνίγοντο υπό τών ποικίλων φούγγων ου μέλους εις τήν έκκλησιαστικήν συνέρη τούναντιον ήρωαίτικότης του τόνου και ή Ισοσυλλαβία άντικατέστησε τών άρχαίων τήν μετρικήν ποιήσιν της προσήλτο έρωτονοβνσείσης εις τό μουσικόν μέλος. ήτατε έ τόνος, έ τόνος, έ ποδός καταίος τών της γλώσσης ήρωαίτων, προσέφερον ύψίστην ύπηρεσίαν ήρωαίτην ή προσφέρει μέχρι σήμερον και είναι τό μένον κλειόμενον της άρχαίας προσή λτος και ή συνθετικός κρίκος της άρχαίας και νέας ποιήσεως.

Τούτων ήτως έχόντων ένεκα της σπουδαιότητος του θέματος και έπειδή ύποψάφιος έχεται περως της παραύσεως και συγκεντρει κολλι ήρόδιο διά ήν περιτήρη έρευναν αύτης και εις τούτο έργάζεται κωιπαθη και άντιπροσπεύει ίσως μένος τήν κλειόμε έκείνων τών μουσικολόγων φιλολόγων-έγκριτων ήν άπεροχήν της έισταίβης αύτου και επικαλούμαι τήν εκέρ αύτου έπιείκειαν της λησής.

Ο κορυφός εβλόγιος Κουρίλας.

ΜΟΥΣΙΚΗ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΚΑΙ ΒΥΖΑΝΤΙΝΗ
ΙΑΝ.
4.2

Πλασμονόρ παρὰ τὴν μα ἀφίη, ἀπορροιά το γ οὐρετορ μυστὸς ἐν κλειστοῦς
 σπινθηροῦ γ δὲ γ μυστὸρ ἢ τορ διαγοῖς σπορμῶς (ὀρλιονμυρ κατὰ οὐρλιακῶς
 σκεδὴ ἢ κλειστοῦς κατὰ οὐρλιακῶς) ἀφίη το' καὶ τὸρ σπινθηρορ κλειστοῦς αὐτοῦ
 ὁμοιωτὴ γ κατὰ σπινθηροῦ ἀφίη σπινθηροῦ μῦχοι οὐρλιακῶς ἐν κλειστοῦς ἐν τὸ γ μυστὸρ. Ἐν-
 κλειστοῦς κατὰ τὸρ ἐφίη τὸρ σπινθηροῦ μυστὸ γ οὐρλιακῶς σπορμῶς ἢ τορ. Ἐν
 κλειστοῦς. Ἐν κλειστοῦς ὁμοιωτὸρ τὸρ μυστὸ, ἀφίη σπινθηροῦς ἐν κλειστοῦς σπορμῶς μυστὸ
 χδὲ, τὸρ καὶ τὸρ οὐρλιακῶς ἢ κλειστοῦς (κατὰ τὸρ οὐρλιακῶς μυστὸρ ἢ
 σπινθηροῦ), ὁμοιωτὸ γ δὲ οὐρλιακῶς μυστὸρ (ὁμοιωτὸρ ἢ τὸρ οὐρλιακῶς σπορμῶς)
 ἐν κλειστοῦς σπορμῶς ἀφίη τὸρ οὐρλιακῶς, ὁμοιωτὸρ ἢ κλειστοῦς γ μυστὸρ. Ὁμοιωτὸ-
 μυστὸρ τὸρ οὐρλιακῶς ἢ κλειστοῦς ὁμοιωτὸρ (ὁμοιωτὸρ) ἐν κλειστοῦς μυστὸρ κα-
 τὰ τὸρ, ἀφίη γ σπορμῶς κλειστοῦς ὁμοιωτὸρ ἐν κλειστοῦς ἀφίη τὸρ οὐρλιακῶς ἢ
 σπινθηροῦ οὐρλιακῶς ἀφίη τὸρ οὐρλιακῶς κατὰ τὸρ οὐρλιακῶς σπορμῶς ὁμοιωτὸρ.
 (Engch. Papyri Top. XV, fig. 1786, London 1922) ἔχον τὸ σπινθηροῦ:

... ἢ τὰρ τὰ σπινθηροῦ / μυστὸρ ἀφίη σπορμῶς
 (καὶ) σπορμῶς ἀφίη τὸρ οὐρλιακῶς...

Οἱ παραπομπὰς εἰς τοὺς Α' κεφ. περὶ τῆς πρώτης
ἐν τῇ δυνάμει ἀποφασιστικῆς
ἐπιλογῆς τοῦ Στ. 15
Ν. Κωνσταντινουπόλεως

Ὡς γ.χ. ἡ ἴσως δυνάμις τὰ γινώσκοντες ἀρετῆς ἢ ἐπι-
δυνάμις ἔχει. ὅσα σοὶ ἔδωκεν ἡ φύσις ἡς ἀπολεῖται καὶ
ἀποβλήσῃ μετὰ τὴν ἀναγέννησιν, ἔσται ἐν ταῖς 15 παρα-
γράφοις αὐτῶν γεγραμμέναις Στίχοις ἢ φρασεῖς ἀποβλη-
αὶ ἀποβληταὶ εἶναι ἐπισημασμέναι ἀπολεῖται ἐν ταῖς 15. Δια-
κρίτως, ἡ δὲ ἢ 7 μέρ. ἐν ταῖς βιβλίοις τῶν φρασιῶν ἢ δυνάμεις
: «Καὶ ἐκείνην ἡμέραν ἐλάλησεν δευτ. (ψαλμ. 144, 2).
«Γένοιτο, Κύριε, ἡ ἐξουσία σου. (ψαλμ. 32, 22); «Ὑψώθη ἡ
Κύριε, δίδαξέ με. (ψαλμ. 118, 12). «Κύριε, κατεσθίεν
ἐστὶν ἡ ψυχή μου. (ψαλμ. 89, 5 ἢ 40, 5). «Κύριε, ἀφ᾽ οὐρα κατέ-
βη. (ψαλμ. 142, 9-10). «Ὅτι ἐξουσία σου ἐστὶν ἡ δύναμις
«Παράλιπον ἡ ἐξουσία σου. (ψαλμ. 35, 10-11), ἀφ᾽ οὐρα δὲ ἢ
ἀφ᾽ οὐρα βιβλίου τῶν φρασιῶν, ἡ ἐν τῇ δυνάμει τῆς ἐξουσίας
ἡ δὲ ἢ, Κύριε, ὁ Θεὸς τῶν ἀγγέλων ἡμεῶν δευτ. (ῥοδ. 5)». ἢ.
Καὶ ἀποβλήσῃ μόνον ἡ μετὰ τὴν ἀναγέννησιν, ἡ δὲ
ὅτι ἀναγέννησις τῆς ψυχῆς, ἡ ψυχῆς μενοειμένη τῶν ἐπι-
δυνάμεις, δύνανται τὰ ἐν τῇ φύσει ἀνεργαῖς ἐπισημα-
σα ἅπαντα ἐδῶκα τὰ ἐπισημασμένα ἢ μετὰ τὴν ἀναγέννησιν, ἡ δὲ ἢ ὡς
ποδοχρυσία μετὰ τὴν ἀναγέννησιν ἐπισημασμένα ἐπισημασμένα, ἐπὶ ἢ
μὴ ἐπισημασμένα ἐπισημασμένα μετὰ τὴν ἀναγέννησιν ἐπισημασμένα. ἢ.

Κεφ. 5' Γρω. ὁ Ναζαριθαῖος
 ἔπος. ὕμνος ἐξ ἑθνητικῆς
 ἀποστολικῆς

Σελ. 24.

Ἡ οὐρανία καὶ ἡ γῆ ἀποκρίθη καὶ ἠλάλη ἐν σοφί-
 ματι (ὅτι ἡ ἀκριβὴς ἀρίστη ὄντως ἀεὶ ἀποκρί-
 θησὶ ἐν βίῳ καὶ ἐν ἀποκρίσει καὶ ἀποκρίσει
 ἀπ' ἐσθ, ἡ καὶ ἡ γῆ καὶ ἡ ἀποκρίσει ἀποκρίσει ἐν κα-
 μίντ ἀπ' ἐσθ, εἴτε ἡ ἐσθ:

α' μέγας, ὅμοιοι	6, 6, 4+2 = 18	} 50
β' " " "	6, 4, 4 = 14	
γ' " " "	6, 6, 4+2 = 18	

καὶ ἡ μὲν πρώτη ἐξῆς δόξα δὲ ἀποκρίσει, ἡ δὲ
 τελευτῶν ἐξῆς ἡ δόξα ἀποκρίσει. Ὁὐρανὸς καὶ ἡ γῆ
 ἐκαστὸν ἑαυτῶν δὲ ἀποκρίσει καὶ ἀποκρίσει
 ἀποκρίσει τῶν καλῶν τῶν καλῶν ἀποκρίσει
 ἡ ἀποκρίσει τῶν καλῶν (ὕμνος).

+ Ὁὐρανὸς ἀποκρίσει. ἡ γῆ ἀποκρίσει

WR
 92

αι σμειώσεις αιται γαρδνααι αν
τι του περ. Σελ. 46. Πρωτοειχ εν τω εωθ

(1) Σελ.

Κεφ. 2, ερωτοιοσ. 0 5 ημεροσ.

Ελ. Βουζ. σπουδης

Κρασομιν οαφδευμα αριμ, ονηχοδ η ααρ-
ουαδου μεμυη επισημοσ οαορδεις, η δι και
μεζοτασ ηλη οαηραοισ χρονησ (οκλεισμοσ κα-
τα οαηραμιν οαοδ η τελεσμοσ καλα οαηραμιν)
οαηρημ το ασο ταν οαηραμιν χρονημιν αωτησ οαηρ-
χομιοσ η καλα οαηραμιν ααηροιοτησ εαηρημοσ
εν ηδ εγρη. Εαηροιοσ (καλα ταν εαηροιομιν εαηρ-
οιου) μεμυη εν εαηροιοσ χρονημιν ημεροσ. Οαηρημοσ.
το μεροιομιν εν το ααηρημ, ααηροιομιν εν ηδ εαηρ-
χομιοσ η ααηρημ μεμυη εν, οαηρημοσ εν οαηρημ οαηρημοσ,
εν μεμυη, οαηρημοσ (οαηρημοσ οαηρημοσ εν οαηρημοσ οαηρημοσ
εν οαηρημοσ), οαηρημοσ η εν οαηρημ οαηρημοσ μεμυη
(οαηρημοσ η ααηρημοσ οαηρημοσ) εν μεμυη οαηρη-
μοσ οαηρημοσ οαηρημοσ, εν οαηρημοσ. ημεροσ η καη-
ρημ οαηρημοσ (Β' α. μ. χ.) εν οαηρημοσ κα-
αηρημοσ, ααηρημοσ η οαηρημοσ οαηρημοσ οαηρημοσ εν οαηρημοσ
οαηρημοσ εν οαηρημοσ, εν οαηρημοσ οαηρημοσ η ααηρημοσ
οαηρημοσ οαηρημοσ, εν οαηρημοσ. οαηρημοσ οαηρημοσ οαηρημοσ

πίναξ (Oxyrh. Papyri, XV, 1786; London 1928), ἔχων
ὡς ἔξῃ:

... ου τὰρ ἦν διγάτω
ἦν δ' ἄστρον παλαιόν
(καὶ) ποταμῶν ῥοδῶν παλαιῶν.
ἔγνων δ' ἦν
παλαιὰ χ' ἴδιον χ' ἀγνοῦντος ἡμα,
πᾶσι δ' ἴδιον ἐπιγνωσθέντων
ἀμῖν, ἀμῖν,
κράτος, αἶμα, δόξ' ἐς ἀεὶ
δοῦναι μόνον πάντας ἀμῖν,
ἀμῖν, ἀμῖν.

Πολλοὶ γὰρ ἰσχυροὶ ἢ ὁμοίως τῶν λεγόμενων οὐκ ἔχουσιν
ἀπὸ τῶν ἐπισημοῦν ὅτι τὸ αἶμα αἰσθητὸν αἰσθητῶν,
καὶ αἶμα, ἢ τοῖς τῶν ἰσχυρῶν ἀποδεδειγμένον τῶν παλαιῶν
ἢ τῶν ἴδιον ἢ τῶν ἀγνοῦντος ἡμα, καὶ ἢ ὅτι αἶμα
τὰ παλαιὰ βιβλία μόνον χ' ἴδιον ὁ ἴδιον
• ὡς ἔξῃ, διὰ τὴν αἶμα μόνον μετὰ τῶν παλαιῶν
• μὲν ἀρχαῖοι.

καρ. Η. Συμπράγματα Σεφ. 48.
 in ap xij cui 4 alyca

(1) Σημ. Το αὐτό δὲ ἠδύνην τὰ γυμνά (ἀνάσσει εὐχ-
 δι' ἠνάσσει) ἢ δὲ τοῦ ἑκείνου τὴν κατὰ ἐξου-
 σιαντὴν ὀλίγη ἢ ἢ τὴν δὲ μετὰ ^{καρτερῶν} ἠδύνην
 αὐτὸν ποιοῦμενον τονικῶς ἀπὸ τοῦ ἁγίου ἁποδοξαί-
 μενος τὸ ποιήματος (ἐπιδοξασθεῖς ἢ ἀνασείτω).
 Οἱ γὰρ οὗτοι ἐκ τῆς ἀμελείας τὴν μαθήτην εἶναι οἱ εὐχῆ,
 ὁ δὲ ἄγερον ἀριστα τὰ ἀσκητικὰ (τονικῶς) ὡς δὲ πορ-
 θέων ἄγερον τονικῶς ἢ πορθέων συμπεριτοί:

- 4 ἀρροῦντες ὄφθαλμοί
- 6 ἀ σπῆναι τὴν καρδίαν ὡδὶς
- 9 ὅς ἔστιν ἡ καρδία σαρκῶν
- 18 καὶ τὴν γαίαν πιδυλά
- 21 τοῦ ἀσβεστοῦ ὄφθαλμοῦ
- 24 σοὶ ἢ τὴν καρδίαν καρδίαν
- 30 καὶ τὴν ἑαυτοῦ ἢ τὴν ψυχὴν (καρ-
 τερῶν, ἐπιδοξασθεῖς τὸν γίγνησιν)
- 35 ἀσκητικῶς τὴν ἀσκητικῶς
- 40 ἡδύνη δὲ ἀσκητικῶς ψυχῆ
- 44 ὡς ἐκ τῆς πορθέων

- 48 τοιαυτὰ ἀχραντὰ ζῶσιν
 49 τῷ σὺν καίνοις παρμικῆ
 53 καὶ τὰς θύρωσιν ποιῶν
 55 ἢ παλαιὰ μέγιστον ἀχμῶν...

ὡς καὶ οἱ στίχοι 64-67

χαίρουσ' ἀχραντὰ ὄντα,
 μέγιστον καὶ ἢ παλαιὰ
 τὰν μοι σέμειον οἶν παλαιῶν
 ἀποδοῦναι ψυχᾶς λαοῦν...

Ἦτοι στίχον τῶν ἰσχυρῶν κλέμεν τὸ ποιήματα (στ. 52)
 δύναται τὰ σάδιστοι τῶν καὶ, ἴδω ἢ καὶ διὰ τὴν
 ἰσχυρῶν ρυθμῶν - 30 στίχοι ἕως ἰαμβῶν, ἔλα ὡς
 ἰσχυρῶν.

Σελ. 54.

Κεφ. Η'. Συμπεράσματα
Μουσική έρμηνεία. Το τυχαίο.
περι του Μουσικού, ο συχνοτάτος
ποιητής.

(1) Σημ. Οιδυλλιακά παραδείγματα της ίδιας ψυχής
της εσωτερικής ή ψυχής, αλλά ε' το χρονοσύνθετο
μας έτ' γένε των καιρών (β' α. μ. χ.) θαρρείν ο. ε. έ. Η-
θισι. Έγνος έθ' αλεγομένης (προοίμιον)

αὐτὸ φασκίω πᾶς αἰθέρ,
γῆ ἢ πόντος ἢ ποταί,
αἴθρα, λέμια σιγάκο,
ἦχοι εὐόχου τ' ἠρίδου,
μέγχε γὰρ ἄφ' ἡμῶν βαίτην
βοῖο, ἀνερωτόρα, εὐχαίλα,

Έρθε αὖ δέξυ, ἡς μελομῶν σοδῶν (ἐνηκόντων εἰς πᾶ-
ν ἄλλα ἢ μέλα ἀρροδιαυά ὀροσόντια, ἐκ αὐτῆς μετᾶ-
ρον), καὶ ἐὰν ἴσῃ ἔλαπλα σῆμα, λαυτῶντα ἄφ' ἑἰς ἑἰς
μῆλα σὺν ἄλλοις! τῶν σίχων. Τὸ αὐτὸ ἀποκρίματα ἢ εἰς 3
ἢ 4 εἰς τὰς ἡμετέρας σίχων τῶν ἐν σιγῇ ἢ ἡσυχίᾳ
ἔμνη. εἰς ἡθισι. (Χιονοθυσία πάλιν τῶν), ἴσῃ ἀμύματα
ἀνασυστήσια (ἀνασυστήσια), ἡ

χρόνος ἔθισι ἡμετέρας,

γεννῶν ὑπὸ οὐρανῶν μέγιστος,
ἀθροίσματα ὑπὸ τῆς εὐχῆς.
- Φοιβηίδι ἑρρομένη γύρα -

ὁμοίως ἔρδεισιν ἄνθρωποι τὸ δῶκεν ἡγελο μῦθος.

? Στοιχοποιῶντες εἰ δύο κρηνοὶ εἶχον ἀποκρῖν ἢ τινὲς
σπαρὰς ἢ τὸ κρηνοῦν ἡσυχίαν εἶδος τὸ δῶκεν
εἶδος, καὶ ὁ ἕκαστος μελοῦντος (ἀποκρῖν δῶκεν) ἀντι-
στοιχῶς ἢ ὡς κρηνοὶ εἰς μίαν ἢ μὴ πρὸς τὸ
κρηνοῦν ἢ τὸ καὶ ἕκαστος ὅσα ἀσπασίως εἰς μελοῦντος,
μὴ γὰρ ὁ ἀσπασίως μελοῦντος (ἢ τὸ ὅσα ποδῶν, τῶν ἢ ἡγελο),
ὅσα δὲ ἀσπασίως εἶδος, εἰ τὸ κρηνοῦν ἰδὲν εἰς
τὸ ἀπο σπαρὰς κρηνοῦν, ἢ ὁ κρηνοῦν ἀντιπρὸς μελο-
νοῦ ἢ γοητοῦ τῶν. τῶν δὲ εἶδος ἀσπασίως (ἀσπασίως
τὸ κρηνοῦν τῶν) ἢ τὸ ὅσα τὸ δῶκεν (ἢ. δ. 214)
ἡγελο εἶδος τῶν, οὐ ὁ ἡγελο, πῦδος δ' ἡγελο.

ἀλλὰ δῶκεν τῶν, εἶδος ἢ καὶ τῶν, οὐ ὁ ἀσπασίως
ἢ ἀσπασίως τῶν, ἀσπασίως, μὴ τῶν τῶν ἢ ἡγελο
ἢ ἀσπασίως τῶν, ἀσπασίως τῶν δῶκεν, ἀσπασίως
ἢ ἀσπασίως τῶν, ἀσπασίως, ἀσπασίως τῶν...
ἢ ἀσπασίως τῶν, ἀσπασίως, ἀσπασίως τῶν!

Κεφ. Ι'. Οἱ εὐλαβεῖς
διόχνητοι (περὶ τῆς ἀδ.
μετὰ σφραγίδος ἐπιφράσεως)

Σεφ. 70

1) Σεφ. Εἰς ἀπόδοτον εὐεργων. τῶν ἀντιέμο σαφάλο-
μεν ἐνταῦθα ἢ τοῖς ἐξῆς τοῖα χαρὰ κτηνικῶν χυμῶν,
ἀνίμωτα εἰς τὴν διαφάνη δόσῃ:

Μεσομῆδος (150 μ.Χ.)

Ἐὐφραμίκο σὰς αἰδήρ,
γῆ καὶ οὐρὸς καὶ προμῆ,
οὐρα, λῆμωρα, σιγάτω...

Συρεσίου (400 μ.Χ.)

Χαίρω, ὦ θαυδὸς παρὰ,
χαίρω, ὦ θαυδὸς καρρῶ.
Χαίρω δ' ἄχαρῶς οὐοῖα,
κῆρῶν κῆρῶ ἢ παρῶ...

Ἦν τὸ αἰώνιον (φαντασῶν)

Θεῶτε ἰδωμεν οἰοῖ.
αὐτὸ ἰγεννῶν ὁ χυμῶν.

ἄμωροὺς ἄνωγε γοισός
ἔδα ὀδύει ὁ ἔσθης...

Πᾶς τις, τομῆς, δὲ ἐννοησάντων δὲ χῶρος δὲ οὐρα-
νίου ἢ οἰκονομίας ἀγνῆς ἀπέμβαντος δὲ ἔσθης.

Κεφ. Ι'. Οἱ εὐαγγελιστὴς
δι' ἰσχυρισμοῦ (περὶ τὴν ἀπο-
κάλυψιν τοῦ σφραγιστοῦ)

Συγ. 70

(4) Συγ. Ἐν ἀπόστολοις εὐαγγελιστῶν ἡν ἀντέλεγο σαφῶς
μεν ἐνταῦθα ἢ καὶ ἐξῆς ἕνα χαρὰ κτηρικῶν χωρὶς
ἀνίσταται εἰς τὴν διαφάνη δούλην:

Μεσομύδου (150 μ.Χ.)

Ἐὐχαριστῶ σε ἀδελφε,
τῆ καὶ σοφῆ καὶ προμῆ,
οὐρα, ἔλεος, σιγάτω...

Συνοδίου (400 μ.Χ.)

Χαίρω, ὦ παῖς παρὰ,
χαίρω, ὦ ἀδελφὴ καρπία
χαίρω δ' ἄχαρις σοφία,
καὶ τὴν κίβδη ἢ παλῆ...

Ἦν Ἰ' αὐτῶν (ἴσως)

Θεὸς ἰσχυρὸς, σοφὸς,
σοῦ ἰσχυρὸς ὁ χεῖρ.

Σεφ. 73

πρώτοτατα να είναι
πρωταίαι ουσια

(1)

Σεφ.

Εἶναι οὐρανοποιεῖς, ἄβυσσος ὕδατος, οὐκ ἔστι
 θαλασσίοις μέγιστος ὕψος ἐκτετατά δὲ οὐρανίου
 οὐδ' ὄρου κατωτέρω στεγασθέντα, ὡς εἶναι τὰ εὐχαρι-
 στιαιά γεόμενα ἄερα καὶ αὐτὸ ἀποκρινόμενον ἕρπυδα,
 τὸ ἀποκρινόμενον ὕδατος (ἐπεὶ β' αὐτ. ἢ ἀρχ. 5') θυγα-
 τρισεὶ μετ' ὁμοειδέσσι κατωτέρω τὴν ἕσπερον
 αἶθρα, ὅχι ὄρου ἢ τὴν ἀποκρινόμενον τὸν ὕδατος. ὅθεν ἐπὶ
 τῶν μετ' εἶναι γένεσιν οὐρανοῦ, ἐπ' ὅσον ἢ τὴν ἕσπερον
 εἶναι τὸ ἀποκρινόμενον ἢ μέγιστον ἀποκρινόμενον
 - ἀποκρινόμενον ἀπὸ οὐρανοῦ ἢ ἀποκρινόμενον ἀ-
 ποκρινόμενον - τὸ ἀποκρινόμενον ὕδατος, ἐπ' ἕλεος δὲ να-
 ναυαγῶν, ἢ αὐτῶν, ὅτι ἐκτετατὸς οὐκ ἔστι οἰοῦντι κατὰ
 τὴν ἀποκρινόμενον ὕδατος ἔχουσιν ἀπὸ τῶν ἀποκρινόμενων
 ἀποκρινόμενον τὸ ὕδατος ἢ ἀποκρινόμενον τὸν ὕδατος
 ὕδατος (ἀπὸ τῶν ἀποκρινόμενων τῶν ἀποκρινόμενων) ἢ τὴν ἀποκρινόμε-

ἡμῶν δὲ εἰς τὴν καλοῦσάν τὴν ἐξ ἑστέρας τῶν ἐξ ἑστέρας
 ὁλίγη (θ' - ε' α.) γραμμὴ ὁρίσασθαι ἔωκε δὲ
 τὸ ἀποδοῦν τὴν ὀρθότητα ἢ τὴν δέουσαν τὴν ὀρθότητα τὴν γέφυ-
 ραν ἐκ τῆς ὁλίγης, ἢ τὴν δὲ τὴν ἰσορροπία ἢ τὴν ὁμοιογένεια
 τὴν ὁμοιογένεια ἢ τὴν ὁμοιογένεια. ὅσοι βιβλίαι δὲ δὲ οὐκ ἐ-
 λαινεῖται ἢ ἐπὶ τὴν ὁμοιογένεια ἢ ἐπὶ τὴν ὁμοιογένεια
 ἀπὸ τῆς ὁμοιογένειας ἢ ὁμοιογένειας - εἰς τὴν ὁμοιογένεια
 ἀποδοῦν τὴν ἀπὸ τῆς ὁμοιογένειας ἢ ἀπὸ τῆς ὁμοιογένειας, παραπλά

τοῦ Γεωγραφικοῦ Μητροπολίτου Κορυθίας καὶ κβλ.
Κουρίλα.

Περὶ τῆς ἐπί διδασκαλίας διειρηθῆς τοῦ κ.κ. Κωνσταντοπούλου
π.μ. ἑσχεῖα ἑλληνικῆ μετρικῆ ἐν τῇ ἐκκλησιαστικῇ τῶν Βυζαντινῶν ἑρμηνείᾳ

το

Ὅπως ἐπιγράφῃ ὁ ἀποφῆσιος τὴν διειρηθῆν σκοπὸν ἔθετο νὰ καταδείξῃ τὴν
προέλευσιν τῶν ἑρμηνειῶν ἡς πρὸς τοὺς τύπους καὶ τὰ μετρικὰ σχήματα
ἐκ τῆς ἑσχεῖας ἑλλην. ποιήσεως, ἡς πρὸς τὴν μελωδίαν φαίνεται ἀναβῆλαι νὰ
πραγματευθῆ εἰς τὸ 2^ο μέρος. Πρὸς τοῦτο ὅμως περιορίζεται μόνον εἰς τοὺς 3
κατέρας καὶ ποιητὰς τῆς ἐκκλησιαστικῆς μεθόδου Πατέρων, Γρηγόριον τὸν Μεγανθη
νὸν καὶ τὸν Συνέσιον Πτολεμαῖδος, οὗς θεωρεῖ ὡς πρότυπα τῶν ἑρμηνειῶν.
Εἰς τὰ κανέκαστα ὅμως δὲν βαίνει ἁπλῶς καὶ ἀντιφάσκει ἐν πολλοῖς πρὸς ἑαυ
τὸν κ.κ. ἐν ἑρχῇ (σ. 1-2) ἐνῶ ἀποδέχεται τὴν ὁρθεὴν τοῦ π. Οἰκονόμου γνώμην,
καθ' ἣν ἐκλιποθεῖ τῆς κρησφιδίας ἡ μετρικῆ τῶν ἑρμηνειῶν ὑπερβίβεται κατ' ὁρθεὴν
νῆαν τῶν λέξεων καὶ ἰσοσυλλαβίαν τῶν στίχων, συνιδέει καὶ τῷ Σουΐδῳ, ὅστις ὡ
πρῶτος διέγνω τοῦτο εἰπὼν, ὅτι οἱ ὁρθετικοὶ τοῦ Ἱ. Δαρσσηνοῦ εἶναι κανό
νες ἰαμβικοὶ τε καὶ καταλογέδην καὶ γράφει ὅτι οἱ βυζαντινοὶ δὲν ἀνεγνώρισαν
ὡς ποιητικὰ ἔργα τοὺς ὕμνους, ἀλλ' ὡς μελικὰ σχήματα ἐν τούτοις θεωρεῖ σφα
λαρόνους τὸν τε Σουΐδαν καὶ Οἰκονόμον, διότι δῆθεν δὲν κατενόησαν τὸν κανὸ
να τοῦ γραμματικοῦ μεθόδου, ὅστις ἦτο ἄρα καὶ ἑρμηνεύτης, ἀλλὰ καὶ αὐτὸς
ὁμιλεῖ περὶ μέλους, βαίνοντος κατὰ τὸν τόνον καὶ τὰς συλλαβὰς καὶ οὐχὶ κατὰ
τὰ τὸν χρόνον (σ. 3), ὅπερ ἐκανόνιζεν δειρρὸς. Κατὰ ταῦτα οἱ ἑρμηνεύται, ἀλλὰ
καὶ ἐννοοῦν τοὺς μετέωρους, δὲν ἐκείνου στίχους πρὸς ἐπαγγελίαν, ἢν ἐκείνου
καταλογίην, ἀλλὰ μελικὰ ἢ ἑρμηνειῶν πρὸς ψαλμωδίαν καὶ τὰς στροφὰς ἐκανόνιζεν
οὐχὶ ὁ στιχοιργικὸς, ἀλλ' ὁ μελωδικὸς ρυθμὸς (σ. 69). Ὅτι ποιῶσι νῦν καὶ οἱ
ἑρμηνεύται ἁγιογραφίαι εἰς τὰ ἰδιόμοια καὶ ἀσπαστικά. Παράδειγμα κλασ
σικὸν ἔχομεν ἐν τῷ τῶν κερουβικῶν ὕμνων, ὅστις ἄδεται καθ' ἄλλους τοὺς ἤχους
καὶ τὰς κλίμακας μελωδικὰς τῶν ρουσοιργῶν συνθέσεις καὶ τεχνοτροπίας (βλ. Ἱ
Γιαννοῦτσου, Περὶ ἐλευθέρου ρυθμοῦ ἐν τῇ ἐκκλ. βυζ. μουσικῇ, Ἀθῆναι 1920, σ.
11) Ἡ ἰδέα τοῦ ποιήματος εἶναι ὁμογενείας, ὅτε, ἔνα μὴ παραφωτισθῶσιν οἱ ἑρ
μηνεύται, εἰσῆχθη ἡ στίξις τῶν μελικῶν κώλων, ὅπερ ὅμως δὲν ἐπεκράτη
σε· διὰ καὶ νῦν οἱ κανόνες ἐκείδονται καταλογέδην. Ἐν τέλει τοῦ κεφαλαίου
ὁ ὁμοφ. ὁ δὲν ἀποκλείει καὶ τὸ ἐνδεχόμενον τῆς ἐκ τῶν συγγεν. πηγῶν ἐντλή
σεως μελικῶν προτύπων σ. 7, καὶ εἰς σημείωσιν δέχεται ὡς ἐπιβῆλαι νὰ
δεχόμενος, ὅτι ὁ τενικός ρυθμὸς πολλοὺς προήλθεν ἐκ τῆς ἑβραϊκῆς ψαλμωδί
ας καὶ ὅπως ἐν ἑρχῇ γράφει, ὅτι οὗτος ὁμοφ. ἀποφύετο βλάστημα καὶ ἰδιο
φυῆς ἐκδήλωσης τῆς ἑλληνικῆς διανοίας (σ. 2) καὶ πάλιν ἐν σ. 11 Ἐπεὶ μεταφ
τάσεως ἐκ τῆς γῆς δὲν δύναται. νὰ γίνῃ σοβαρὸς λόγος.

Ἐπιτομὴν κριτικῆς δια τῶν κειμένων γὰρ διαδ. ἀδελφ.
ἑρμηνειῶν ἀντιγράφων ἐν τῇ Κουρείλῃ ἐν τῇ

ὄντι ὅθεν εἶχε τὴν θέσιν τὸ Γ' κεφ. ὅτι τὸ σύστημα τῆς τονικῆς ποιήσεως εἶναι τὸ "εὐφραϊμεῖον" ἦτοι δὲν προῆλθεν ἐκ Συρίας, ἀλλ' ἑλληνικὸν ἐκ τοῦ Ἀρχιεπισκόπου καὶ παρεπέμπετο ἕως εἰς τὸν Ἑρμ. Μαντελάκη. Ἀγνοεῖ ὅμως ὅτι πρῶτος κατεπέλεψε τὴν ξενικὴν καταγωγὴν ὁ Σεμιτέλος κ' ἰσχυρῶς τὸ ἀπέμαρτυρον ἐξήγηται σ. 12.

Ὁν τῷ Β' κεφ. ἀναλύει ἐξηγεῖται πῶς ἡ Ἀρχαία ποιησις ἐξελίχθη εἰς τονικὴν, ἕνεκα τῆς ἀσφαλείας τῆς προσοδίας καὶ τῆς ἐξάρσεως τοῦ δυναμικοῦ τόνου. Ἀλλὰ τὸ θέμα τοῦτο δὲν εἶναι νέον, ἀπὸ τοῦ Οἰκονόμου καὶ ἐξῆς πλεῖστοι ὄσοι ἐπεγράψαντο. Τὸ ἐκ τῆς γλώσσης παραδείγμα εἶναι κ. ἄλλως προσηροσθενεῖντα ὄντα (σ. 10).

Τὸ Γ' κεφ. εἶναι ὡς εἰσαγωγή εἰς τὸ δ' (σ. 14) ἐν ᾧ ἐξετάζεται "τὸ ποιητικὸν ἔργον τῶν προσώπων ἰδίως ἐκείνων, ὅσοι διὰ τοὺς κύρους τῶν ἡδύναντο ν' ἀσκήσασιν ῥοπήν πρὸς τὴν αὐτὴν κατεύθυνσιν" καὶ εἶναι τὰ πρόσωπα ταῦτα οἱ, τρεῖς εἰρημέναι πατέρες. εἶναι δὲ τὸ κεφάλαιον τοῦτο τὸ σπουδαιότερον ἦτοι τὸ κέντρον τῆς πραγματείας, ὡς πολλάκις ὁ υποψ. τονίζει. Ἀλλ' ἐπὶ τοῦ θέματος τοῦτου συνετάχθη εἰδικὴ πραγματεία, ἣν δὲν ἦτο δυνατόν νὰ ἄγοιεν ὁ κ. Κωσταντόπουλος, ὑπὸ τοῦ πατρ. Παρ. Παναγίας δημοσιευθεῖσα τῷ 1874 ὑπὸ τῷ ἐν ἑκπ. ἐλλ. φιλόσ. συλλόγῳ, τέρ. Η, σ. 174 ἔ. ὅστις ἀποφαινεται: "οἱ βυζαντινοὶ μελοδοχοὶ ἐμυμήθησαν ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ τόνου, τὰ ποικιλώτατα καὶ πολυσχημέτα εἶδη τῶν Ἀρχαίων μέτρων" (σ. 177). Οὗτος καὶ ἄλλοτε ἔγραψε περὶ τῶν βυζ. μέτρων καὶ ἐν συνεργασίᾳ μετὰ τοῦ γνωστοῦ Θεοφ. ἐξέδοντο τὴν φωνητικὴν ἑλλην. "Anthologia" (Μετρίαι 1871). Σεμιτέλος δὲ καὶ Παρ. Παναγίας, δὲ μυστηριώδεις ἠπειροῦται, ἐξήγησαν τὸ θέμα τοῦτο καὶ ἐξήνεγκεν τὴν εἰσαγωγὴν ἰδέως περὶ τῆς ἑλλην. καταγωγῆς τῆς ἱερῆς ποιήσεως. Πάντες οἱ ἀπὸ τούτου ἀντιγράφουσιν αὐτοὺς. Ἐποιοὶ, δὲ τὸ ὑποψ. ὅν ἐκτίμησεν ὑπὸ τῆς ἀποθετικῆς ἐν τῇ ἀρχ. τοῦ Γένους σχολῆς ὡς ἔθνικόν καὶ θρησκευτικὸν ἄνδρα, ὅν ἔβλεπε, ὅτε "μετὰ τῇ ὑπεροχῇ (τῷ 1843) τῆς διατριβῆς ὑπέδειξε ὑπὸ τὴν πραγματείαν τοῦ Παρ. Παναγίας. κένον ἐν σ. 85 γράφει, ὅτι ὁ Παρ. Παναγίας μετὰ τοῦ Θεοφ. εἶχεν πληρέστατα ἐμπερὸν δίκαιον, ὅταν ἔλεγε, ὅτι ὁ Γρηγόριος πρὸς νὰ θεωρηθῆ ὡς ὁ σημασιφόρος (significor) καὶ εἶναι ὁ πρόδρομος τῶν μετέπειτα βυζαντινῶν ποιητῶν" (ἄνευ παραπομπῆς) καὶ ἐγὼ ἐπιπροσθήσει, ὅτι ἔκρινεν ἰσχυρότερον λέγοντες ὅτι "ἐν πλήρει ἐπιγνώσει" αὐτοὺς μετέστρεψε τὴν προσοδὴν τῶν Ἀρχαίων εἰς τονικὴν, ἣ ὁ υποψ. γράφει, ὅτι "ἡμελήτως καὶ μετὰ μετριοφρονῆς ἐξ ἰσχυρῆς ἐπιδρώσεως" τοῦ ἄλλοτε κλίνει εἰς μυστικισμὸν ὁ ἰ. κ. τ. ν. τ. ἀποκρινόμενος σχεδόν.

Ἀλλ' ἐπισκοπήσωμεν τὰ ποιήματα τῆς τριάδος τῶν πατέρων, ἕάν ἡδύναντο νὰ ἀπετελέσωσι τὴν βύσιν τῆς νέας χριστ. ἐκκλησι. ποιήσεως. καὶ πρὸς τοῦτο ἔδει πρὸ πάντων ν' ἐνήκωσιν εἰς τὸν λειτουργ. κύκλον, νὰ εἶναι δημοφιλῆ καὶ ῥοκούντως διαδεδομένα καὶ πρὸ πάντων ὑπὸ ἐρεθίζου ἐκκλησιαστικῆς ἀπόψεως ἡμελήτου κύρους. Ἀλλὰ τοιούτας ιδιότητας, ἕάν ἐν γέρει ἔτι μὴ εἶναι νῦν ἔτι, τ' ἐν οὐδ' ἄλλω δὲν ἦτο δυνατόν νὰ κέκτανται ὁμοιωμάτων, ὅσοι τ' κείμεθα. ἕως ἄρτι, τινῶν τοῦ Γρηγορίου, ἀμείβεται ὁ υποψ. ἐν τῇ ἀποθ.

Ἀνθολογίας, ὥπως καὶ τὰς μετρικὰς μορφὰς περὶ ἧς ἐρπεύτως ἔχει καὶ ἰδιωξέν-
τως ἀσχελεῖται, διὰ καὶ δὲν θὰ ἐξετάσωμεν τὴν μετρικὴν ταύτων κατασκευὴν,
διότι τυγχάνει αὕτη εὖσα καὶ ἐκτός τοῦ θέματος, ὑπερ κρίνομεν ἐν ταύτῃ καὶ
κένον παρεπιπτόντως θὰ ἀναφέρωμεν περὶ μέτρων).

-Τοῦ μεθοδίου ἢ ὕμνος εὐρίσκεται εἰς τὸ "Συμπόσιον τῶν δέκα παρθένων" ὡς
ἐπιθεὸς κατὰ τὴν ἔξοδον. (Τὸ ἔργον τοῦτο δὲν φαίνεται νὰ ἦτο εὐρέως διαδεδομέ-
νον· οἷο καὶ δὲξ διεσώθη πλήρως (βλ. g Bonwetsch, Methodius von Olympos
Tomp. 1-11, Μειψία 1891-1917, τὸ Συμπόσιον εἰς τὸ II τέρ. σ. 1-111 καὶ ὁ ὕμνος
131-141) ὑπετελεῖται ἐξ 24 στροφῶν· τὸ μέτρον ἀνακρεόντειον κατ' ἰαμβικὴν
ἐπταποδίας καὶ ἑκταποδίας, ὡς κακῶς λέγει ὁ ὑποψ. (σ. 16 ὕ ἐκλαμβάνων τὰς
συναλλάξας ὡς πόδας ἢ μᾶλλον ἐκ δύο ἀνακρεοντείων στίχων ἰαμβικῶν δὲ τῶν
τοῦ ἑνὸς συλλαβῆν καὶ τοῦ ἑτέρου ἑπτασφάβου, (ἀκατάληκτον καὶ καταληκτικόν),
ἀλλὰ χρησιμεποιοῦνται καὶ ἄλλα μέτρα· εἶναι δὲ ἐντεταμένοι οἱ στίχοι κυρίως
προσῳδικῶς, ἀλλὰ καὶ τονικῶς, ὅσπερ ἐν τῇ μεθοδίῳ, πατρὶ τοῦ Β' αἰῶνος, ἔχου-
μεν ἐπίδρασιν τοῦ βυθρικοῦ τόνου καὶ πλέον τοῦ ἑνὸς τρίτου τῶν στίχων ποδίζ-
ζονται καὶ τονικῶς (σ. 18). Τοιοῦτον ρικτόν προσῳδικόν καὶ τονικόν ἀναφέρει
ὁ συγγ. καὶ τοῦ κλήμεντος Ἀλεξανδρείας, ὃν οὐκ ἔρθως ἀπεκαλεῖ "μέγα ποτέρα τῆ
τῆς ἐκκλησίας" (σ. 15), ὥπως καὶ τὸν Συνέσιον· εἶναι ἀρπότεροι ἐκκλησ. συγγρ-
φεῖς ὅσπερ καὶ ἀπὸ τοῦ Β' αἰῶνος μ.Χ. κυκλοφορεῖ ἡ τονικὴ ρυθμοποιία. Ἄλλα οἱ
ὕμνοι οὗτοι δὲν ἀνήκουσιν εἰς τὸν περίβολον τῆς ἐκκλησίας, ἐγένοντο πρὸς
ἰδιωτικὴν χρῆσιν, ὥπερ παρατηρεῖται εἰς πληθύνον μετὰ τὴν ἄλυσιν τῆς
ἐκτ/πλέως ἰσχυρότερον ἀπὸ τῶν χρόνων τῶν Κορνηθῶν (Ἰωάννης Εὐχαρίτων, ὅν φησὶ
Ἡσαχίπρδρος κ." 1· εἶναι δὲ περίεργον, ὅτι τὸ ἔργον αὐτὸ ἐξήκουσιν σχε-
δὸν μόνον κατὰ τοὺς πρώτους χρόνους οἱ αἰρετικοί. "Σήμερον δὲ τὸ Συμπόσιον
δικαιῶς ἐξεμελιζέται ἐκ τῶν γνησίων ἔργων τοῦ ἁγίου μεθοδίου. (βλ. Bonwetsch
σ. 111X). καὶ ὁ κριτικώτατος Φώτιος ἔγραψεν: "Οὗτος ἢ διάλογος... πρὸς πολὺ
ἔτι νενονευμένος· εὐρήσεις γὰρ ἐν αὐτῷ παρεμπερλημένες καὶ ἀρειανῶς δοξολο-
γίας καὶ ἑτέρας κακοδοξούτων μυσελογημάτων" κυριβιβλος 237, σ. 308. Ἀλλὰ δὲν
εἶναι τοῦ κλήμεντος καὶ μεθοδίου τὰ μόνον παλαιὰ στιχοουργήματα μαρτυροῦντα
τὴν βαυρικήν τοῦ προσῳδικοῦ μέτρου ὑπεχώρησιν, ἔχομεν σήμερον ἄλλοις ἀνα-
κλύσεις στίχων ἀρχαιτέρων τοῦ Β' αἰῶνος, ὅθεν ἀληθεύει ἡ γνώμη τοῦ μακ. Λ.
Ζηκὴ περὶ τῆς μεταβολῆς τοῦ τόνου ἀπὸ μουσικοῦ εἰς ἐντατικόν καὶ τῆς ἀπὸ
τῶν κρήτων-χριστιανῶν ἀποδοχῆς τῆς μετρικῆς ταύτης μεταρρυθμίσεως· οἱ ἄντι-
ρήσεις τοῦ κ. κωνσταντινουπόλεως πρέπει νὰ ῥοθῶσιν ὡς δικανικὴ μᾶλλον ἢ σαφει-
α (σ. 19). ὥπως εἶναι καὶ τὸ ὅτι, ἐάν δὲν ἠνεκαλύπτοντο οἱ τόνοι οὐ ἐπαύετο
ἡ προσῳδικὴ τῶν συλλαβῶν νόστος καὶ ἄλλοις...

4. Ἐξαίρεσιν παρὰ τὸν Χριστόφορον Μυτιληναῖον. Οὕτως τὸ ἔμμετρον μιστρολόγιον
ἐντεταμένον εἰς τριστίχον δι' ἑκ τῶν ἑκτῶν ἐπιγράμματα (δύο ἰαμβοὶ μετ' ἑνὸς
ἡμισυαίσιον) εὐρίσκειται ἐν τοῖς ἐπιγράμ. 115.
5) Ὁ μακάριος ΝΥΣΣΕΝΟΣ γράφει περὶ τῶν ἰαμβῶν τοῦ ἀπολλωνίου "καὶ τῶν ἰ-
αμβοῦν ἑκ τῶν τῆς κων' ἡρῆς ἐκκλησίας πρὸς τὰς νενονευμένους ἰαμβοὺς ἡμῶν
ἐμμετροῦ τινος καὶ οἱ ἡμιαίσιοντες παρ' αὐτοῦ τοῦ ἀπολλωνίου εὐρήσονται..."
6) Ὁ δὲ ἑρμ. Ζήνωνος περὶ τοῦ ἐντατικοῦ βυθρικοῦ, ἰαμβοῦ τῆς συλλαβῆς
ὁδὸς λέγει: "ἀποτίθειν ὕμνος καὶ ἐμελιζοῦσιν αὐτοῦ, ἀποτίθειν ἑνὸς ἐρ-
πέτους καὶ σήμερον ὡς στίχους κατὰ πόδας βυθρικοῦ καὶ κατὰ τόνον, εἰς
ταῦς ἰαμβοὺς ἀνατίθειν περὶ τὸ βυθρικόν καὶ ἄλλοις ἄλλοις..."

χιωτ. ρυθμοποιίαν·έάν τινες τῶν στίχων παρουσιάσωσιν ἀνωμαλίαν, τοῦτο ὀφεί-
λει εἰς τοὺς ἀντιγραφεῖς καὶ πάνυ εὐχερῶς διορθοῦνται διὰ τῆς τῶν λέξεων
μεταθέσεως. Ὁ ὕμνος ἀποκρούει τοῦτο, (σ.23) ἔπειτα διορθοῦται ὁ ἴδιος (σ.29)
καὶ δὲν ἄρκεῖται εἰς τοὺς ἐν τῇ Ἀνωμοσίᾳ, ἀλλὰ λαμβάνει καὶ πολλοὺς ἄλλους
ἐκ τῶν ποιημάτων τοῦ συγγραφέως πρὸς ἀπόδειξιν, οἱ δὲν ἐνταῖνοντι τὴν ἑλληνι-
κῆν, ἀλλὰ τινες δὲν ὑπάγονται οὔτε εἰς τὴν ἀρχαίαν οὔτε εἰς τὴν νέαν μετρικὴν
τοῦτο πρῶτον διέγνωσαν ὅτε Σεριτέλος καὶ ὁ Christ. "Ἐχομεν λοιπὸν εὐσεβῆ
μετρικῶν ρυθμῶν ἐνὶ καὶ τῷ αὐτῷ ποιήματι. π.χ. τοῦ ὕμνου εἰς τὸν ἑλληνικόν
ἐκ τῶν 51 στίχων μόνον εἰ 23 εἶναι ἀνακρέντεροι τονικοί οἱ λοιποὶ ἀνακρότη-
ται ἰωνικοί (ἰκτασύλλαβοι) ἀπ' ἑλάσσονος προσωδιακῆς πεποιημένοι· ἀλλὰ καὶ
οὔτε παρουσιάζουσι τὴν αὐτὴν ἀνωμαλίαν, ὥστε πέραν τοῦ ἰκτασυλλάβου "τίποτε
ἄλλο σχεδὸν νὰ ἔχωσι τὸ κοινόν" (σ.26). Τὸ αὐτὸ συμβαίνει καὶ εἰς ἄλλα τοῦ
αὐτοῦ ποιήματα, εἰς τὸ "εἰς καθένον παραινενικόν" (σ.27-30) καὶ "εἰς τὴν
ἐαυτοῦ ψυχὴν" (σ.30-34)· ἐκ τῶν ἐν αὐτοῖς 181 στίχων οἱ ἡμίσεις εἶναι τονικοί
καὶ οἱ ἄλλοι ἡμίσεις προσωδιακοί.

εἰς τὸ 2' κεφ. (σ. 35ε) ὁ λόγος περὶ τοῦ συνεσίου "τοῦ πινδαρίζοντος ποιη-
τοῦ τῆς ἑλλην. ἐκκλησίας". Ὅσα καὶ ἂν εἴπη τις περὶ τοῦ δαιμονίου τούτου
'πιακίου, ὅστις ἦν ἡ τελευταία ἀναληψὴ τοῦ δυοντος ἐν τῇ Ἀνατολῇ ἑλληνι-
σμοῦ εἶναι ἐλίγη. Ἦτο πράγματι φύσις θρησκευτικῆ, ἱεροῦστος πρὶν ἔτι λάβῃ
τὸ ῥάπτισμα, ὅς φαίνεται ἐν τῷ πρὸς Ἀρκάδιον τὸν βασιλέα λόγῳ, ἔπειτα διαρκῶς
διαλέγεται περὶ θεοῦ καὶ προνοίας, ἀλλ' εἶχεν ἠπορροφηθῆ ὑπὲρ τῆς ἀνατολικῆς
θεοσοφίας καὶ μυστικισμοῦ, πρὸς δὲ καὶ ὑπὲρ τῆς νεοπλατωνικῆς φιλοσοφίας
εἰς τοιοῦτον βαθμὸν, ὥστε ὁ χριστιανισμὸς μόνον ἐπιπολεῖως ἐπέδραμεν ἐπὶ τοῦ
ἐθνικοῦ πνεύματος, οὗ ὅς οὐδεὶς ἄλλος ἐνεφορεῖτο· κατὰ τὸν ἱστορικὸν εὐόγητον
κατ' ὄψιν ἐπέισθη τρέπον νό πιστεύσῃ εἰς ἀνάστασιν νεκρῶν (ἐκδ. Ὁσωνίου σ. 17)
κατὰ τὸν τελευταῖον περὶ αὐτοῦ γράψαντα Ἰω. Σουκλίδην "ὁ εὐσεβὴς εὐσεβὴς
ἢ παρὰ τὰς ὑφισταμένους ἀναλογίαις χωρίζουσα τὸν χριστιανισμὸν καὶ τὴν οὐλο-
φίαν τοῦ Πλάτωνος διέφυγεν· οὐτέν τέλεον. χριστιανὸς τὴν καὶ δὴν, παρὰ τὴν
πλατωνικὴν τὸ πνεῦμα" (Ἐκκλησ. φῆρες, Ἐλεξάνδρεια, τομ. κβ', 1925, σ. 33)
'Ὅσῳκις πειρᾶται νὰ θεολογήσῃ ἐμειλίζει τὸν Πλάτωνα. "ὁ θεὸς ἠρῶναι φῆς καὶ
λόγος ἐστὶ... ὁ ταρᾶτων τὸ λογίζεμενον, οὐδὲν προσήκει ἔστι ἄνεσις (γρ. ἀν-
σις) πρῆπουσα θεῶ καὶ ἔστιν ἄνεσις πρέπουσα δαίμοσιν· ἀγαλλίσθη τῷ κυρίῳ ἐν
φῆς" (Δοφίδ) εἰς ψαλμοῦς σ. 130 (ἐκδ. Πεταβίου). Ἐγράψε 10 ὕμνους, (ὁ τελευ-
ταῖος θεμερεῖται νόθος ὑπὸ τοῦ Wilkowitz) ἐν οἷς ἡ ποιητικὴ ἔξαρσις,
εἰς ἠτῶνμαγικῶν ἐπιπέδων, συναιλλᾶται πρὸς τὸ ὕψος καὶ τὴν σεμνότητα τῆς ἀρι-
κῆς ἀμιλλῆς. ἡ ἑγία τριὰς τοῦ II ὕμνου συγγενεῦει πρὸς τὴν τριὰδα τῶν ὑπε-
στίσεων τοῦ Πλάτωνος. (IV, σ. 117, σ. 337) πλατωνικῶς δὲ παρίσταται καὶ ὁ
θεὸς ὅς τὸ ἀπόλυτον ἔν, ὅς ἡ ὑπερκειμένη τῶν ἀνθρώπων θέσεων μόνος ἐν ἐλθῆ ἢ τίς
'αντιθέσει περιέχουσα. οὕτω διαρκῶς συγγέει τὸς χριστιαν. πεποιθήσεις του
πρὸς τὰς ἐθνικὰς παραδόσεις. Ἐν τῷ III ἀναφερόμενος εἰς τὴν μετάβιτίν του
εἰς ἁ/πῶν γράφει "ὡ ἢ μοι κενέδν- ἰδὸν ἰντόσσι- ἰκέτευσσ θεοῦς· ὁμοσῆρας
ἔσσι- γόνιρον οἰήκῃς- κατέχευσι πέδον" (στίχ. 158, σ. 338). (Ἄλλ' εἶναι βέ-
βαιον, ὅτι τοῦτον τὸν ὕμνον, ἔν ἀφιερῶται πρὸς τὸν ἥλιον, ἐπισημασθε ὅς ἐ-
θνικὸς ἐν ἁ/πῶν πρεσβεῦσιν· ἰμελῶς ὅς ἐθνικὸς ἔτεχνον ὕργησεν κ ἰ ἐτέ, ὅς ἐ-

εἰς τὴν εὐσίαν καὶ εἰς ἴσιν, φαίνεται καὶ τὸν εἰς κούραν (πλ. περί τούτου περὶ πικυλοῦ ἐν ἑπιτηρ. ἐτ ρυζ. σπυροῦν τερ. ΙΔ; σ.348, 349, 364, 367). Τὸν ὕμνον εἰς τὴν εὐσίαν ἔπειτα μετερβύθησαν εἰς χριστιανικόν, ὡπως τὸν Ιν, ὅπου ἐκ τῆς ἀρχῆς φαίνεται, ὅτι ἀναφέρεται εἰς τὸν παῖσνα (= Ἀπόλλωνα) σ.334) ἡλλαχού τὸν θεόν λέγει "ταρτίαν θεοῦ" (Ιν, στίχ. 121, σ.338) "ταρτίε κέλευσε θεοῦ" (πλ, σ.348), ἄγειτε μελάνα-πειρήν νυχίων θεῶν" (ΙΧ στ. 36, σ. 348) ἀποδεχόμενος τὸ περί προτύπου τῶν ψυχῶν δόγμα τοῦ Πλάτωνος γράφει περί θεοῦ "ψυχῶν ψυχῶν-φύσις εἰ φύσιων" (Ιν, στ. 332, σ. 339). Τὸν θεόν ἐνομάζει αἰώνι νεοπλατωνικῶς "σύ δ' ἄναξ, αἰώνιος αἰών (ΙΙ, στ. 67, σ. 317), πρβλ. ΙΧ, τελ. σ. 348 ἕπερ εἶχον ἄσπισθῆ καὶ γὰρ οἱ Γνωστικοί (Θυαλεντίνος). Μέν ἀποκνεῖ ὁ ἀφροδισχος συνάσεις νά συμφορῆ ἐν τῶις ὕμνοις του οὐ μόνον τῶν Γνωστικῶν, ἀλλὰ καὶ τῶν ἄλλων αἰρετικῶν κακοδοξίας ἀντιγράφου μάλιστα. Ἐν τῷ ΙΙ ὕμνω π.χ. ἔχει τὴν περίκοπὴν: "σύ πατήρ, σύ δ' ἔσσύ μήτηρ- σύ δέ ἄρρην, σύ δέ ἠήλος- σύ δέ φωνή, σύ δέ σιγά- φύσως φύσις γεννώσα" (στ. 63, σ. 317). Αὕτη πολλήν ἀκριβότητα ἔχει πρὸς τὸν ὕμνον τῶν Νασσηγιῶν (Ὀφιτῶν), ἔν διέσπασεν ἡ εἰλίαν (ν, β, σ. 95): "ἀπὸ σοῦ πατήρ καὶ διὰ σέ μήτηρ, αἰώνων γονεῖς, πολλὰ εὐρανοῦ, πελυῶμε ἕν ὄρωπε". Τούτων οὕτως ἐχόντων πῶς ἠδύνατο οἱ χριστιανοὶ ν' ἀποποιήσασιν πρὸς τοὺς ὕμνους τούτους τοῦ Συνεσίου καὶ τίσον κοῦ, ἵνα νά χρησιμοποιοῦσιν ἔπειτα καὶ ὡς ποιητικὰ πρότυπα; καὶ ἀναφεροῦν εἰς τὸν ἀρχὴν τοῦ Ι ὕμνου:

Ἄγε ροὶ λίγεια φέρριγξ
μετά τηρίαν ἰσιδάν,
μετά λεσβίαν τε μελπάν,
γεραρυτέροις ἐφ' ὕμνοις,
κελάδει δώριον ἠδάν

ἀπαλαῖς σὺκ ἐπὶ νύμραις,
ἀφροδίσιον γελάσις,
θαλερῶν οὐδ ἐπὶ κούραν (γρ. κούρ) καὶ
πολυηράτσιον ἡραις καπ.
(ἔκδ. Πεταβίου, σ. 313)

καὶ ἡ γλώσσα αὕτη ἔρχεται εἰς πλήρη ἀντίθεσιν πρὸς τὴν σερνήν καὶ ἀπλήν τῶν ἐκκλησιαστικῶν ὕμνων καὶ ἐνέκα τούτου οἱ ὕμνοι δέν ἀνεγίνωσκοντο.

Ἄλλὰ καὶ ἀπὸ ἐθνικῆς ἀπόψεως εἶναι εἰς ἄκρον ἐπιζήμιος ἡ ἀπόψις, ὅτι οἱ χριστιανοὶ ἀνεγίνωσκον καὶ ἀπεδέχοντο ὡς θρησκευτικῶς τοὺς ὕμνους τοῦ Συνεσίου. Εἴκομεν καὶ ἄλλοτε, ὅτι ἀπὸ 100ετίας ἀφροδὸς κατὰ τῆς πίστεως ἡμῶν ἠγέρθη πόλεμος ἐπὶ τῶν ἐθρολογιστῶν τῆς Τυβίγγης θεολόγων, ἔν συνέχισεν ἔπι πῖτε μετὰ φανατισμοῦ ἡ πολὺς Ηοηνασκ, διισχυριζομένων κατὰ τὴν κρατοῦσαν ἐπιστήμω γνῶμην, ὅτι οἱ χριστιανοὶ Ἕλληνες παραλαβόντες κατὰ τῶν ἐξ Ἰουδαίων χριστιανῶν τὴν χριστ. διδασκαλίαν διέστρεψαν αὐτήν καὶ εἰσήγαγον τὰ εἰδωλολατρικὰ στοιχεῖα παραμορφώσαντες καὶ διὰ τῆς φιλοσοφίας τῶν ἄγων καὶ ἡ ἰδρυτῆς τῆς θεορίας τούτης Βαχού φέρει ὡς παράδειγμα τοὺς 10 ὕμνους τοῦ Συνεσίου (Kirchengeschichte II, σ. 52) ἂν ἐπαδειχθῆ ἡ εἰρημένη ἀποψις ἡς κέλευσε Γερμανός, ὁ Christ, εἶναι εἰσαγητῆς μετὰ τοῦ Παρηνίκα καὶ ἔν τίσον φανατικῶς υποστηρίζει ἡ υποψήφιος παρέχουσα εἰς τοὺς ἐχθροὺς τῶν ἀποισχυρότερον ἔπλεον.

Τὰ μέτρα τῶν ὕμνων εἶναι ποικίλα ὡς ἀπέδειξε ὁ περὶ πικυλοῦ (ἐνο. ὕμνος σ. 2 ἔκ.) καὶ περί τούτου ἔχουσα τὴν μαρτυρίαν τοῦ ἰδίου Συνεσίου: "ἔγὼ εἶθερὰ καὶ τραγῳδαίαις ἐπετραγῳδῆσα καὶ κωμῳδαίαις ἐπιστομῶν ἀλλομαι πρὸς τὸν

πένον εκάστου τοῦ γράψαντος (λέγει διὰ βιβλιοκρισίαν). εἶποις ἂν ἠλικιώστη
εἶναι νῦν μὲν κρατίνου καὶ κράτητος, νῦν δέ τε καὶ φιλήμωνος καὶ οὐδ' ἔστιν
ἰδέα φιλαμετρίας τινός ἢ ποιήσεως πρὸς ἣν τινα οὐδ' αἰσθάνομαι καὶ ἐπεξάγω τὴν
πειραν" (Δίψν, σ.62 Β). Ὁ κ. Κωνσταντόπουλος (ὕψως καὶ οἱ πρὸ αὐτοῦ) παρακα-
τηρεῖ, ὅτι ἐν τοῖς ὕμνοις πρὸς τοὺς προσωδιακοὺς παρενεύρονται καὶ ἄριστοι.
τονικοὶ στίχοι τοῦ ἰδίου ρυθμοῦ καὶ μέτρου· συμπίπτει δηλ. καὶ τὸ ἑρχαῖον
μέτρον, εἴτω εἰς τὸν I, εἰς τὸν II ἐπὶ 91 οἱ 30 εἶναι καὶ τονικοὶ (σ.38).
εἰς τὸν III οἱ 70 εἶναι προσωδιακοὶ (ἀνάπαιστοι) καὶ 38 τονικοὶ, ἄλλοι δέ
ὑπὲρ τοὺς 70 πεντασύλλαβοι ὄντες ἀντικαθιστῶσι τονικῶς καὶ προσωδιακῶς τὸν
ἀνάπαιστον διὰ δακτύλου ἢ σπονδαίου κττ. (σ.39). Τὰ ἐφεξῆς εἶναι λίαν βα-
βαροσμένα. Κατωτέρω ἀναφέρει "καὶ ἄλλους ὑπὲρ τοὺς 80 στίχους βαδίζοντας ἐπὶ
τῆς νέας ρυθμικῆς ἰσοχέτως πρὸς πᾶσαν ἐξάρτησιν ἐκ τῆς ἑρχαίας" (σ.44) καὶ
συμπεραίνει "ὅτι 500 καὶ πλέον στίχοι τοῦ III ὕμνου συμπίπτουσιν ἀπὸ τῆς
πλαιῆς εἰς τὴν νέαν ρυθμικὴν" (σ.45-46). Τὸ συμπέρασμα τοῦτο εἰς τὴν κριτικὴν
ἐφείλετο φιλόπονος ὑποψ. εἶναι σπουδαῖον. Διότι ὁ ὕμνος εἴτως εἶναι ὁ μεγαλύτε-
τος ἔχει 733 στίχους. Τέλος εἰς τὸν γ ἐκ τῶν 88 ἀνακρεοντείων ἑπτασύλλων
οἱ 31 πεδίζονται εὐκέλως καὶ κατὰ τόνον (ἐν τούτοις δὲν κἀρνεῖ τοῦτο ὅτι ἔστι
ἄνευ μεταβολῶν) (τὸ τοιοῦτον ὁ Ἡφαιστίων ὠνόμασε "συγγένειαν μέτρου". Ἐγ-
χειρίδιον, ἐκδ. Σουσιδωτῆ 1908, σ.77,5 ἀλλὰ διαφέρει τὸ πρῶτον, ὅτι ἐκεῖ
συμβαίνει ἐκ τῶν προτέρων, ἐδῶ δέ, ἐκ τῶν ὑστέρων. Τὸ τοῦ Συνεσίμου "οὐ τὸ
τικτέμενον-οὐ τὸ λαμπόμενον" κακῶς θεωρεῖ διάφορον πρὸς τὸ τοῦ Ρωμανοῦ
"ἀέλα φιλοῦμενον-φύοναι πυλούμενον". (σ.89), ἡ διαφορὰ εἶναι ὅτι τὸ μὲν εἶναι
προσωδιακὸν τὸ δὲ τονικόν) σ.46, καὶ ἀποφαίνεται "ἐν τοῖς ποιήμασι τούτοις
ἀκριβῶς κεῖνται οἱ μορφικοὶ πυρῆνες, αὐτὰ ταῦτα τὰ πρότυπα τῆς μετέπειτα
βαυραστῆς... βυζαν. ὕμνογραφίας" σ.(46-7).

μετὰ τὴν διεξοδικὴν ταύτην ἀνάλυσιν ὁ ὑποψ. ἀποδείξας πλεον τὴν ὑποχώρη-
σιν τῆς προσωδίας πρὸς τὸν τόνον, προβαίνει εἰς μακρὰν σειρὰν συλλογισμῶν
(ὑποφωρῶν καὶ ἀνυποφωρῶν) εἰς ὑποθέσεις ἐπὶ ὑποθέσεων πρὸς ἐξήγησιν τῆς
μεταβολῆς ταύτης (σ.49-50) καὶ πάλιν ἐπανέρχεται (σ.54), ὥστε καταντῶν προ-
σώδῃς ἵνα καταλήξῃ εἰς τὸ συμπέρασμα, ποὺ δὲν ἤξιζε τόσον κόπον, ὅτι οἱ
τρεῖς ποιητὴί προῆλθον εἰς τὴν νέαν τεχνοπρίαν "ἀνεπιγνώτως καὶ τυχαίως".
προσμερίζαντες τὸ νέα μέτρα εἰς τὴν ἑρχαίαν προσωδίαν καὶ ἵνα πείσῃ ἔξει-
ζει τὴν γραμματεῖαν τοῦ Δ' μ.χ. αἰῶνος, ἐφ' ἧς ἦσαν ἐμπροκτισθέντες καὶ αἰγρό-
λυτοι τῆς κλασσικῆς παραδόσεως, ἀλλ' αὐτὸ δὲν εἶναι τελείως ἀληθές· διότι εἰς
τὴν ἐπίδρασιν τοῦ Ἑλληνισμοῦ οἶχεθ' ὅσον ἦσαν ἀνυπέβλητον ὁ ἀπὸ τῆς εὐ-
σωλολιτρῆδος κίνδυνος, ἄλλως θεὸν οὐκ ἦτο δυνατόν νά ἐπιβληθῇ ἡ νέα ἑρσηκεῖα
κατὰ τὸν Πιττῶν ἡ ἑρχαία ἑλληνικὴ μετρικὴ δὲν εὗρε θέσιν ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ ποι-
ήσῃ. Τοῦτο ἐφείλεται εἰς τὴν ἀνάγκην εἰς ἣν εὐρέθη ἡ ἐκκλησία ν' ἀπομακρύνῃ
ἐκ τῶν ἱερῶν ὕμνων τῆς νέας ἑρσηκεῖας "τὰ ἀρίστα καὶ ἐλαστικὰ μέτρα τῶν

διεφορμεμένων καὶ ἄριστα ποιήσιν τῶν ἀρχαίων "Ἑλλήνων" *Hymnographie de l'Église grecque*, 1867, σ.28 βλ. Παρανάκαν "Ἑλλ. Φιλ. Συλλ. Η΄ σ.175-8) καὶ αὐτίς, ἂν ἦσαν αἰχρῶνται πῶς υποχώρησαν εἰς τὸν νέον ρυθμόν; ἔπος περ' ἂν ἦ ἢ οἱ ποιηταῖς αὐτοῖς ἂν δὲν ἐγένοντο αὐτοῖς αἰχρῶνται ἠχρηλώτισαν ἔως αὐτοῖς τούτοις ἄλλοις εἰς τὰ "καλλιτέχνα δημοικουργήματα" διὰ τὴν μορφικὴν δευλικὴν ἀπερίμνησιν (σ.52). (ἔρονω ἔτι; οὐτέρα. εἶναι ἡ γνώμη τῶν ἐκδοτῶν τῆς Ἀνθολογίας" ἔτι ἐν-τεῦθεν μόνον ἀφορμὴν ἔλαβον οἱ ἔπειτα μελωδοὶ ἐκ τῶν παραδειγματικῶν τῶν τριῶν πατέρων, τὰ σχήματα εἰς τὸν ρυθμόν ἦντλου ἐκ τῶν ἀρχαίων πηγῶν (βλ.σ.66) ἦν ἐν τῇ ἐπεμένη σελίδι ἀναγκάζεται νὰ ἀπεδοχῆ καὶ ὁ κωνστ. ἀντιφάσκων αὐτῶ πρὸς ἑαυτὸν) ἀφεξῆς (σ.56-57) μετὰ βαθυνοίας καὶ μουσικῆς ἐμπειρίας ὁ κ. κωνστ. ἐξηγεῖται τὸν συμφυρμένον τοῦ προσωδιακοῦ μετὰ τοῦ δυναμικοῦ τόνου. "κριτήριον μέτρου ἁκρότης", κατὰ Λογγίνου "εἶδε τὸ κρίνον ἔστιν ἁκρότης, τὸ κω-σπεδὸν ἔστι βωνή" (Ἐγχειρ. Ἑφ' ἁιστ. σ.221, ὁ δὲ κωνστ. ἔχει τὸ εὐτύχηρα νὰ εἶναι καὶ φιλακλέουτος καὶ μουσοληπτες καὶ ἠδύμελος ἀοιδὸς ἕμα καὶ ποιητής. Ἰδοὺ ἡ ἐξήγησις: "ὁ ποιητὴς στιχοποιῶν ἤφηνεν ἀσυναίσθητως τὸ ρεῦμα τῆς ἐμπνεύσεώς του ὡς ψυχικὴν καθαρῶς λειτουργίαν ἐν τῇ μετρικῇ τῆς διατυπώσεως νὰ φέρηται... πρὸς τὰς ἰσχυροτέρας... συλλογὰς, ἔλκυσάσας καὶ ἐνσπρωτάσας ἐν ἐκρυτατῆ καὶ τὴν ἐκ τῆς πιστικῆς διαφορᾶς προκύπτουσαν ἁρμονίαν" (καὶ πάλιν ἐπιλεῖ περὶ τούτου). Δὲν συμφωνοῦμεν εἰς τὸ ἐν σ.60, ἔτι παρὰ τὴν μεταβολὴν (φωνητικὴν τε καὶ ἠχητικὴν) δὲν ἐξέλιπε τελείως πασα ρυθμικὴ σχῆσις μετὰ τοῦ τῆς βυζ. τονικῆς μετρικῆς γλώσσης καὶ τῆς τῶν ἀρχαίων καὶ τοῦτο ἐπεκτείνει μέχρι σήμερον καὶ συμπεραίνει "ὥστε ἡ συνταύτισις ἄριστα ἠδύνατο νὰ γίνη προσωδιακῶν καὶ τονικῶν ρυθμῶν" (σ.61) αὐτὸ τοῦτο δηλ. ἔπερ τὸ πάλαι μόνον συνέβαινον, ἔτε ὁ τόνος ἦτο οὐχὶ δυναμικός, ἀλλὰ μᾶλλον μουσικός, διὸ καὶ ἠδύνατο νὰ παραρῶται ἐν τῇ προσωδιακῇ ποιήσει, ἔπειτα ἔως κατήντησε δυναμικός καὶ ἐρρυθμίζεν, ἔπος καὶ νῦν, τὸ μέτρον. Παρατηροῦμεν γενικῶς ἔτι ὁσάκις ὁ κωνστ. ἐκφράζει τριαύτας ἀβυσσινεῖτους γνώμας, ἔπος ἔπειτα ἀρῶμενος ἐξ ἄλλων πηγῶν προσπελάζει πρὸς τὴν ἀλήθειαν. διὸ ἄρῶσις ἐν τῇ ἐπεμ. σελίδι γράφει ὡς πρὸς τὴν ἀρχαίαν μετρικὴν, ἔτι οἱ βυζαντινοὶ μελωδοὶ δὲν ἔτε δυνατόν "διὰ νεκρῶν τύπων καὶ πεπαλαιωμένων μηχανισμῶν νὰ ἐπικαινοποίησιν ψυχικῶς μετὰ τοῦ λαοῦ καὶ νὰ μεταδώσιν τὸ ἐν τῇ καρδίᾳ γιγαντούμενον πῦρ" διὸ καὶ ἦν-ταουν οὐχὶ ἀπὸ τῶν πηγῶν, ἀλλ' ἐκ δευτέρας χειρὸς. Ἐπίσης ἀκατανόητον εἶναι τὸ λεχθὲν (πρὸς ἀντίκρουσιν τῆς γνώμης τοῦ Christ Παρανάκα), (ὁ κωνστ. ἀρῶσις) "εἰδὲθε ἂν τὰς τόνους αὐτῶς, ὥστε... ἅλοι οἱ στίχοι τῶν λυρικῶν καὶ δραμ. ποιητῶν δύνανται νὰ ἐφαρμοσθῶσι εἰς τὰ μέλη τῶν βυζαντινῶν· διὸ καὶ πιεζόμε-τα ἐπιμήθησαν τὰ μέλη τῶν ἀρχαίων ἁσμάτων. περὶ τῆς χριστ. ποιήσεως τῶν Ἑλλήνων ἑλλην. φιλολ. Συλλ. κων/πόλεως I; σ. 13) ἔτι "οὐδέ ἐν ποιήματι τοῦ Γ. η. γορβίου ὑπάρχει συνειδητῶς ἐν ἀπελύτῃ ἢ σχετικῇ τονικῇ ρυθμῇ συντεθειμένον" ἀλλ' ἔπειτα ἐκλειπούσης τῆς προσωδιακῆς ἢ κατὰ τόνον ἀνάγνωσις τῶν προσωδια. ποιημάτων ἐκείνων ὡς καὶ τῶν δύο πατέρων παρέσχεν ἀκουστικῶς τὴν ἐντύπωσιν

τοῦ τιν. "υμεῖς". Ὑπάρχουσι πολλοί-καί εἶναι ἕλοι ζένοι-ὑποστηρίζοντες ὅτι εἶναι σημιτικῆς καταγωγῆς ἢ ἑκκλησ. ποιήσις καί ἄλλοι Συριακῆς ἀπὸ τῶν ποιημάτων τοῦ πατρὸς τῆς ἐκκλησίας Ἐφραίμ. τοῦ Σύρου, καί ἀπ' αὐτῆς τῆς ἀπόψεως ἔστι ὑποψήφιος θεωρεῖται καὶ ἑθνικὸν τὸ θέμα ἐπιμένων εἰς τὴν γνώμην, ἀλλ' ἡμεῖς οὐδὲ παρουσιάσωμεν ὅτι καὶ τοῦ Ἐφραίμ τὰ πρότυπα ἦσαν τὰ ἀρχαῖα ἑλληνικὰ μέτρα. Χαίρω διότι ἔρχεται ἐνώπιον τῆς φιλοσ. σχολῆς κατὰ πρῶτον τὸ ζήτημα διὰ νὰ εἰδῶσθαι τὴν ἀλήθειαν. Ὁ ὑποψήφιος περιορίσας εἰς τοὺς τρεῖς πατέρας τὴν πηγὴν τῆς ποιήσεως φρονεῖ ὅτι ἔλυσε τὸ πρόβλημα· ἀλλὰ, ὡς χρησιμεύσωμεν ὡς μενεδικὴ πηγὴ, ἔπρεπε νὰ ἔχῃσι κωδικοποιηθῆ εἰς τοὺς λειτουργ. ὕμνους τῆς ἐκκλησίας τὰ ποιήματα αὐτῶν καὶ καταστῶσι δημοφιλῆ, εὐδέτερον ἔως τοῦτων συνέρη. Ταῦτα ἔμειναν πάντοτε ἐκτὸς τοῦ περιβάλλοντος τῆς ἐκκλησίας οὐδ' ἐψάλλον ποτε νὰ ἀκούσθαι ὁ λαός, ὡς κακὸς δεσμός καὶ εἰδωλολατρικά, ὡς καὶ τὰ τοῦ Ἐρηγορίου ὡς στερεούμενα τοῦ καθιερωμένου ὕψους τῶν ἐκκλ. ὕμνων. Ὁ Ἐμμ. Παντελεόνης ἰδιωτικῶς φιλολογήσας εἰς τοὺς ἱεροὺς ὕμνους ἐν προκειμένῳ γράφει: "ἤστ' ἤχρησαν εἰς τοῦτο, ὅτι ἐμιμήθησαν τὴν γλῶσσαν καὶ τὰ μέτρα καὶ τὴν ἔκφρασιν τῆς ἀρχαίας πρὸς Χριστὸν ποιήσεως μεταχειριζόμενοι γλῶσσαν μὲν ἀκατάληπτον εἰς τοὺς χριστιανούς, μετρικὴν δὲ στηριζομένην ἐπὶ τῆς ἀρχαίας προσωδίας... εἴνε ἡδύνατο νὰ εἶναι ἄρεστοί εἰς τοὺς μ.χ. διότι ἡ προσωδία ἀπὸ τῶν ρωμαίων ἔχεν ἐκλείψει" (Κοντάκια-Κανόνες σ.9)

Ἄλλ' ἐρωτῶ τὸν ὑποψήφιον, πῶς, ἀπὸ τῶν τριῶν πατέρων ἀνεφάνη ἡ ποιήσις ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ; καὶ μέχρι τῆς ἐποχῆς ἐκείνης δὲν ἔψαλλον οἱ χριστιανοί καὶ ἑφεῦ ἔψαλλον, καὶ τοῦτο οὐδαμῶς δύναται ν' ἀρνηθῆ διότι ὁ Παῦλος γράφει πρὸς Κορινθίους "πληροῦσθε ἐν πνεύματι, λαλοῦντες ἑαυτοῖς ψαλμοὺς καὶ ὕμνους καὶ ᾄδατε πνευματικαίς, ᾄδοντες καὶ ψάλλοντες ἐν τῇ καρδίᾳ ὕμνων τῷ κυρίῳ" (ε', 19), ἀλλὰ περὶ τούτου κατωτέρω.

Ὡς πρὸς τὴν πρὸς τὴν σύνθεσιν παρατηροῦμεν τὰ ἑξῆς: ὅτι τὸ σπουδαιότερον μέρος τῆς διατριβῆς ὡς πρωτότυπον εἶναι τὸ περὶ τοῦ "Ἐἰρημῶν" (σ. 1-8) καὶ τοῦτο εἰσάγει ἐν ἐπισημειώσει προσκδρῆς ἐνταῦθα γίνεται διὰ τῶν ἀλλεπαλλήλων ἐπιδιορισμῶν· ἐξαίρει τὰ πορίσματα πρὶν ἢ ἀναπτύξῃ τὸ θέμα (σχῆμα πρῶτον)· λέγει ἡ ἐνότης, τὰ κεφ. Η'-Ι' (σ. 48-74) ἅπερ κατέχουσι τὸ κῆρυγμα τοῦ θλου ὡς ἐπεξηγηματικά καὶ συμπληρωματικά ἡδύνατο νὰ συγχυθῆσιν ἐν τοῖς προηγουμένοις κεφαλαίοις. Πολλὴ κατάχρησις τῆς φράσεως "καθ' ἃ θέλωμεν ἀποδείξεν" ἄμ σ. 8-11 προυποθέσεις ἄνευ βάσεων. Προτάσεις λίαν ἐκτεταμέναι (σ. 19) καὶ σχοινοτενεῖς καὶ δυσπερίληπτοι περίοδοι, αἵτινες ἐπιμαρτυροῦνται δι' ἐπαναλήψεων καὶ παρενθέσεων. (ἐν σ. 20 παρενθ. 3, ἐν 21, 8). Ὑπέρβουλος καὶ διὰ γλώσσης χαλαρότητα καθίσταται προσκδρῆς καὶ δυσπαρακολούθητος· αὕτη μεκορεσμένη κοσμητ. ἐπιθέτων καὶ ποιητικῶν λέξεων (σ. 70) καὶ μεταφορῶν, (ζῶντες ἐντὸς διανοητικῆς ἀτμοσφαιρας περιρρύτου ἐκ τῶν ὑγρῶν εἰσέτι ὑπολειμμάτων μὲν μεγάλης δημιουργίας 51), ἡποβαίνει σχολαστικὴ καὶ ἀνάρμοστος εἰς ἐπιστημ. πραγματεῖαν. αἱ συχναὶ εἰκόνες καὶ παρομοιώσεις καὶ κομψευδρεναι

φράσεις δέν ἔχουσι θέσιν ὡδε.

Τό θέμα τοῦ λόγου τοσοῦτον ἐνθουσιᾷ τόν συγγραφέα, ὥστε νά σχολιάσῃ αὐτόν καί νά ἐξαίρη τά ἐπιτεύγματα τῆς πρωτοτύπου (σ.71) ἀσδιατριβῆς μὴ οὔσης τοιαύτης, ὅταν γράφῃ σ.47: "κύριον σημεῖον ἐκ τῶν ἐνδεχομένων νέων τῆς μελέτης μας". Ἄλλ' ἔχει καί ἐν προτέρηρα διότι τά τοιαῦτα ἀμφίβολα κλείει (εἴθε νά ἀπέκλειε) ἐντός παρενθέσεων (σ.29).

Ἀδόκιμα ἀνεπιγνώστως, ἀεπίγνωστον, ἐνεπιγνώστως, λαλητής, ἀντιγραφική ἀβλεψία, πρόβλεψις β3 καταλογή καί παρακαταλογή, ἀκούσματα καρπωτά, ἀπολαυστά, παλαιότερα ἀρχαιότης, ἐννοιολογική ἀντίφασις, ἠχολογικῆ πόροι, φωνολογική μεταβολή, μελωδική καί μελορρυθμική πολυμορφία (59) καί ἐν συνεχείᾳ μελουργικά κατασκευάσματα, καί ἐπὶ πλέον τά κακοζήλως κοινολεκτούμενα: αἰσθητική πλευρά (βεβαίως δέν πρόκειται περὶ ἀνθρωπολογίας), μουσική πλευρά (σ.69) καί τό "μέσα εἰς τά μεγάλα πλαίσια" (αα). Λογικόν σφάλμα νά βάλῃ τόν δάκτυλον εἰς τόν τύπον τῶν ἤλων ἀρκούντως αἰχμηρῶν" (σ.6). Ἀναφέρει γνώμας χωρὶς νά μνημονεύῃ τοὺς συγγραφεῖς. Τά πλείω τῶν ἐν τῇ διατριβῇ ὡς νέων εἶναι κοινολεκτούμενα καί λαμβάνει παρ' ἄλλων, ὧν σιωπᾷ τά ὀνόματα. Ἡ βιβλιογραφία εἶναι ἐλλιπεστάτη καί ὅμως εἰς 20ετίαν μόνην ἐξεδδόθησαν (1880-1900) περὶ τὰς 302 πραγματείας (βλ. ἐργασίαι τοῦ ἐν κ/πόλει μουσικοῦ συλλόγου τευχ.4, 1907 σ.70-84). Ἀλλά καταρρίψαντες τὴν θεωρίαν τοῦ κ. Κωνσταντοπούλου περὶ προελεύσεως τῆς ρυθμικῆς ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ ποιήσεως, δέν θέλομεν καί νά ἡπογοητεύσωμεν ἄνδρα ὡς μὲν περὶ τὴν ἐκκλησιαστικὴν μουσικὴν καί ποιήσιν ἀσχολούμενον καί διὰ τοῦτο ἐπιφέρομεν τὴν ἡμετέραν γνώμην, ἵνα δυνηθῇ νά τελειοποιήσῃ τὸ ἔργον αὐτοῦ: πράττομεν δέ τοῦτο καθηκόντως, διότι τὸ πρῶτον παρανομιάζεται ζήτημα οὗτω ἀπανδαῖον καὶ ἀπὸ ἐθνικῆς ἀπόψεως ἐνώπιον τῆς φιλοσοφικῆς σχολῆς. Τὸ ζήτημα τῆς εἰσαγωγῆς τῆς ἑλληνικῆς μετρικῆς εἰς τὴν ἱερὰν ὑμνοδίαν τῆς ἐκκλησίας ἡμῶν συνδέεται ἢ ἀναποσπάστως μετὰ τῆς μουσικῆς διότι ὡς γνωστὸν ἡ μετρικὴ δέν ἦτο μόνον φωνητικὴ ἀπαγγελία τῶν στίχων, ἀλλὰ καί μελωδική, ὡς μαρτυροῦσι καί οἱ μουσικοὶ πάπυροι ἀνακαλυφθέντες ἐσχάτως καί ὁ δελφικὸς αἶμα τοῦ Ἀπόλλωνος ὕμνος. Πρέπει λοιπὸν ἐν ὀλίγοις νά εἴπωμεν, ἐάν ἡ ἐκκλησιαστικὴ βυζαντικὴ μουσικὴ προέρχεται ἐκ τῆς ἀρχαίας ἑλληνικῆς. Πολλὰ περὶ τούτου συζητήσεως ἐγένοντο καί αἱ γνώμαι εἶναι διηρημέναι τῶν μὲν φρονούντων, ὅτι αὕτη προέρχεται ἐκ τῆς ἐβραϊκῆς, ἀφοῦ οἱ ψάλμοι τοῦ Δαβὶδ ἦτο τὸ μόνον ὑμνολογικὸν βιβλίον τῶν πρώτων χριστιανῶν, τῶν δέ ὅτι εἶναι ἀνατολικῆ καί δὴ ἀραβοπερσικὴ προσλαβοῦσα μεταγενεστέρως καί οὐκ ὀλίγα τουρκικὰ στοιχεῖα. Τὸ ζήτημα ἐξήτασαν οὐκ ὀλίγοι καί δὴ καί ἐρασιτέχνη τῆς μουσικῆς διαπρεπεῖς φιλόλογοι

οίοι: Δημήτριος ὁ Βερναδάκης, & Ἀλεξ. ὁ Ραγκαβῆς, Παν. ὁ Κουπιτώρης, Διον. ὁ Φερειανός, Ματθ. ὁ Παρανίκας, Ἀθανάσιος Παπαδ. ὁ Κεραρεός ὁ Σεμιτέλος καί ὁ Ἰω. Τζέτζης τελευταῖον ὁ ἠείμνηστος Ἐμμ. Πεζόπουλος. Τά συμπεράσματα τούτων γενόμενα ἀποδεκτά καί παρά τῶν ξένων καί δῆ εὐρωπαϊῶν μουσικολόγων πείθουσιν ἀκραδάντως, ὅτι εἶναι βασιμῶτέρα ἢ γνώμη τῶν φρονούντων, ὅτι ἡ ἱερά ἡμῶν μουσική κατάγεται ἐκ τῆς ἀρχαίας ἐλληνικῆς. καί κατά μὲν τοὺς πρώτους 2-3 αἰῶνας δειλῶς πῶς τὸ ἑλληνικὸν προχωρεῖ μέλος διὰ τὴν πρὸς τὴν εἰδωλολατρείαν ἀποστροφὴν τῶν πρώτων χριστιανῶν, ἀλλ' ὅτε οἱ πατέρες τῆς ἐκκλησίας ἤρξαντο ποιούμενοι ἐπιλογὴν ἐκ τῶν στοιχείων τῆς ἑλλην. σοφίας ἀπέδεξαντο καί τῆν ἠύραθεν καί γηγενῆ μουσικὴν ὡς μᾶλλον οἰκείαν καί προσιδιάζουσιν εἰς τὴν ἐκδήλωσιν τῶν ἱερῶν συναισθημάτων. Ὁ μέγας βασίλειος εἰς τὴν πρὸς τοὺς νέους Παραινετικὸν (κεφ. 18) ἐκθειάζει τὴν θαυμασίαν τέχνην τῶν ἐλλήνων μουσικῶν "ὅσπερ καί θυμὸν ἐγείρειν διὰ τῆς συντένου καί ἀσθηρῆς ἁρμονίας καί μέντοι καί χαλᾶν καί μαλάττειν πάλιν διὰ τῆς ἀνειμένης ὁπότε βουλοῖτο". καί τίς ἄλλη προσφυστέρα εἰς τὴν τοῦ θεοῦ "λογικὴν λατρείαν" τῆς ἐλληνικῆς μουσικῆς, ἥ τις καί αὐτὰ τὰ ἄγρια ζῶα ἐκίνοι εἰς θαυμασμόν καί ἔκστασιν καί ἀνεχαίτιζε τὴν ὀρρῆν, ἐκηρυττε δέ καί ὁ χρυσοστόμος, ὅτι "οὐδὲν οὕτως ἠνίστησι τὴν ψυχὴν καί πτεροῖ καί τῆς γῆς ἠπαλλάττει καί τῶν τοῦ σώματος ἀπλεύει δεσμῶν καί φιλοσοφεῖν ποιεῖ καί πάντων καταγελᾶ τῶν βιωτικῶν ὡς τὸ μέλος συμφωνίας καί τὸ ῥυθμῶν συγκείμενον θεῖον ἄσμα" (βλ. ἐν προοίμ. εἰς ὀμιλ. τοῦ ἀΨαλμοῦ) καί πηστῆτος δυνατόν οἱ Ἕλληνες χριστιανοὶ νὰ στερηθῶσι τοιούτου θεοῦ δώρου- θεοφιλητὸν ἀοιδὸν εἶπεν ὁ Ὁμηρὸς τὸν ψῆμιον: ἐν ᾧ χρόνῳ κατὰ Στραβῆνα καί αὐτοὶ οἱ ἄγριοι καί ἀνέσται ἐθεράπευον τὴν μουσικὴν; "ἄγριοι δέ ὄντες οἱ δαρδάνιοι τελείως, ἠσθ' ὑπὸ ταῖς κοπρίαις ὀρύξαντες σπήλαια ἐνταῦθα τὰς διαίτας ποιεῖσθαι, μουσικῆς δ' ὅπως ἐπεμελήθησαν ἡεὶ χῶμοι καί αὐτοὶ καί τοῖς ἐντατοῖς ὄργανοις" (2, 31A). "ὅτ' ἔλεγον οἱ ἀρχαῖοι τὸ "μή ζῆν μετ' ἀμουσίας" ἐννόουν κυρίως τὴν μουσικὴν διὸ καί κατ' αὐτοὺς τοὺς χρόνους τῆς παρακμῆς ἐστοίχουν τῷ κανόνι τούτῳ "μουσικὴν γάρ... πᾶσι μὲν ἀνθρώποις ὄφελος ὄσκειν, ἀρχαῖοι δέ ἀναγκαῖον... πρῶτον μὲν οἱ παῖδες ἐκ νηπίων ἄδειν ἐθίζονται κατὰ νόμους τοὺς ἕμνους καί παιᾶνας, οἷς ἕκαστοι κατὰ τὰ πάτρια τοὺς ἐπιχωρίους ἤρωας καί θεοὺς ἕμνοῦσι" (Πολυβ. 4, 20, 4). Κατὰ τὸν Αἰλιανὸν (Ποικ. ἱστορ. Β, 39) ὁ Γέλων ἄρυστος ὢν ἐλθὼν εἰς Ἀθήνας ἐξέμαθε τὴν μουσικὴν, ὅπως ὁ ἀδελφὸς του Ἰέρων καί ἐγένετο ἱκανὸς νὰ συνομιλῇ καί συζητῇ μετὰ ἐπιφανῶν καί σοφῶν ἀνδρῶν διότι μέρος ἀπαραίτητον τῆς ἐλευθέρου ἀγωγῆς ἐπέτελει τῆς μουσικῆς ἡ σπουδὴ καί τόσον ταύ-

της επεμελυντο και αυτοι οι κρητες, ωστε τους παιδας τους ελευθε-
 ρους εκλευεν μανθάνειν τους νεμους μετά τινος μελωδίας, για εν
 τής μουσικής ψυχαγωγούνται και ευκολότερον αυτούς τῆ μνήμη διαλα-
 βάνωσιν. Δεύτερον δέ μάθημα ἔταξαν τοῦ τῶν θεῶν ὕμνου ἑμάνθάνειν. Ο εὐ-
 σσημος καθηγητής τῆς θεωρίας τῆς μουσικῆς ἐν τῷ Βερολ. Πανεπιστημίῳ Berlischer
 ἐνθουσιάζασα καταπληκτικῶς διὰ τοῦ Δελφικοῦ ὕμνου τὸ ἐκλεκτὸν ἀκρατή-
 ρισιν εἰς δύο συνεχεῖς διαλέξεις, ἔλεγεν "ἡ μουσικὴ εἰς τοὺς Ἕλληνας
 ἦτο τερπικριον τοῦ οὐρανοῦ καταβαίνον εἰς τοὺς ἀνθρώπους, ἔπεε ἐνυψώση
 αὐτούς ὑπὲρ ἄνω τῆς στενῆς ἀνθρωπίνης ὑπάρξεως, παρηγοροῦν τὴν λύπην
 θαρρῦνον πρὸς μάχην, ἥραστρῶνον πρὸς ἔγασίαν, ἐπεχειρον διθυραμβικόν
 ἐνθουσιαστῶν" (βλ. Μαναθήνια, τερ. Α' σ. 414 βλ. Γ. Μαρπελέν, "Τὸ πνεῦ-
 μα τῆς μουσικῆς τῆς ἀρχαίας ἑλλην. τραγῳδίας" ἐν Ν' Ἐστία, τερ. ΚΗ,
 1940, σ. 817έ.). Οὐδεὶς δύναται νὰ πείσῃ ἡμᾶς ὅτι οἱ ἐρασταὶ τῆς μου-
 σικῆς, οἱ μουσικομανεῖς Ἕλληνας, οἱ θιασοῦται τῶν μουσῶν, σῴτινες καὶ
 τὴν παντοδαπὴν μίθησιν μουσικὴν ἐκάλεσαν, ἠδύναντο νὰ ἀπαρνηθῶσιν
 αὐτήν. Ἄλλ' ἔρει τις, ὅτι ἦτο εἰδωλολατρικὴ ἀπαντῶμεν μήπως ὁ ναὸς
 ἐν τῷ συνόλω καὶ ἡ ὑργάνωσις καὶ οἱ χοροὶ καὶ τὰ δρῶντα πρόσωπα,
 ἔπερ μετημφίασαν εἰς χριστιανικά, δέν ἦσαν εἰδωλολατρικά; Καλεῖς
 πίστωσιν ἐν τῷ ναῷ τοῦ ἁγίου Γεωργίου ἐν Ἐζρα τῆς Συρίας, μεταποιηθῆ
 θέντι εἰς χριστιανικὸν βαπτιστήριον ἀπὸ εἰδωλικῶ σπηκοῦ, σῴζεται ἡ
 ἐξῆς ἐπιγραφή:

θεοῦ γέγονεν οἶκος τὸ τῶν δαιμόνων καταγῶγιον.
 ὤψε σωτήριον ἔλαρψεν, ἔπου σκότος ἐκάλυπτεν.
 ἔπου θυσίαι εἰδώλων, νῦν χοροὶ ἀγγέλων.

(1) ἔπου θεὸς παρωργίζετο, νῦν θεὸς ἐξευμενίζεται. ¹
 Melch de Vogue, Syue centrale, planche 2 (καὶ Βουδῆκη)

Ἡ μουσικὴ εἶναι τι ἀναπόσπαστον ἀπὸ τῆς ζωῆς τοῦ ἀνθρώπου (τὸ κῆτη-
 μα τοῦτο ἐπραγματεύθη μετὰ πλήρους ἐπιτυχίας, ὅσον καὶ βραχύτητος
 ἀπὸ τῶν ἀρχαίων χρόνων μέχρι καὶ τῆς ἐποχῆς οὗ πολὺς ἐβγένιος. "Πραγ-
 ματεία περὶ μουσικῆς" δημοσιευθεῖσαι ἐν τῷ Σωτηρι ΓΒ', 198 σ. 358-381.)
 Τὸ ἄσμα εἶναι ἡ πρώτη μητρικὴ φωνή, ἣν ἐνωτίζεται τὸ βρέφος καὶ ἀ-
 μέσως καταπαύει τοὺς κλαυθμηρισμοὺς καὶ ὑπνώττει μακαρίως. Δέν εἶναι
 ἐπίκτητόν τι καὶ μάθησις σχολειακὴ· διότι πρὶν ὑπάγη εἰς τὸ scho-
 λεῖον τὸ παιδίον ᾄδει ἠδέως καὶ ἐνθουσιάζῃ ἐπομένως εἰς τὸ στόμα
 τοῦ λαοῦ καὶ ἀπὸ γενεᾶς εἰς γενεάν μεταδίδεται ἀπαρράλλακτως. Τὰ ὁμη-
 ρικά ἔπη διεσώθησαν μέχρι τοῦ μείσιστράτου ἠδόμενα ὑπὸ τοῦ λαοῦ,
 ὅπως καὶ ἐν τοῖς νεωτέροις χρόνοις τὰ "κλέφτικα τριγούδια". Τὸ αὐτὸ
 συμβαίνει καὶ ὡς πρὸς τὰ ἑερά ἄσματα, παῖδες ἔντες καὶ φοιτῶντες

διηνέκθε εἰς τοὺς ναοὺς ἐμάθομεν ἀπὸ στήθους πολλὰ τροπάρια καὶ ὕμνους. Ἐπομένως τὸ αὐτὸ θὰ συνέβαινε καὶ ἐάν δέν εἴχομεν τὰ λειτουργικὰ βιβλία, πάλιν ἐξ ἀκροῆς θὰ ἐμανθάνομεν τοὺς ὕμνους, ὥπως μανθόνομεν τὰ δημόδη ἄσματα. Οἱ Ἑλληνοκαλβανοὶ (greeci) τῆς Σικελίας καὶ Καλαβρίας ψάλλουσι τοὺς ὕμνους ἐκ τοῦ ναοῦ ἀπὸ στήθους, διότι δέν γνωρίζουσι τὴν ἑλληνικὴν καὶ "ὃ ἀκηκῶς μαρτυρῆκεν". Ὁ Κοραῆς πρῶτος, ἐφ' ἔσεν εἶδα, ὠνόμασε τὴν λεγομένην βυζαντινὴν μουσικὴν ἑλληνικὴν ἀρχαίαν, ἀλλὰ τῷ χρόνῳ διεφθαρμένην (ὥπως καὶ ἡ γλῶσσα) νοθευθεῖσαν δι' ἀνατολικῶν μελωδιῶν (Ἐπιστολαί, τομ. Β', 1885, σ. 493-495, 539-540). Ἐν ἀρχῇ μάλιστα συνητήθη ἐν ταῖς συναγωγαῖς μετὰ τῆς ἰουδαϊκῆς ποιήσεως, ὥστε νὰ ἔχωμεν δύο πηγὰς· ἀλλ' ἡ ἰουδαϊκὴ ποίησις εἶχεν ἐπηρεασθῆ τὸτε ἐκ τῆς ἑλληνικῆς ὡς διαπιστοῖ ὁ Ἰωσήφ Kroll, und zwar wissen wir in weitem Masse mit eonen hellenistischen Stilströmungen in griechischen Gewande rechnen

(1) Die christliche Hymnodik bis zu Klemens von Alexandria 1922 Bygant
H. v. S. Jakob IV, 1923, S. 409

Ἦτο δὲ προωρισμένη ἀνωθεν ἡ ἑλληνικὴ μουσικὴ νὰ καταλάβῃ τὴν θέσιν ἐν τῇ χριστιανικῇ λατρείᾳ, διότι ἦτο πράγματι ἱερατικὴ, ὡς μαρτυρεῖ ὁ Πλούταρχος: "ἐπὶ μέντοι τῶν ἀρχαιοτέρων οὐδ' εἰδέναι φασὶ τοὺς Ἕλληνας τὴν θεατρικὴν μουσικὴν. Ἕλλην δὲ αὐτῆς τὴν ἐπιστήμην πρὸς τε θεῶν τιμὴν καὶ τὴν τῶν νέων παιδείῃσιν παραλαμβάνεσθαι. ἔτι τῆς μουσικῆς ἐν τοῖς ἱεροῖς ἀναστρεφομένησα, ἐν οἷς τιμῆντε τοῦ θεοῦ διὰ ταύτης ἐποιουνοτο καὶ τῶν ἀγαθῶν ἀνδρῶν ἐπαίνους" (περὶ μουσικῆς 27) καὶ διότι κατ' Ἀριστοτέλην ἐκ γῆς μουσικῆς ἤρτηται ἡ τῆς ψυχῆς καθάρσις (Πολιτ. ν III, 7). Χρησιμεύει ὡς τροφή καὶ προξενεῖ εἰς τὴν ψυχὴν τὴν εὐσχημοσύνην, εὐταξίαν καὶ ἁρμονίαν (Πλατ. Πολιτ. III καὶ Τιμ.) Ταῦτα ἔχων ἐν ὄψει καὶ ὁ Πλούταρχος λέγει πάλιν: "τῶ γάρ ὄντι τὸ πρῶτον αὐτῆς καὶ κάλλιστον ἐργασίῃ εἰς τοὺς θεοὺς εὐχάριστος ἐστὶν ἀμοιβή, ἐπόμενον δὲ τούτῳ καὶ δεύτερον τὸ τῆς ψυχῆς καθάρσιον" (αὐτ. κεφ. 42). Τοιαύτη οὖσα ἡ ἑλληνικὴ μουσικὴ ἀσμενέστατα ἐγένετο δεκτὴ ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ, ἀλλ' οὐχὶ ἀμέσως κατὰ τοὺς πρῶτους αἰῶνας, ἀλλ' ὅτε ὁ ἅπλετος ἐκεῖνος ἐνθουσιασμός καὶ ὁ ἀνέκφραστος θεῖος ἔρως ἤρξατο μαραινόμενος ἦλθεν εἰς ἐπικουρίαν ἡ μουσικὴ μελωδία. Τότε ἡ ἐκκλησία ἀρραλαβοῦσα τὴν φωνητικὴν ἀσματολογίαν παρητήθη τὴν τῶν τεχνικῶν ὀργάνων πολὺθρον τε καὶ ποικιλόκροντον χρῆσιν, τὴν ὁποία εἶχεν ἡ συναγωγὴ (καὶ αὐτοὶ οἱ προφῆται διεμαρτύροντο κατὰ τῆς ὀργανικῆς μουσικῆς· λέγει δὲ ὁ θεός: "μετάστῃσεν ἀπ' ἐμοῦ ἡ χεὶρ ἰδοῦν σου καὶ ψαλμὸν ὀργάνων σου οὐκ ἀκούσομαι" Ἀμφ. ε', 23. κλήμης ἔρως ὁ Ἀλεξανδρεὺς ἀποφαίνεται: "κἂν πρὸς κισθάραν ἐθελήσης καὶ λύραν ἴδειν τε καὶ ψάλλειν μῦθος οὐκ ἔσται" παῖδ. β. - καὶ ἐξ ἐκείνου τοῦ χρόνου αὐτῆ ἀκολουθεῖ τὴν... ἁσματικὴν μὴν ὕμνοδιαν" (Ἐυγένιος ἐνθ' ἀνωτ. σ. 378. εἶναι περίεργος ὅμως ἡ σιωπὴ τῶν πρῶτων πατέρων τῆς ἐκκλησίας ἐπὶ τοῦ προκειμένου. Ἀλλ' ἄρα οἱ Ἕλληνες προσῆλθεν μετὰ τῆς μουσικῆς τῶν καὶ αὐτῆ εἶχε πολιτογραφηθῆ πλέον ἐν τῇ λατρείᾳ

τί ἠδύναντο νά εἴπωσιν, ἢ καί ἐάν ἐξωστράκιζον αὐτήν, διὰ τίνος ἄλλης θά ἀνακαθίστων; διὰ τοῦτο ἔκριναν φρόνιμον νά σιωπήσωσιν. Ἄλλ' ἔχομεν τήν ἐπίσημον μαρτυρίαν ἀνδρός, ὅστις ἰσχυρῶς κατεπελέμησε τήν ψευδοκλατρείαν τῶν Ἑλλήνων καί ἠνέτρεψεν ἕλον τό θρησκευτικῶν οἰκοδόμημα τοῦ ἀρχαίου κόσμου πλήν τῆς μουσικῆς. Οὗτος γράφει: "ἔτε τῆς μουσικῆς παράδειγμα ψάλλον ἔροσ καί προφητεύων ἐκκείσθω Δαβίδ ὑμῶν τόν θεόν ἔμμελῶς. προσήκει δέ εὔ μίλα τό ἐναρμόνιον γένος τῇ δωριστί ἁρμονίᾳ καί τῇ φρυγιστί τό διάτονον, ὅς φησὶν Ἀριστοτέζενος· ἡ τοῖνον ἁρμονία τοῦ βαρβάρου ψαλτηρίου τό σεμνόν ἐμφαίνουσα τοῦ μέλους ἀρχαιοτάτη τυγχάνουσα ὑπέδειγμα Τερπάνδρῳ μάλιστα γίνεται πρός ἁρμονίαν τήν δῶριον ὑμνοῦντι ρόν Διάθ ὡδε πῶς.

Ζεῦ πάντων ἀρχά πάντων
ἀγήτωρ, Ζεῦ, σοι πέμπω
ταύτην τῶν ὕμνων ἀρχήν"

Ταῦτα εἰς τέρως κλήμης συνιστῶν καί παράδειγμα εἰδωλοκλατρικώτατον προβαλλόμενος ἰδεῖσθαι βραβυζήσι κατέον ἄρα μουσικῆς εἰς κατακόσμησιν ἤθεως καί καταστολήν. (κλήμ. Στρωμ κεφ. ΙΑ, παρ. 88-89. Τό χωρίον λαμβάνω προχειρῶς ἐκ τῆς λαμπρῆς πραγματείας τοῦ Ι. Δ. Τζέτζη, "Περί τῆς κατά τόν μεσαίωνα μουσικῆς τῆς ἑλλην. ἐκκλησίας", Ἀθήναι 1882, σ. 216. Ἐνθα βλέπει τις τὰς γνώμας τῶν μεγάλων πατέρων περί τῆς σκουδαιότητος τῆς μουσικῆς ἐν τῇ λατρείᾳ, ὅτινες εὐδόλως ἐνομάζουσιν αὐτήν, ἀλλ' ἐπειδή αἱ γνώμαι των συνάδουσι πρός τόστω Πλάτωνος Ἀριστοτέλους, πρός τὰς τῶν Πυθαγορείων καί Στωικῶν, οἴκοθεν ἐννοεῖται ὅτι τήν ἑλληνικὴν μουσικὴν ἐκθεϊδῶσιν, αὐτός ἔχεται τῆς στερεῆς ἰδέας ὅτι μέχρι τῆς ἀλώσεως ἡ μουσική τοῦ βυζαντίου ἦτο αὐτή ἡ ἀρχαία ἑλληνική σ. 40). Ὁ εἰς τόν Ἀπόλλωνα ὕμνος, ὃ εὐριπίδειος πάπυρος τοῦ Ὀρέστου μετά παρασημαντικῆς ἀνευρυθέντες ὡς καί ἕτερος περιέχων ὕμνον εἰς τήν ἁγίαν Τριάδα τοῦ Γ' αἰῶνος κατά ρυθμόν ἀρχαίον ἑλληνικόν ἀνεκαλύφθη τῇ 1922 εἶναι ἀκαταμάχητος τῶν λεγομένων ὑπόδειξις· ἀλλά περί τούτων ἐγράφη ἐλόκληρος φιλολογία. Τρεῖς δέ μουσολογοὶ Ἕλληνες, ἰ. Ἰ. Σακκελαρίδης, ὁ Παχτικὸς καί ὁ Κ. Ψάχος ἐφήρμοσαν τήν ἐκκλησ. μουσικὴν ὃ μὲν πρῶτος εἰς τὰ χρονικά τῶν ἀρχαίων δραμάτων, οἱ δύο εἰς τὰ δημόδη ἑλληνικά ἔσματα καί ἀπέδειξαν τήν διάσωσιν διὰ τῶν αἰώνων τῆς ἀρχαίας μουσικῆς. Ἄλλ' ὃ Δ. Βερναρδάκης φρονεῖ ὅτι "δέν ἀναστηλοῦνται εἰς τήν βακτηρίαν τῆς προσηδιακῆς ἁρμονίας· εἶναι οὐχί μῦμησις, ἀλλὰ μετάπλασις ἀρχαίων μέτρων". Ὁ δέ Γαλάτης ραίνας τήν ἐκ τῆς ἀρχαίας προέλευσιν πιστοποιῶν ὑπεστήριξεν, ὅτι εἰ ὁ κτικῶ ἤχει τῆς ἐκκλησ. μουσικῆς ἐλήφθησαν ἐκ τῶν 15 τρόπων, εἰς δέ τα λαϊκά τραγούδια διεσώθησαν ἄλλοι οἱ ἀρχαῖοι ρυθμοί. Τά ἐκ τῶν ἐργασίων τούτων συναγόμενα ἐπαρουσίασεν ὁ αείμνηστος ἔμμ. Πεζόπουλος εἰς τό ἐν Ἀθήναις τελευταῖον βυζαντ. συνέδριον, ὅπερ προτάσει τοῦ Heisenberg ἐροφῶνως συνέστησε τήν μεταγραφὴν καί κωδικοποίησιν τῶν ἱερῶν καί δημοδῶν τοῦ ἑλλην. λαοῦ ἔσμάτων.

Ἡ γρηραῖα παράδοσις ἀναφέρει τὴν ἐπινόησιν τῆς παρασημαντικῆς καὶ τὴν ἐφαρμογὴν τῆς μελωδίας εἰς τὰ ἐκκλησιαστικά ᾄσματα εἰς Ἰωάννην τὸν Δαμασκηνόν· ἐπ' ἐνόματί του ὑπάρχει εἰς περγαμηνὸν κώδικα: "Γραμματικὴ τῆς μουσικῆς ἢ κανόνιον κατὰ τοὺς ὁρισμοὺς καὶ τοὺς κανόνας τῆς ἀρχαίας ἐκκλησιαστικῆς" (βλ. Μεγ. Ἑλλην. Ἐγκύκλι. ΙΓ', σ. 389α καὶ Ἰ. Ὁγκυλίδην, Ἡ Ἱερὸν Λύρα Σαββάτου ψηγισμένον, ἀλαζάνδρεια 1907, σ. 317). Ἀλλὰ δὲν ὑπάρχει ἀμφιβολία, ὅτι τὰ σημεῖα τῶν συνυπῆρχον, ὡς εἰκόθεν ἐννοεῖται, μετὰ τῆς μουσικῆς, διότι εὐρίσκονται πρὸ τοῦ ἀρρασκηνοῦ ἐν χειρογράφοις μελοποιηθέντα ᾄσματα π.χ. τοῦ Σωφρονίου Πατριάρχου Ἱεροσολύμων (τοῦ στ' αἰῶνος) καὶ τοῦ Ἐφραίμ Σύρου ἐν τῇ Παρισ. κώδικι τοῦ Β' αἰῶνος. Ἐπὶ πολλῶν βασισθῆναι, ὅτι ἡ θετικὴ χρυσόστεροσεῖσή γε τὰ σημεῖα ταῦτα καὶ εἶναι αὐτὰ τῆς ἀρχαίας παρασημαντικῆς τοῦ Ἀριστοζένου. (Δ' αἰῶνος π.λ.) ὡς ἐκ τούτου ἡ διασθεῖσα παράδοσις ἐν τοῖς μουσικοῖς τοῦ ἁγίου Ὁρους κώδιξι δύναται νὰ παράσχη πλήρως τὴν ὀρθὴν ἐννοίαν πρὸς συμπλήρωσιν τῆς θεωρίας καὶ τῶν γνώσεων ἡμῶν περὶ τῆς μουσικῆς τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων, ἧς ἐπὶ τὰ ἴχνη ἔδουσεν οἱ βυζαντινοὶ μελοποιοί. Ἐπὶ τοῦ ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Δαμασκηνοῦ ἔρως, ὅστις διὰ τοῦ πλήθους τῶν ἱερῶν ὑμνῶν καὶ μελισμάτων, διὰ τῶν ἡ "ἀναστασίμων", ἠπερ εἶναι τὰ καλλιστεύματα τῆς ἐκκλησιαστικῆς ποιήσεως, ἀπετέλεσε σταθερὸν αἰώνιον αὐτῶν, τὸ ὑμνολογικὸν σύστημα ἐξήκετο εἰς τὸ κατακόρυφον τῆς ἀκμῆς τὰ μέγιστα συντελέσαντος καὶ συμπράξαντος καὶ τοῦ δασκάλου καὶ θετοῦ ἀδελφοῦ αὐτοῦ Κοσμά, τοῦ ἐπισκόπου Μακεδονίας, ἀπεδόθησαν τὰ πάντα εἰς αὐτόν καὶ ἡ ἐφεύρεσις τῆς μουσικῆς καὶ τὸ νέον εἶδος τῆς ποιητικῆς μορφῆς, οἱ "κανόνες". τίς γάρ οὕτω καὶ νῦν καταλαβεῖν ἐξύτερος καὶ λόγῳ περιλαβεῖν ἱκανώτερος τὸ ζητούμενον καὶ τοῖς ἄλλοις μεταδοῦναι φιλοτιμώτερος καὶ φαρμακεῖσαι φαρμάκῳ λέγῳ ἡδέσι... τὰ τῆς ψυχῆς ἀρρωστήματα; Ὅτε τοῦς ποικίλους ὑμνοὺς καὶ τὰς Σειρήνας ἀγγέλων ἐξετραγώθησεν, ὃν τὸ βρῖθος καὶ ἐγκατάσκευον καὶ τὸ πλεον εἶπετν ποικιλώτερον καὶ ποικιλιώτερον τε ἔρως πρὸς τὸ πανηγυρῆσαι καὶ λαμπρότερον... ἀμίμητόν ἐστιν εἰσέτι καὶ ἐξετάει· τὸ δὲ ἠρωικὸν τῆς λέξεως καὶ εὐσύνθετον ἔρως ἡσύγκριτον· τὴν δὲ ἀρμονικὴν μουσουργίαν καὶ τὸ τοῦ μέλους οἶμαι θελκτικόν αἰ τῶν ἀγγέλων λύραι πάντως ἡδέσθησαν..." Ταῦτα γράφει ὁ πατριάρχης Ἱεροσολύμων Ἰωάννης Μερκουρόπουλος (εἰς) κατὰ τὸν ΙΒ' αἰῶνα. Ἡ βιογραφία αὐτῆ, ἡ πληρεστέρα ὄλων, ἐδημοσιεύθη κάλλιον τῆς ὑπὸ τοῦ Usener τὸ πρῶτον γνωσθείσης ὑπὸ τοῦ Ἀθαν. Παπαδ. Κεραμέως ἐν Ἀναλέκτοις Ἱεροσολύμων τῆς σταχυολογίας, τομ. Δ', Μετρούπολις 1897, σ. 329. Τὸ δὲ παράδοξον εἶναι ὅτι ἐκτός τῶν πτιχηρῶν, ἠπερ προηγοῦνται τῶν "ἀναστασίμων", ἀμφίσχη τοῦνται ἤδη καὶ οἱ ἱαμβικοὶ κανόνες τοῦ Δαμασκηνοῦ, παρατηρεῖ δὲ καὶ ἡ ἐν λέγῳ σπουδαῖος αὐτοῦ βιογράφος σ. 349 "τὰς δ' ἱαμβοὺς ὡς τίς τῶν τὸ σαφές εἰδόντων καὶ καθαρὸν Ἰωάννου καὶ τὴν ἐκείνου περὶ τὸ γράφειν γλυκύτητα αὐτῇ προσανάθηται; ἀίσυνετέθησαν μὲν οὐδαμῶς παρ' αὐτοῦ, παρ' Ἰωάννου δὲ τινός ἄλλου καὶ αὐτοῦ τοῦς ἀσκητικῶς ἁγῶνας

έν τῇ κατὰ τὸν μέγαν Σάββον αὐτὰ ἀνύοντος, ἐπεννοαζομένου δ' οὕτως Ἀρ-
κλαῖ, ἐξαπατῶ δέ ἡ συναυμία τοὺς οὐκ εἰδότας τὸ ἄκριβες καὶ ἡ πολιὰ
αὕτη ἔσον καὶ ἐρῶν κρίσις περὶ τῶν ἱαμβικῶν προέρχεται ἐξ Ἱεροσολύ-
μων, τῆς πόλεως τῆς ποιητικῆς τοῦ αμαρσκηνοῦ δράσεως. Τέως μόνον ὁ τῆς
Πεντηκοστῆς κανὼν ἠμφισβητεῖτο, ὡς καὶ ἐν κώδικι 452 τῆς Ἱεροσολ. βι-
βλιοθήκης (Α', σ. 429) φέρεται ἡ μαρτυρία τοῦ Ἀγχιαλίτου μοναχοῦ Ἀνθί-
μου, ὅστις ἐξηγήσατο τοὺς ἁρματικούς κανόνες τῶν δεσποτικῶν ἑορτῶν καὶ
γράφει: "ἀρχονται δὲ ἀπὸ τοῦ κανόνος τοῦ τιμίου σταυροῦ καὶ λήγουσιν
εἰς τὸ δεύτερον (εἶναι δὲ οἱ δεῦτεροι οἱ ἱαμβικοί) κανόνα τῆς Πεντηκο-
στῆς, ὅστις ἐστὶ ποίημα Ἰωάννου τοῦ Ἀρκλαῖ". Τούτων οὕτως ἔχοντων ἐγ-
κληματοῦσι κατὰ τοῦ ἔθνους οἱ ἀγωνιζόμενοι νὰ ἀντικαταστήσωσιν εἰς τὴν
τοῦσ νασὺς καὶ τὴν δημόδη πείησιν τὴν ἐθνικὴν μουσικὴν δαδ τῆς ξενοφύ-
νου θεατρικῆς τετραφωνίας. Ὁ Τζέτζης εἶχε προεῖπει καὶ τοῦτο ὡς λίαν
πιθανόν "ὅτι ἐπὶ τῶν χριστιανικῶν κειμένων ἐφημέροσθησαν ἐθνικαὶ μελωδίαι
καὶ εἰς τοῦτο ἀποδίδομεν τὴν μεταφωρὰν πάντων σχεδόν εἶπειν τῶν ἀρχαίων
μέτρων εἰς τὸ προσωδιακόν ρυθμὸν τῶν τάσεων (= τόνων), εἰς αὐτὸ δὲ τοσο-
τε καὶ τὴν μὴ διάσωσιν ἀρχαίων μελωδιῶν καὶ μελῶν" ~~ἄλλως~~ "Ἡ ἐπινόησις
τῆς παρασημαντικῆς τῶν κατὰ τὸν μεσαῖωνα λειτουργ. καὶ ὕμνολ. χειραγρά-
φων.." Ἀθῆναι 1888, σ. 58. Ταῦτα προάγουσιν ἡμᾶς εἰς τὸ οὐσιώδες θέμα,
ὅτι μετὰ τῶν μέτρων εἰσῆχθη καὶ ἡ μουσικὴ τῶν ἀρχαίων ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ,
τούτου ἕνεκα καὶ ἡμεῖς ἐξητάσαμεν πρῶτον τὰ περὶ τῆς ἐκκλησιαστικῆς μου-
σικῆς. εἰδὲτι ἡ μελωδία παρήγετο οἰχί ἐκ τῆς ἀρχαίας προσωδίας, ἥτις εἶχεν ἐκλεί-
ψει, ἀλλ' ἐκ τοῦ προσωδιακοῦ τονισμοῦ, πρὸν ἔν μετέφερον ἔπειτα τὰ ἀρχαι-
αμέτρα (σφ.σ. 15). Ἀλλὰ καὶ τὸ πάλαι ἡ μουσικὴ δὲν ἠκολούθη πάντοτε
τῇ τῶν μέτρων ἀκριβείᾳ, ὡς γράφει Διονύσιος ὁ Ἀλικαρνασσεύς ἐν τῷ "περὶ
συνθέσεως ἑναμάτων" βιβλίῳ: "ἡδὲ μουσικὴ τε καὶ ρυθμικὴ μεταβάλλουσιν
αὐτάς (τὰς μακρὰς συλλαβὰς) μειῦσαι καὶ παραύξουσαι, ὥστε πολλάκις εἰς
τὴν ἀντιὰ μεταχωρεῖν· οὐ γάρ ταῖς συλλαβαῖς ἀπευθύνουσι τοὺς χρόνους, ἀλ-
λὰ τῷ χρόνῳ τὰς συλλαβὰς" (Oquecula, Δειψ. 1929, II, σ. 42). Τὸ αὐτὸ
καὶ ὁ ἰωγγίνος "διαφέρει ρυθμοῦ τὸ μέτρον... ὁ δὲ ρυθμὸς πολλάκις καὶ
τὸν βραχύν χρόνον ποιεῖ μακρὸν" -(ἀποσ. 3). Ἐάν δὲ ὁ κανὼν οὗτος ἴσχυεν,
ὅτε ἐσώζετο ἡ προσωδία τί περὶ τῶν ἔπειτα χρόνων νὰ εἴπωμεν; ἁπλοῦστα-
τα, ὅτι ἡ τονισμὸς, ὅστις τέως ἦν μουσικός, ἤδη ἀντικατέστησε τὴν προσω-
δίαν ἀπὸ βῆσ ἀντιμετρίως. Ἡ προσωδία ἤχετο ἀπὸ τῆς, ἦτο προϋπόθεσις καὶ
ἔτσι ἐνδύμιζον, ὅτι συνδύαζοντες αὐτὴν πρὸς τὸν τονισμόν (ὅπως ὁ Νόννος),
κατάρτουσιν τὴν μέγα αἰτητικὴν πᾶντοσ. Ὁ Ἡφαιστίων ἐν τῷ μ.Χ.Ε. αἴπνι ἐποίει.
Ἐπόπειραν νεκρὰν στάσεως, ὅτ' ἔγραφε τὸ "Ἐγχειρίδιον περὶ μέτρων" μο-
ναδικὸν καθ' ἑλούς τοῦσ βυζαντ. χρόνους· σήμερον ὅμως πολλὰ τῶν γνωστῶν
τοῦ ἀποκηρύσσονται, ὅπως καὶ τοῦ ἱδρυτοῦ τοῦ νεωτέρου συστήματος τῆς
μετρικῆς Westphal, ὅπερ ἠκολούθησε καὶ ὁ Σεμιτέλος. Πόσον ἀπέτυχε καὶ
τὸ σύστημα τοῦτο, ὅπερ ἐδιδάχθημεν πάντες, ἀπέδειξεν ὁ Wilamowitz,
καταφυγὴν πρὸς σπουδὴν τῆς μετρικῆς εἰς τὰ ἀρχαῖα κείμενα· λοιπὸν ἐβρι-
σκόμεθα ἐν πλήρει ἀγνοίᾳ περὶ τοῦ τρόπου καθ' ἔν ἀνέγνωσκον κατὰ μέτρον

αι-ἀρχαίοι, διότι μετροῦμεν διὰ νά προφέρωμεν παρατόνως τὰς τονουμέ-
 νας λέξεις. (Οἱ Ἱερὸδ.καρολίδης ἑλληνιστῆς καὶ ἄριστος πανκριτολόγος
 ἐν τῇ θεολ. Σχολῇ ἀάλης κατάρθωνε νά συμβιβάζη καὶ τὸν τόνον εἰς τὰ
 μέτρα τῶν ματίνων ποιητῶν. Τοιαύτην προσπάθειαν προτείνει καὶ ὁ Κακρι-
 δῆς. Βεβαίως ἐν τῇ ἀρχαιότητι τὸ παράτονον δὲν ἠκούετο τόσον, διότι
 ὁ τόνος ἦτο μουσικός, ἰδοὺ ἡ πρώτη δυσκολία. ἡ ἄλλη εἶναι ἡ ἀποδοχὴ
 τῆς ἑρασμικῆς προφοράς.) Τοῦ φαινομένου τούτου τὸ αἴτιον δὲν δύναται νά
 νά ἐξηγηθῇ ἄλλως, εἰ μὴ ἔτι οἱ ἀρχαῖοι τὴν μετρικὴν, ὅπως τὴν μουσικὴν,
 ἐδιδάσκοντο διὰ ζώσης φωνῆς "κριτήριον μέτρου ἢ ἀκοή", ἄλλως οἱ ἦχοι
 καὶ αἱ ἀποχρώσεις τῆς φωνῆς δὲν παραδίδονται. καὶ περὶ τῆς ἀρχαίας με-
 τρικῆς ἔχομεν τὸν Ἑφαιστῖωνα (τῷ 1899 ἀνεκαλύφθη καὶ ὁ Ὀξυῦ πάπυρος
 Ὀξυρύγχου, ὅστις ἀναγόμενος εἰς τὸ τέλος τοῦ Α' μ.Χ. αἶψος ἐδηροσεύη
 ἡ ἐν τέλει τοῦ Ἐγχειριδίου ὑπὸ τοῦ ἐκδότου Mack, Consbruch σ. 402-407)
 ἀλλὰ περὶ τῆς παρασημαντικῆς τῶν τε ἀρχαίων καὶ τῶν βυζαντ. χρόνων
 οὐδὲν ὀπολύτως ἔχομεν. Αἱ "κρηπίδες", ἀφ' ὧν διδασκόμεθα τὴν "κλίμακα"
 τῆς μουσικῆς καὶ τοὺς β' ἦχους, εἶναι ἔργον τῶν ἀρχῶν τοῦ παρελθόντος
 αἰῶνος. Ἐπί πλέον ὅπως σήμερον ὁ λαὸς ἀπὸ στήθους ψάλλει τὰ ποικιλό-
 μορφα ἄσματα, ὧν πολλὰ χρονολογοῦνται ἀπ' αἰῶνων, οὕτω καὶ οἱ ἀρχαῖοι
 ἐπὶ τῶν πρώτων χριστ. χρόνων. Ἐλληνες τὴν τε μουσικὴν καὶ τὰ μέτρα
 ἐκ τῆς μακρῆς παραδόσεως διέσωζον ἀνά τὰ στόματα ἀπαρᾶλλᾶτως
 ὅπως καὶ τὴν μουσικὴν τῶν ποιημάτων καὶ θεῶν ὕμνων. Συνέταπτον καὶ
 ἔργα ἔμετρα καὶ ὕμνους πρὸς τοὺς θεοὺς, ὡς ὁ νεοπλατωνικός Πρόκλος
 καὶ ἄλλοι. Κατ' ἀπορίησιν δὲ ἐποίουν τιοῦτα καὶ ὡς χριστιανοὶ καὶ εἰ-
 σήγαγον τὴν ἔθνικὴν αὐτὴν μουσικὴν μεθ' ἑλῶν τῶν κοσμικῶν μελοποιῶν εἰς
 τοὺς ναοὺς παρά τὰς σφοδρὰς τῶν ἱεραρχῶν διαμαρτυρίας. Τοῦτο ἰδίως
 ἔπραττον οἱ αἰρετικοί. Ὁ Ἄρειος διὰ τῆς "θαλείας" του, συλλογῆς θε-
 μελικῶν ᾠδῶν, ἐσαγήνευε τὰ πλήθη καὶ πρὸ πάντων Ἰουλιανὸς ὁ παρα-
 βᾶτης, ὅστις ἠνάγκασε τὸν θεολόγον Γρηγόριον ν' ἀντεπεξέλθῃ διὰ τῶν
 πολυαρίθμων ποιημάτων του ἐκτετακτομένων εἰς ἀρχαῖα μέτρα. Ἐκαλλιέργη
 δὲ τὴν ἔθνικὴν ποίησιν ἡστέρω. ἔχομένη τῆς εἰδωλολατρίας φιλοσ.
 σχολῆ τῶν Ἀθηναίων, ἥς οἱ καθηγερμένοι ἀμιλλώμενοι ἐποίουν ἱεροὺς ὕμνους
 ὡς ἰσχυρῶν ἀντιχριστιανῶν. Δυστυχῶς δὲν ἄδονται οὗτοι ἐφ' ὅσον ἀ-
 γνοῦμεν τὴν φωνητικὴν μουσικὴν τῶν ἀρχαίων.

Γενόμενου λοιπὸν ὑποδεκτοῦ, ἔτι ἡ κατ' ἄγραφον παράδοσις ἔθνικῆ τῶν
 Ἑλλήνων ποίησις καὶ μουσικὴ ἦτο ἡ μόνη κυριαρχοῦσα τότε ἐν Ἀνατολῇ,
 ἐνθα ἡ ἐκκλησία τοῦ Χριστοῦ ἐλάμβανε τὴν πρώτην τελετουργικὴν ἐργάνω-
 σιν καὶ ἀπὸ αὐτῆς ἔλαβε τὰ πρῶτα στοιχεῖα, θετέον ἤδη, πῶς ἐῦποτιθερέ-
 νη προσοδία συνεβιβάσθη πρὸς τὸν ἐπικρατήσαντα δυναμικὸν τονισμόν;
 Ὁ Ἄλεξ. Ρυγκάβης, ὅστις πρῶτος ἐπεχείρησε νά καταδείξῃ τὴν ρυθμικὴν
 σχέσιν καὶ σχεδὸν ταυτότητα τῶν ἀρχαίων χορικῶν τοῦ Πινδάρου καὶ Ἄρι-
 στοφάνους μετὰ τῶν ἡμετέρων ἐκκλησιαστικῶν, ἐπενόησε τὸν ἔξω συμβιβα-
 σμόν, ἀντικατέστησε τὰς μακρὰς συλλαβὰς ἐφ' ἣν ἐπιπτε ἡ δύναμις τῆς φω-
 νῆς διὰ τῶν τρισημήμετων (βλ. ἄπαντα, τομ. Β', σ. νη-ξγ' τὸ σύστημα τοῦτο ε
 Γιαννουτσοῦς ὠνέμασε μετροσχηματισμόν ὡς ἑσπεριονιστῆς πατῆρ Λυβριῦ ἐπὶ
 πολλά ἔτη διατρίψας ἐν Κ/πόλει (Κωνσταντινί) ἔγραψε λαμπρὸν μετὰ φωνήσιν
 Le rythme tonique dans la poesie liturgique et dans les chants des
 Eglises chretiennes au moyen age Paris 1903.)

περί της μετρικής των έκκλησ. ὕμνων ὑπάρχουσα πολλά ἀμφισβητήσεις καὶ διαφο-
 ρωνίαι ὡς εἶδμεν· γενικῶς δυνάμεθα νὰ εἰπωμεν, ὅτι ἐλίγοι τῶν ποιητῶν
 ἐμνήθησαν τὸν Νόννον συμβιβάζοντες τὸν τόνον πρὸς τὴν προσῳδίαν· καὶ πρὸς
 τί τὸ τεράστιον κόπος ἐφ' ἔσεν ἢ προσῳδία ἐξέλιπεν; - Τὰ μέτρα βεβαίως μετὰ
 τὴν ἐπικράτησιν τῆς τονικῆς ρυθμικαίας ἐτηροῦντο, διότι ἐνυσχύνοντο καὶ ἐπὶ
 τῆς προσωπομαντικῆς, ἄλλα νῦν δὲν δυνάμεθα ἕκαστον ὕμνον νὰ χωρίσωμεν κατὰ
 κατὰ πόδας, διότι δὲν κατέχωμεν πλήρη τῶν παρῳδῶν. Τοῦ Ἡφαιστίου τὸ τῶν
 Ἐγχειρίδιον τὸ μόνον διασωθὲν, δὲν εἶναι καὶ αὐτὸ τῆς πρώτης χειρὸς, ἄλλ'
 μετεγενεστέρα ἐπιτομή. Ἐντεθεν καὶ αἱ διαφορίαι ὡς πρὸς τὴν μετρικὴν διαι-
 ρίσεις τῶν ἱερῶν ὕμνων. ἔχομεν ὑπ' ἔψιν τὴν μνημονευθεῖσαν (1-2 σ.) πραγμα-
 τείαν τοῦ κ. Ἰ. Γιαννιούτσου γυμνασιάρχου ἀνδρὸς μουσολήπτου καὶ τρίβω-
 νος περὶ τὴν ἐκκλῆσ. ὕμνων καὶ ὅπως ἐφαρμόζει καὶ οὗτος τὰ ἀρχαία
 μέτρα ἀνωμαλίως (σ. 4) ὥστε τὸ αὐτὸ μετρικὸν σχῆμα ἕκαστος διαιρεῖται κατὰ
 διαφόρους πόδας (σ. 9), τοῦ ἔπερ περαιτέρω συμβαίνει καὶ εἰς τὰς μεταγραφὰς
 εἰς τῶν βυζαντινῶν μελωδιῶν. Ἄλλα συχνὰ προσκίπτει περὶ τὸν ρυθμὸν καὶ ὁ
 πειρᾶται ἀνεπίτως νὰ δικαιολογήσῃ τὰς ἀνωμαλίας (σ. 10, 12), τονίζει τὰς συλ-
 λαβὰς ἀβασανίστως (σ. 13, 16) ἐνῶ οἱ ὕμνογράφοι, ὅπως ἐν τῇ ψαλμῳδίᾳ δὲν ἐχώ-
 ριζον ἐν τῷ μέσῳ τὰς λέξεις, εἴτω καὶ ἐν τῇ μετρικῇ δὲν συνέχον τὰ με-
 τρικά σχήματα, ἄλλ' ἕκαστος στίχος ἀπετέλει τελείαν ἔννοιαν ἢ περὶ πρῶτος & εἰ-
 παρετήρησεν ὁ ἄγχορείτης Νικόδημος· καὶ ἐπειδὴ ἔνιαχοῦ δὲν συμφωνοῦσιν οἱ
 μετρικαὶ πόδες πρὸς τὸν ὄντισμόν (σ. 15) εὖρεν ὡς πανάκειαν τὴν μελωδίαν (δηλῶσαι
 τὴν παράτασιν τῆς φωνῆς κατὰ βούλησιν) καὶ ἔαυτὸ ἐνομάζει "ἁρμονικὸν νόμον"
 ὅστις "αἰσθητοποιεῖ συνάμα καὶ τὸν λεκτικὸν καὶ τὸν ρυθμικὸν τόνον καὶ περ-
 μὴ συμπίπτοντας" καὶ διαιρεῖ μετρικῶς τὸ γνωστὸν τότε πᾶσι ἐξαποστειλῶν-
 τος τῶν μαθητῶν συνέλωμεν (σ. 14) ἄλλ' ἡ διαιρέσις αὕτη καταστρέφει τὸ
 μέλος καὶ τοῦτο διότι τὸν 15σύλλαβον αὐτὸς ἔκαμε δίκωλον (Γλυκάνειον καὶ
 τερεκράτειον). Τελείαν δὲ μουσικὴν καταστρεφὴν ἐπέφερον εἰς τὴν Ἡ. Παρμένους
 σήμερον τὸν ὑπερούσιον τίκτει (ὡς ἀλλὰχοῦ ἀποδείξαμεν), ὡς πρὸς τοὺς τῶν
 τῶν ὕμνων τῆς χριστιαν. λατρείας νομίμων, ὅτι δὲν ἦτο ἀνάγκη νὰ ἀναδρά-
 μωνεν εἰς τὴν ἡπερεμακρυσμένην κυρηναϊκὴν, ὅπου βαυύτατα εἶχε ριζοβολήσει
 ὁ ἑλληνισμὸς διὰ τῶν καρνεαδῶν καὶ Ἀριστίππων καὶ ὡς τελευταίαν ἀναμ-
 πὴν μᾶς ἔδωκε τὸν συνέσιον. ὡς ἦτο δυνατόν ἡ ἐκκλῆσια νὰ οἰκαιοποιήσῃ τοὺς
 ὕμνους τοῦ γεγραμμένου εἰς δωρικὴν διέλεκτον ἀκατάληπτον τότε παρά τῶν
 λατῶν; ὁ νεεπλάτωνικὸς Πρόκλος ἐκάλει τὸν φιλόσοφον ἱεροφάντην τῆς ἑλλ. φύ-
 σεως, συνέταξε δὲ καὶ ὕμνους. ὡς τοιοῦτος καὶ ὁ συνέσιος προέβη ἐπὶ τὴν
 ἱερὰν ποίησιν· καὶ παρεδέχετο μὲν τριάδα τριφῆς ἔλαμψε μορφή· ἄλλ' ἡ πλατων-
 νικῶς, τὸ ἐν, τὸ νόον καὶ τὴν ψυχὴν τοῦ κόσμου (πλωτίνος), ὅπως καὶ τὴν αἰ-
 σιανότητα τοῦ κόσμου τὴν ἀνάστασιν τῶν νεκρῶν ἐξηγοῦμενος ἡλληγορικῶς
 (ἐπιστ. 87). "ἠθελε νὰ διατηρήσῃ τὸ συναμφοτέρον" τὰ μὲν οἴκει φιλοσοφίαν, τῶν
 τὰ δὲ ἔξω φιλοποῦσιν) καὶ νὰ μὴ στασιάζῃ πρὸς τὴν γλῶσσαν ἢ γνῶμην. Ἐν τότε
 ὕμνοις ἐξέχει εὐχὴ ἢ χριστιανικὴ θεωρία· ἄλλ' τὰ φαίνόμενα τῆς φύσεως, δι' αὐ-
 τῶν προσπιθεῖ νὰ μορφώσῃ ὕμνον· συνείδησιν. Δὲν αἰσθάνεται μετάνοιαν, ἀλλὰ
 πόνον, ὅπως ἰπελευθερωθῇ τῶν δεσμῶν τῆς φύσεως διὸ καὶ τὰς ψυχὰς εἰσάγει
 γυμνάς τοῦ σώματος ἐν τῷ ἄδῳ ἦτο ἐκ τῶν συγχρόνων ἑθνικῶν φιλοσόφων, οἵτινες
 τινες ἐθήρησκοντο ἀποκρούοντες τοὺς ἀρχαίους μύθους. (V. J. Ve stoic, Paris
 (E. L. Villedieu, "Tableau de l'eloquence", 1840, σ. 228). Οὗτος ἐκ τῶν ὕμνων
 ἐν καὶ μεταφράζει ἐξάγει, ὅτι "ἡ φαντασιώδης καὶ ἔκτατος ἰνδικαθίσταται
 ἰνδικαθίστατος ὑπὸ πίστεως θετικωτέρας ἢ δὲ φαντασίας τοῦ ποιητοῦ συγχωνοῦται".
 τὸ ἐν τέλει μετὰ τοῦ συμβόλου τῆς πίστεως... οὐδὲν ἐν τῇ γλῶσση ταύτῃ μὴ
 ἔχον σχέσιν πρὸς τὴν "πίστιν τῆς Νικαίας" σ. 231. Βεβαίως ἐξ ὅλων τῶν ὕμνων
 αὕτη διαφέρει, ἄλλ' ἄλλο μὲν τοῦτο δὲν ἦτο ἐν χρήσει ἐπὶ ἐκκλησίαις, καίτοι

"ἐποπνέει πανταχοῦ τὴν ρωμαϊκὴν (ἑλληνικὴν) ὀρθοδοξίαν.. ὡς νομίζει ὁ Γαλάτης, ὅστις ὡς καθολικὸς τὸ λεγόμενον περὶ τοῦ ἁγ. πνεύματος "κέντρον κέντρον καὶ πατὴρ" θεωρεῖ σύμφωνα πρὸς τὸ σύμβολον τῆς Νικαίας) ὅθεν ὅτε κατέκλυσαν οἱ ἐπιδρομεῖς τὴν Κυρήνην καὶ τὰ δεινὰ ἐκεῖνα ἠσθάνετο καυτὸν μακρὸν τοῦ θεοῦ (ἐπιστ. 57). εἰς οὐδὲν λειπὸν ἐπὶ τοῦ προκειμένου ἔργου ἤρην ἡ ποιητικὴ καὶ ἀρχαιοπρεπεστάτη παραγωγή τοῦ θαυμασίου τούτου ἱεράρχου, ὅστις τὸν "κῆπον τῆς Ἀφροδίτης" τὴν γόνιμον Κυρηναϊκὴν, ἀπέδειξε καὶ ῥοσῶν ἐρατεινὴν ἔσταν." Ἐλθωμεν εἰς τὸν Ναζιανζηνὸν θεολόγον, ὅστις ὑπὲρ τὰ 400 συνέθεσε ποιήματα ἀπόδιιστίχων μέχρι δισχιλιοστίχων ἐν ὅλῳ 18,000 στίχους. Ἀλλὰ ταῦτα δὲν συνετέθησαν ἐπὶ τῷ ἔργῳ, ἵνα ὀρθοσκευτικὴν ἀνάγκην ὁμοραπεύσωσιν· οὐδεὶς τῶν ἀρχαίων μαρτυρεῖ περὶ τούτου—ἀλλὰ παιδευτικὴν ἐκ τῆς λειψῆτος τῆς ἑλληνικῆς σοφίας, ὡς τοῦτο ἐκφράζει καὶ ὁ βιογράφος αὐτοῦ (τοῦ Ζ' αἰῶνος) "διττὸς αὐτῇ γέγονεν ὁ σκοπὸς· πρῶτος μὲν, ὅπως τὴν ἄθεσμον Ἰουλιανὸν τοῦ τυράννου νεοθεσίαν μειρακιώδη καὶ ἀνίσχυρον ἀπελέγξει, κελεύουσιν μὴ μετεῖναι χριστιανὸς τῶν Ἑλλήνων παιδείας· δεύτερος δέ, ἐπειδὴ ἔωρα ὑπερδιδάκτρια ῥάψαντα· ποικιλίαν· βίβλους· ἐκ διαφόρων μετρῶν καὶ τούτοις κλέψαντα τοὺς πολλοὺς εἰς τὴν ἀίρεσιν... τηνικαῖα γράψαι τὰ ἔρμηναι" (Migne 35, 304). Ἐκφραστικώτερον δὲ τοῦτο εἴρηται ἐν ἀρχῇ: "Χρησάμενος ἁρμονικῶς καὶ ἱαμβικῶς καὶ ἐλεγείοις τριμέτροις καὶ ἑτέροις πολλοῖς, χαρακτηροῖτε τραγῳδίας καὶ κωμῳδίας καὶ ὑπόθεσις συγγραφικῆς ἰδέας—λίγου δεῖν παν εἶδος παιδείας—τοῖς ἰδίῳ λόγοις ἀπετυπώσατο ὑποθέσεις θεοσεβείας" (στ. 265). Ἡ δὲ φέρουσα χαρακτηρὰ ἐκκλησιαστικὸν "Ὁ Χριστὸς πάσχων" τραγῳδία εἶναι ὑποβληματικὸν ἔργον τοῦ ΙΑ'—ΙΒ' αἰῶνος.

Ἐγγύτερον πρὸς τὴν ἀλήθειαν θά ἦτο ἡ ἐκ Συρίας, χώρας ἐν ἣ τὸ πρῶτον ἠνθῆσεν ὁ χριστιανισμὸς εἰσαγωγή τῆς ἐκκλησ. μελουργίας, ἀφοῦ καὶ ἐν τοῖς ἔπειτα χρόνοις ἡ μουσικὴ ἐκελλιεργεῖτο ἐνταῦθα, ὅθεν καὶ ἐν τῷ βουνῷ τοῦ Ἀύξεντιου (παρὰ τὴν Σμύρνην) μετεφυτεύθη (ἐκκλησ. ἀληθ. ἔτ. 40, σ. 140.) Κατὰ τὸν Β-Γ' αἰῶνα μ.χ. ἡ μουσικὴ ἐγέννησε δύο ἐγκρίτους ἑλληνομοῦσους, τοὺς Ἀπολλινάριους (πατέρα καὶ υἱόν), οἵτινες τοσοῦτον προσέκειντο τῷ ἑλληνισμῷ, ὅστε ἀπέδωκέν ὡς ἀπικίζουσιν διάλεκτον τὴν ἁγίαν Γραφὴν συντάζαντες καὶ ἱερὰν γραμματικὴν. Ἀλλὰ γνωστῆτερος εἶναι Ἀπολλινάριος ὁ νέος ὁ ἑτασκοπὸς τῆς πόλεως ὡς αἰρεστάρχης. Οὗτος καὶ εἰς ἠρωικὸν ἐξάμετρον μετήνεγκεν τὸ ψαλτήριον καὶ τὴν ἱστορίαν τῆς Π. Διαθήκης, εἰς δράματα δὲ ἐπιμήθη τούτοις ἀρχαίους ποιητὰς. Οὗτος, ὡς φαίνεται, καὶ ὕμνους ἐποίησεν, οἵτινες καὶ ἐψάλλοντο ἐμμέτρως ὑπὸ τῶν ὁπαδῶν του ὡς ὁ Σωζόμενος γράφει ἀποδοκιμαζόν τὴν ἐπ' ἐκκλησίας χρῆσιν αὐτῶν: "καὶ δεσμοῖς ἀλλοτριῶν τῆς καθ' ἑαυτὸν ἐκκλησίας πρὸς τὰς νενομισμένας ἱερὰς ψάλλας, ἔμμετρά· ἵνα μελῶδρια ψάλλοντες παρ' αὐτοῦ τοῦ Ἀπολλινάριου εὐρημένα. Πρὸς γὰρ τῇ ἄλλῃ παιδεύσει καὶ ποιητικῶς ὡν καὶ παντοδαπῶν μέτρων εἰδήμων καὶ τοῖς ἐντεσθεν ἡδύσμασι τοῦ πολλοῦ ἐπειθεῖν, ἄγδρες τε παρὰ πότις καὶ ἐν ἔργοις καὶ γυναῖκες παρὰ τοῦ ἱστοῦ τὰ αὐτοῦ μέλη ἔψαλλον". Τῶν ἀπολλιναρίων προηγώθησαν εἰς ἕτεροι Σύριοι ἠδεδασμένοι ποιηταὶ γνωστικοὶ (Ὁβαλεντινιανός) VII. 19, σ. 1477.) Γαλασπῆνης καὶ Ἀρμόνιος ὁ υἱὸς αὐτοῦ (154-222 μ.χ.). Οὗτος παρὰ ἂν ἐξεπαιδεύθη ἐν Ἀθήναις τὴν μουσικὴν, "φάσιν Ἀρμόνιον διὰ τῶν παρ' Ἑλλήσι λόγων ἀχθένια πρῶτον μέτροις καὶ νόμοις μουσικοῖς τὴν πάτριον φωνὴν ἀπαγαγεῖν καὶ χοροῖς παραδοθῆναι καθάπερ καὶ νῦν ψαλλοῦσιν εἰ Συρί, εὐ τοῖς Ἀρμονίου συγγραμμάτων, ἀλλὰ τοῖς μέλεσι χρωμένον" (αἰν. III, σ. 1088). Ἡθέλησε καὶ οὗτος νά μιμηθῆ τὸν Δαβὶδ καὶ ἐφιλοδόχησε νά κοσμηθῆ τῷ κάλλει αὐτοῦ καὶ ἐποίησεν, ὅσπερ ἐκεῖνος πεντήκοντα καὶ ἑκατὸν ὕμνους (βλ. Dunbar, ἐνθά ἄνωτ. σ. 1).

...ἀλλὰ καὶ οὗτοι δὲν ἐγένοντο εὐ-προσδεκτοὶ παρά τῆς ἐκκλησίας ὡς αἰρετικοί-
καί. εἶναι δὲ ἄξιον προσοχῆς, ὅτι ἡ ἑλληνισμὸς διὰ τούτων προσπαθεῖ νὰ
ἐπιβληθῇ εἰς τὸν χριστιαν. κόσμον. Τότε ἐξηγέρθη ὁ ἅγιος Ἐφραίμ ὁ Σύρος
"ἰδὼν κηλουμένους τοὺς Σύρους τῷ κάλλει τῶν ὀνομάτων (Ἰσ. ἁσρηίτων) καὶ
διὰ τοῦτο προσεοιζόμενος ἑποίως αὐτῷ (τῷ Ἀρμονίῳ) δοξάζειν, καίπερ ἑλ-
ληνικῆς παιδείας ἄριστος, ἐπέστη τῇ καταλήψει τῶν Ἀρμονίων μέτρων καὶ
πρὸς τὰ μέλη τῶν ἐκείνου γραμμάτων ἑτέρας γραφᾶς συναδούσας τοῖς ἐκκλησια-
στικοῖς δόγμασι συνέθηκε. Ἐξ ἐκείνου τε Σύροι κατὰ τὸν νόμον τῆς Ἀρ-
μονίου ᾄδῃς τὰ τοῦ Ἐφραίμ ψάλλουσιν" (Σωζορ. VII, 19, σ. 1477). Ὁ δὲ Θεοδώ-
ρητος Κύρου, ὁ ἐρμηνεύς αὐτοῦ, γράφει: "καὶ ἐπειδὴ Ἀρμόνιος ὁ Βαρδισάνου
ἠδὲς τινὰς συνετεύθει πάλαι καὶ τῇ μέλει ἠδονῇ τὴν εὐσέβειαν κερῶσας κα-
τεκλήλει τοὺς ἀκούοντας καὶ πρὸς ἑλευθερον ἤγρευε τὴν Ἀρμονίαν τοῦ μέλους
ἐκεῖθεν λαβὼν ὁ Ἐφραίμ ἀνέμιξε τὴν εὐσέβειαν καὶ προσενήνεχε τοῖς ἀκού-
ουσιν ἡδίστον καὶ ἐνησιφῆρον φάρμακον. Ταῦτα γὰρ τὰ ἄσματα παιδρωτέρως τῶν
νικηφόρων μαρτύρων τὰς πανηγύρεις ποιεῖ." (Ἰκκλ. ιστορ. Δ, 26). Ἐκ τούτων
προκύπτουσι δύο τιναί: ἢ ἡ ἑλληνικὴ μουσικὴ διέπρεπε κατὰ τοὺς δύο πρώ-
τους ἀπὸ χριστοῦ αἰῶνας καὶ ἦτο ἡ μένη ἐν Ἀνατολῇ, ἣτις ἠδύνατο νὰ σαγη-
γεύσῃ τὰ πλήθη καὶ ὅτι μέχρι τοῦ τρίτου αἰῶνος οἱ χριστιανοὶ δὲν εἶχον
εἰσαγάγει αὐτὴν ἐν τῇ λατρείᾳ, τὸ δὲ σπουδαῖον πόρισμα, ὅπερ ἐνδιαφέρει
ἡμᾶς ἐνταῦθα, εἶναι, ὅτι αὐτὴ συνεδέετο μετὰ τῶν ἀρχαίων μέτρων ἐν πολλῇ
ἀκρίβειᾳ καὶ ἀσκητικαὶ ἐπιλήϊαι τοῦ ἁγίου Ἐφραίμ - καὶ ἔχομεν τὰς γνωστὰς ἐν
νεοελληνικῇ μεταφράσει - εἶχον γραφῇ συριαστικῇ κατὰ στίχον ὡς καὶ τὰ " Νι-
σιβιακὰ ἄσματα" καὶ τὰ "νεκρώσιμα" (βλ. P. Krüger, Die Resenbitten, Schrö-
der's Syriaca, Oriens Christianus 1933, tom. VIII, σ. 13-61. 144-151) μέτρα ἐν μὲν ταῖς ἐπιλήϊαις εἶναι τὸ ἑπτα-
σύλλαβον εἰς δὲ τοὺς κατὰ στρεφᾶς τετραστίχους ἔνους πεντασύλλαβον καὶ
ἑκτασύλλαβον, ἀλλ' ἐπικρατεῖ τὸ ἑπτασύλλαβον, ὅθεν καὶ "Ἐφραϊμιον μέτρον"
λέγεται. ἔχομεν δὲ τὴν σπουδαῖαν μαρτυρίαν, ὅτι πολλοὺς τῶν ἔνους ζῶντος
τοῦ Ἐφραίμ μετέφρασαν μαθηταὶ τοῦ ἑλληνοφρονεῖτος. μετὰ τὸν θάνατον (393)
αὐτοῦ 20ετὴ ὁ Ἱερώνυμος ἀνέγνω τὸν περί τοῦ ἁγ. πνεύματος λόγον εἰς στί-
χους ἑλληνικοὺς. τοῦτο παρέσχεν ἄφωρμὴν ἰδίαν εἰς τὸν Jerome νὰ ἐπεκτείνῃ
τὰς ἐρεῦνας ἐπὶ τῶν χειρογράφων. Ὁ Συλβιος Μερκάτης κατὰ τὸ 1909 ἐλόθην
εἰς κούραν τὴν Ἀσπίτιδα, ἀνεκάλυψε σπουδαίους λόγους τοῦ Ἐφραίμ γεγραμ-
μένους ἐν συνεχείᾳ, οὗς κατῴρωσε νὰ χωρίσῃ εἰς στίχους. Ἐξέδωκε τὸν ἀ-
τόμον ἐν Ρώμῃ τὸ 1915 ο. Ephraim i orien. Δὲν εἶδον τὸν B. Casimir *Επιτομὴ*
καὶ τῇ βίβει τῶν κωδίκων τῆς ἐν. βιβλ. Περισίον ἀποκατέστησεν ἐλόκληρον
τὸ ἐξ 170 στροφῶν κοντάκιον "εἰς τελειωθέντας πατέρας", καταλογίσθη εἰσα-
σωθέν, εἰς τὴν ποιητικὴν μορφήν ἱρηθεῖς ἐκ τῶν παρατηρήσεων τοῦ Mer-
cati *Ephraim de Syrien, son oeuvre litteraire grecque*, Paris 1920, σ. 120. Ὁ Ἐφραίμ
ὑπερβαλεῖ ἤδη τὸ βέλτερον τῶν ἑρμηνητῶν τῶν ἀσχετομένων περὶ τὴν προέλευ-
σιν τῆς ἑλληνικῆς ρυθμοποιίας καὶ ἰσοσυλλαβίας τῶν στίχων καὶ ἀποδεικνύεται
ὅτι εἶναι ἔντως ὁ πρόδρομος. (βλ. H. Grimm, Der Strophenbau in den Gedichten
des Ephraim, *Zeitschrift für die Kunde des Morgenlandes* 1888, σ. 108)
Ὁ πωρόμενος γράφει (P. 26) "εὐκολία καὶ λαμπρότης λόγου καὶ πλῆθει ἀμφὶ
τὰς τριακοσίας μυριάδας ἐπὶ, ἐποίησεν ὑπερβάλετο τοὺς παρ' ἄλλοις εὐ-
δοκιμωτάτους συγγραφῆς. ὅτῳ γοῦν τῶν μὲν, εἴ τις πρὸς τὴν Σύρον ἢ ἐτέ-
ρον γλῶτταν μεταβάλει τὰ γράμματα καὶ τὴν καρυκεῖαν ὡς εἶπεν ἀφέλιτο
τῶν ἑλληνικῶν γλαπισμάτων... ἐπὶ δὲ τῶν Ἐφραίμ λόγων οὐχ οὕτως περιόντες
τε γὰρ αὐτοῦ καὶ εἰσέτι νῦν ἂ συνεγράψατο πρὸς ἑλληνίδα φωνὴν ἑρμηνεύσασθαι
καὶ οὐ πολὺ ἀποδεῖ τῆς ἐν ἡ πέφυκεν ἀρετῆς, ἀλλὰ καὶ ἑλλην ἀναγεννησκόμενος
ἐπίσης τῷ Σύρος εἶναι θαυμάζεται!" καὶ εἶναι σπουδαῖα αὐτῆς συγχρόνου με-

ή πλείονας στρεφάς εκ στίχων ισοσυλλάβων και έρμετώνων, δεύτερον δέ ποιήματα έχοντα μίαν ή περισσοτέρας στρεφάς, ών εκάστη άπαρτίζεται εκ τμημάτων ή κέλων εΐτε ισοσυλλάβων εΐτε έρμετώνων και γνωματεύει ότι πᾶσι σχεδόν ἢ ἐκ κληρονομίας ἢ ἐκ ἀστυχημάτων στηρίζεται ἐπὶ κανόνων τοῦ δευτέρου εἴδους. Ὁ Παντελάκης ἐν τῇ 1. τέρτῃ τῆς θεολογίας ἀπαπειράση νά ἀνατρέψη τήν δευτέραν κατηγορίαν ἀλλ' ἠναγκάσθη νά κλινοῦσθῃ (σ. 13) ἀπὸ ἐκαταστοποίησε τά πράγματα. Οὕτως ἐμολογεῖ, "ἔτι δύνανται πάντες οἱ στίχοι ἠμετέρων τούτων τῶν ἁμαρτῶν ν' ἀνγνωσθῆναι ἀνακρεόντειον" (θεολ. 16; σ. 5). Οἱ ἀνακρεόντειοι δ' ἔως τοῦ Παρθενίου ως καί τῶν ἑλλην. ποιημάτων τοῦ ἠφραῖου στίχοι εἶναι ἑπτασύλλαβοι οἱ κτηνητικαί καί ὀκτασύλλαβοι οἱ ἀκατάληκτοι, ἀλλ' ἔρμετονία δέν παρατηρεῖται. Ἐν τοῖς τοῦ Μαξιανθίου ἐνιαχοῦ καί δῆ ἐν τέλει τοῦ στίχου τηρεῖται ἡ ὀρμετονία. Ὁ μακ. εὐστρατιάδης ἀνεκάλυψεν ἀνακρεοντεῖους ἑπτασύλλαβους (οἷχί ἔροπονόντας ἔως) καί εἰς ἰδιόμελα τοῦ Δαρσικηνίου (αὐτ. τ. 60-62). Πιστεύεται εἶναι οἱ ἀνακρεόντειοι Συμεών τοῦ νέου θεολόγου εἰς τήν ὕμνιον μετάληψιν, ἐν οἷς τηρεῖται καί ἡ ἔρμετονία: "Ἐπὶ ῥυπαρῶν χειλέων-ἀπό βδελυγῆς καρδίας-ἐκ ψυχῆς ἐρρυπωμένης-δέξαι δέησιν, Χριστέ μου. Ὁμοίως καί ἐν τῇ μαυρ. κώδικι κ. 136"; Ἐπὶ τοῦ θεοῦ καί μόνου-τρία πρόσωπα δοξάζω" (τ. 6 ἡλλ' ὁ Παντελάκης (βλ. κοντάκια κ. ἰ κανόνες κτλ. Ἀθήναι 1920 περί ὧν ἐγὼ ψε τά πρῶτα εἰς τόν τελευταῖον τόμον τῆς νέας Σιών.). ἠνάγκασε νά ἐφευρῆται τά ἀρχαία μέτρα εἰς τά κοντάκια τοῦ ῥωμανοῦ καί τί πράττει; ἄφαιρεί τους τόνους ἕκαστου ἐν τῇ ψαλμῳδίᾳ εἶναι ἀποδείκνυται ἐπομένως σχηματίσει φρικώδεις κωμωδίας (τοῦτο ἔπαυσε καί ὁ Πεζόπουλος εἰς τόν εἰρμόν "ἐπὶ τῇ εἰς φυλακῆς", ἀλλά κατέστρεψε τό μέρος). Τέλος ἠπαγκάσθη νά ἀπολογησθῇ, ὅτι "οὐδέν σῆμα στασῶν ἐκ τῶν γνωστῶν καί χρησίμων ἐν τῇ λυρική ποιήσει τῶν ἀρχαίων ἑλλήνων ἀντιπρόσεται ἀπαραλλάκτως ἐν ταῖς ἐκκλησι. στρεφάσι" (θεολ. 28; σ. 306). Πάντως πᾶς ἐξήγησιν τῆς συμφύσεως τοῦ τόνου καί τῶν μέτρων ἱσχυρίζεται, ὅτι ἡ ὕμνιον ποιησις ἦτο οὐχί ἀπλῶς ἰωνητική μουσική, ἀλλ' ἡμελική καί ὅτι οἱ νόμοι τῆς ἰωνικής ἀνεπτύχθησαν ἐν τῇ ἠδῇ, ἐν ἣ οἱ τόνοι τῶν λέξεων ἐσημαρῶντο καί ἐπνίγοντο ὑπὸ τῶν ποικίλων ἐξόγγων τοῦ μέλους εἰς τήν ἐκκλησιαστικήν συνέρην τοῦναντίον ἰδιωματικῆς τῶν τόνου καί ἡ ἰσοσυλλαβία ἀντικατέστησε τῶν ἀρχαίων τήν μετρικήν ποιησιν τῆς προσηλίας ἀπορριψαμένης εἰς τό μουσικόν μέρος. ἦτε δ' ἔρμετον, ἔρμετον, ἔρμετον περπαῖος τῶν τῆς γλώσσης ἀρεσιωντῶν, προσέφεραν ὑψίστην ὑπηρεσίαν ἐθνικήν καί προσφέρει μέχρι σήμερον καί εἶναι τό μόνον λείψανον τῆς ἀρχαίας προσηλίας καί ἡ συνθετικῆς κρίσις τῆς ἀρχαίας καί νέας ποιήσεως.

Τούτων ὅπως ἔχόντων ἕνεκα τῆς σπουδαιότητος τοῦ θέματος καί ἐπειδή ὁ ὑποψήφιος ἔχειται στεργῶς τῆς παραδόσεως καί συγκεντροί πολλή ἐρδία διὰ τήν περαιτέρω ἐρευναν αὐτῆς, καί εἰς τοῦτο ἐργάζεται περιπαθῶς καί ἀντιπροσπεύει ἵσως μόνος τήν πλειοψηφίαν ἐκείνων τῶν μουσικολόγων φιλολόγων-ἐγκρίνω τήν ἀποδεχθῆναι τῆς διατριβῆς αὐτοῦ καί ἐπικαλεῖσθαι τήν ὑπέρ αὐτοῦ ἐπιείκειαν τῆς ἀκαδημίας.

Ὁ κορυφαῖος ἐβλόγιος ἐκυρία.

ΓΝΩΜΑΙ ΣΥΝΕΡΓΑΤΩΝ

Η ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΗ ΜΑΣ ΜΟΥΣΙΚΗ

ΤΟΥ κ. Β. ΒΕΚΙΑΡΕΛΛΗ

"Ελαβα επιστολήν πρωτοψάλτου 'Αθναϊκού Ναού αναλαμβάνοντος—πόση συγκατάβασις!—νά με διδάξῃ ὅτι τὸ *τερεθμ* εἶνε ἐθνικὴ μας μουσικὴ παράδοσις καὶ ἰσοδυναμεί με πολυχρονισμόν τοῦ βασιλέως. Δὲν γνωρίζω πόλος εἶπεν αὐτὰς τὰς ἀστείότητας εἰς τὸν καλὸν πρωτοψάλτην, πάντως εἶδαμε εἰς τὸ προηγούμενον σημεῖωμα πῶς ἔγιγνε τὸ πολυχρονισμὸς τῶν βασιλέων. Ὁ ἴδιος ἐπιστολογράφος ἀναλαμβάνει, ἐν τῇ μακροθυμίᾳ του, νὰ με διδάξῃ καὶ κατὰ ἄλλο: ὅτι ὅσα γράφα περὶ πολυμελῶν χορῶν κ.λ.κ. δὲν ἀφοροῦν τὴν καθαρῶς βυζαντινὴν περίοδον. Ἄλλὰ ποία εἶνε, ἀγαθὲ πρωτοψάλτα, ἡ καθαρῶς βυζαντινὴ περίοδος; ἡ ἐποχὴ, μήπως, τῆς δουλείας; *τεράκάλιν*—*φρὺ!*—εἶμαι ὑποχωρημένος νὰ πῶ ὅτι χρειάζεται ὀλίγη ἐντροπή!

Ἡ ἀλήθεια εἶνε, ὁμοσήμετε, ὅτι εἶχεν ἐπέλθῃ κάποια ἐντροπή εἰς τὴν μουσικὴν τῆς ἐκκλησίας μας ἡ ὅποια εἶχε, φάνεται, ἐπηρεασθῆ μόλῳ ἀπὸ τὴν κοσμικὴν καὶ τὴν θεατρικὴν μουσικὴν, μολοντί ἡ θριαμβεύουσα ὀδοδοξία ἀπηγόρευσε, μετὰ τοῦ; ἐκονομάχους, τὴν χρῆσιν μουσικῶν ὀργάνων εἰς τοὺς ναοὺς. Ἡμῖν δὲ—λέγει ὁ Ζωναράς—πρὸς θεῖον ἕμνον οὐδὲν τι μουσικὸν παραλαμβάνεται ὀργάνων ἀλλὰ διὰ τῶσιν μόνῃς *φωνῆς ἐναρμονίας* ὄδομον τῷ *Θεῷ*. Καὶ ὁ Χρῆσαιθος, εἰς τὸ *Μέγα Θεωρητικόν* τῆς ἐκκλησιαστικῆς μουσικῆς παρατηρεῖ:

"Ἄγνοοῦντες οἱ ἄνθρωποι δῖα τούτων κως; ἄλλως ὕμνεῖν τὸν Θεὸν δυνήσονται, εἰς ἀλόους... κιδάρας ἐξέκλιον... ἀ δὲ τῶν θεοσοσυγῶ... τὸν εἰς τὰς ἐκκλησίας εἰσοχόμενοι ἐφαλλον. Καὶ πάλιν ἀερχόμενοι εἰς τὰ θάταρα καὶ ἀπλωρ εἰπὲν εἰς πᾶσαν ἀσέβη καὶ μισῶσαν κρᾶν, ἀδὲ ὁ λαὸς διὰ τῶν ὀργάνων ἐκείνων θαλγόμενος διεσπέρτε βίβ ὑπὸ τοῦ διαβόλου καταδυναστευόμενος, εἰς ὁ Θεός, ἐλέησας τὸ πλάσμα Ἀτίν, τοῦτους τοῦ; τρεῖς φωστῆρας τῆ Οἰκουμένη διήγειρεν ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ: Ἰωάννην Χρυσόστομον, Ἰωάννην λαμασκηνὸν τὸν *καχαριτωμένον* φοιτητὴν καὶ Κοσμάν τὸν ποιητὴν, οἵ τίνες *θεωπνεύσαντες* βουλήματι κινήθεντες ταύτην τὴν τέχνην ἀνεκαίνισαν καὶ ἀνήρμωσαν καὶ τοῖς ἀνθρώποις λεπτομερῶς καὶ ἐντέχνως ἠομήνησαν".

Κάποια παλαιὰ ἐπιστολὴ τὴν ὅποιαν ἀναφέρει ὁ Τζέτζης καὶ ἡ ὅποια ἀποδίδεται ἀπὸ μερικῶ; εἰς τὸν Ἰωάννην τὸν λαμασκηνόν, λέγει, ὅτι ὁ τελευταῖος αὐτοῦ ἐσάβασθη τὴν καλαιὴν ρυθμικὴν (τὴν πρὸ τῆς ἰδικῆ; του Ὀκτωβρίου) καὶ προσάδειε ὅτι, ἡ ρυθμικὴ αὐτῆ εἶνε αἰγυπτιακὴ, ὀφθαλομνη εἰς τὸν Πτολεμαῖον τὸν μουσικόν. Τὸ *αἰγυπτιακόν* εἶνε τρόπος τὸν λέγειν, διότι ἐπὶ τοῦ Πτολεμαῖου ἡ Αἴγυπτος εἶχεν ἐξελληνισθῆ καὶ τότε μεταφράσθη ἑλληνικὰ ἢ Παλαιὰ Διαθῆκη διότι ὁ Ἰουδαῖος τῆς Διασπορᾶς ὠμίλοισαν ὅλοι ἑλληνικὰ.

τὴν μεγάλην αὐτῆς ἐκκλησίαν (τὸν Ἅγιον Δημήτριον) συντετήρηται (ἡ μελωδικὴ ψαλμωδία) κατὰ τὸ κάλι κάλλιστον τῶν μεγάλων ἐκκλησιῶν, ἐκείνων ἔθος τῆς βασιλευσούσης φημί καὶ Ἀντιοχείας καὶ πλείστον ἄλλων. καὶ δέομαι ὕμνον συντερηεῖσθαι ταύτην τὴν τάξιν μέχρι παντός...".

Ἄλλὰ ἴτε δυνατόν νὰ διατηρηθῇ ἡ *«τάξις»* ἐκείνη κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς δουλείας; Ὑπάρχει μία θεωρία—*νομίζω* ὅτι τὴν παραδέχονται ὁ κ. Ψάχος, ὁ κ. Καλομοίρης καὶ ἡ κ. Σοφία Σπανοῦδη—κατὰ τὴν ὅποιαν οἱ Τούρκοι ἐπῆραν τὴν μουσικὴν τῶν Βυζαντινῶν, ἐπομένως καὶ ὁ ἀμανὲς εἶνε... βυζαντινός!!!!

Τί ἐπῆραν οἱ Τούρκοι ἀπὸ τοὺς Βυζαντινοὺς; ὁμολογῶ ὅτι δὲν γνωρίζω καὶ δὲν τὸ γνωρίζουν οἱ περισσότεροί ἀπὸ ἐκείνους πὺ θέλουν νὰ παραστήσουν τὸν σοφὸν ἐπὶ τοῦ προκειμένου. Γνωρίζω ὅμως τὴν ἐπῆραμε ἡμεῖς οἱ Ἕλληνες ἀπὸ τοὺς Τούρκους. Ἐπῆραμε πλῆθος λέξεων καὶ τὰς εισηγόμεν εἰς τὴν γλώσσάν μας. Ἐπῆραμε τὴν συνήθειαν τοῦ νὰ καθήμεθα ὀκαδὸν (τὴν ἐπρόφθασα εἰς τὰ νεῖτά μου εἰς ὠρισμένα μέρη τῆς Ἑλλάδος) ἐπῆραμε τὸ καλυμαθῆ καὶ τὰ φαρδομάνικα ράσα—καὶ ἄς μὴ με ἀφορίσουν διὰ δευτέραν φοράν οἱ ἑλλητικὴ κληρικοί καὶ λαϊκοὶ πὺ ἐν ὀνόματι τῆς. ἐπιστήμης με καθύβρισαν ἀπὸ τῶν σπηλῶν αὐτῶν τὸν παρηρημένον χρόνον. Ἐπῆραμε ἕνα σοφὸν τουρκικὰς συνήθειας μερικὰς ἀπὸ τὰς ὀποιὰς διατηροῦμεν ἀκόμη. Καὶ ἀπὸ ἐπηρεασθῆ δὴ ἡ ζωὴ μας ἀπὸ τὴν δουλείαν αἰώνων ὀλοκλήρων, θέλετε νὰ μὴ ἐχῆ ἐπηρεασθῆ ἡ μουσικὴ μας; Ὅπως καὶ ἂν ἐχῆ τὸ πρᾶγμα, χάρις εἰς τὴν ἐργασίαν πὺ ἤρρισον ἀμέσως μετὰ τὴν σύστασιν τοῦ Ἑλληνικοῦ Βασιλείου, ἐξεκαθάρισθη ὀποσήμετε ἡ Βυζαντινὴ Μουσικὴ. Τὸ Ὀδεῖον Ἀθηνῶν—ἀπὸ τῆς ἐποχῆς ἠδὲ τοῦ ἀειμνήστου Γεωργίου Νάζου ἔχοντος ὡς βυθὸν τὸν ἀριστον γνῶστην τῆς Βυζαντινῆς Μουσικῆς κ. Κ. Παπαδημητρίου—συνετέλεσε σημαντικώτατα εἰς αὐτὴν τὴν ἐκαδοστήν. Ὅλοι οἱ σημερινοὶ μας καλοὶ ἰεροψάλται ἐσοῦσαν τὴν Βυζαντινὴν Μουσικὴν εἰς τὸ Ὀδεῖον Ἀθηνῶν. Παρὰλλήλως μετὰ τὸ Ὀδεῖον (ὄκου ἀνεπίστου ἐπὶ μακρὰν σειρὰν ἐτῶν τὴν ἐπιστημονικὴν του ὀρθαῖν καὶ ὁ κ. Κ. Ψάχος) ἐδημιούργησαν *σχολῆν* καὶ σύστημα ἰδικῶν τῶν ὀ ἀειμνήστου Ἰωάννης Σακελλαροῦ, ὁ κ. Κανακῆς καὶ ἄλλοι μουσικοδιδάσκαλοι Σήμερα εἰμποροῦμε νὰ ποῖμε ὅτι ἔχομα, ἔδω εἰς τὰς Ἀθήνας, ἐξεκαθαρσμένο ἕνα σημαντικὸν μέρος ἀπὸ τὸν θησαυρὸν τῆς Βυζαντινῆς μας Ἐκκλησιαστικῆς Μουσικῆς. Ὁ ἀναφῶρα μερικὰ ἀπὸ τὰ διαμάντια τῆς μουσικῆς αὐτῆς: Ἡ ἀκολουθία τῶν Χριστουγέννων, τοῦ ἐσπερινοῦ ἰδικῶν καὶ τοῦ ὀρθρου. Ὁ Ἀκάτιστος Ὑμνος, ὄλοι αἱ ἀκολουθίαι τῆς Μεγάλῆς Ἐβδομάδος ὄπου πλείστα μέρη εἶνε καθαρῶς ὀριστικὸν ρυθμῶν, ὀλοκλήρως ἢ λειτουργία ἐξαι-

(Συνέχεια εἰς τὴν 2ην σελίδα)

ΑΔ' ΚΑΙ ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑΙ. - Η ΑΠΟΑΥΤΡΟΣΙΣ

Ο ΕΝ ΜΕΣΩ ΤΗΣ ΕΡΗΜΟΥ —ΑΛΥΣΣΙΔΕΤΟΣ ΑΝΘΡΩΠΟΣ

Η ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΗ ΜΑΣ ΜΟΥΣΙΚΗ

"Ο *συνεργ*" μας κ... *ικιαρέλ* λης μας κ... *κσλι* τ... *τιεύσα* μεν τὴν κ... *διόρθωσιν* τυπογραφικῆς ἀβλεψίας ἤεις παριστέφρυσεν εἰς τὸ τελευταῖον περὶ τῆς Ἐκκλησιαστικῆς μας Μουσικῆς ἄρθρον του τὸ δημοσιευθὲν εἰς τὸ φύλλον τοῦ Ἱεροῦ Συνδέσμου τῆς 17 Φεβρουαρίου. Ὁ κ. Βεκιαρέλλης ἔγραψεν ὄχι θά ἔπρεπε νὰ ἐκδοθῶν ἡ Διευτεργία καὶ ὄλοι αἱ ἀκολουθίαι διὰ δύο ψήλιτας μόνον, ὄ δὲ μ... *ο φ ὶ ω ν ο υ ς* καὶ *π ε λ υ φ ὶ ω ν ο υ ς* χορούς".

Τὸ *«καὶ π ε λ υ φ ὶ ω ν ο υ ς»* παρελήφθη καὶ ὁ κ. Βεκιαρέλλης μᾶς παρακαλεῖ νὰ διορθώσωμεν τὴν παράλειψιν, πρᾶγμα τὸ ὄποιον καὶ πρᾶττομεν εὐχαρίστως.

πρὸς τὸ *ωραῖον* καὶ τὸ *αγαθόν* καὶ ἐν τοῦτοις ἠσθάντο λαυτὸν νὰ σείρται πρὸς τὴν λάσπην. *Ἐίχε* μυστήριον ἀνάγκην ἀληθείας, δικαιοσύνης, τάξεως, εὐτυχίας καὶ ἐντοσίους ἡ πλάνη, ἡ ἀδικία, ἡ ἀταξία, ἡ δυστυχία ἀμαρτωλῶν καὶ ἐπαρμάρκων εἶχεν τὴν ζωὴν αὐτοῦ!

Καὶ ἐν ὄψει τοῦ βλέμμα πέραν τοῦ τάφου, ὄπου ὀλιβροὺν θάλαμα! Τὸ μεγαλύτερον μέρος τῶν ἀνθρώπων δὲν ἐβλεπεν ἄλλο εἰμὴ ἐν βάραθρον πυρὸς καὶ μίαν αἰώνιον καταδίκην ὄ μόνον μικρὰς τις ἀριθμὸς ἀνθρώπων πλάσματων, εἰς μικρὸς προνομιοῦχος λαὸς, ἔχον τὴν πίστιν εἰς τὸν μέλλοντα Λυτρωτὴν, ἠνωμένην πρὸς τὴν μετάνοιαν διὰ τὰς ἀμαρτίας, ἠδόναντο νὰ ἐπιζῆ τὴν αἰώνιον σωτηρίαν... ἄλλὰ μόνον πᾶσαν μακροτάτων αἰώνων. Καὶ εἰς ἄλλος μικρὸς ἀριθμὸς ἀνθρώπων πλάσματων, τὸ ὄποια δὲν εἶχον τὴν πίστιν εἰς τὸν μέλλοντα Λυτρωτὴν, ἔαν διήρχοντο πᾶσαν τὴν ζωὴν αὐτῶν χάρις νὰ διαφράξωσι ποτε ἐν μόνον θανάσιμον ἀμάτημα (πρᾶγμα δυσκολώτατον), ἠδόναντο νὰ ἐπιζῶσι νὰ διαφράξωσι τὴν αἰώνιον καταδίκην, ἀλλ' ὄχι καὶ νὰ ἐοίλθωσιν εἰς τὴν εὐράνιον πατρίδα καὶ νὰ γίνωσι θεοὶ εἰς τὸ νὰ βλῆσιν τὸν Θεόν.

Ἡ τοιαύτη ὀλιβρωτικὴ κατάσταση τοῦ ἀνθρώπου, εἰς αἰτίαι τοῦ προποροικοῦ ἀμαρτήματος, εἰχεροτέρως ἠμῶν τῆ ἡμέρᾳ ἔσκεν τῶν καθήμετων ἀμαρτιῶν, τὰς ὄποιαις ἔσκατος ἀνθρώπος διέπρατε ἔσκεν τῆς ἰδίας αὐτοῦ κακίας, καὶ μετὰ τὰς ὄποιαις ἠδόναντο ἐλόντιν περισσότερο τὸ χρεὸς πρὸς τὴν θεῖαν δικαιοσύνην.

Πῶς θά ἠδόναντ ποτε νὰ σηκωθῆ ὁ ἀνθρώπος ἀπὸ μίαν ἀβυσσον τέσον βαθεῖαν; Τίς θά ἠδόναντο νὰ ὄρασθαι τὰς ἀλόους αὐτοῦ καὶ νὰ ὄδηγῆσιν αὐτὸν ἔξω ἀπὸ τὴν ἐρηρὴν ἰσκήνην ἠρημον εἰς τὴν ὄποιαν εὐρίσκατο; ... Ὀδὸμία ἀνθρώπων ὄνοματι ὄστις ἀγγλικὴ τοιαύτη θά ἴτε ἰσκήν πρὸς θεοτό; ἔχρειάζετο ἡ πατεδυναμία τοῦ Θεοῦ καὶ ὁ Θεός, εἰς τοὺς θεσφαροὺς τῆς ἀπιστίας ἀποθὲ εὐσεπλαγχνίας, ἔδρον τὸν τρόπον νὰ ὄσως τὸν ἀνθρώπον ἀπὸ τὴν ἀμαρτιαν αὐτοῦ σμφορᾶν καὶ νὰ τοποθετήσῃ αὐτὸν εἰς μίαν κατάστασιν, ὄπο ἔπεν. ν ἔτινα, ἀρνητὰ καλλίτερον ἰσκήνην ὄπου εὐμίσκοντο πρὸ τῆς ἀμαρτίας.

+ ΔΟΥΚΗ ΒΕΝ ΚΑΤΣΑΝΕΒΑΛΥΣ

